

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UNGA MED ATTITYD

UNGDOMSSTYRELSENS ATTITYD-
OCH VÄRDERINGSSTUDIE 2007

UNGDOMSSTYRELSENS
2007:11
SKRIFTER

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UNGA MED ATTITYD

UNGDOMSSTYRELSENS ATTITYD-
OCH VÄRDERINGSSTUDIE 2007

UNGDOMSSTYRELSENS
2007:11
SKRIFTER

UNGDOMSSTYRELSEN

är en statlig myndighet som verkar för att unga ska få verklig tillgång till makt och välfärd. Det gör vi genom att:

- ta fram och förmedla kunskap om ungas levnadsvillkor.
- följa upp riksdagens och regeringens mål för den nationella ungdomspolitiken och stödja kommunerna i deras ungdomspolitiska arbete.
- fördela bidrag till och stödja metodutveckling inom ungas egen organisering, mångfald och jämställdhet samt inom internationellt ungdomssamarbete.

© Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:11

ISSN 1651-2855

ISBN 978-91-89050-97-6

projektledare **Susanne Zander**

textredigering **Ingrid Bohlin**

grafisk form **Christián Serrano**

tryck **Edita Västra Aros AB**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17 801, 118 94 Stockholm**

tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

e-post: **info@ungdomsstyrelsen.se**

webbplats: **www.ungdomsstyrelsen.se**

Förord

Rapporter om ungas attityder och värderingar väcker ofta stort intresse. Det finns en föreställning om att unga som grupp går före andra generationer in i framtiden, att unga är mer påverkbara och förändringsbenägna. För att ta reda på hur det ser ut idag har Ungdomsstyrelsen på uppdrag av regeringen nu genomfört den fjärde attityd- och värderingsstudien sedan 1993.

Ungdomsstyrelsen har inkluderat en äldre jämförelsegrupp i undersökningen för att få en uppfattning om huruvida de attityder och värderingar som unga ger uttryck för är specifika för just unga som grupp. Förutom att göra jämförelser mellan unga och äldre har vi försökt att belysa skillnader inom ungdomsgruppen och över tid. Vi försöker fånga strukturer och mönster för att genom dem tolka ungas attityder och värderingar idag.

Undersökningen har vänt sig till 6 000 personer i åldern 16–29 år och 1 500 i åldern 35–74 år. De har bland annat svarat på frågor om meningen med livet, demokrati, utbildning, arbete, fritid och hälsa. Syftet med undersökningen är

att få ökad kunskap om ungdomars syn på sina levnadsvillkor. Antalet ungdomar kommer att öka de närmaste åren, vilket gör det särskilt angeläget att rikta blicken mot ungas attityder och värderingar. Hur ser de på samhället, sin egen situation och på framtiden? Dessa och en mängd andra frågor försöker vi besvara i rapporten *Unga med attityd*.

Arbetet med undersökningen har skett inom verksamhetsområdet Nationell och kommunal ungdomspolitik och har huvudsakligen genomförts av Susanne Zander, Tiina Ekman och Fabian Sjö. Forskarna Thomas Johansson, Elisabeth Abiri, Daniel Wohlgemuth och Lena Schröder har bidragit med egna kapitel i rapporten. För att säkerställa undersökningens statistiska kvalitet har jämförande analyser över tid utförts med hjälp av Statisticon. Fältstudien har genomförts av Statistiska centralbyrån. Ungdomsstyrelsen har även konsulterat en referensgrupp bestående av ett antal forskare samt ledamöter i myndighetens styrelse.

Ungdomsstyrelsen vill tacka alla som har bidragit till rapportens genomförande.

Per Nilsson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Inger Ashing
chef Nationell och kommunal
ungdomspolitik, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

7 SAMMANFATTNING

15 KAPITEL 1
INLEDNING

21 KAPITEL 2
ATT BLI VUXEN TAR TID

39 KAPITEL 3
NY UNGDOM?
REFLEKTIONER KRING RÖRLIGHET, OBEROENDE OCH
SJÄLVSTÄNDIGHET
• FORSKARE: THOMAS JOHANSSON

59 KAPITEL 4
TOLERANS OCH LIKA MÖJLIGHETER

77 KAPITEL 5
MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER = UNGAS RÄTTIGHETER?
• FORSKARE: ELISABETH ABIRI
• TABELLDEL SIDAN 93

115 KAPITEL 6
POLITISKT INTRESSE OCH MEDBORGERLIGT DELTAGANDE

139 KAPITEL 7
SAMMA VILLKOR I POLITIKEN?
OM UNGDOMARS POLITISKA DELTAGANDE OCH INFLYTANDE
• FORSKARE: DANIEL WOHLGEMUTH
• METODDEL SIDAN 171

179 KAPITEL 8
UNGAS HÄLSA OCH LIVSKVALITET

195 KAPITEL 9
MOBILITET OCH BOENDE

205 KAPITEL 10
UNGAS SYN PÅ UTBILDNING

213	KAPITEL 11	EN ARBETSMARKNAD FÖR ALLA
241	KAPITEL 12	VILL INTE ELLER FÅR INTE? VILKEN BETYDELSE HAR UTLÄNDSK BAKGRUND FÖR UNGDOMARS INTRÄDE PÅ ARBETSMARKNADEN? • FORSKARE: LENA SCHRÖDER • METODDEL SIDAN 255
259	KAPITEL 13	FRITIDENS ROLL
279	KAPITEL 14	UNGAS LIVSVILLKOR
287	KAPITEL 15	NATIONELL UNGDOMSPOLITIK
291	BILAGOR	
	BILAGA 1	REGERINGSBESLUT 291
	BILAGA 2	ENKÄT: 16–29 ÅR 293
	BILAGA 3	ENKÄT: 35–74 ÅR 321
341	REFERENSER	

Innehåll cd-bilaga

FREKVENSTABELLER

TEKNISK RAPPORT

ENKÄTER

16–29 ÅR
35–74 ÅR

SAMMANFATTNING

Unga med attityd

Idag är det inte längre att bli färdig med sin utbildning, flytta hemifrån, bli självförsörjande eller få barn som förknippas med att bli vuxen. I stället är det egenskaper som att ta ansvar för sina egna beslut, veta vad man vill med sitt liv och hitta sin identitet som tycks spela störst roll.

Att bli vuxen tar tid

Vuxenblivande kan relateras till *övergångar mellan olika livsfaser* – som att bli förälder eller flytta hemifrån, bli myndig etcetera eller till dimensioner som tar hänsyn till en *individuell utveckling* – att veta vad man vill med sitt liv, hitta sin identitet eller att ta ansvar för sina beslut. Ofta ges en övergång från en roll till en annan stor betydelse i förväg, men efter att den har passerats eller uppnåtts förlorar den i tyngd. En jämförelse över tid visar att en större andel unga betonar den individuella utvecklingens betydelse för vuxenblivandet.

En stor majoritet, 80 procent, av de unga uppger att de *ser optimistiskt på sin framtid*. Det är oförändrat sedan 2002. Merparten anger de egenskaper som kan sägas beskriva en linjär etablering när de uppger vad de ser som *viktigt vid 35 års ålder* – arbete, boende, familj och barn. Mycket av detta är också *viktigt för de unga just nu* – men dessutom är fritiden viktig, lika viktig som arbete och familj.

Tre dimensioner av vad som är viktigt vid 35 års ålder kan identifieras, viktigast är *traditionella mål* (familj, barn, arbete och boende), därefter *materiella mål* (god ställning i samhället, eget företag och hög levnadsstandard) och sist

postmateriella mål (hög levnadsstandard, självförverkligande, resa och fritid).

Majoriteten anser att familj och vänner är det som *ger livet mest mening*. Av de unga som tror på en gud som man kan ha en personlig relation till (15 procent av de unga), anser var femte att den religiösa tron ger livet mest mening.

Tolerans och lika möjligheter

Synen på invandrare och flyktingar har blivit mer tillåtande. År 1993 ansåg 70 procent i åldersgruppen 16–29 år att *Sverige borde ta emot färre flyktingar* och nu är siffran 40 procent. Nio av tio unga som är utrikes födda har några eller många vänner med en annan etnisk bakgrund än de själva, bland svenskfödda unga är andelen 80 procent. De krav som finns på invandrare att anpassa sig i Sverige gäller framförallt språk och barnuppfostran, och inte i samma grad kulturella seder eller kläder – enbart 23 procent av de unga instämmer i att *invandrare bör anpassa sig till det svenska sättet att klä sig*. Mellan 40 procent och 50 procent av både unga och äldre anser att *invandrare gör att brottsligheten ökar* och skulle *inte vilja flytta till ett område med många invandrare*. Men en lika stor andel av både unga och äldre anser att *invandrare ger ett tillskott till Sveriges befolkning och kultur*.

Hälften, 50 procent, av både unga och äldre instämmer i att *det finns många rasister bland svenskar*, och 15 procent unga och äldre instämmer i att *Sverige är ett rasistiskt samhälle*. Det är enbart 20 procent i åldern 16–29 år som instämmer i påståendet att *invandrare har lika stora*

möjligheter som svenskar att lyckas i samhället medan 68 procent av de unga i undersökningen som är födda utomlands och 58 procent av de unga som är födda i Sverige anser att påståendet inte stämmer. Unga män och äldre uppger i högre grad mindre tillåtande attityder än vad unga kvinnor gör.

Den bild som finns av Sverige som ett jämställt land både bekräftas och dementeras i undersökningen. Den bekräftas så till vida att samtliga påståenden i undersökningen som gäller tvåförsörjarnormen, det vill säga jämn eller lika fördelning av hemarbetet och delad föräldradighet, har stort genomslag i samtliga åldrar, och mest hos de yngre. Vad som talar emot denna normativa jämställdhet är dels påståendet *det har gått för långt med jämställdheten i det här landet* där 30 procent instämmer samt att 20 procent av de unga männen och 35 procent av de unga kvinnorna instämmer i att *deras möjligheter till karriär och löneutveckling har påverkats negativt av att få barn*.

Yngre ifrågasätter kärnfamiljsnormen mer än äldre. På påståendet att *ett barn behöver både en mamma och en pappa för att växa upp lycklig* instämmer 40 procent av de yngre och 60 procent av de äldre. Tidigare rapporter har gjort kopplingar till att en stor andel unga växer upp med föräldrar som separerat. Nu ser vi också tydliga kopplingar till synen på samkönade relationer – de som inte instämmer i att barn behöver både en mamma och en pappa instämmer i högre grad i att homosexuella par har lika goda förutsättningar att vara bra föräldrar som heterosexuella par.

På påståendet att *homosexuella par har lika goda förutsättningar som heterosexuella par att vara goda föräldrar* instämmer 50 procent av de unga och 30 procent av de äldre. En högre andel in-

stämmer i att *homosexuella ska ha lika rättigheter att gifta sig* (71 respektive 54 procent), medan en lägre andel instämmer i att *homosexuella ska ha rätt att adoptera på lika villkor som heterosexuella* (46 respektive 29 procent). Majoriteten av de unga har positiva attityder till homosexuella medan det inte gäller för de äldre. En större andel bland unga kvinnor är också positiva än bland unga män.

Politiskt intresse och deltagande

Det politiska intresset är oförändrat sedan 2002, men lägre än 1993. Intresset är högst bland de äldsta, 55–74-åringarna. Drygt var fjärde, 27 procent, av de unga är *intresserade av politik i allmänhet* (36 procent av de äldre) och 38 procent *av samhällsfrågor* (51 procent av de äldre). Den viktigaste politiska frågan för unga är arbete, sedan kommer skola, sjukvård och miljö. För äldre är det sjukvård, skola, arbete och äldreomsorg.

Endast 5 procent, bland både yngre och äldre, anser att de kan *påverka politiska beslut*. Däremot anser 57 procent av de yngre att de kan *påverka valet av sin utbildning* och 26 procent att de kan *påverka sin bostadssituation*. Av de äldre ansåg 58 procent att de kan påverka sitt boende. Individer med högskoleutbildning och som är intresserade av politik anser i störst omfattning att *deras röst hörs i samhället*.

Av de unga kan 44 procent tänka sig att vara *medlem i ett politiskt parti* och 8 procent svarar att de är eller har varit medlemmar. Unga *debatterar politik på internet* i större omfattning än äldre. De är också i högre grad beredda att *delta i olika protestaktioner*, medan de äldre är mer benägna att välja mer traditionella aktiviteter inom den representativa demokratin.

Ungas hälsa och livskvalitet

Även om unga generellt sett har god hälsa har andelen som ofta är *oroliga för sin hälsa* ökat. Psykosomatiska symtom – till exempel ont i magen, ont i huvudet och sömnbesvär – har också ökat stadigt och då framför allt hos unga kvinnor. Andelen som är helt nöjda med sin hälsa ligger på samma nivå som 1997 hos de yngre, medan den har ökat i det äldre urvalet. Minst nöjda med sin hälsa är unga arbetslösa. Andelen som anser att *livet motsvarar deras förväntningar* har minskat. Det finns tydliga indikationer på en ökad polarisering i ungdomsgruppen.

I ungdomsgruppen ser 16–19-åringarna mest pessimistiskt på *sin framtid*, 6 procent av dem ser ganska eller mycket pessimistiskt på sin framtid att jämföra med 2 procent i åldersgruppen 25–29 år. Motsvarande mönster har funnits sedan 1997 då frågan först ställdes. I hela ungdomsgruppen är mellan 5 och 11 procent missnöjda med *sitt liv* just nu och 75 procent är nöjda. Av dem som är nöjda är mellan 23 och 30 procent helt nöjda med sitt liv just nu. Mest nöjd är åldersgruppen 55–74 år där en majoritet, 53 procent, svarar att de är helt nöjda.

En något mindre andel unga (46 procent) än äldre (55 procent) anser att *livet motsvarar deras förväntningar*. Bland unga som är arbetslösa eller i åtgärd instämmer endast 22 procent i att livet motsvarar förväntningarna, och 49 procent menar att det inte gör det. Det finns ett starkt samband mellan i vilken utsträckning livet motsvarar förväntningarna och hur man ser på framtiden. På samma sätt finns det ett samband mellan hur nöjd man är med livet och hur man ser på framtiden. De som är nöjda ser optimistiskt på framtiden, medan var tredje

ung som är missnöjd med sitt liv ser pessimistiskt på framtiden, men majoriteten är fortfarande optimistiska.

Det är åldersgruppen 55–74 år som i störst utsträckning uppger att de har en hög *livskvalitet*. I ungdomsgruppen har 17 procent en låg livskvalitet, men 64 procent av dem uppger att de ser optimistiskt på framtiden. Varannan, 48 procent, har en hög livskvalitet, av dem har nästan alla, 99 procent, en optimistisk framtidsyn. Den ungdomsgrupp som i störst utsträckning uppger att de har en låg livskvalitet är unga som är arbetslösa. De som har en låg livskvalitet har i större utsträckning en dålig ekonomi och är i lägre grad nöjda med sina relationer till föräldrar, vänner och partner än unga som har en hög livskvalitet.

Mobilitet och boende

Var tredje ung människa, 36 procent, tror sig *flytta från sin bostadsort* inom de närmaste åren och 39 procent tror att de kommer att bo kvar. Det är en större andel som tror att de kommer att bo kvar på orten jämfört med 1997 då det var 35 procent och andelen närmar sig resultatet från 1993 (42 procent). De som tror att de kommer att flytta uppger att studera, prova något nytt eller arbeta som de tre troligaste orsakerna.

Majoriteten instämmer i att det är viktigt att *ha hunnit resa innan de blir 35 år*. Det är en större andel bland tonåringar än bland unga vuxna som instämmer i att hinna resa är viktigt. Att resa och se sig om bedöms dock som viktigt i hela ungdomsgruppen och detta har inte förändrats sedan 1997, förutom att intresset ökat bland dem i åldern 25–29 år. Dock uppger en lägre andel unga 2007 jämfört med 2002 att de vill *bosätta sig utomlands under minst sex*

månader, 70 procent jämfört med 80 procent. Samtidigt har andelen som aldrig har varit utomlands ökat något och andelen som har varit mycket utomlands minskat eller i vart fall inte ökat. Detta är ett trendbrott jämfört med tidigare då siffrorna entydigt visat på ett ökat resande. Sammantaget tyder det på att unga även har senarelagt resandet.

Andelen som är *nöjda med sin bostad* minskar mellan åldersgrupperna 16–19 år, då unga bor med föräldrarna och 70 procent är nöjda, och 20–24 år, då unga inleder sin egen etablering på bostadsmarknaden och 56 procent är nöjda. Sedan ökar andelen som instämmer successivt med åldersgrupperna och bland de äldsta 55–74 år finns också den största andelen nöjda, 90 procent.

De yngsta, som bor med föräldrarna, instämmer i lägst grad att de har *inflytande över sin bostadssituation*, 33 procent, och sedan ökar även inflytandet successivt i de olika åldersgrupperna till 81 procent i åldern 55–74 år. Även bland unga som är arbetslösa eller studenter upplever en låg andel att de har inflytande över sin bostadssituation, 41–42 procent. Medan andelen som anser att de har inflytande över densamma är störst bland unga som bor i glesbygd, 62 procent, och unga som arbetar, 65 procent.

Ungas syn på utbildning

Av de unga i studien uppger 70 procent att de *planerar en minst treårig utbildning på högskole- eller universitetsnivå*. Bland dem med föräldrar som är arbetare är det strax över 50 procent, och bland dem med föräldrar som är högre tjänstemän är det över 80 procent som planerar en längre utbildning.

De tre huvudsakliga orsakerna till högre studier är möjligheten att få ett bra jobb (70 procent), sedan kommer för att få ägna sig åt det man verkligen är intresserad av (57 procent) och för den egna utvecklingen (42 procent). En av fem, 23 procent, svarar att de kan tänka sig att studera för att slippa vara arbetslösa.

Det är 60 procent av de unga och 50 procent av de äldre som instämmer i att de har haft stort *inflytande över sina utbildningsval*. En lägre andel av unga som är arbetslösa och unga svenskar som är födda utomlands instämmer i att de har haft möjlighet att påverka sitt utbildningsval (under 50 procent anser det). I åldersgruppen 16–19 år är 37 procent helt *nöjda med sin utbildning*, i åldern 20–24 år är 25 procent helt nöjda och i åldern 25–29 år är andelen 29 procent. Unga med en längre utbildning instämmer i högre grad i att de är nöjda. Unga som är studenter just nu, på gymnasiet eller högskolan, instämmer också i högre grad i att de är helt nöjda. Endast 15 procent av de arbetslösa är nöjda med sin utbildning, jämfört med 25 procent av dem som arbetar och 38 procent av dem som studerar. Störst andel som är helt nöjda med sin utbildning, över 50 procent, finns i åldern 55–74 år. De som uppger att de har haft ett stort inflytande på valet av utbildning, uppger också i större utsträckning att de är nöjda med sin utbildning.

En arbetsmarknad för alla

Enkätundersökningen genomfördes januari 2007. Jämfört med 2002 har andelen som arbetar minskat från 50 till 40 procent. Samtidigt har andelen som studerar och andelen som är arbetslösa ökat.

De som arbetar är i större utsträckning nöjda än 2002. De anser i högre grad att deras arbete *motsvarar kvalifikationerna* de har och ger dem *personlig tillfredsställelse* och inte bara en inkomst.

Unga vill helst arbeta inom den privata sektorn. Kultur/medier/design kommer högst upp på önskelistan och försvaret samt säkerhet/transporter längst ner.

De *egenskaper i arbetet* som blev topp fem 2002 kvarstår – trevliga arbetskamrater, bra chef, god arbetsmiljö, fast anställning och bra lön. Den tydligaste förändringen bland unga är att vikten av *fast anställning* har ökat sedan 2002. Motsvarande ökning finns inte bland de äldre. Fast arbete är extra viktigt för dem med erfarenhet av arbetslöshet.

Unga instämmer i lägre grad (20 procent) än äldre (50 procent) i att *unga bör få lägre lön för att skapa fler arbetstillfällen*. Äldre instämmer också i högre grad i att *de bör få gå i pension tidigare för att skapa arbete åt unga*, 50 procent av de äldre instämmer jämfört med 30 procent av de yngre. Äldre instämmer också i högre grad (80 procent i åldern 55–74 år) i att *jobbsökarprojekt bör vara obligatoriskt för unga* än vad unga gör (40 procent i åldern 16–19 år). På påståendet att *a-kassa och socialbidrag skämmer bort unga* instämmer 30–35 procent av unga och äldre, medan 40 procent i samtliga åldersgrupper inte instämmer. På påståendet att *unga borde anstränga sig mer för att få ett arbete* instämmer

40–45 procent i samtliga åldersgrupper medan 20 procent inte instämmer.

Sex av tio unga (60 procent) kan tänka sig att bli *egna företagare*, men enbart 10 procent ser det som viktigt att ha uppnått vid 35 års ålder. De huvudsakliga strukturella orsakerna till att unga tvekar att starta eget företag är ekonomisk osäkerhet, brist på kunskap och krångliga regler. En individuell orsak som unga uppger är att de saknar en affärsidé.

Det är 61 procent av de unga och 50 procent av de äldre som har varit arbetslösa som har *upplevt arbetslösheten som besvärande och blivit nedstämda eller oroliga*. Bland unga kvinnor anser 60 procent (bland unga män 50 procent) att arbetslösheten har varit besvärande, bland utrikes födda anser 74 procent det och bland svenskfödda 60 procent.

Fritidens roll

Andelen unga som anser att det är *viktigt att ha fritid just nu* har ökat sedan 2002, samtidigt som andelen som anser att det är *viktigt att ha fritid vid 35 års ålder* har minskat. I gruppen 16–19 år är det störst andel som svarar att de är nöjda med sin fritid. Hur stor betydelse fritiden ges verkar inte bero på kön, storlek på bostadsort, utbildning eller sysselsättning. Det vi gör på fritiden kan fylla olika funktioner. Fritidssysselsättningen kan till exempel vara *nyttobetonad* (ge status, prestige, leda till arbete eller vara till nytta i framtiden) eller *självförverkligande* (umgås med andra med samma intressen, uttrycka sin personlighet, lära sig nya saker, få nya vänner eller att det är roligt). Utrikes födda och 16–19-åringar får höga värden på både nyttoindex och förverkligandeindex vilket betyder

att en större andel av dem anser att dessa egenskaper är viktiga än svenskfödda och unga i åldrarna 20–29 år. Unga män och unga som bor i glesbygd och i mindre kommuner har höga värden på nyttoindexet, unga kvinnor och studenter har höga värden på förverkligandeindexet.

Den fritidsfunktion som störst andel unga anser vara viktig är, liksom 2002, att ha roligt. Därefter följer att man lär sig nya saker och att man får umgås med andra som delar ens intressen. Andelen som idrottar, är i naturen, går på bio eller läser tidningar och böcker har minskat sedan 2002. Andelen unga som använder internet och besöker kulturevenemang har ökat. Knappt hälften är medlemmar i någon organisation, vilket är en minskning från 2002.

Majoriteten unga anser sig varken ha för mycket eller för lite fritid. Arbetslösa och unga som upplever sig ha en låg livskvalitet har störst andel som uppger att de har för mycket fritid. I gruppen som har en låg livskvalitet finns också en stor andel som uppger sig ha för lite fritid. Bland 16–19-åringar är det en större andel som uppger att de är nöjda med sin fritid jämfört med äldre åldersgrupper, en större andel unga födda i Sverige uppger också att de är nöjda med sin fritid än unga som är födda utrikes. Unga som uppger sig ha en låg livskvalitet är i högre grad missnöjda med sin fritid än unga som upplever sig ha en hög livskvalitet. En jämförelse med tidigare undersökningar visar att andelen som är missnöjd med sin fritid verkar ha ökat i gruppen som uppger sig ha en låg livskvalitet.

Om undersökningen

Unga med attityd är en studie om ungas attityder och värderingar som nu har genomförts för fjärde gången, den första genomfördes 1993. Undersökningen innebär en möjlighet att samlat analysera ungas attityder och värderingar inom de flesta områden som ingår i ungdomspolitik; arbete, hälsa, utbildning, inflytande och fritid och jämföra dessa attityder och värderingar med andra generationer och mellan olika grupper av unga. Studien bygger på 7 500 enkäter som skickades dels till 6 000 unga i åldersgruppen 16–29 år (unga), dels till 1 500 i åldern 35–74 år (äldre). Svarsfrekvensen var 53 procent och datainsamlingen avslutades i slutet av januari 2007. Materialet har kalibrerats och viktats för att representera populationen.

KAPITEL I

Inledning

Ungdomsstyrelsen ska enligt myndighetens instruktion ansvara för att det finns samlad kunskap om ungdomars levnadsvillkor. Attityd- och värderingsstudien ingår som ett komplement till de kvantitativa indikatorer och fördjupade tematiska analyser om utgör uppföljningssystemet inom det ungdomspolitiska området. Undersökningen innebär en möjlighet att samlat analysera ungas attityder till de flesta områden som ingår i ungdomspolitiken; arbete, hälsa, utbildning, inflytande och fritid och jämföra dessa attityder med andra generationer och mellan olika grupper unga.

Dessa attityd- och värderingsundersökningar där fokus har legat på att mäta skillnader mellan olika generationer har genomförts sedan 1993. Den första var *Ungdomars välfärd och värderingar* (SOU 1994:73). Ungdomsstyrelsen har genomfört sådana undersökningar sedan 1997, *Ny tid nya tankar* (Ungdomsstyrelsen 1998) och *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsen 2003). Samtliga undersökningar har genomförts i samråd med forskare.

Ungdomsstyrelsens undersökningar inkluderar flera generationer. Åldersspannet är från 16–74 år. Det innebär att vi kan se om det finns skillnader mellan vad yngre och äldre anser, men också peka på när dessa skillnader inte finns. För att vi ska kunna se skillnader mellan olika grupper av unga är ungdomsurvalet betydligt större än urvalet i åldersgruppen 35–74 år. Då undersökningen har genomförts flera gånger finns också möjligheten att utifrån resultaten föra en diskussion om "tidsanda" och det omgivande samhället.

Attityder och värderingar – hur fungerar de?

Det finns mycket skrivet om attityder och värderingar, hur de formas och vad de har för koppling till ett senare faktiskt handlande. Här följer en kort sammanfattning.

Värderingar är grundläggande trögförändrade orienteringar som styr människors attityder och beteenden (Oscarsson 2002) och som huvudsakligen formas under barn- och ungdomsåren. En del värden refererar till önskvärda existentiella mål som frihet, lycka, harmoni och jämlikhet. Andra refererar till sätt att uppträda, till exempel artig, modig, intellektuell eller kärleksfull (Oscarsson 2002). Diskussioner om hur värderingar förändras brukar i huvudsak handla om tre olika förklaringsmodeller:

- *Tidsandan*, den samhällseliga kontext som skiljer olika tidsperioder från varandra.
- *Livsfas*, det vill säga att vårt fokus skiftar när vi åldras.
- *Generation*, olika generationer växer upp under olika förhållanden vilket resulterar i att olika generationer har olika värderingar.

Attityder är mer påverkbara uttryck för värderingar och kan formas under hela livet. De kan gälla allt från tandkräm till feminism och vara såväl positiva som negativa. Attitydbegreppet används idag av många socialpsykologer och sociologer för att förstå hur människor agerar, tänker och orienterar sig i tillvaron. Attityder kan sägas ha fyra olika funktioner som har olika grader av påverkan på vårt handlande:

- Attityder hjälper oss att sortera och förstå verkligheten genom att strukturera information. Vilka kunskaper vi har kommer sedan att ge avtryck i vårt handlande.

- Vi orienterar oss mot det som vi har positiva attityder till och vi undviker det som vi har negativa attityder till, vilket gör att de påverkar våra målsättningar.

- Attityder är också en social riktmärkning, utifrån sina attityder förstärker man sin självbild och avläser andras. En grupp attityder har fått en egen beteckning som "politiskt korrekta".

- Men attityder kan också vara användbara i obehagliga situationer som ett försvar. Det innebär att vi intar olika attityder (det behöver inte vara medvetet) för att dölja och försvara oss mot situationer och företeelser som vi uppfattar som skamliga eller pinsamma (Lyons 1995).

Disposition

Rapporten inleds med information om undersökningen, urval, metod och bortfall. Därefter inleds resultatredovisningen. Mellan de olika avsnitten finns fyra forskares reflektioner om vad som i den ungdomspolitiska propositionen *Makt att bestämma – rätt till välfärd* kallas för de fyra perspektiven som genomsyrar ungdomspolitikens olika områden: *självständighet*, *resurs*, *mångfald* och *rättighet*. Forskarna står själva för sina slutsatser.

Kapitel 2, handlar om vuxenblivande och följs av en forskarreflektion av Thomas Johansson om vad det innebär att vara ung idag. Kapitel 4 handlar om tolerans och följs av en reflektion av Elisabeth Abiri om hur det står till med ungas mänskliga rättigheter. Kapitel 6 handlar om unga som demokratiska medborgare och följs av Daniel Wohlgemuths reflektion om ungas politiska deltagande och inflytande. Kapitel 8 handlar om ungas hälsa och livskvalitet, följt

av kapitel om boende och mobilitet, utbildning och arbetsmarknad. Kapitel 12 är en forskarreflektion av Lena Schröder om vilken betydelse utländsk bakgrund har för inträdet på arbetsmarknaden. Kapitel 13 handlar om ungas fritid. Kapitel 14 beskriver de bakgrundsvariabler vi använder i studien, föräldrarnas yrke, utbildningsnivå, region, utrikes född med mera. Slutligen redovisas regeringsuppdraget och enkäten. En cd-bilaga medföljer som innehåller samtliga frekvenstabeller uppdelat på olika åldersgrupper, en teknisk rapport samt enkäten.

Läsanvisningar

I studien uppges för enkelhets skull åldersgruppen som 16–74 år, även om åldersgrupperna 30–34 år saknas i urvalet.¹ Ålder redovisas i grupperna 16–19 år, 20–24 år, 25–29 år, 35–54 år och 55–74 år. Ofta används också åldersgrupperna 16–29 år och 35–74 år, som också benämns unga och äldre.

Det stora flertalet frågor i enkäten som är underlag till studien består av påståenden som ska besvaras på en skala från 1 till 5 där 1 innebär att man inte instämmer alls i påståendet och 5 innebär att man instämmer helt och fullt. Svaren redovisas ofta i summerade klasser. Vanligast förekommande är värdena 4 och 5 som tolkas som att man instämmer i påståendet. Värdena 1 och 2 som tolkas som att man inte instämmer förekommer också. Medelvärden förekommer i liten utsträckning. Detsamma gäller redovisningen av värde 3 som innebär att man inte tar ställning i negativ eller positiv riktning.

I studien förekommer standardiserade medelvärden på en skala från 0 till 100 när tidsserier presenteras där 0=avståndstagande från påståendet, och 100=är ett bejakande av påståendet. Standardiseringen har genomförts så att ska-

lan för respektive år har räknats om enligt formeln:

$$(v-1) * (100/(y-1))$$

där v är individens värde på skalan för ett år och y är antalet steg i skalan samma år (Djurfeldt et al. 2003). Jämförelsen av dessa ger en indikation på om attityder har förändrats över tid, till exempel om ett fenomen har blivit mer eller mindre viktigt.

Om undersökningen

Undersökningen har genomförts som e-postenkät, med tre påminnelser. Enkäten skickades till 6 000 unga och unga vuxna i åldern 16–29 år och 1 500 vuxna i åldern 35–74 år. Undersökningen har genomförts av Statistiska centralbyrån.

Svarspersonerna valdes ut med ett obundet slumpmässigt urval (OSU) från registret över totalbefolkningen. Svarefrekvensen var totalt 53 procent. Svaren fördelade sig dock inte jämt mellan åldersgrupper, kön eller huruvida svarspersonen är född i Sverige eller inte (tabell 1.1).

Bortfall

Bortfallet består dels av objektsbortfall som innebär att frågeblanketten inte är besvarad alls, dels av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor på blanketten inte är besvarade. Om bortfallet skiljer sig åt från de svarande med avseende på undersökningsvariablerna så kan skattningarna som grundar sig på enbart de svarande vara skeva. För att reducera bortfallsskevheten har vikter beräknats med hjälp av kalibrering (se teknisk rapport i cd-bilagan).

Tabell 1.1 Svarefrekvenser i olika grupper, 2007

	Svarande		Bortfall		Urval	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
16–29 ÅR						
16–19	861	47	975	53	1 836	100
20–24	898	44	1 163	56	2 061	100
25–29	968	47	1 094	53	2 062	100
Män	1 187	38	1 920	62	3 107	100
Kvinnor	1 540	54	1 312	46	2 852	100
Född i Sverige	2 478	48	2 697	52	5 175	100
Född utrikes	249	32	535	68	784	100
Samtliga	2 727	46	3 232	54	5 959	100
35–74 ÅR						
35–54	476	58	345	42	821	100
55–74	429	63	248	37	677	100
Män	439	60	293	40	732	100
Kvinnor	466	61	300	39	766	100
Född i Sverige	786	62	488	38	1 274	100
Född utrikes	119	53	105	47	224	100
Samtliga	905	60	593	40	1 498	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 1.2 Beskrivning av objektsbortfall 16–74 år, 2007

	16–29 år		35–74 år	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Ej avhörda	3 102	50,5	528	35,2
Postreturer	139	2,3	14	0,9
Hemlig/skyddad/saknar adress	11	0,2	5	0,3
Förhindrad medverkan	12	0,2	8	0,5
Avböjd medverkan	48	0,8	31	2,1
Insänd blank	10	0,2	7	0,5
Totalt	3 232	54,2	593	39,6

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Objektsbortfall kan bland annat bero på att uppgiftslämnaren inte är villig att delta i undersökningen, att uppgiftslämnaren inte går att nå eller att uppgiftslämnaren är förhindrad att medverka, till exempel på grund av sjukdom. Objektsbortfallet i denna undersökning redovisas i tabell 1.2. Med "ej avhörda" menas att ingen uppgift om varför frågeblanketten inte är besvarad har lämnats. Med förhindrad och avböjd medverkan menas att SCB meddelats att uppgiftslämnaren är förhindrad eller inte vill medverka i undersökningen.

Partiellt bortfall kan bero på att frågan är svår att förstå, är känslig, att uppgiftslämnaren glömer att besvara frågan eller att instruktioner misstolkas och att uppgiftslämnaren då inte besvarar rätt frågor.

Representativitet

Ungdomsstyrelsen hade gärna sett en högre svarsfrekvens i undersökningen, men måste tyvärr konstatera att den förhållandevis låga svarsfrekvensen är vanlig i undersökningar som involverar unga. Åren efter avslutad gymnasieutbildning präglas av hög rörlighet och då framförallt i åldern 20–24 år som också uppvisar en lägre svarsfrekvens. Till följd av skevheter i bort-

fallet och för att urvalet så bra som möjligt ska representera befolkningen i åldersgrupperna har data kalibrerats av Statistiska centralbyrån, efter en analys kring särskilda kriterier, med en viktvariabel. Denna viktvariabel ser ut som följer:

**kön × ålder + storstad + faderns födelse-
land + faderns civilstånd + faderns in-
komst + faderns utbildningsnivå**

Urvalet har också viktats för att motsvara befolkningens antal. För ytterligare information om beräkningsmodeller och kriterier hänvisas till den tekniska rapport som finns som bilaga på medföljande cd.

I analysen har försiktighet iakttagits och skillnader har kontrollerats mot resultat i andra undersökningar och de tidigare undersökningarna.

Jämförelser med tidigare undersökningar

En tredjedelar av frågorna i enkätundersökningen är återkommande. Någon enstaka kan följas längre tillbaka i tiden då frågorna har ställts i andra undersökningar sedan 1950-talet. Detta möjliggör jämförelser över tid av hur olika attityder och värderingar förändras.

Tabell 1.3. Totala svarsfrekvenser de olika undersökningsåren

	Antal svarande	Svarsfrekvens (Procent)
1993	3 455	57
1997	3 580	58
2002	3 610	56
2007	3 632	53

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Undersökningen är en tvärsnittundersökning, det vill säga olika människor tillfrågas vid ett antal mätpunkter. Vi kan alltså titta på hur 16–19-åringar ser på arbete vid mätpunkterna 1993, 1997, 2002 och 2007 och se om det finns variationer i åldersgruppen vid olika tidpunkter.

Undersökningen genomförs för fjärde gången. Svarsfrekvensen har varit förvånansvärt konstant om än tydligt neråtgående (tabell 1.3). Vi hyser dock inga tveksamheter om att det är möjligt att jämföra resultat mellan de olika årens undersökningar. Dock har skalor och svarsalternativ förändrats under tiden 1993 till 2007, något som komplicerar analysen av tidsserierna.

Till exempel är många av svarsskalorna i årets undersökning femgradiga, samma frågor har i tidigare undersökningar haft tre-, fyra-, sju- samt tiogradiga skalor vilket gör att jämförelserna av hur attityderna har förändrats över tid ibland kan bli missvisande. Analysen av förändring över tid har gjorts med hjälp av Statisticon och utgått från hur andelen som angett ett av svarsalternativen har utvecklats. Dessutom har skalan standardiserats till -2–2 och en analys har skett av hur medelvärdet utvecklats över tiden.

Medelvärdet och variansen för de olika åren har beräknats och använts för test av om skillnaden mellan åren är signifikant.

Signifikanstestet baseras på testvariabeln;

$$(\hat{p}_{07} - \hat{p}_v) / \sqrt{\hat{V}(\hat{p}_{07}) + \hat{V}(\hat{p}_v)}$$

där v antingen är 1993, 1997 eller 2002.

Antalet observationer i varje grupp är enligt Statisticon tillräckligt många för att man ska kunna anta att testvariabeln är normalfördelad.

Variansberäkningarna är gjorda med SAS (Statistical Analysis System) procedur "proc surveymeans" för variansskattningarna. Variansen har beräknats med hänsyn till urvalsmetod och kalibrering för åren 2007, 2002 och 1993. År 1997 finns ingen kalibrering och vikterna är schablonvikter vilket gör variansskattningen en aning osäkrare 1997, men förmodligen påverkas resultaten endast marginellt enligt Statisticon.

Tabellerna har gjorts för samtliga åldersgrupper, 16–29 år samt 35–74 år, samt för kvinnor och män.

Fotnot

¹ Redan i den första undersökningen som genomfördes 1993 har urvalet varit 16–29 år och 35–74 år. Sedan har de följande undersökningarna kopierat detta urval för att inte äventyra jämförbarheten. Initialt exkluderades årskullarna 30–34 år för att förenkla jämförandet av attityder mellan generationer.

KAPITEL 2

Att bli vuxen tar tid

Detta kapitel handlar om hur unga ser på vuxenblivandet och vad som är viktigt just nu. Från här och nu går vi sedan vidare och tittar på hur unga ser på vad som är viktigt vid 35 års ålder. Kapitlet avslutas med hur unga ser på vad som ger livet mest mening.

Vuxenblivande

Om vuxenblivandet ses som något individuellt innebär det att individen är vuxen när hon eller han upplever sig vara vuxen. Om vuxenblivandet ses som något socialt är man vuxen när omgivningen anser det.

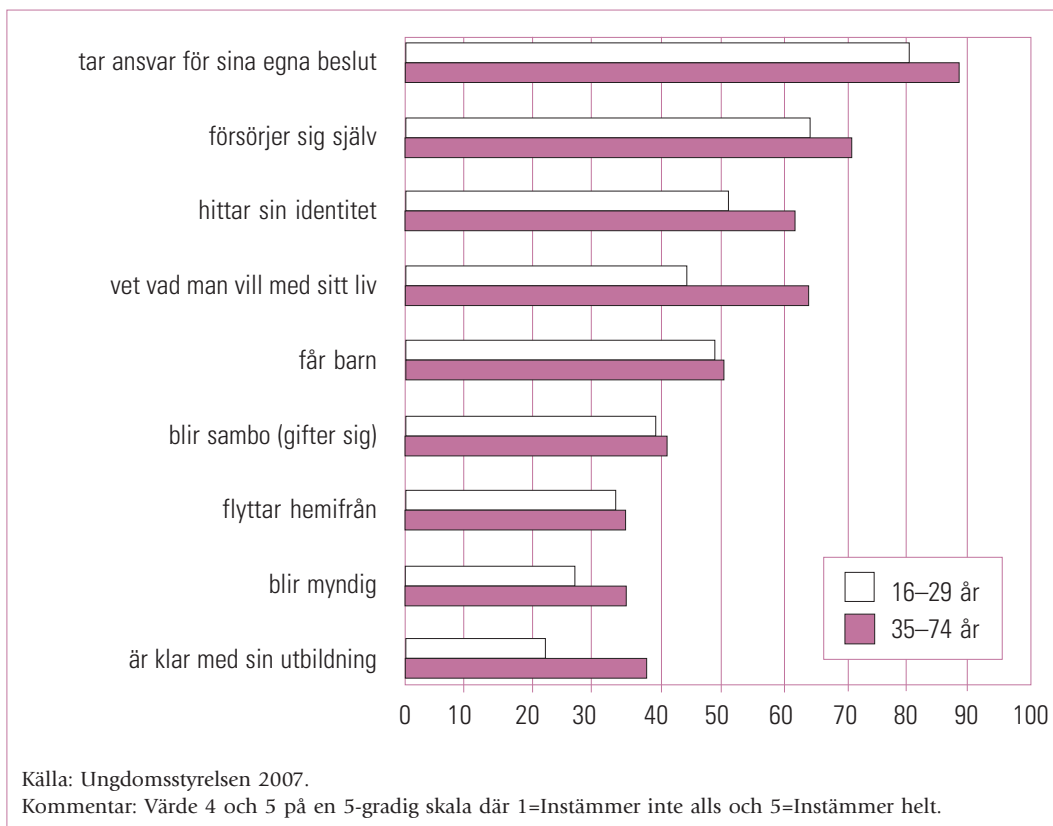
Den samhällseliga eller sociala uppfattningen om vuxenblivandet involverar ofta en övergång från en roll till en annan som innebär ett ökat oberoende och där det sker en tydlig statusförändring. Sedan efterkrigstiden har det skett stora förändringar i vilka övergångar som kan sägas påverka vuxenblivandet. Barnafödande och att börja arbeta sker till exempel allt senare. En etablering på bostads- och arbetsmarknaden samt att bilda familj ingår i de allra flestas etableringsprocess till vuxen. Men utvecklingen har gått från en tydlig linjär etableringsprocess till en idag mycket fragmenterad sådan, vilket innebär att steg a inte automatiskt leder till b och c, utan i stället kan etablering ske på en mängd olika sätt.

I undersökningens fråga om vuxenblivande finns ett flertal av dessa övergångar med som alternativ, att få barn, att flytta ihop eller gifta sig, att bli färdig med sin utbildning, att försörja sig själv via arbete, att bli myndig och att flytta hemifrån. Dessutom finns ett antal svarsalternativ som dessutom försöker fånga den

individuella utvecklingen och mognaden, i stället för de ovan nämnda övergångarna från ett tillstånd till ett annat. Det handlar om att ta ansvar för sina beslut, att hitta sin identitet och att veta vad man vill med sitt liv.

Om vi tittar på hur yngre och äldre svarar på påståendena om när man blir vuxen, ser vi att det både finns tydliga skillnader och tydliga likheter mellan yngre och äldre. Äldre svarar i högre grad att samtliga områden är viktiga för vuxenblivandet. Störst andelar i de båda grupperna instämmer med att eget ansvar och självförsörjning är viktiga faktorer. Störst skillnad finns det på faktorerna *veta vad man vill med sitt liv*, *klar med sin utbildning* och *hitta sin identitet* där de äldre instämmer i betydligt högre grad än yngre. Yngre och äldre instämmer förhållandevis lika i de olika påståendena med undantag för *veta vad man vill med sitt liv* som äldre anger i betydligt större utsträckning (figur 2.1).

Att ta ansvar för sina egna beslut eller hitta sin identitet är inget man gör vid en precis tidpunkt i livet. Att försörja sig själv idag behöver inte nödvändigtvis betyda att man arbetar. Man kan även vara student. Undersökningen visar att unga är beroende av hjälp från föräldrar eller närstående långt upp i åldern. Att bli självförsörjande är viktigt men om vuxenblivande i betydelsen av *arbeta* och *försörja sig* skulle vara avgörande för när man ska behandlas som vuxen skulle många individer i Sverige inte räknas som vuxna. Bilden förstärks av andra påståenden som att det är viktigt att ha *skaffat ekonomisk trygghet* eller att ha *en fast anställning* när man är 35 år.

Figur 2.1. Andel som instämmer i påståendet: Man är vuxen när man ... 16–74 år, 2007. Procent.

Arbete är viktigt, men det behöver inte vara det som avgör när man är vuxen. Enigheten är stor mellan unga och vuxna att *ansvar för egna beslut* är kännetecknande.

Om vi ser på betydelsen av övergångar från ett tillstånd till ett annat i de grupper som har eller inte har genomgått dessa faser ser vi att betydelsen av en övergång ofta ses som större bland dem som inte genomfört den ännu, till exempel att flytta hemifrån eller att bli myndig. De som har fyllt 18 år, eller flyttat hemifrån, till-

skriver inte dessa övergångar lika stor betydelse som de som står i begrepp att genomföra dem. Av dem i åldern 16–19 år uppger 36 procent att *bli myndig* som en grund för vuxenblivande medan enbart 22 procent i åldern 25–29 år instämmer i detta. Samma mönster finns för *är klar med sin utbildning* och *flyttar hemifrån*. Undantaget här är att *få barn* där en större andel i åldern 25–29 år än i åldern 16–19 år anger detta som viktigt samtidigt som andelen som har barn är större i den förstnämnda gruppen

Tabell 2.1. Andel som instämmer i påståendet: Man blir vuxen när man ... 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Totalt
tar ansvar för sina egna beslut	76	82	83	80
försörjer sig själv	66	63	62	64
hittar sin identitet	46	53	57	52
vet vad man vill med sitt liv	44	44	46	45
får barn	44	46	51	47
blir sambo (gifter sig)	39	37	35	37
flyttar hemifrån	41	34	27	34
blir myndig	36	20	22	26
är klar med sin utbildning	29	22	17	23

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

(tabell 2.1). De som har blivit föräldrar uppger alltså inte i mindre grad än de som inte har blivit föräldrar att detta är en viktig övergång till vuxenblivandet

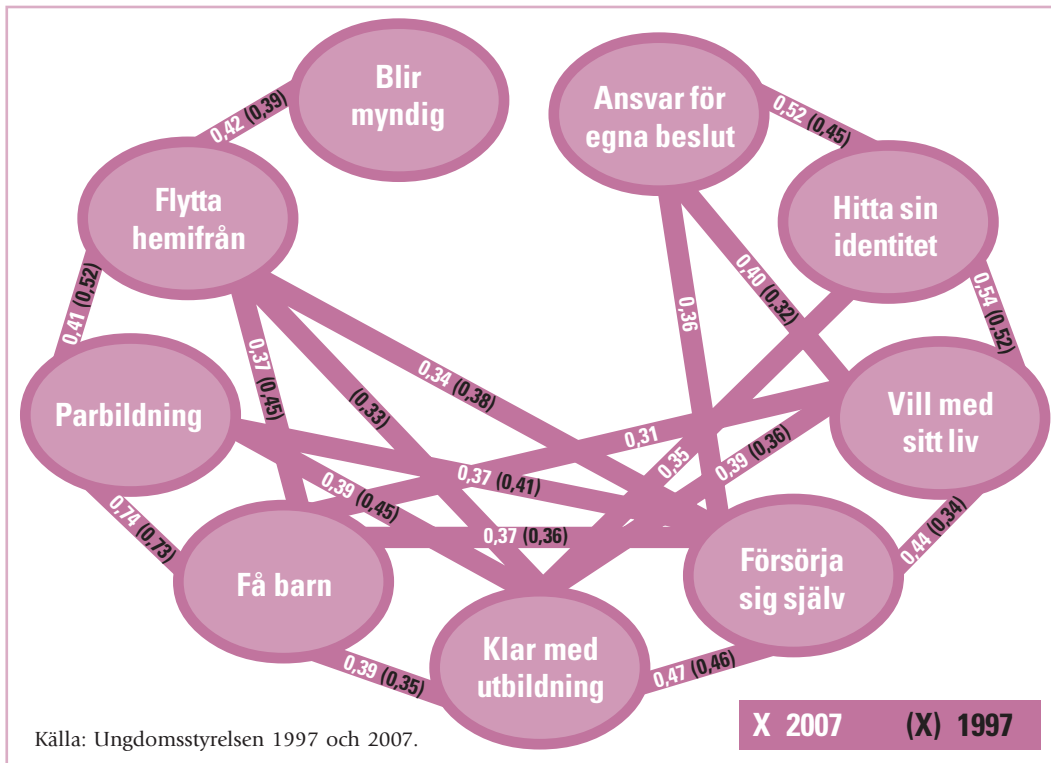
I Ungdomsstyrelsens rapport från 1998 undersöktes sambanden mellan de olika exemplen på roller som finns i frågan om vuxenblivande (bli myndig, få barn, bli klar med sin utbildning) och något som kan kallas individuell mognad (ta ansvar, veta vad man vill, hitta sin identitet) med hjälp av bivariata korrelationer. Dessa visar hur starkt sambandet är mellan två variabler på en skala som anger styrkan från 0 till 1, där 0 indikerar att inget samband finns och 1 att det är ett starkt samband.

På tio år har en del samband stärkts medan andra har försvunnit eller tillkommit. Det samband som har försvunnit är det mellan att flytta hemifrån och att bli klar med sin utbildning. Samband som har tillkommit finns mellan att ta ansvar för egna beslut och att försörja sig själv samt mellan att veta vad man vill med sitt liv och att få barn.

Ett samband som har förstärkts är att ta ansvar för sina egna beslut och hitta sin identitet. Samband som har minskat i styrka finns mellan att flytta hemifrån och få barn, att flytta hemifrån och försörja sig själv samt att flytta hemifrån och bli sambo (figur 2.2).

Denna utveckling stärker intrycket att den individuella utvecklingen genom att hitta sig själv/veta vad man vill har en stor betydelse för vuxenblivandet jämfört med faktiska rollövergångar som att bli myndig eller flytta hemifrån. Det verkar också finnas en starkare koppling mellan att få barn och den individuella utvecklingen nu än det fanns för tio år sedan, vilket ligger i linje med att familjebildning, i form av att barn idag är något man skaffar sig medan man tidigare talade i termer av att få barn. Barn är idag en del av den egna identiteten eller inte, alltså något man kan välja.

Genom en faktoranalys identifierades tre dimensioner i attityder till vuxenblivandet, det vill säga kluster av frågor där korrelationen eller sambandet mellan frågorna är starkt och visar

Figur 2.2. Samvariation mellan uppfattningar om när man är vuxen, 16–29 år, 1997 och 2007. Korrelationskoefficienter.

att dessa frågor mäter en gemensam dimension, en faktor. Denna faktor uppstår genom att individer som svarar höga värden på ett påstående också tenderar att svara höga värden på resterande påståenden i faktorn. Faktorn kan alltså visa på en dimension som kan sägas vara dold. Varje faktor har på så sätt starka korrelationer eller laddningar mellan frågorna i faktorn, men svaga till de andra faktorerna.

Faktoranalys förklarar så mycket av variansen i svaren som möjligt med så få faktorer som möjligt. Om det inte finns något samband mellan variablerna i en faktoranalys blir det lika många faktorer som variablerna som ingår, i

detta fall skulle det alltså ha blivit nio faktorer om inget samband hade funnits. Som synes kan en variabel eller i det här fallet ett påstående samvariera starkt med andra inom flera faktorer. Ofta brukar detta resultera i ytterligare en faktoranalys där man för att renodla faktorerna utesluter de variabler som förekommer i flera faktorer. Så har inte gjorts här – resultatet har i stället uppfattats som att olika tolkningar av vad det är att flytta, vara klar med sin utbildning, eller vara självförsörjande fångas i olika faktorer.

En analys av frågan om vuxenblivande visar en uppdelning i tre faktorer som tillsammans förklarar 66 procent av svarens varians. Fakto-

**Tabell 2.2. Tre faktorer i vuxenblivandet i ungdomsgruppen, 16–29 år, 2007.
Faktorladdningar**

Man är vuxen när man	Faktor 1 Senmodernt	Faktor 2 Traditionellt	Faktor 3 Formellt
hittar sin identitet	0,75		
tar ansvar för sina egna beslut	0,64		
vet vad man vill med sitt liv	0,64		
försörjer sig själv	0,47	0,32	
är klar med sin utbildning	0,41	0,31	
får barn		0,85	
blir sambo (gifter sig)		0,83	
flyttar hemifrån		0,33	0,66
blir myndig			0,63
Förklarad varians R2 (%)	33	20	13

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

erna kan också tydligt visa på tre olika sätt att se på etablering: *faktor 1* visar på vuxenblivandet i det *senmoderna* postmaterialistiska samhället. Påståendena i denna faktor är huvudsakligen de som tidigare har nämnts relatera till individuell mognad eller utveckling i stället för till övergångar mellan olika roller, till exempel att veta vad man vill, ta ansvar och hitta sin identitet. Egenskaper som tillskrivs stor betydelse i ett senmodernt samhälle där unga förväntas göra val och uppfylla sina egna förväntningar (Giddens 1991). *Faktor 2* visar på ett *traditionellt* linjärt vuxenblivande i den bemärkelsen att den huvudsakligen består av de påståenden som gäller den traditionella etableringens rollövergångar (arbete, bostad och familj), och slutligen *faktor 3* som representerar en *formell syn* på vuxenblivande, man är vuxen när man är myndig.

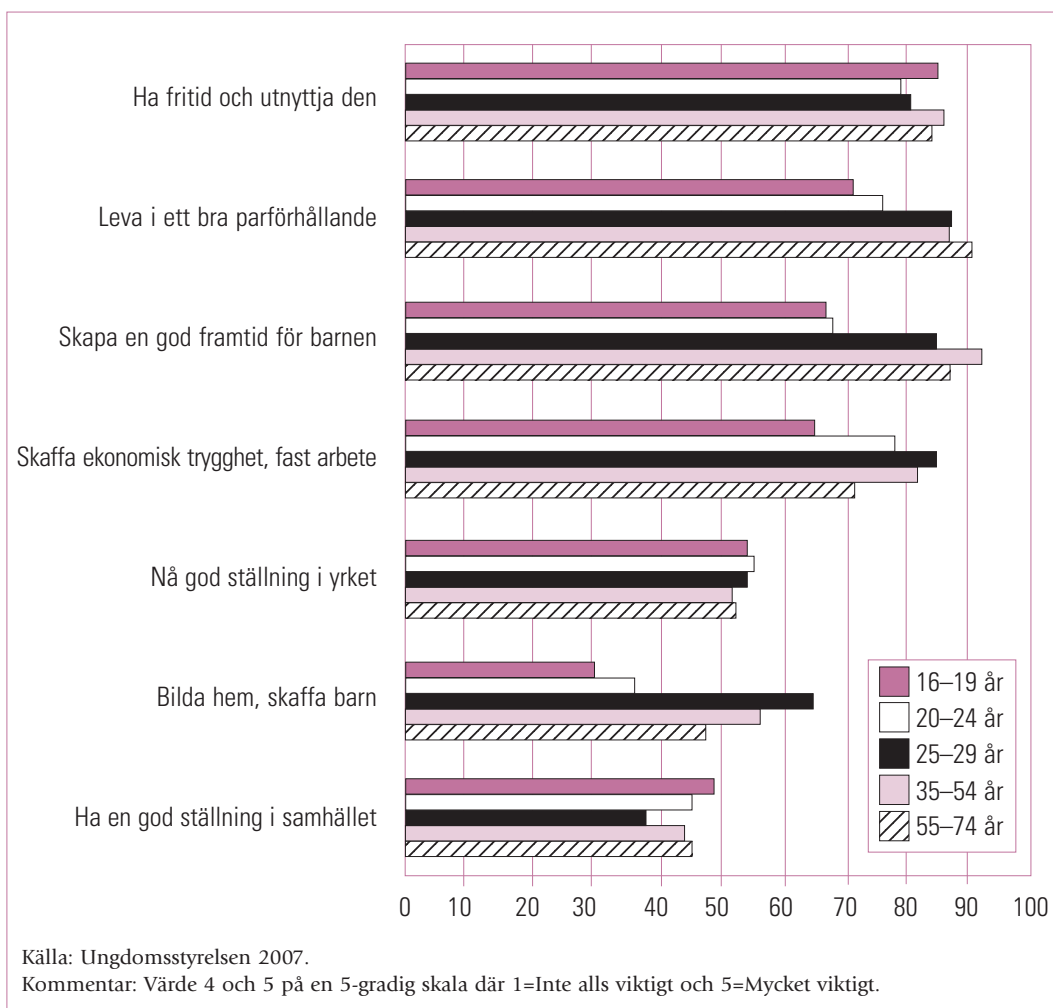
I Sverige i dag finns alltså dessa tre perspektiv på vuxenblivande. Faktor 1 svarar för 33 procent av variansen. Den är den mest framträdande och gestaltar ett senmodernt individuellt vuxenblivande som inte kan knytas till al-

der, genomförda övergångar eller till plats men däremot till individens egna mål – hitta sig själv, veta vad man vill, ta ansvar för beslut med mera. Vuxenblivande för unga idag verkar i första hand vara en fråga om personlig utveckling och i andra hand en fråga om olika rollövergångar eller attribut som traditionellt setts som indikatorer på att vara vuxen (tabell 2.2).

Viktigt just nu och när jag är 35 år

Just nu

Inledningsvis tittade vi på hur unga ser på vuxenblivandet – hur länge är man ung? Svaret blev att vuxenblivandet är individuellt och har mindre med klassiska rollövergångar som att flytta hemifrån att göra. Det finns dock fortfarande en koppling till egen försörjning – om än på ett annat sätt än tidigare. Men hur är det – vad är viktigt just nu? Är det att hitta sin identitet? För att försöka fånga de olika faser som man går igenom i livet och hur man ser på sin levnadssituation har vi förutom frågor om vuxenblivandet

Figur 2.3 Andel som svarat viktigt på frågan: Hur viktigt anser du att följande saker är för dig just nu? 16–74 år, 2007. Procent.

och meningen med livet också ställt frågor om vad som är viktigt i livet just nu.

Fritiden är viktig i alla åldersgrupper, men de som i störst utsträckning svarar det är de yngsta, 16–19-åringarna, och de äldre, 35–74-åringarna. Vikten av att leva i ett bra parförhållande och att skapa en god framtid för barnen ökar

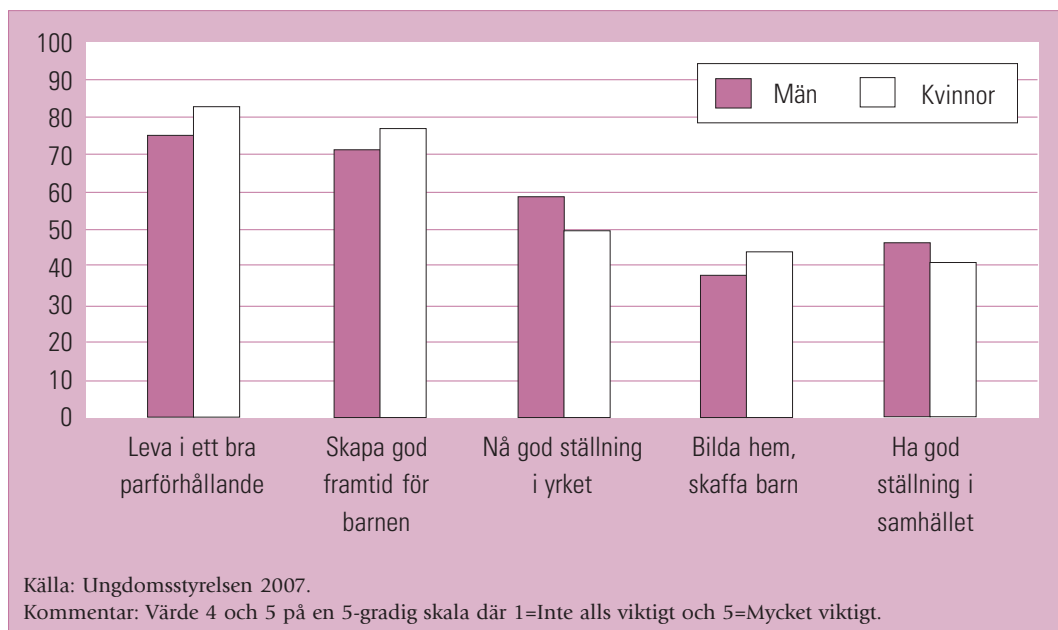
med åldern. Att bilda hem och skaffa barn uppper de i åldrarna 25–29 år och 35–54 år i störst utsträckning är viktigt. Det är de som är i yrkesverksam ålder som i störst utsträckning svarar att det är viktigt att skaffa ekonomisk trygghet och fast arbete. Intresset är lägre bland de yngsta och de äldsta i undersökningen (figur 2.3).

Det finns signifikanta skillnader mellan kvinnor och män på alla svarsalternativ utom två, ekonomisk trygghet och fritid.

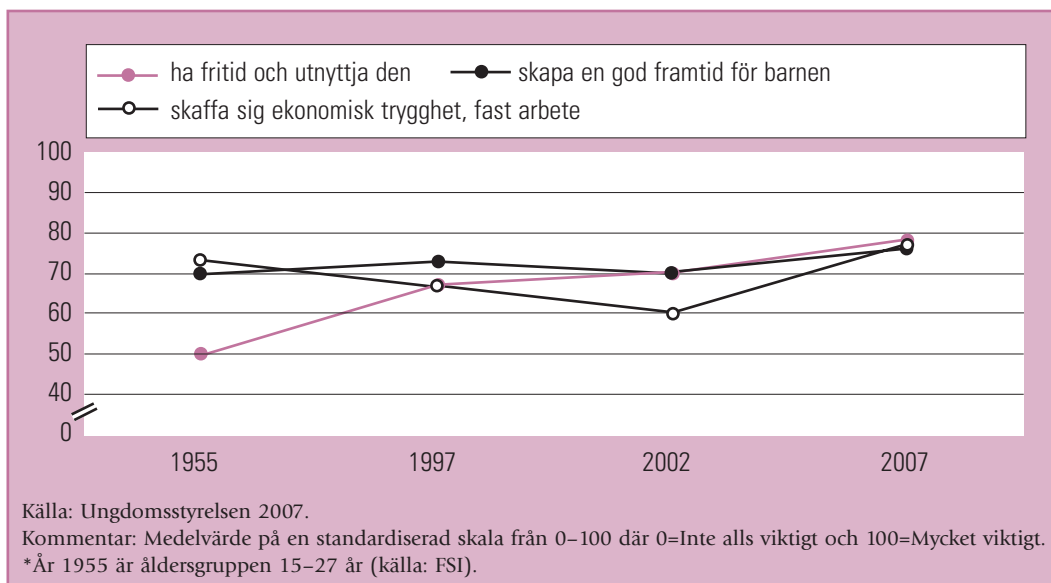
I de övriga svarsalternativen framträder traditionella könsskillnader. Kvinnorna i åldern 16–29 år betonar hem och barn i större utsträckning än männen som i större utsträckning betonar god ställning i samhället och i yrket. Unga män i åldern 16–29 år anser i större utsträckning att det är viktigt med en god ställning i yrket och i samhället än att bilda hem eller skaffa barn (figur 2.4).

Fritiden är viktigare nu

Frågan om hur viktigt det är just nu med fritid, en bra framtid för barnen, ekonomisk trygghet och fast anställning har funnits med i undersökningarna sedan 1997, dessutom hade Ungdomsstyrelsen till rapporten 1998 data från FSI:s databas *Ditt land – ditt liv* från 1955. I detta långa perspektiv har ungas attityder till vad som är viktigt just nu förändrats betänkligt. Ekonomisk trygghet och fast anställning angavs av störst andelar som viktiga av dessa tre 1955 och fritiden angavs i minst utsträckning, idag ges alla tre delar lika stor vikt. Samtidigt har sysselsättningen förändrats drastiskt i gruppen sedan 1955, från en-försörjarfamiljer och hemmafruar till tvåförsörjarfamiljer, från att en mycket liten andel läste på gymnasienivå till

Figur 2.4 Andel unga kvinnor och män som svarat på frågan: Hur viktigt anser du att följande saker är för just nu? 16–29 år, 2007. Procent.

Figur 2.5 Hur viktigt är det just nu att ... 16–29 år, 1955*, 1997, 2002 och 2007. Standardiserat medelvärde.

att det stora flertalet i åldern 16–18 år läser på gymnasiet och att en stor andel i åldern 20–25 år läser på högskolnivå. Relationerna mellan dessa tre delar i ungas liv har alltså förändrats mycket som vi kan se i figur 2.5.

När jag är 35 år

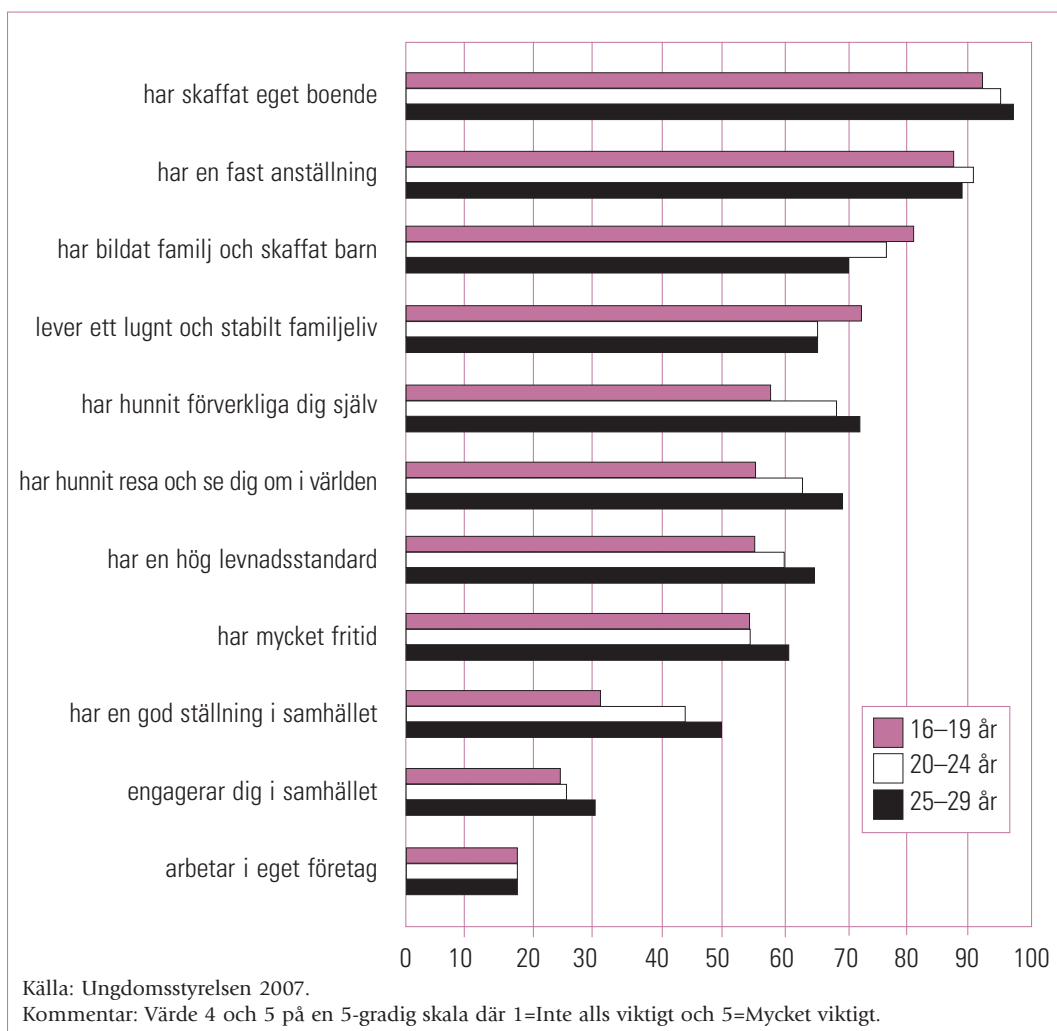
Till de yngre i undersökningen ställdes en fråga om hur viktiga vissa mål är att ha uppnått när man är 35 år (figur 2.6).¹ I frågan ingår individuella mål som att ha *hunnit förverkliga sig själv* och att *vara engagerad i samhället* och konkreta mål som att ha *skaffat ett eget boende*, *bildat familj* och *skaffat barn*.

I topp ligger tre mål som man kan kalla den linjära etableringsprocessen, hem, arbete och familj. Mellan 75 och 95 procent anger att de ser det som viktigt att ha uppnått dessa vid 35 års ålder.

Det som anges i minst utsträckning, knappt 20 procent, är att *arbeta i ett eget företag*. På en direkt fråga till de unga om de kan tänka sig att starta ett eget företag svarar ändå 60 procent ja (se kapitel 11, *En arbetsmarknad för alla*). Det som kan ha påverkat svaren kan vara själva påståendet om att det är viktigt att just vid en viss ålder arbeta i ett eget företag.

Att vid 35 års ålder *engagera sig i samhället* menar knappt 30 procent är viktigt. Detta stämmer väl mot att 38 procent i ungdomsurvalet anger att de är intresserade av samhällsfrågor i allmänhet och att ungefär 27 procent uppger att de är intresserade av politik.

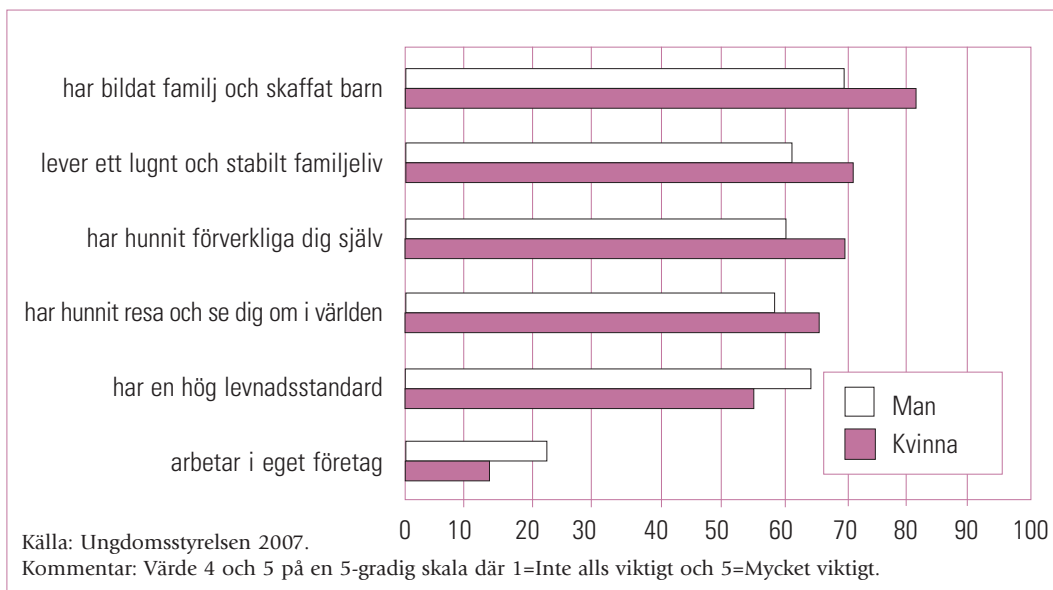
Det finns skillnader mellan de olika åldersgrupperna. De i åldern 16–19 år betonar i större utsträckning att påståendena är viktiga än vad de i åldern 25–29 år gör förutom i frågan om familj och barn som de i åldern 25–29 år i störst utsträckning svarar är viktigt.

Figur 2.6 Andel som svarat viktigt på frågan: Hur viktigt är det att du när du är 35 år ... 16-29 år, 2007. Procent.

För boende, fast anställning och eget företag finns det inga eller svagt signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna. Självklart är det så att de i åldern 25-29 år redan kan ha rest, hunnit förverkliga sig själva eller nått en god ställning i samhället. Det kan också vara så att 35-årsåldern inte är alltför långt bort för dem och

svaren kanske mer speglar vad som är viktigt för dem just nu. I figur 2.3 framkommer det att *nå en god ställning i samhället just nu* är minst viktigt just i åldern 25-29 år, medan både yngre och äldre i större utsträckning anger det som viktigt.

Figur 2.7 Andel som svarat på frågan: Hur viktigt är det att du när du är 35 år ... 16–29 år, kvinnor och män, 2007. Procent.

Det finns en tydlig skillnad i hur de unga svarar på frågan om hur viktig fritiden är just nu respektive vid 35 års ålder. Att *ha fritid och utnyttja den* anger 80 procent som viktigt just nu, medan enbart 50 procent uppger att det är viktigt vid 35 års ålder.

Även här finns det skillnader mellan hur kvinnor och män svarar. De unga kvinnorna svarar i större utsträckning än unga män att *familj, förverkliga sig själv* och *resa* är viktigt, medan de unga männen i större utsträckning än kvinnorna svarar att *hög levnadsstandard* och att *arbeta i eget företag* är viktigt (figur 2.7).

De senaste tio åren har förändringarna i svarsmönster varit små. I tabell 2.3 redovisas standardiserade medelvärde för åren 1997, 2002 och 2007. Ett medelvärde över 50 indikerar att majoriteten svarat att uppnådd egenskap är viktig. Störst är förändringen på frågan om hur viktigt det är att vara *engagerad i samhället*, där det har

skett en ökning av medelvärdet med 7,3 enheter och detta huvudsakligen mellan åren 1997 och 2002, men medelvärdet ligger under 50 vilket innebär att unga inte lägger särskilt stor vikt vid att vara engagerad i samhället vare sig 1997 eller 2007 även om det har ökat. Största minskningen (minus 5,6 enheter) har skett på frågan hur viktigt det är att *ha mycket fritid* där minskningen är större mellan 2002 och 2007 (minus 7,9 enheter) än mellan 1997 och 2007. Medelvärdet för *fast anställning* har ökat sedan 2002 men inte jämfört med 1997, medelvärdet ligger på 88 vilket tydligt indikerar att fast anställning ses som viktigt av en majoritet idag och har så gjort sedan 1997. Medelvärdet för att *ha eget företag* har minskat sedan 1997 men ökat sedan 2002 med 4 enheter, ökningen är dock från väldigt låga nivåer, från 29 till 33 i medelvärde.

Tabell 2.3 Jämförelse mellan åren 1997, 2002 och 2007 på frågan: Hur viktigt är det att du när du är 35 år ..., 16–29 år. Standardiserat medelvärde

	1997	2002	2007	Differens 1997–2007
skaffat eget boende	90,9	93,6	93,9	3,0
bildat familj, barn	77,1	75,6	78,2	1,1
har fast anställning	87,7	84,0	87,6	-0,1
har eget företag	36,1	28,6	32,6	-3,5
har god samhällsställning	52,7	53,5	55,5	2,8
har hunnit resa	70,7	71,3	68,4	-2,3
har hunnit förverkliga sig	75,6	74,6	70,7	-4,9
har mycket fritid	71,5	73,8	65,9	-5,6
har hög levnadsstandard	71,4	72,9	67,5	-3,9
lever lugnt och stabilt familjeliv	73,0	72,3	71,8	-1,2
är engagerad i samhället	41,1	48,6	48,4	7,3

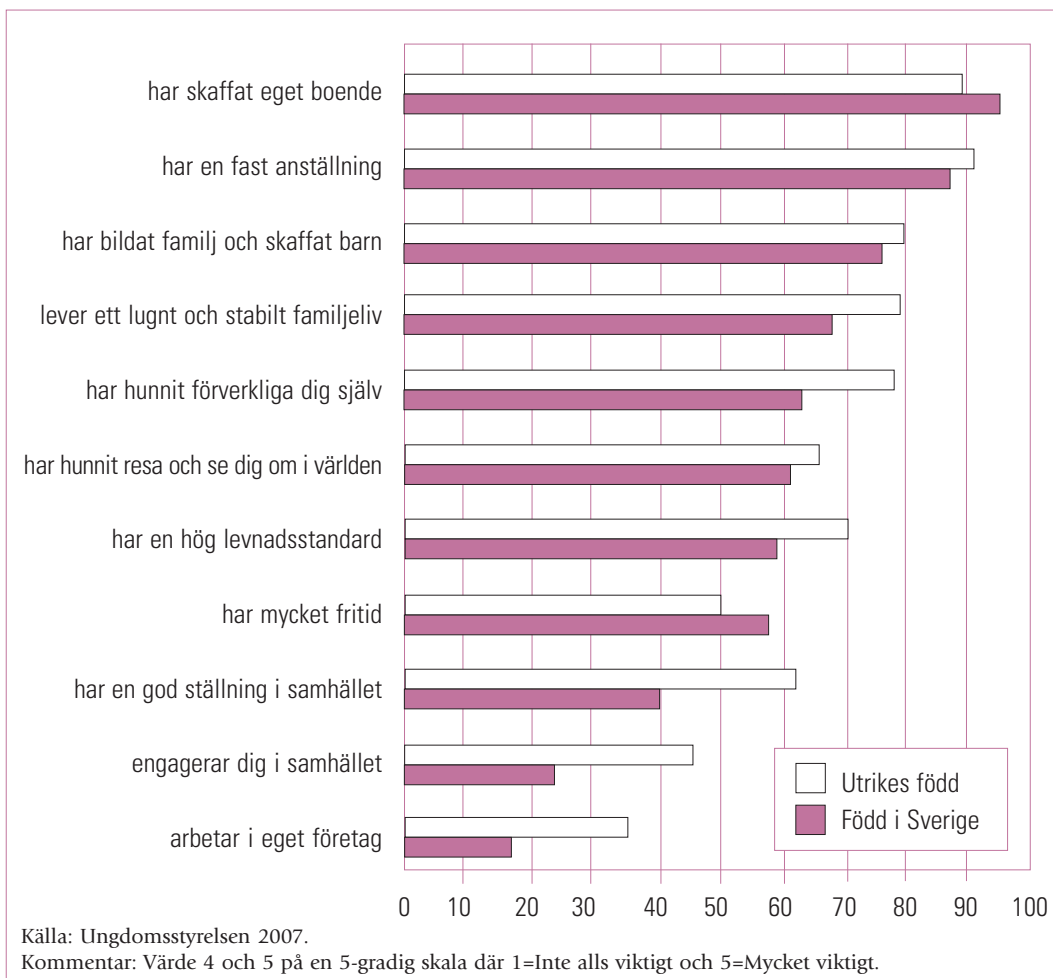
Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Standardiserad skala 0 till 100 där 0=Inte alls viktigt och 100=Mycket viktigt.

Som vi såg i figur 2.6 skiljer det sig något mellan de olika åldersgrupperna när man ser på hur stora andelar som har valt de olika alternativen. Det har inte hänt något i hur svaren fördelar sig mellan åldersgrupperna, utan de skillnader som finns mellan åldersgrupperna är i stort sett oförändrade. Under hela perioden har också fördelningen bland de olika svarsalternativen sett likadan ut med *eget boende* i topp (över 90 procent tycker att det är viktigt) och *eget företag* i botten (under 20 procent tycker det är viktigt).

En jämförelse mellan unga som är födda i Sverige och de som är födda utomlands visar på signifikanta skillnader på alla svarsalternativ utom två, *fast anställning* och *har bildat familj och skaffat barn* (figur 2.8). Skillnaderna mellan de två grupperna är störst för *god ställning i samhället*, *engagerar dig i samhället*, *har hög levnadsstandard*, *har förverkligat dig själv*, *stabilt familjeliv* samt *arbetar i eget företag*. På dessa

anger utrikes födda i signifikant större utsträckning än svenskfödda att det är viktigt. Hur unga kvinnor respektive män svarar skiljer sig inte inom gruppen utrikes födda jämfört med gruppen födda i Sverige.

Figur 2.8 Andel som svarat viktigt på frågan: Hur viktigt är det att du när du är 35 år ... Uppdelat på om man är född utomlands eller född i Sverige, 16–29 år, 2007. Procent.

Samband mellan olika faktorer nu och framåt

Inledningsvis har vi redogjort för vad yngre respektive äldre ser som viktiga faktorer för vuxenblivandet. Det är tydligt att vad som ses som viktigt i relation till vuxenblivandet för de yngre

kan relateras till en senmodern värdenorm, alltså i första hand en fråga om personlig utveckling och i andra hand en fråga om olika traditionella rollövergångar som giftermål eller familjebildning.

Tabell 2.4 Samband mellan vad som är viktigt just nu och vad som är viktigt vid 35 års ålder*

Tabell 2.4 a	VIKTIGT JUST NU			
	Ekonomisk trygghet, fast arbete	Bilda hem, skaffa barn	Skapa god framtid för barnen	Leva i ett bra parförhållande
Viktigt vid 35 år				
har fast anställning	0,378			
har bildat familj, skaffat barn		0,506	0,430	0,385
lugnt, stabilt familjeliv		0,448	0,413	0,424

Tabell 2.4 b	VIKTIGT JUST NU		
	Nå god ställning i yrket	Nå god ställning i samhället	Ha fritid och utnyttja den
Viktigt vid 35 år			
har god ställning i samhället	0,373	0,559	
har hög levnadsstandard	0,320	0,302	
har mycket framtid			0,434

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.
 * Bivariata korrelationer signifikanta på 0,01 nivån. Enbart korrelationer starkare än 0,300 redovisas. Pearsons R.

Vad som ses som viktigt just nu samt vid 35 års ålder kan i stället relateras till den traditionella etableringsprocessen med arbete, boende, familj och barn.

Det finns ett starkt samband mellan vad man ser som viktigt just nu och vad man ser som viktigt att ha uppnått när man är 35 år. I tabell 2.4 presenteras de samband som är starkare än 0,3 mellan frågorna *hur viktigt är följande för dig just nu ...?* och *hur viktigt är det att du när du är 35 år har...?* Ett linjärt samband på 0,3 och däröver ses som ett starkt samband. Sambanden varierar mellan 0 och 1, vilket visar på sambandets styrka. Ju närmare 1 desto starkare samband, en regression på 0 innebär att det inte finns något samband mellan variablerna.² Vi ser här tydliga samband mellan synen på framtiden och vad man värdesätter för ögonblicket.

En annan bild än 1997

I undersökningen 1997 undersöktes sambanden mellan de olika svarsalternativen i frågan om hur viktiga vissa egenskaper var att uppnå till 35 års ålder. Då framkom att alla faktorer, utom att vara engagerad i samhället, hängde ihop (bivariata samband) i en struktur där arbete och familj var den ena sidan av myntet och god ställning i samhället den andra.

I årets undersökning visar en faktoranalys att vara *engagerad i samhället* fortfarande avviker från de övriga, då det påståendet inte förekommer i någon faktor. De tre faktorer/dimensioner som bildas av påståendena om vad som är viktigt vid 35 års ålder bland unga förklarar 54 procent av variansen i svaren.

Tabell 2.5 Tre faktorer för vad som är viktigt att uppnå, 16–29 år. Faktorladdningar

VIKTIGT VID 35 ÅR	Faktor 1 Traditionell	Faktor 2 Materialism	Faktor 3 Postmaterialism
har bildat familj och skaffat barn	0,78		
lever ett lugnt och stabilt familjeliv	0,75		
har en fast anställning	0,49		
eget boende	0,41		
har en god ställning i samhället		0,98	
har en hög levnadsstandard		0,38	0,33
arbetar i eget företag		0,35	
engagerar dig i samhället			
har hunnit förverkliga dig själv			0,71
har hunnit resa och se sig om i världen			0,65
har mycket fritid			0,47
Förklarad varians, R2 (%)	28	16	10

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Extraktionsmetod: Maximum Likelihood. Rotationsmetod: Varimax with Kaiser Normalization. Rotationen konvergerade på 5 iterationer.

Faktor 1 svarar för 28 procent av variansen och överensstämmer tämligen bra mot en *traditionell etablering* – arbete, boende och familj. *Faktor 2* svarar för 16 procent av variansen och *faktor 3* för 10 procent (tabell 2.5). Faktor 2 och 3 verkar visa två olika sidor av levnadsstandard – en som lyfter fram social och fysisk trygghet samt ekonomisk utveckling. Den kan kallas *materialism* och har sitt ursprung i det industriella samhället. Samt en som bland annat betonar självförverkligande, självutlevelse, kommunikation och livskvalitet och som kan sägas beteckna en *postmateriell dimension* (Inglehart 1977). Enligt Ronald Inglehart har dessa postmateriella värderingar en allt större betydelse i det senmoderna samhället på de materiella värderingarnas bekostnad (Inglehart 1977). I tabell 2.5 blir det tydligt hur dessa olika dimensioner existerar paral-

lellt och att postmateriella värden har betydelse men inte i nivå med vad som kan ses som mer traditionella och materiella värden.

Meningen med livet

Att fråga vad som ger livet mest mening borde ge lika många svar som det finns människor. Men den fråga som finns i enkäten: *vad tycker du ger livet mest mening?* har svarsalternativen: *arbete, studier, fritid, familj, vänner och religiös tro*.

Svarsalternativet religiös tro är nytt för i år och då svarspersonerna endast ska välja ett alternativ innebär det att jämförelser med tidigare år är svåra. Majoriteten i samtliga åldersgrupper utom den yngsta svarar att det är familjen. Det finns en tydlig samvariation med livets olika faser, yngre svarar vänner, äldre svarar familj, de som är förvärvsarbetande svarar i högre grad arbete och så vidare, men av ovan nämnda svarsalter-

Tabell 2.6 Vad ger ditt liv mest mening? 16–74 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	35–54 år	55–74 år	Total
Arbete	3	5	6	8	13	6
Studier	7	3	2	0	0	3
Fritid	16	11	9	11	11	12
Familj	42	56	71	74	70	61
Vänner	29	22	10	4	5	16
Religiös tro	3	3	3	2	1	3
Total	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

nativ svarar man i störst utsträckning totalt att det är familj och vänner som ger livet mest mening. Ungefär 3 procent svarar religiös tro (tabell 2.6).

I årets undersökning ställde vi frågan: Vilket av följande påståenden stämmer bäst med din uppfattning? Svartalternativen var: *Jag tror på en gud som man kan ha en personlig relation till. Jag tror på en opersonlig gud eller en högre makt. Jag tror att gud snarare är något inom varje människa än något utanför. Jag vet inte vad jag ska tro. Jag tror inte.*

Närpå varannan ung uppger att de tror på en Gud eller en högre makt, personlig, opersonlig eller inneboende. Var fjärde är osäker (agnostiker) och en lika stor andel är icke troende (ateister). Andelen som är osäkra eller ateister är högre bland de i åldern 16–24 år än de i åldersgruppen 25–29 år (tabell 2.7).

Tabell 2.7 Svartsfördelning på frågan Vilket av följande påståenden stämmer bäst med din uppfattning? 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Total
Jag tror på en gud som man kan ha en personlig relation till	14	14	16	15
Jag tror på en opersonlig gud eller en högre makt	14	15	22	17
Jag tror att gud snarare är något inom varje människa än något utanför	14	16	16	15
Jag vet inte vad jag ska tro	32	29	26	28
Jag tror inte på någon gud, övernaturlig kraft eller makt	26	26	21	24
Total	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 2.8 Svarsfördelning på frågan Vilket av följande påståenden stämmer bäst med din uppfattning? 16–29 år, 2007. Procent

	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Jag tror på en gud som man kan ha en personlig relation till	14	16	13	34	15
Jag tror på en opersonlig gud eller en högre makt	14	20	17	21	17
Jag tror att gud snarare är något inom varje människa än något utanför	15	16	15	13	15
Jag vet inte vad man ska tro	24	32	29	19	28
Jag tror inte på någon gud, övernaturlig kraft eller makt	33	17	25	12	24
Total	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

En högre andel unga kvinnor än unga män är osäkra eller tror på en personlig gud eller ett högre väsen, detsamma gäller för unga födda utrikes jämfört med unga födda i Sverige (tabell 2.8).

Bland unga som tror på en gud som man har en personlig relation till, uppger visserligen en av fem att den religiösa tron är det som ger livet mest mening, men fortfarande är det familjen

som dominerar. Bland unga med en annan gudssyn finns det små skillnader jämfört med agnostiker som är osäkra eller ateister som inte tror på någon gud (tabell 2.9).

Enligt bland andra Thorleif Pettersson är Sverige ett mycket sekulariserat land i jämförelse med andra länder, även i jämförelse med länder i vår närhet. På frågan om hur viktig gud är i det egna livet svarar 12 procent i Sverige

Tabell 2.9 Typ av gudssyn och svar på frågan Vad ger ditt liv mest mening? 16–29 år, 2007. Procent

	Jag tror på en gud som man kan ha en personlig relation till	Annan gudssyn	Osäker	Ateist	Total
Arbete	5	5	5	5	5
Studier	4	4	3	4	4
Fritid	7	8	12	19	12
Familj	53	64	60	44	57
Vänner	12	18	19	28	20
Religiös tro	19	1	0	0	3
Total	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

mycket viktig, att jämföra med 23 procent i Finland och Ryssland, 62 procent i Polen eller 68 procent i USA (Pettersson & Esmer 2005).

I undersökningen är det 48 procent av de unga som har någon form av religiös livsåskådning och 19 procent av dem med en tro på en personlig gud och 1 procent av dem med en annan gudssyn som anser att detta ger livet mest mening.

Fotnot

¹ I det kapitel som handlar om utbildning kommer vi att visa att majoriteten av de unga planerar en högskoleutbildning. Högskoleutbildning finns dock inte med som svarsalternativ på den fråga i enkäten som vi redovisar här.

² Ett samband innebär att en ökning i den ena variabeln resulterar i en ökning eller minskning i den andra.

KAPITEL 3

illustration:
Olivia Serrano, 4 år

Ny ungdom?

Reflektioner kring utveckling, identitet och självständighet

Flytande ungdom?

Under 1900-talet och fram till idag har gränserna mellan barndom, ungdomstid och vuxenliv förändrats och förskjutits (se bland annat Ziehe 1989 & 2004, Bjurstöm 1997, Bengtsson 2001 samt Lalander & Johansson 2007).¹ Det finns förstås inga definitiva eller statiska gränser mellan den ena eller andra perioden i livet, utan vad vi ser är snarare ständiga förskjutningar och tillkomsten av nya och tillfälliga gränser. Idag förekommer det till exempel en hel del diskussioner om barndomens status och innehåll och författare och debattörer pekar åt lite olika håll. Samtidigt som det talas om "det kompetenta barnet" och om vikten av att barn ska vara delaktiga i samhället och i beslut som rör deras framtid, kan vi se hur vuxna upprörs över att barn vill klä sig som tonåringar.

Mycket av detta handlar om att tonårsperioden inleds allt tidigare. Barnen står ju på inget sätt utanför samhället, utan påverkas av reklam och medier. Vi kan till exempel se hur reklam och mode producerar bilder som i förlängningen kan påverka barn att klä sig sexigt och utmanande. Det finns forskare som menar att barndomen riskerar att försvinna och att barn idag snarare förväntas att bete sig som tonåringar (Johansson 2007). I grunden handlar denna diskussion om vart gränsen mellan barndom och ungdom ska och bör dras.

I och med att gränsen mellan tonåringar, unga och vuxna har blivit allt vagare, ser vi också hur vuxna klär sig i "tonårskläder" och hur ungdomar tar på sig "vuxenkläder". Idag finns inte

några klara och entydiga gränser för smak, kläder eller stil. Ungdomar lyssnar till exempel på rockmusik från 1970-talet, medan vuxna ägnar sig åt house och hip hop. Men kläder, stil, smak och andra estetiska uttrycksmedel är fortfarande viktiga markörer och medel för att skapa skiljelinjer mellan till exempel olika status- och åldersgrupper. I takt med att gränserna mellan dessa grupper har blivit vagare, har dock mode och smak fått en mer relativ karaktär, det vill säga det är inte lika lätt längre att avgöra vilka kläder eller vilken musik som hör hemma i en bestämd klass eller åldersgrupp. Detta innebär inte att gränserna har blivit helt flytande. Det är bara mer komplicerat att läsa och tolka stil, smak och konsumtion som uttryck för specifika status- eller åldersgrupper (Lalander & Johansson 2007).

Ungdom har också andra symboliska innebörder. *Ungdomlighet*, det vill säga den unga och vackra kroppen, har till exempel blivit något av ett dominerande samhällsideal. Vi omges idag medialt sett av vältränade och vackra unga kroppar. Trycket på att vara vacker, vältränad och att ha "rätt" stil ökar. Förmodligen finns det ett samband mellan detta och antalet plastikoperationer och försäljningen av träningskort. Ungdom är med andra ord inte bara en period i livet, utan även en kulturell och symbolisk referenspunkt. Men det finns andra och mer materiella markörer som kan användas för att dra gränser mellan ungdomar och vuxna – som till exempel om man har ett arbete eller inte, äger en fastighet eller har barn. Samtidigt är det

viktigt att notera att materiell status och upplevelsen av ålder inte alltid hänger samman på ett förväntat och logiskt sätt.

När man talar om ungdomar används ofta ord och begrepp som pekar mot förändring, flexibilitet, experimenterande och sökande. Ungdomstiden står för något positivt, för energi, kroppslighet, sexualitet, vitalitet och framtid – ett eftersträvanvärt ideal. Allt fler människor vänder sig till läkare för att få ett ”yngre” utseende, men för en del unga människor innebär tonårstiden också ett lidande. Många ungdomar mår psykiskt dåligt och har problem med självkänslan, unga tjejer bantar, utvecklar ätstörningar och så vidare. Bilden är alltså både komplex och motsägelsefull (se bland annat Ungdomsstyrelsen 2003, Svenska dagbladet 2007).²

Det ställs en rad krav på dagens ungdomar. De ska både klara av skolan, uppfylla sociala förväntningar och börja formulera grunderna för ett eget liv. Det finns ingen generell eller universell lagbundenhet i hur detta kommer att se ut i praktiken (Ziehe 2004). Om vi vill studera ungdomars väg in i livet, handlar det om att titta närmare på hur bakgrund i form av klass, kön, etnicitet och andra faktorer samvarierar och tar sig olika konkreta uttryck. Uppväxtvillkoren varierar, vilket tar sig uttryck i olika former av identitetsprojekt.

Ungdomstiden är på många sätt en lång övergångsfas mellan barndomen och vuxenlivet. Den formbarhet, föränderlighet och mångtydighet som präglar denna period, gör det svårt att se det som *en bestämd* utvecklingsfas. Begreppet ungdom är laddat med mängder av symboliska betydelser och innebörder. Jag vill därför betona vikten av att anlägga ett historiskt och kontextuellt perspektiv på ungdomstiden.

Det här kapitlet tar sin utgångspunkt i funderingar kring vuxenblivandet. När blir man

egentligen vuxen? Vilka faktorer definierar denna övergång och fastställer den nya identiteten som vuxen? Men jag är också intresserad av vad det faktiskt innebär att vara ung. Vilka möjligheter ser ungdomar och hur varierar detta beroende på bland annat social bakgrund och kön. Hur ska vi se på utvecklingen och på den svåra frågan om hur man blir en självständig individ? Det finns inga enkla svar på sådana frågor, vi kan bara hoppas att finna en del svar eller i varje fall trådar som går att följa. Speciellt en fråga har väglett mitt sökande: Kan vi idag tala om en ny ungdom?

Denna fråga är väldigt svår att svara på, men den är intressant. Vad innebär egentligen det vi ofta kallar utveckling i det samtida svenska samhället? Går det överhuvudtaget att skapa en utvecklingspsykologisk teori som beskriver och förklarar vad det innebär att växa upp och bli vuxen? Vilka ideal skapas i ungdomskulturen idag och hur ser relationen mellan idealbilderna av ungdom och den sociala verklighetens ungdomar ut? Jag kommer att använda mig av lite olika källor för att svara på dessa frågor, bland annat Ungdomsstyrelsens undersökning³ samt egen och andras forskning.

När är man vuxen?

Ungdomstiden blir av olika anledningar allt mer tidsmässigt utsträckt. Detta beror inte enbart på ändrade konsumtionsmönster, utan också på materiella faktorer och inte minst på förändringar i synen på vad det innebär att vara vuxen. Om vi tittar på materiella och ekonomiska faktorer som påverkar vuxenblivandet, rör det sig bland annat om sådana saker som arbete, bostad och familjebildning. Något som påverkar synen på inträdet i vuxenlivet är till exempel den höga arbetslösheten bland unga, men det handlar även om krav på längre ut-

bildningstid och om ekonomiska hinder för att "sätta bo". I storstäderna är det till exempel väldigt svårt att hyra en bra bostad och med tanke på priserna har de flesta unga inte råd att köpa en bostadsrätt. Det finns alltså en rad materiella hinder som påverkar tidpunkten för inträdet i vuxenlivet.

Om vi tittar närmare på olika markörer för vuxenblivandet är det en faktor som sticker ut mer än de andra och den handlar om försörjning (tabell 3.1). Däremot anser bara kring 40 procent av unga i åldern 16–19 år att man är vuxen när man till exempel har blivit sambo, flyttat hemifrån eller är klar med sin utbildning. Att skaffa sig barn ligger lite högre på vuxenskalan. Samtidigt är det intressant att notera att bara kring hälften förknippar barn med att vara vuxen. För att skapa en tydlig kontrast mellan en äldre generation och tonåringar har jag valt att renodla två åldersgrupper. Överhuvudtaget tyder resultatet i tabell 3.1 på att bilden av vuxenblivandet är ganska tånjbar.

Förutom att styras av en del mer materiella faktorer – typ arbete, försörjning och boendeförhållanden – definieras inträdet i vuxenlivet

av diverse subjektiva faktorer, som handlar om identitet, ansvar och att veta vad man vill med sitt liv. Här går det att göra en del intressanta iakttagelser kring generation. Den mest markanta skillnaden mellan yngre och äldre finner vi i de två frågor som kretsar kring identitet. De yngre anser till exempel i mycket mindre utsträckning än de äldre att man är vuxen när man har hittat sig själv, det vill säga uppnått en identitet eller vet vad man vill med sitt liv.

Som jag tidigare har varit inne på varierar fastställandet av vad en identitet är eller hur vi ska se på en utveckling som är starkt beroende av historiska, sociala och kulturella faktorer. Utvecklingspsykologer talar ju ofta om att utvecklingen sker stegvis och att vi successivt uppnår en stabil och relativt fast identitet. Frågan är om denna modell verkligen håller för att förklara dagens ungdom och dess mentalitet. Många av de handlingar som självklart ledde fram till vuxenlivet och som innebar att man tog steg efter steg på utvecklingstrappan, har idag fått en mer ambivalent innebörd. Livet har på många sätt blivit mer *seriellt* (Giddens 1991).

Tabell 3.1 När blir man vuxen? 16–74 år, 2007. Procent

När man ...	16–19 år	55–74 år	Totalt
blir myndig	36	38	33
flyttar hemifrån	41	39	35
blir sambo	39	49	41
får barn	44	55	49
vet vad man vill med sitt liv	44	73	58
försörjer sig själv	66	77	68
är klar med sin utbildning	29	46	32
hittar sin identitet	46	70	59
tar ansvar för sina egna beslut	76	90	85

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

Idag skaffar människor sig flera utbildningar, byter arbete för att främja sin karriär, skiljer sig och gifter om sig några gånger under livet. Sammantaget handlar det om ett mer flexibelt förhållningssätt till livet och om gradvisa förändringar i hur vi ser på stabilitet, vuxenhet och utveckling.

Trots att kön, klass och kulturell bakgrund verkar kunna förklara en del variationer i synen på när man är vuxen eller inte, framstår generationsskillnaden som mest kraftfull. Om vi tittar närmare på frågan om identitet går det att urskilja några skillnader mellan kön, social klass och kulturell bakgrund. De som i minst utsträckning tycker att man är vuxen när man har hittat sin identitet är unga män, de med arbetarklassbakgrund och de som är födda i Sverige. Utifrån ett psykologiskt utvecklingsperspektiv skulle då denna grupp framstå som mer förvirrad eller ofärdig, men förmodligen handlar detta mer om hur man faktiskt uppfattar ordet identitet och att identitet ses som ett projekt, något ännu inte uppnått, en rörelse som aldrig riktigt stannar av och blir färdig. Vi har därmed övergått från en statisk till en mer processuell definition av identitet.

I materialet finner vi en hel del skillnader i hur man svarar på dessa frågor med avseende på kön, klass och om man är född i Sverige eller utomlands, men samtidigt är variationerna ofta rätt små. Ta till exempel synen på barnalstring. Kvinnor förknippas i större utsträckning barn med att vara vuxen (51 procent), men nästan hälften av männen (45 procent) är av samma åsikt. Om vi vänder på det är det kanske mer anmärkningsvärt att unga män faktiskt i så stor utsträckning anser att barn förknippas med att bli vuxen. Man skulle ju kunna tänka sig en mer "barnslig" manlighet, som inte ser barn som något som sätter stopp för deras ungdom (idag finns det en omfattande litteratur

om unga män och hur de konstruerar sin maskulinitet, se bland andra Connell 2000, O'Donnell & Sharpe 2000, Frosh & Phoenix 2002 och Johansson 2005). Förklaringen till detta hittar vi förmodligen i de nya ideal för manlighet och faderskap som utvecklats under 1990-talet och som blir allt mer tydliga i dagens offentlighet. Men det är ju också anmärkningsvärt att många unga inte alls ser barn som ett tecken på att man är vuxen. Samtidigt går detta delvis att förstå utifrån att medelåldern för när man får första barnet idag är 29 år för mödrar och 32 år för fäder. Familjebildningen och det kanske "mer stabila" vuxenlivet påbörjas alltså senare idag för många unga människor.

Även om övergångarna mellan olika åldersgrupper eller stadier i livet ganska starkt markeras av materiella och sociala faktorer och kanske inte minst av möjligheter att förverkliga vissa planer – som att köpa lägenhet, skaffa barn, utbildning och arbete – handlar övergången till vuxenlivet också i stor utsträckning om vilken bild man vill odla av sig själv och vilka mål man vill uppnå innan man tar steget in i det "riktiga" vuxenlivet. Men kanske handlar allt detta också om att vuxenlivet har omdefinierats och fått en mer flytande karaktär.

I och med att livet på många sätt är mer seriellt än tidigare – i bemärkelsen att unga människor byter partner, skiftar arbete och kanske också skaffar sig flera utbildningar under livet – förknippas inte vuxenlivet längre med något statiskt och fast. Idag kanske det framför allt är kroppen som sätter stopp för ungdomstiden. När man plötsligt upplever att konditionen tryter, magen växer och rynkorna börjar dyka upp i ansiktet, då blir det svårare att tala om ungdomlighet. Men även det kroppsliga förfallet går ju att motverka och vissa självhjälpsgurus hävdar att man i princip inte behöver åldras

utan kan uppnå evig ungdom. En av svårigheterna med att diskutera och analysera ungdomstiden handlar just om denna relativa förväxling som ofta sker mellan faktisk ungdom och föreställningar och idealiseringar av ungdom. Samtidigt är det omöjligt att helt och hållet skilja ut det ena från det andra. Idag lever vi i ett mediegenomsyrat samhälle och bilder, föreställningar och en social verklighet blandas och mixas till det vi benämner ungdom.

Som tidigare nämnts framhålls ofta ungdomar som ideal för flexibilitet, utveckling, förändring och kreativitet. Hur ser det då ut i Ungdomsstyrelsen studie? Hur ser unga på arbete, på att resa och på att vara en del av en ny global verklighet?

Flexibel och rörlig ungdom

I sin bok *När karaktären krackelerar* ger Richard Sennett en färgstark bild av sambandet mellan arbete och sociala attityder (Sennett 2000). Boken inleds med ett tydligt exempel på förändring. Genom att använda sig av två personer, far och son, vill Sennett visa hur den strukturella och ekonomiska omvandlingen i det samtida västerländska samhället påverkar individer. På en flygplats träffar Richard Sennett av en slump en gammal bekant, Rico. De börjar samtala. Sennett är framför allt nyfiken på hur Ricos far har det. I samband med en studie för 15 år sedan hade Sennett intervjuat Ricos far. De pratar lite om fadern. Men efter ett tag blir Sennett också nyfiken på sonen och framför allt på kontrasten mellan faderns och sonens olika liv.

Enrico, som fadern heter, arbetade som vaktmästare. Hans liv handlade i korthet om att slita och arbeta ihop pengar för att kunna försörja sin familj. Enrico gick till samma jobb varje dag, år efter år, och skaffade sig så småningom en bostad och drägliga livsvillkor. Livet var på

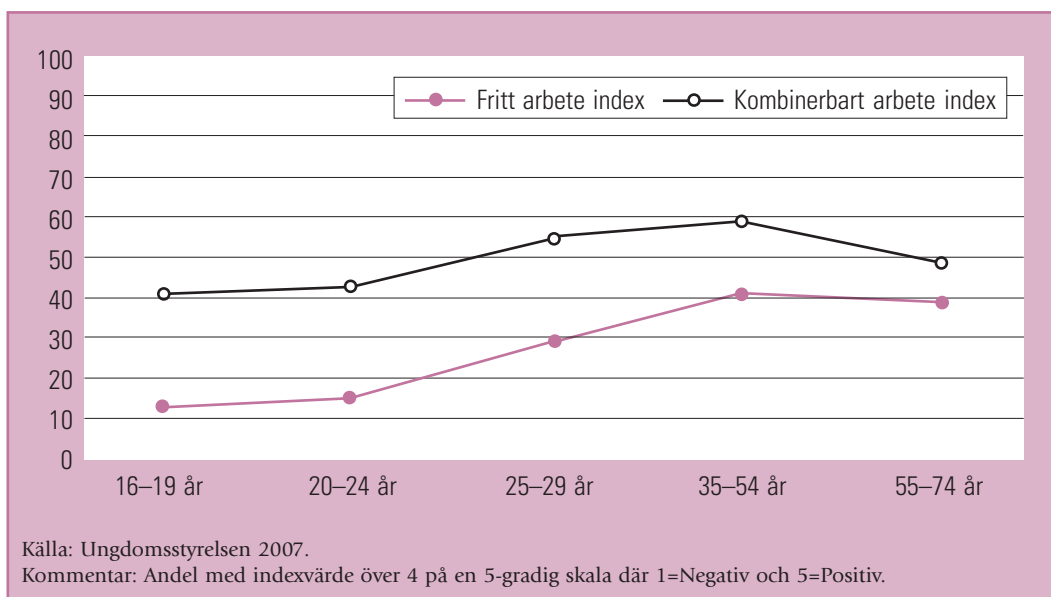
många sätt ganska utstakat. Hans son, Rico, utbildade sig först till elektronikingenjör, fortsatte sedan att studera och hamnade så småningom på ett toppjobb i New York. I Ricos värld finns det inget självändamål i att stanna kvar på samma jobb hela livet. Det är snarare så att karriären präglas av att man ständigt byter arbete, skaffar sig högre lön, bättre arbetsvillkor och ett "bättre liv". Borta är troheten mot en arbetsgivare, tanken om kontinuitet och om ett liv som går på räls. Om man ska bli framgångsrik handlar det om att vara i rörelse, våga kasta sig ut för stupet och kanske vinna allt.

Utifrån denna lilla fallstudie resonerar Sennett om förändringar i arbetslivet och i hur man idag utvecklar och formar sin sociala karaktär. Ett förändrat näringsliv – där man arbetar med flexibla organisationer, konsulter, kompetensutveckling och nätverk – sätter krav på förändringar i personligheten och subjektiviteten. Detta är något han iakttar, men samtidigt är kritisk mot (Jämför med Bjereld & Demker 2005 *I Vattumannens tid? En bok om 1968 års uppror och dess betydelse i dag*). Sennetts kritik riktar sig mot flera av de kulturella tendenser han studerar. I första hand handlar det om en allmän kritik av hur samhället utvecklas i riktning mot individualism, egoism och en brist på solidaritet. De grupper av tjänstemän, mellanchefer, konsulter och specialister som växer fram är högavlönade, välutbildade och extremt karriärorienterade. Gränserna mellan arbete och fritid är flytande och kraven på ständig självutveckling är höga. Denna utveckling handlar om hur samhället skiftas allt mer och hur det skapas en polariserad social verklighet med rika och fattiga, med dem som förkroppsligar det flexibla och kreativa arbetslivet och dem som har till uppgift att serva och bära upp dessa sociala skikt.

Med utgångspunkt i denna analys och beskrivning av den samtida arbetsmarknaden – och av hur det skapas flexibla och rörliga mönster och nya ideal – vill jag med hjälp av lite statistik fundera över hur ungdomar och andra åldersgrupper förhåller sig till arbete och resande. Jag har bildat två index som avser att mäta dels inställning till arbetet i sig, dels arbetets relation till fritid och familj. Min tanke var från början att försöka se i vilken utsträckning ungdomar prioriterar ett självständigt arbete med fria arbetstider. Jag ville också titta närmare på hur man värderar möjligheterna att kombinera arbetet med fritid och familj.⁴ Min hypotes var – bland annat utifrån Sennetts och andras resonemang om det moderna samhället – att ungdomar i stor utsträckning skulle värdesätta både fritt arbete och flexibla arrangemang med fritid och familj väldigt högt. Resultatet stämde dock inte helt med mina förväntningar (figur 3.1).

Det visar sig att andelen som är positiva till fria arbetstider och självständigt arbete är relativt låg bland de yngsta, men sedan stiger andelen successivt för att nå en topp i medelåldern. Intressant är att möjligheterna till flexibla arrangemang och möjligheterna att kombinera arbete med andra aktiviteter i livet relativt sett är mycket mer populärt än ett fritt och självständigt arbete. Samtidigt är det väl så i realiteten att de arbeten där man har fria arbetstider också medger stor flexibilitet när det gäller möjligheter att kombinera arbete och fritid. Den medelåldersgruppen värderar också både frihet i arbetet och kombinationsmöjligheterna högt.

Ett fynd som kanske kan förklara resultatet är att ganska många var ambivalenta, det vill säga placerade sig mitt på skalan. Man var alltså varken speciellt positiv eller negativ till de aktuella påståendena, utan snarare lite mittemellan.

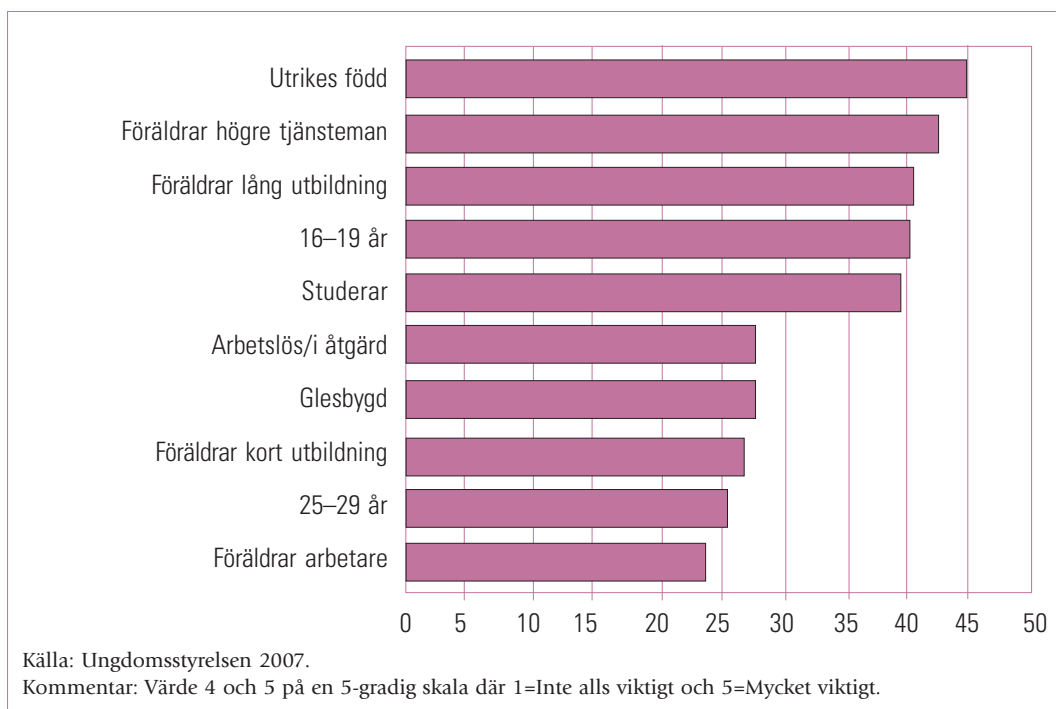
Figur 3.1 Andel positiva till index i olika åldersgrupper, 16–74 år, 2007. Procent.

Detta tyder på att det är svårt att värdera och förhålla sig till frågorna. Själständighet och frihet kan betraktas som belastande, man vill helt enkelt ha riktlinjer och styrning. Det är svårt att utifrån befintligt material svara på dessa frågor. Medan möjligheter att kombinera arbete och annat generellt ses som ganska attraktivt, väcker med andra ord de frågor som mäter attityder till självständighet och frihet mer blandade reaktioner. Det verkar vara som att man i takt med att tiden går, får barn och integreras i arbetslivet också uppskattar frihet, självständighet och flexibilitet allt högre.

Om vi gör en tio i topplista över arbetets dimensioner, visar det sig att samliga åldersgrupper värderar sociala aspekter väldigt högt. Det

är viktigt att ha en bra chef och ledning, trevliga arbetskamrater och en god arbetsmiljö. En stor andel av de äldre åldersgrupperna anger fast anställning, medan de yngre anger bra lön och löneutveckling. Bottenlistan innehåller – något oväntat – bland annat möjligheter till internationella kontakter, fria arbetstider, jämn könsfördelning och arbetet som statusmarkör.

Jag har också konstruerat ett reseindex, för att få en bild av hur unga ser på och förhåller sig till att resa och röra på sig.⁵ Många unga vill resa och reser också utomlands. Andelen unga som anser att det är mycket viktigt att ha rest en del innan man är 35 år är relativt hög (en tredjedel). Men det finns förstås också stora grupper av unga som inte värderar resandet speciellt högt.

Figur 3.2 Andel positiva till resor och internationella kontakter i arbetet i olika grupper, 16–29 år, 2007. Procent.

Om vi tittar närmare på vilka det är som gillar att resa och som värderar detta i hög grad, ser vi bland annat att de yngsta (16–19 år) i störst utsträckning är positiva och att kvinnor i större utsträckning än män är positiva. Dessutom verkar detta vara en fråga som rör social bakgrund, det vill säga de med hög socioekonomisk status är i större utsträckning positiva än andra till resandet. Bland dem som i störst utsträckning är positiva till resande finner vi dem med hög utbildning, kvinnor, utrikes födda, storstadsbor och studerande (figur 3.2).

Många verkar eniga om att det är viktigt att hitta flexibla möjligheter att kombinera arbete med fritid och familj. Däremot är det inte de yngre som i störst utsträckning är engagerade i frågor som rör arbetets utformning och tyngd i livets pussel. Denna fråga verkar aktualiseras i störst utsträckning bland medelålders, som ju också sitter mitt i detta pusslande, där arbete, barn, fritid och samvaro med vänner med mera ska koordineras och fogas samman på ett bra sätt. Kvinnor värdesätter också fortfarande möjligheterna att få arbete och hem att fungera i större utsträckning än män. Överhuvudtaget verkar sociala aspekter – bra arbetskamrater, arbetsmiljö och ledning – väga väldigt tungt, medan flexibilitet, frihet och internationella kontakter prioriteras i lägre utsträckning. Resande och den typen av rumslig rörlighet hänger helt klart ihop med ungdom, men det är inte unga som väljer flexibilitet, rörlighet och fria arbetstider kopplat till arbete i störst utsträckning, utan det är den medelålders och urbana medelklassen.

Möjligtvis är det så att frågan om det flexibla arbetet först blir intressant när man har studerat vidare på universitet ett antal år, arbetat ett tag, skaffat familj och så vidare. Innan dess är det möjligtvis något av en icke-fråga, ett problem som ligger utanför ungas mentala hori-

son och upplevelse av sin egen livsvärld. Något som däremot berör och engagerar dem är diskussionen om kropp, stil och identitetens yttre attribut.

Kropp och hälsa

Idag är vi omgivna av reklam och bilder av unga, vackra, smala och vältränade kroppar. Det är svårt att värja sig. Framgång inkluderar också en vältrimmad och välklädd kropp. Detta bidrar till att allt fler unga människor vill förändra sig och skaffa sig en sådan kropp. Det går givetvis att träna sig till det, men det finns också andra och mer effektiva metoder, som till exempel plastikkirurgi. I teveprogram som *Extreme Makeover* får vi möta människor som inte trivs med sina kroppar och sitt utseende. Det handlar mestadels om kvinnor, men även män har börjat anlita kirurger. Vad som betraktas som vackert är i stor utsträckning historiskt, kulturellt och socialt betingat. Mycket av plastikkirurgin handlar också om att forma utseendet så att det stämmer överens med förhärskande skönhetsideal. Människor som i allt för stor utsträckning förlitar sig på plastikkirurgerna för att skapa ett vackert yttre riskerar att möta negativa reaktioner, ett exempel på detta är Michael Jackson. Samtidigt har det helt klart ägt rum ett slags *normalisering* av plastikkirurgin. Det har blivit acceptabelt att tillgripa plastikkirurgi, förutsatt att man håller sig inom rimliga ramar.

Medierna och den globala spridningen av bilder som föreställer vältränade kroppar har enligt en del forskare bidragit till en allt större likriktning i kroppsideal. De kroppar vi ser i offentligheten är vältränade, unga, inte så sällan opererade och närmast felfria. Det är den hårda *fitnesskroppen* som dominerar, det vill säga en kropp som bara kan skapas genom att man tillbringar en stor del av sin tid på gymmet (Johansson 1998, 2006). Det ställs också allt större

krav på hur människor klär sig, på stil och på hur man presenterar sig själv i det offentliga. Baksidan av denna "hets" kring utseende, stil och kropp handlar om dålig självkänsla, ett gnagande missnöje med den egna kroppen och i värsta fall också ätstörningar. Det är framför allt de unga, som ju befinner sig i en känslig ålder och utvecklingsprocess, som drabbas negativt av denna utbredda kroppsfixering.

Det visar sig också att en stor andel av unga tänker mycket på utseende och kropp. Det är anmärkningsvärt att *endast hälften* av unga i åldern 16–29 år är nöjda med sitt utseende och sin kropp (tabell 3.2). Unga kvinnor är i regel mer bekymrade än unga män om utseende, diet och träning. Det finns också en klassmässig dimension där medelklassungdomar i regel bryr sig mer om och uppvisar en större tillfredsställelse med sin kropp och sitt utseende än de från arbetarklass.

Cirka 1,2 miljoner svenskar tränar regelbundet aerobics eller går på Friskis och svettis och 800 000 styrketränar (Johansson 1998, 2006a).⁶ Det är framför allt yngre människor som ägnar sig åt aerobics eller styrketräning. Det är upp till individen att välja att träna eller att avstå från träning. Vart hittar vi då drivkraften? Idag är vi omgivna av reklam och andra mediebilder av

unga, vackra, smala och vältränade kroppar. Det är svårt att värja sig. Framgång inkluderar också en vältrimmad och välklädd kropp. Av denna enkla anledning drar gymmen till sig allt fler människor. Här erbjuds man en träningsform och livsfilosofi som utlovar snabba resultat. För att träningen ska ge resultat måste individen dock lära sig ett delvis nytt sätt att tänka och att förhålla sig till kroppen.

Kroppen har ofta liknats vid en maskin. Den kräver underhåll, vissa delar kanske måste bytas ut och till slut klappar den ihop. Om man endast ägnar sig åt sporadiskt underhåll kommer bilen/kroppen att slitas och åldras fortare. Ju mer tid man kan ägna åt att byta ut slitna delar och begränsa slitaget, desto bättre form håller bilen/kroppen. På gymmet får människor lära sig en avancerad teknik för att underhålla och bättra på sin kroppsform. Möjligheterna är inte oändliga, men det går att åstadkomma stora förändringar. Denna nya möjlighetshorisont kan förstås leda till att allt mer energi går åt till att åtgärda brister och fel.

I studien *Den skulpterade kroppen* intervjuade jag ett antal unga människor om deras kroppsideal och träning. En ung kvinna berättade att hon initialt var ganska nöjd med sitt utseende. I takt med att hon blev mer vältränad förändra-

Tabell 3.2 Kropp och utseende, andel med olika inställning, 16–29 år, 2007. Procent

	Instämmer ej	Ambivalent	Instämmer
Tänker på eget och andras utseende	24	32	44
Tänker mycket på att hålla mig i form	22	30	47
Tänker mycket på vad jag äter	32	29	39
Nöjd med mig själv	13	23	64
Nöjd med utseende och kropp	19	29	52

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2, 3 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1 och 2=Instämmer inte, 3=Ambivalent samt 4 och 5=Instämmer helt.

des dock hennes perception. Hon granskade sin kropp minutiöst. Hon fann alltid något att vara missnöjd med; för tjocka ben, fula lårmuskler, beniga armar och för mycket fett på fel ställen. Kroppen hade blivit ett estetiskt projekt. Denna form av missnöje med kroppen återkom i flera av intervjuerna. Här följer ett kort citat ur studien:

Min tjej är fotomodell. Hon tycker att hon blivit fulare sedan hon fått barn, men jag tycker hon ser fantastisk ut. Det beror inte enbart på att jag är tillsammans med henne, utan jag håller ju på med fitness och hon ser jättebra ut. Hon är inte nöjd, utan vill se ut som någon annan. Men det finns många som vill se ut som henne. Många människor vill se ut som någon annan. Du kan ju alltid gå till ett gym och träna, men du kommer aldrig att se ut som någon annan än dig själv (Tim, 23 år). (Johansson 1998)

Varje dag innebär nya utmaningar. Det gäller att aldrig slappna av, att aldrig släppa uppmärksamheten på kroppen. Livet är fyllt med ständiga frestelser – fet mat, läsk, godis, gott vin, slappa dagar på stranden och långa tevekvällar. Den livsstil som skapas på gymmet tillåter inte sådana excesser och utlevelser utan är snarare balanserad och puritansk. Den bygger på en medveten hållning till livet, där det alltid finns en risk att man förlorar det som man har byggt upp. Dessutom är det svårt att någonsin vara nöjd, det finns alltid mer att uppnå. Det fysiska åldrandet innebär också ett ständigt närvarande hot mot detta kroppsprojekt.

Man skulle ju kunna tänka sig att ungdomstiden är en ganska lugn och behaglig period i livet; en period man kan ägna åt sin egen ut-

veckling och där man ägnar en massa tid åt att resa, uppleva saker och att förbereda sig för vuxenlivet. På samma sätt skulle det vara möjligt att se vuxenlivet som mer fyllt av stress och krav. Plötsligt ska man lösa en ekvation som består av arbete, kanske övertid, hem, barn och krav på jämställd fördelning av allt arbete i hemmet. Vid en jämförelse mellan olika åldersgrupper framkommer inga dramatiska skillnader mellan hur olika åldersgrupper beskriver diverse psykosomatiska besvär. Däremot finner vi andra skillnader. Den mest markanta skillnelinjen går som ofta mellan män och kvinnor. Kvinnor rapporterar i större utsträckning huvudvärk, magont, trötthet och stress. Detta är en stark påminnelse om att vi ännu inte har uppnått ett jämställt samhälle. I tabell 3.3 kan vi se hur upplevelsen av stress fördelar sig på olika åldersgrupper och kön.

I åldersgruppen 16–29 år är det endast 35 procent av kvinnorna som sällan eller aldrig upplever stress. För många unga människor verkar stress vara en del av vardagslivet, något man ofta upplever och påverkas av. Nu behöver förstås stress inte alltid vara negativ, men om vi utökar bilden något och ser på andra psykosomatiska variabler, framkommer det till exempel att i åldersgruppen 16–19 år är det 36 procent som har svårt att somna en gång i veckan eller ofta, i samma åldersgrupp har nästan var femte ungdom, 20 procent, magont en gång i veckan eller ofta, 38 procent har huvudvärk och så vidare. Detta tyder på att vi har att göra med en ganska omfattande psykosomatisk problematik. Dagens unga upplever också stora krav på att vara vältränade, snygga, duktiga i skolan och framgångsrika på alla möjliga områden.

En rimlig tolkning av denna bild är att det finns ett slags dominerande kravbild på unga, som är ganska svår att leva upp till. Vi kan se

Tabell 3.3 Stress under det senaste halvåret, 16–74 år, 2007. Procent

	Någon gång i månaden, mer sällan eller aldrig	En gång i veckan	Ofta
16–29 ÅR			
Man	52	22	26
Kvinna	35	24	41
Total	42	23	35
35–74 ÅR			
Man	61	14	25
Kvinna	53	13	34
Total	57	14	30

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

hur framgångsidealen blir allt starkare och tydligare på 2000-talet. Den mediala bilden av ungdom handlar inte enbart om kroppsliga krav och vältränade kroppar, utan även om märkeskläder, Armanikostymer, dyra och snabba bilar, resor till spännande länder och en livsstil som kostar och som är svår att förverkliga. De många valmöjligheterna, alltifrån utbildning till hur man ska välja sin partner, greppar in i och omvandlar unga människors vardagsliv. Exakt hur den psykosomatiska problembilden hänger samman med dagens framgångskult, är svårt att fastställa, men helt klart är detta ett fält som behöver utforskas och där vi säkerligen kan finna komplexa samband mellan livsstil, klass, kön, ort, etnicitet och existentiella faktorer.

Den moderna osäkerheten drabbar de flesta individer, men den slår på olika sätt och filtreras olika, vilket resulterar i diametralt skilda scenarier. Osäkerheten slår lätt över i intolerans och förakt för andra människor.

Intolerans och möjligheter⁷

Vi lever idag i en allt mer global och mångkulturell värld. Detta ställer stora krav på hur människor förhåller sig till olikhet och skillnad. En förhoppning är att unga människor i takt med att världen blir mer global och komplex också utvecklar strategier för att hantera och förhålla sig till kulturella och sociala skillnader. En ständigt aktuell fråga handlar just om olikhet, likhet och tolerans. Tolerans, dialog, jämställdhet och acceptans av vissa skillnader tillhör fundamentet i ett demokratiskt samhälle. Det finns till och med forskare som menar att ekonomisk och social utveckling hänger nära samman och att urban och ekonomisk utveckling är nära sammanflätade med framväxten av en ny klass som präglas av just tolerans för olikhet, kreativitet och individualitet. Jag vill titta närmare på två centrala områden och har därför bildat ett index för att mäta åsikter om homosexualitet respektive syn på invandring och invandrare.

Idag har situationen för homosexuella ändrats radikalt i många länder. Det finns en fortlöpande diskussion om homosexuellas rättigheter. Öppenheten och synliggörandet av homosexuella har lett till nya möjligheter att skapa ett jämställt och öppet samhälle. Samtidigt får vi inte glömma att många homosexuella drabbas av våld och förakt. Ungas attityder till homosexuella verkar ha förändrats i en mer positiv riktning, men mönstret är inte entydigt. Nedan följer två citat från en omfattande studie av ungas attityder till sexualitet (Johansson 2006c, se även Henriksson & Lundahl 1993, Forsberg 2000 och Hammarén 2003). De två unga männen står för olika åsikter och reaktioner. Medan Mansour ger uttryck för en ganska vanlig åsikt bland unga män, visar citatet från Mohammed att många unga män har en öppen och liberal syn på sexualitet. Det sista citatet från Linda visar hur svåra dessa frågor kan vara för unga människor.

Mansour: Jag tycker det är äckligt, jag mår illa.

– Men skulle du undvika din kompis? Han är ju din bästa vän.

Mansour: Jag skulle försöka få honom normal igen. (...) Jag tycker att de är lite galna. Jag tror att terapi skulle hjälpa.

Mohammed: De ska bestämma själv hur de ska leva, med vem de vill ha sex. Vi ska inte bestämma "nä, det är fel, ni ska inte göra det och det". Låt de leva som de vill.

Linda: Jag vet inte vad jag skulle göra om jag kom på att jag var lesbisk. Jag skulle ha begått självmord. Jag tycker det är öhhh. (Johansson 2006c)

När vi tittar närmare på ungdomars attityder gentemot homosexuella finner vi en stor variation. Först kan vi konstatera att det finns en stor klyfta mellan äldre och yngre, där framför allt åldersgruppen 55–74 år i störst utsträckning uppger en negativ inställning till homosexuella. Förmodligen kan man här spekulera en del i hur samhällsklimatet har förändrats och att det idag finns en bredare offentlig acceptans och ibland positiv inställning till homosexualitet. Sedan kan vi också – tyvärr – konstatera att unga män i större utsträckning är homofobiska än unga kvinnor, men lika intressant som att notera könsskillnaderna, är det att konstatera att det också existerar en stor spridning inom varje kön. En fjärdedel av de unga männen uppger trots allt att de är positivt inställda. Att utrikes födda i större utsträckning är negativt inställda än födda i Sverige kan bland annat förstås utifrån de stora nationella variationer som finns i denna globala fråga.⁸ I många länder är homosexualitet fortfarande straffbart eller belagt med stor social skam. Storstadsbor är i större utsträckning positivt inställda än boende i glesbygd. Slutligen ser vi att det finns en drastisk klasskillnad. Barn till arbetare har i mindre utsträckning acceptans för homosexualitet än unga med en tjänstemannabakgrund (tabell 3.4).

Hur ska vi då förstå dessa klasskillnader? Vilken typ av förändringar av klass, social status och livsstil kan förklara dessa starka skillnader i attityder till homosexuella? Går samma mönster att urskilja när vi rör oss mot nästa område: invandring och invandrare?

Här återkommer ungefär samma mönster. Yngre är i större utsträckning toleranta än äldre, männen är i större utsträckning negativa än kvinnorna och vi finner även samma klassmässiga skillnader (tabell 3.5). Det verkar helt enkelt som att medelklassen i större utsträck-

Tabell 3.4 Andel i olika grupper med olika attityder till homosexuella , 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent

	Negativ	Ambivalent	Positiv	Total
ÅLDER				
16–19 år	31	26	43	100
20–24 år	26	28	47	100
25–29 år	28	29	42	100
35–54 år	39	31	30	100
55–74 år	54	22	24	100
KÖN				
Man	53	24	23	100
Kvinna	30	30	40	100
FÖDD				
Född i Sverige	40	27	33	100
Utrikes född	50	26	24	100
HUVUDSAKLIG SYSSLSÄTTNING				
Studerar	27	27	46	100
Arbetar	41	29	30	100
Arbetslös/i åtgärd	42	22	36	100
KOMMUNTYP				
Glesbygd/mindre kommun	43	30	26	100
Storstad	39	27	34	100
FÖRÄLDRARNAS YRKE				
Arbetare	46	25	29	100
Högre tjänstemän	26	33	41	100
TOTAL	40	27	33	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2, 3 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1 och 2=Negativ, 3=Ambivalent samt 4 och 5=Positiv.

ning är öppen mot till exempel homosexuella och invandrare. För att vi på allvar ska kunna tränga in i och förstå dessa skillnader måste vi förstås komplettera detta material och resultaten med fler undersökningar och framför allt behöver vi förklaringsmodeller som hjälper oss att förstå denna spridning i attityder.

Den amerikanska forskaren Richard Florida beskriver framväxten av en ny social klass. Det är forskare, designers, konstnärer, författare, psykologer och människor i diverse olika yrken och så vidare. Den kreativa klassen sysslar med idéer, uttrycksmedel och kreativitet. Enligt Florida tillhör 38 miljoner amerikaner

Tabell 3.5 Andel i olika grupper med olika attityder till invandrare, 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent

	Negativ	Ambivalent	Positiv	Total
ÅLDER				
16–19 år	33	26	40	100
20–24 år	31	27	43	100
25–29 år	26	29	45	100
35–54 år	34	29	37	100
55–74 år	42	32	25	100
KÖN				
Man	39	29	32	100
Kvinna	32	31	38	100
FÖDD				
Född i Sverige	38	29	32	100
Utrikes född	16	33	52	100
HUVUDSAKLIG SYSSELSÄTTNING				
Studerar	26	26	48	100
Arbetar	35	29	36	100
Arbetslös/i åtgärd	40	26	33	100
KOMMUNTYP				
Glesbygd/mindre kommun	49	27	24	100
Storstad	26	33	41	100
FÖRÄLDRARNAS YRKE				
Arbetare	44	31	26	100
Högre tjänstemän	19	24	57	100
TOTAL	35	27	35	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2, 3 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1 och 2=Negativ, 3=Ambivalent samt 4 och 5=Positiv.

den kreativa klassen (Florida 2006). Dessa människor har ofta självständiga, skapande och relativt fria arbeten. Arbetsplatser som kan erbjuda flexibla organisationsmodeller och en frihet att formulera individuella lösningar och vägar kan attrahera den här typen av människor. De dras även till urbana miljöer, där de kan konsumera, gå på teater, äta god mat och hänga

på de senaste ineställena. Det roliga och kanske lite udda med Floridas teori och det index han använder för att mäta relationen mellan kulturella och ekonomiska faktorer är att det inkluderar ett gay- och ett boheminde. I det första fallet handlar det om andelen homosexuella par i en stad eller region, i det senare fallet räknas alla konstnärligt kreativa människor

bosatta i en stad eller region. Kreativa människor söker sig till attraktiva urbana miljöer och bidrar sedan till innovation och ekonomisk tillväxt. Öppenhet och kreativitet är alltså nyckelord för den kreativa klassen.

Idealbilden av en ung människa som rörlig, flexibel, kroppsmedveten, stilmedveten och kreativ har förstås också en klasskaraktär. Öppenhet och en liberal inställning till livet betraktas som viktiga ingredienser i en framgångsrik livsstil. Medelklassen sätter på många olika sätt och med kraftfulla medel – medier, litteratur och kulturell offentlighet – reglerna för vad som ses som en dynamisk, ung och framgångsrik livsstil. Så frågan om hur vi ska tolka de mönster av intolerans och mångfaldens möjligheter som diskuteras här är förstås komplex. Det finns en rad strömningar och reaktioner som hänger samman med ekonomiskt och kulturellt utanförskap. De allt starkare tendenserna till marginalisering och utanförskap bidrar till att skapa intolerans. I ett samhälle som blir allt mer etniskt och ekonomiskt segregerat odlas förstås fördomsfulla attityder och vi finner även en växande rädsla för "de andra" (för en inträngande studie av förortsliv och segregation, se Sernhede 2002 och Back 1996).⁹

Det är viktigt att betona att resultaten ovan endast ger en grov bild av relationen mellan till exempel klass och attityder. För att få en djupare och mer genomlyst bild krävs det förstås att vi skiktar och analyserar materialet både på bredden och på djupet. Vilka sociala skikt är det som idag röstar på Sverigedemokraterna? Vart har homofobin sitt starkaste fäste? Helt klart handlar detta om mer än klass. Det krävs alltså komplexa modeller för att lokalisera de undergrupper av större sociala skikt som är mest mottagliga för och som odlar intolerans och hat.

Ambivalensens tid

Hur ska vi förstå ungdomar idag? Vilka analytiska redskap är möjliga att använda och hur ska vi tänka kring sådana frågor som utveckling, förändring, kultur och ungdom. En stor del av utvecklingstänkandet bygger på tanken att det finns någon form av inre, fast och ursprunglig identitet hos individen (Mangs & Martell 2002, Erikson 1985). Mitt förslag är istället att vi använder oss av en modell som betonar interaktion, samspel, flexibilitet och förändring. Identiteten formas i relation till en relativt föränderlig omgivning. De psykologiska utmaningarna kommer inte enbart "inifrån", utan skapas snarare i stor utsträckning i interaktionen med omgivningen. Målen, förutsättningarna, möjligheterna och spelplanen är inte fast. Det vi studerar är hur det inre och yttre möts och hur det ständigt skapas nya kulturella mönster. I viss utsträckning går det att tala om en linjär utveckling. Barnet och tonåringen erövrar en allt mer komplex och adaptiv förmåga att leva i det moderna samhället.

Denna utveckling kan mätas som kognitiv eller emotionell "mognad". När vi rör oss mot det som ofta kallas hög- och framför allt postadolescensen är det dock inte lika relevant att fokusera på mognad eller psykologisk utveckling. Den här ibland långa mellanfasen som sträcker sig från de sena tonåren till vuxenperioden kan ta sig olikartade former. För att förstå hur ungdomars inre värld formas under denna period i livet behöver vi använda begrepp som på ett lämpligt sätt fångar samspelet mellan aktör och struktur. I takt med att allt större fokus riktas mot individens identitet blir det också allt svårare att hitta fasta indikatorer på vad som kan definieras som en uppnådd eller färdigexperimenterad identitet (Johansson 2006b).

När normer, värden och attityder förändras krävs det ett mer flexibelt förhållningssätt till samhället. En stor del av utvecklingstänkandet präglas av en statisk samhällsbild. Det är individen som förändras, utvecklas, mognar och anpassar sig till ett befintligt och stabilt samhälle. Denna bild behöver ersättas av en mer dynamisk tankefigur om en föränderlig aktör och struktur. Därmed blir det svårare att tala om en normal sexuell utveckling eller att upprätta stadier som ska leda till en mogen vuxen identitet. En reflexiv inställning till mognad, normalitet, moral och etik, innebär en försiktighet med att upprätta allt för statiska bilder av "det normala" (Johansson 2006c).

Ungdomstiden präglas av drömmar, förhoppningar, visioner och planer, men även av vardag, rutiner och desillusionering. Det är i skärningspunkten mellan drömmarna och "den sociala realiteten" som identitet skapas. De *upplevda möjligheterna* finns där som en drivkraft och potential. På samma sätt går det att urskilja *potentiella besvikelser*. Den utdragna ungdomsperioden möjliggör det som Erik H. Erikson benämnde rollexperiment (Erikson 1985). Det går att testa olika identiteter och sociala positioner, men detta prövande och testande har inte längre som självklart mål att man ska uppnå en fast position. Det handlar snarare om att utveckla ett flexibelt förhållningssätt till arbete, familj, relationer och livsstil. Alternativt bestämmer man sig för att låsa fast sin position, att välja en väg in i vuxenlivet. Även detta val måste dock försvaras och underbyggas med argument. Ungdomar som väljer att skaffa barn tidigt, unga kvinnor som tar hand om sina barn och blir hemmafruar eller unga som till varje pris vill stanna kvar på födelseorten, riskerar att bli betraktade som otidsenliga.

På många sätt har ungdomstiden blivit mer genomlyst, transparent och abstrakt, det vill säga

det är svårt att "bara leva" och att undvika att "tänka igenom" livet. Unga och vuxna uppfostras idag till att vända, vrida och reflektera kring sig själva. "Varför gjorde jag så?", "Tänk om jag hade blivit läkare istället" eller "Är detta verkligen rätt utbildning, jobb, förhållande, liv?". Kring viktiga val och händelser i livet finner vi också en stark tendens till *psykologisering* och *individfokusering*. Populärpsykologin tillhandahåller ett rikt språk för att benämna och diskutera olika händelser och problembilder (Johansson 2006a). Fokus flyttas snabbt från samhällsstrukturer till individens egen psykologiska profil och personlighet.

Identiteten skapas i en *konfliktyta*, där drömmar ställs mot social realitet, möjligheter mot begränsningar och stabilitet mot förändring. När vi närmar oss denna punkt, ser vi hur sociala faktorer som tillhörighet (klass, kön, etnicitet) omvandlas till inre möjligheter eller hinder.

Könstillhörigheten kan skapa svårigheter när det gäller karriär, livsval och annat, men den kan också användas för att skapa ett utrymme för val och överskridanden. Den enskilda individen utvecklar strategier som möjliggör överskridanden av *potentiella* sociala hinder. Samtidigt är det så att en klassresenär eller en kvinna som blir chef för ett företag, bär med sig spår av den konflikt som upprättats i den inre världen. Denna inre konflikt kan hanteras på olika sätt, med till exempel förnekande, stolthet eller smärta. I vissa fall kommer människor att förneka betydelsen av den sociala bakgrunden och istället lyfta fram bilden av den unika individen som av egen kraft tagit sig fram i världen. Visionen om den amerikanska drömmen är mycket levande och inflytelserik.

Mycket tyder på att ungdomstiden är en relativt komplex och rörlig företeelse. Vi finner en stor osäkerhet kring vuxenblivandet och om hur

man ska och bör värdera olika aspekter av livet. Ungdomsstyrelsens material tyder på att det förekommer stora variationer med avseende på generation, klass, kön och om man är född i Sverige eller inte, men också likheter och attityder som skär tvärs över åldersgränser och andra sociala skiktningar. Det blir tydligt att olika generationer har olikartade bilder av vad ungdomstiden respektive det vuxna livet innebär och vart gränserna mellan åldersgrupper kan dras. Identitet är något relativt, i varje fall i viss utsträckning.

Ungdomstiden utgör ingen fast enhet, utan bör snarare ses som ett kulturellt och historiskt föränderligt begrepp. Och samtidigt som vissa saker förändras, uppvisar andra en förvånansvärt stor stabilitet. Detta gäller till exempel genus, vi finner ofta stora könsskillnader, oavsett vad vi undersöker. Men även om unga kvinnor till exempel är mer kroppsfixerade än unga män, ökar också unga mäns intresse för kropp och utseende. Även om vi statistiskt kan konstatera att det förekommer signifikanta skillnader, kan vi samtidigt tala om förändringar och förskjutningar i hur genus skapas.

Många har påpekat det, men det är värt att sägas igen – ofta finner vi större likheter än skillnader mellan generationer. Tonåringar är ingen särskild "art", utan tänker och förhåller sig till många saker i livet på ungefär samma sätt som vuxna. Men likheter kan också dölja skillnader. Hur ska vi till exempel förstå likheterna mellan olika åldersgrupper i den psykosomatiska problembilden? Man skulle ju i varje fall kunna hoppas att unga skulle må bättre och vara mindre stressade än vuxna som rimligen borde ha större press på sig med arbete, barn och hela vuxenpusslet. Samtidigt kan vi ana att det idag ställs stora krav på unga att prestera och att leva upp till mängder av ideal.

Det här kapitlet väcker en rad frågor.

- När blir man egentligen vuxen?
- Hur påverkas unga av de mer eller mindre explicita kraven på utveckling, rörlighet och ständig förändring?
- Hur påverkas unga av den starka kroppsfixering som råder i samtidskulturen?
- Har större valfrihet också skapat en större osäkerhet och psykisk sårbarhet?
- Vilka samhälleliga faktorer är det som bidrar till att upprätthålla och återskapa intolerans?
- Hur slår de ökade kraven på olika ungdomsgrupper?
- Vilka klarar sig bäst/sämst?

Det är ju inte helt lätt att få en överblick över hela detta enorma fält och att ge en bra bild av hur unga har det idag. Jag ser detta som en text som skulle kunna växa till en bok om jag börjar nysta i vissa trådar. Finns det någon ny ungdom? Vilka är de nya ungdomarna i så fall? Jag misstänker att mycket av den forskning som jagar efter det nya tenderar att hamna i medelklassen, eller kanske i det Richard Florida kallar den kreativa klassen. Det är också denna klass och dessa skikt i samhället som upprättar diverse ideal och normer och som ständigt åter-skapar och sprider dessa ideal. Men i en allt mer individualiserad värld – där psykologins språkbruk och individperspektivet har trängt allt djupare i "samhällskroppen" – tenderar skulden för misslyckandet att hamna på den personliga nivån. Någonstans genereras stress, otillfredsställelse, orimliga kroppsideal och krav på förändring och ständig rörelse. Men hur hanterar vi allt detta?

Den symboliska övertygelsen om att det är jag som planerar, styr och arrangerar mitt liv möter ofta och stöts mot en krass, hård och materiellt beständig social verklighet som bidrar till ständiga justeringar av livet och den individuella planen för livet. I dessa skärningspunkter mellan å ena sidan idealen, förväntningarna

och drömmarna och å andra sidan de socio-materiella barriärerna, skapas människors liv. Även om vi alla delar aspirationerna på ett gott liv, kommer fördelningen av det goda att se väldigt olika ut. I detta mänskliga spel krossas drömmar och intoleransen frodas.

Referenser

- Back, L. (1996). *New Ethnicities and Urban Culture. Racism and Multiculture in Young Lives*. London: UCL Press.
- Bauman, Z. (1990). *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Bengtsson, M. (2001). *Tid, rum, kön och identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjereld, U. & Demker, M. (2005). *I Vattumannens tid? En bok om 1968 års uppror och dess betydelse i dag*. Stockholm: Hjalmarsson och Högberg.
- Bjurström, E. (1997). *Högt och lågt. Smak och stil i ungdomskulturen*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.
- Connell, R.W. (2000). *The Men and the Boys*. Cambridge: Polity Press.
- Erikson, E.H. (1985). *The Life Cycle Completed. A Review*. New York: W.W. Norton.
- Florida, R. (2006). *Den kreativa klassens framväxt*. Göteborg: Daidalos.
- Forsberg, M. (2000). *Ungdomar och sexualitet – en kunskapsöversikt år 2000*. Rapport 2000:15, Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Francis, B. & C. Skelton, (Eds.) (2001). *Investigating Gender. Contemporary Perspectives in Education*. Buckingham: Open University Press.
- Frosh, S., Phoenix, A. & Pattman, R. (2002). *Young Masculinities. Understanding Boys in Contemporary Society*. London: Palgrave.
- Ghail, Mac an, M. (1997). *The Making of Men. Masculinities, and Schooling*. Buckingham: Open University Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Hammarén, N. (2003). "Horor, players och de Andra. Killar och sexualitet i det nya Sverige" I T. Johansson & P. Lander, (Red.) *Sexualitetens omvandlingar. Politisk lesbiskhet, unga kristna och machokulturer*. Göteborg: Daidalos.
- Henriksson, B. & Lundahl, P. (1993). *Ungdom, sexualitet och könsroller*. Rapport 1993:6, socialt arbete, Göteborgs: Göteborgs universitet.
- Johansson, T. & P. Lander (Red.) (2003). *Sexualitetens omvandlingar. Politisk lesbiskhet, unga kristna och machokulturer*. Göteborg: Daidalos.
- Johansson, T. (1998). *Den skulpterade kroppen. Gymkultur, friskvård och estetik*. Stockholm: Carlssons förlag.
- Johansson, T. (Red.) (2005). *Manlighetens omvandlingar. Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter*. Göteborg: Daidalos.
- Johansson, T. (2006a). *Makeovermani. Om Dr Phil, Plastikkirurgi och illusionen om det perfekta jaget*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Johansson, T. (2006b). "Att skapa sin identitet. Ungdomar på väg in i livet". I A. Frisén & P. Hwang (Red.), *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Johansson, T. (2006c). *The transformation of Sexuality*. Aldershot: Ashgate.

Fotnot

Johansson, T. (2007). *Experthysteri: kompetenta barn, curlingföräldrar och supernannies*. Stockholm: Atlas.

Lalander, P. & Johansson, T. (2007). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Mangs, K. & Martell, B. (2002). *0–20 år i psykoanalytiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

O'Donnell, M. & Sharpe, S. (2000). *Uncertain Masculinities. Youth, Ethnicity and Class in Contemporary Britain*. London: Routledge.

Sennett, R. (2000). *När karaktären krackelerar*. Stockholm: Atlas.

Sernhede, O. (2002). *Alienation is my nation*. Stockholm: Ordfront.

Ungdomsstyrelsen (2003). *De kallar oss unga*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Willis, P. (1977/1983). *Fostran till lönearbete*. Göteborg: Röda bokförlaget.

Ziehe, T. (1989). *Kulturanalyser*. Stockholm/Stehag: Symposion.

Ziehe, T. (2004). *Oer af intensitet i et hav af rutine. Nya texter om ungdom, skole og kultur*. Köpenhamn: Forlaget politisk revy.

¹ Jag är medveten om att det givetvis inte finns någon historisk tidpunkt där gränserna mellan olika åldersgrupper har varit helt fasta och bestämda. Däremot har denna diskussion om ålder, generation och gränser ett starkt drag av modernitet över sig.

² I Svenska dagbladet (29 april 2007) konstateras att dagens tonåringar tillhör den första generationen som växer upp med sämre hälsa än sina föräldrar. Artikeln bygger på en sammanställning av flera rapporter samt statistik från SCB.

³ Ett stort tack till Susanne Zander för goda råd och teknisk assistens.

⁴ Frittarbeteindex består av två påståenden: Arbetet är självständigt och Det är fria arbetstider. Kombinerbartarbeteindex består också av två påståenden: Det finns goda möjligheter att kombinera arbete med hem och barn, samt Det finns goda möjligheter att kombinera arbete med fritid⁵.

⁵ Detta index baseras på två frågor: Det finns bra möjligheter att knyta internationella kontakter och resa utomlands (i yrkeslivet, min anmärkning), samt Viktigt när 35: Har hunnit resa och se sig om i världen. I figur 3.2 ser vi de fem grupper som i störst utsträckning är positiva och de fem som i minst utsträckning är positiva.

⁶ Statistiken är från slutet av 1990-talet, men den ger en fingervisning om fenomenets omfattning.

⁷ Samtliga skillnader mellan grupper är signifikanta. Index för homosexualitet är summering av frågorna 51a–c. Motsvarande gäller index för invandring och invandrare på frågorna 47 e, f, k, m, n, o och p.

⁸ Jag är medveten om att denna typ av kategoriseringar är problematiska. Kategorin utrikes född är svårtolkad och den inbegriper en stor inbördes komplexitet. Därför tolkar jag relativt försiktigt kring detta.

KAPITEL 4

Tolerans och lika möjligheter

I detta kapitel behandlas frågor kring olika aspekter av mänskliga rättigheter. I regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna för Sveriges medborgare. Där framgår att ingen får missgynnas med hänsyn till hudfärg, etniskt ursprung eller kön. Därför ser vi i detta kapitel närmare på vilka uppfattningar det finns om olika gruppers lika möjligheter och på tolerans och intolerans till invandrare/flyktingar, kvinnor och homosexuella. Det övergripande perspektivet är tolerans.

Mångfald och tolerans

Ett antal frågor i denna undersökning försöker fånga bilden av ett mångkulturellt Sverige och tar sin utgångspunkt i målen för integrationspolitiken:

- Lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.
- En samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund.
- En samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt för olikheter inom de gränser som följer av samhällets grundläggande demokratiska värderingar och som alla oavsett bakgrund ska vara delaktiga i och medansvariga för.

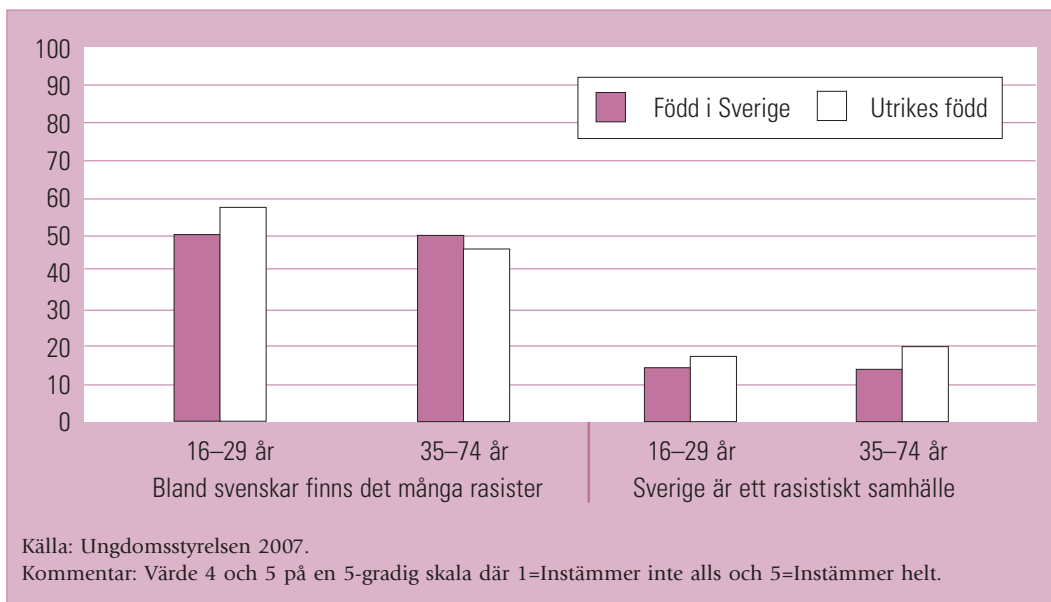
Källa: <http://www.regeringen.se/sb/d/2279>

Sverige är inte ett samhälle som består av kulturer som är åtskilda från varandra. Snarare kan vi säga att vi lever i ett samhälle där det finns

kulturella skillnader. Dessa skillnader finns både *inom* och *mellan* det som brukar kallas för till exempel det svenska, det muslimska eller det finska.

Var tionde ung svensk är idag född i ett annat land. Frågor om tolerans och lika möjligheter är därmed högst aktuella. Enligt regeringsformen får inga fri- och rättigheter begränsas på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Dessutom framgår att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas.¹ Vi kan inte i denna undersökning säga något om dessa enskilda gruppers lika möjligheter, vad vi kan ge är en generell bild av svenskföddas och utrikes föddas attityder och värderingar till olika gruppers rättigheter och sina egna möjligheter. Det finns förstås stora skillnader mellan olika individer inom dessa grova kategorier men vi menar att det ändå kan vara värdefullt att göra generaliseringar om de görs med viss försiktighet.

Av unga svenskar som är födda utomlands instämmer 58 procent i påståendet att *det finns många rasister i Sverige* och 18 procent instämmer i påståendet att *Sverige är ett rasistiskt samhälle*. Andelen är något högre än bland svenskfödda, men av dem instämmer ändå 50 procent i att det finns många rasister bland svenskar, och 15 procent i att Sverige är ett rasistiskt samhälle. Bland de äldre i undersökningen ser det ungefär likadant ut. Det finns alltså en majoritet som instämmer i att det finns många rasister bland svenskar, medan detsamma inte gäller påståendet att Sverige är ett rasistiskt samhälle (figur 4.1).

Figur 4.1. Andel som instämmer i påståendet, 16–74 år, 2007. Procent.

Bland unga svenskar som är födda utomlands har 90 procent några eller många nära vänner som har en annan etnisk bakgrund än de själva. Bland unga svenskar födda i Sverige är motsvarande siffra 80 procent. De som har många nära vänner med en annan etnisk bakgrund än de själva instämmer i större utsträckning i att *Sverige är ett rasistiskt samhälle* och i att *många svenskar är rasister*.

Gruppen 16–29 år fick ta ställning till påståendet att invandrare har lika möjligheter som svenskar att lyckas i samhället. Enbart 19 procent instämmer i påståendet att *invandrare har lika stora möjligheter att lyckas i samhället som svenskar*, medan 58 procent av unga som är födda i Sverige och hela 68 procent av unga som är födda utrikes inte instämmer (tabell 4.1).

Thoreif Pettersson med flera har i en analys av en stor internationell attitydundersökning

visat att svenska värderingar avviker starkt från dem som finns i andra länder (Pettersson & Esmer 2005). Framförallt är det en låg andel i Sverige som anser att religionen har betydelse. I jämförelse med andra länder till och med en mycket låg andel (Pettersson & Esmer 2005). I samma rapport menar Pettersson och Esmer att det finns ett liberalt förhållningsätt till lagar och moral i Sverige som står i kontrast till vad många i Sverige tror. Inställningen till arbete och regler är nämligen mer "anpassningsbar" bland svenskfödda i Sverige än vad som är vanligt i många andra länder, eller kulturer, eller i jämförelse med utrikes födda i Sverige. Boende i Sverige som är födda utomlands uppvisar däremot en striktare arbetsetik och laglydighet och mer traditionella värderingar (Pettersson & Esmer 2005). Den bilden bekräftas i svaren från unga födda utomlands och unga födda i Sverige

Tabell 4.1 Andel som svarat Instämmer inte, Ambivalent eller Instämmer i påståendet: Invandrare har lika stora möjligheter som svenskar att lyckas i samhället. 16–29 år, 2007. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Instämmer inte	58	68	59
Ambivalent	23	12	22
Instämmer	19	20	19

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2, 3 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1 och 2=Instämmer inte, 3=Ambivalent samt 4 och 5=Instämmer.

Tabell 4.2 Andel som svarat *Är aldrig rätt* på frågan: I vilken utsträckning kan följande handlingar rättfärdigas? 16–29 år, 2007. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Att bryta mot en lag om ens eget samvete så kräver	25	48	27
Att använda våld för att försvara egendom eller vän/anhörig	6	27	8
Att anställa någon utan att betala skatt för det (svartjobb)	29	47	31
Att köpa ut sprit till ungdomar under 20 år	45	66	47
Att undvika betala biljetten på buss eller tåg	41	55	42
Att ladda ner musik/filmer från internet utan att betala	7	23	9

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

på ett antal etiska frågor som redovisas i tabell 4.2. En större andel unga utrikes födda än unga som är födda i Sverige anser till exempel att svartjobb, våld i självförsvar eller att ladda ner filer från internet aldrig är rätt.

Till viss del hör detta samman med den aspekt som Pettersson och Esmer lyfter nämligen att Sverige är ett sekulariserat land med mindre grad av traditionstyngda värderingar än andra mindre sekulariserade länder. Något som ger en högre grad av individuell tolkningsfrihet. Unga som är utrikes födda är i större utsträck-

ning troende än unga som är födda i Sverige, 34 procent jämfört med 13 procent (se tabell 2.8) och det finns ett lågt stöd för fenomen som förknippas med religion och nationell identitet i Sverige. Enligt Pettersson och Esmer är fördelarna med detta ett stort förtroende för sociala institutioner och andra människor och en hög social tillit, en beredskap att protestera och en tolerans mot olika sociala minoriteter. Individens integritet och möjlighet till individualitet ges också stor vikt. Vi ser det till viss del i de ställningstaganden utrikes födda unga och

Tabell 4.3 Andel som instämmer i påståendena. 16–29 år, 2007. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Invandrare bör lära sig det svenska språket	91	88	91
Invandrare bör följa svenska normer när det gäller barnuppfostran	61	49	60
Invandrare bör sträva efter att leva som svenskar när det gäller kulturella seder	38	33	38
Invandrare bör anpassa sig till det svenska sättet att klä sig	24	18	23

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

svenskfödda unga tar till påståendena *att bryta mot en lag om ens samvete så kräver och att använda våld för att försvara egendom eller vän* där en mindre andel svenskfödda svarar att detta *aldrig* är rätt. Svaren här kan därmed tolkas som stöd åt tesen att infödda svenskar är mer benägna att bryta mot sådana lagar som går emot deras rättsuppfattning och att använda våld i självförsvar.

Ett antal påståenden i undersökningen mäter synen på i vilken omfattning som invandrare bör anpassa sig i det svenska samhället. En majoritet bland både utrikes födda och svenskfödda instämmer i påståendet att *invandrare bör lära sig det svenska språket*. Sedan instämmer 61 procent av de svenskfödda i påståendet om att *invandrare bör följa svenska normer när det gäller barnuppfostran* jämfört med 49 procent av de utrikes födda. Däremot är förväntan på att anpassa kulturella seder eller sättet att klä sig lägre. Enbart 33 procent utrikes födda unga och 38 procent svenskfödda unga anser att invandrare bör sträva efter att *leva som svenskar när det gäller kulturella seder* och enbart 18 procent av de unga som är födda utrikes samt 24 procent av de unga som är födda i Sverige instämmer i

att *invandrare bör anpassa sig till det svenska sättet att klä sig* (tabell 4.3).

Detta verkar kanske inte så unikt som det faktiskt är. I länder som Frankrike, Storbritannien och Tyskland går diskussionen varm om till exempel muslimska unga kvinnor ska få bära slöja eller inte och i Frankrike är slöja förbjudet i skolan (Sydsvenskan 2004). Och även om det finns en debatt om att inskränka dessa rättigheter även i Sverige, så verkar det inte finnas något stöd hos de unga i befolkningen. Skolverket har också fattat beslut som stärker unga muslimska kvinnors rätt att bära slöja i skolan (Svenska Dagbladet 2006 och 2007). Inställningen i Sverige verkar alltså vara något annorlunda än i resten av Nord- och Centraleuropa.

Svarsmönstret var likartat i 2002 års undersökning, en lägre andel instämde i att invandrare borde anpassa sig enligt de påståenden som knöt an till kultur och religion och en högre andel instämde i att invandrare borde anpassa sig till de normer som finns för barnuppfostran och att de bör lära sig det svenska språket (Ungdomsstyrelsen 2003).

Synen på invandrare och flyktingar

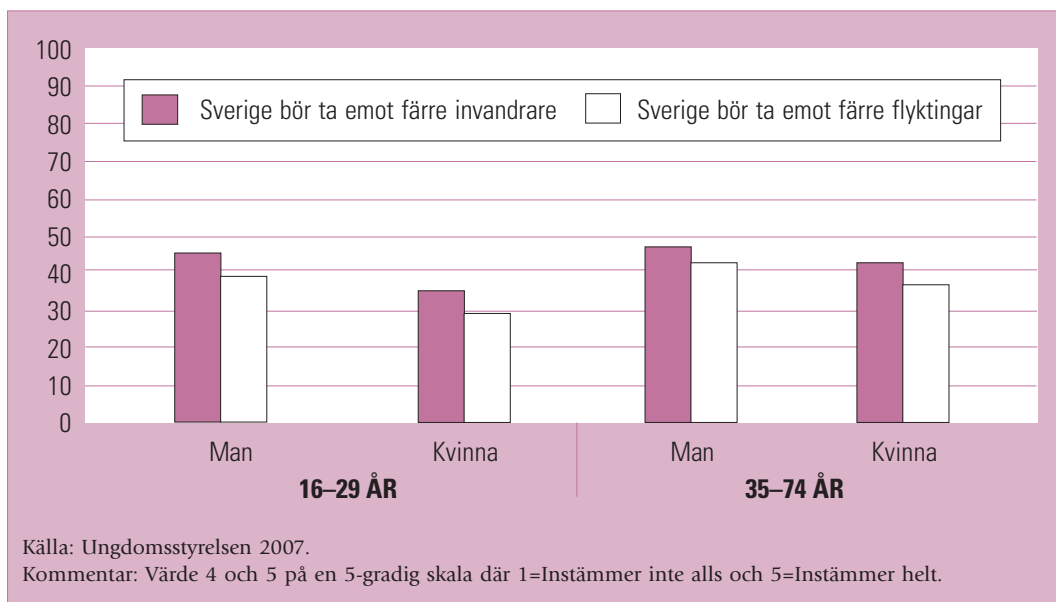
I undersökningen finns det signifikanta skillnader mellan unga och äldre i synen på invandrare och flyktingar. I ungdomsgruppen är en större andel födda utomlands, eller har föräldrar som är det, än i gruppen 35–74-åringar. De har dessutom immigrerat till Sverige från länder utanför Europa i större utsträckning än tidigare generationer. De umgås också i större utsträckning med vänner av annan etnisk bakgrund än de själva. Kanske är det därför som unga i större utsträckning uttrycker attityder som indikerar en större tolerans än äldre.

Inom ungdomsgruppen ser vi däremot att de i åldern 16–19 år i mindre utsträckning uttrycker dessa attityder än de i åldern 20–29 år. Andelen som ger uttryck för mer toleranta attityder ökar alltså successivt med ålder i ungdomsgruppen – men i vuxenurvalet är det tvärtom. I ålders-

gruppen 35–54 år ger en större andel sådana uttryck än i åldersgruppen 55–74 år, men fortfarande i lägre grad än åldersgruppen 25–29 år.

Undersökningar av bland annat Brottsförebyggande rådet har tidigare visat att intolerans samvarierar med låg utbildning, småstad och kön. Betydelsen av ålder har däremot inte studerats av dem (BRÅ 2004).

De största skillnaderna i synen på olika grupper finns mellan unga kvinnor och män. En större andel av de unga kvinnorna har en tolerant attityd. Skillnaden mellan könen är dock inte lika stor i vuxenurvalet. I figur 4.2 redovisas andelen kvinnor och män som instämmer i påståendena att *Sverige bör ta emot färre invandrare* respektive *flyktingar*, uppdelat på unga och äldre. Som synes är skillnaderna små mellan yngre och äldre män, men även mellan äldre män och äldre kvinnor. De unga kvinnorna instämmer dock i mindre grad i påstå-

Figur 4.2 Andel som instämmer i påståendena, 16–74 år, 2007. Procent.

endena att Sverige bör ta emot färre invandrare och flyktingar än övriga grupper. Mönstret är detsamma för i stort sätt samtliga frågor om synen på invandrare – unga kvinnor är den mest toleranta gruppen.

En jämförelse över tid där vi tar hänsyn till kön visar att en större andel unga män 2007 är toleranta än äldre kvinnor och män, vid undersökningen 1993 var de unga männen toleranta i minst utsträckning av dessa grupper. Jämförelsen visar också att andelen toleranta har ökat hos båda könen och i alla åldersgrupper sedan 1993. I undersökningen som genomfördes 1993 instämde 70 procent i påståendet att Sverige bör ta emot färre flyktingar. I 2007 års undersökning instämmer 40 procent, vilket är närapå en halvering av andelen som anser att flyktingmottagandet bör minska. Med reservation för att mitten av 1990-talet var en turbulent tid och att tidsandan i Sverige just då kanske var ovanligt intolerant kan den kraftiga minskningen tolkas som en ökad tolerans i Sverige.

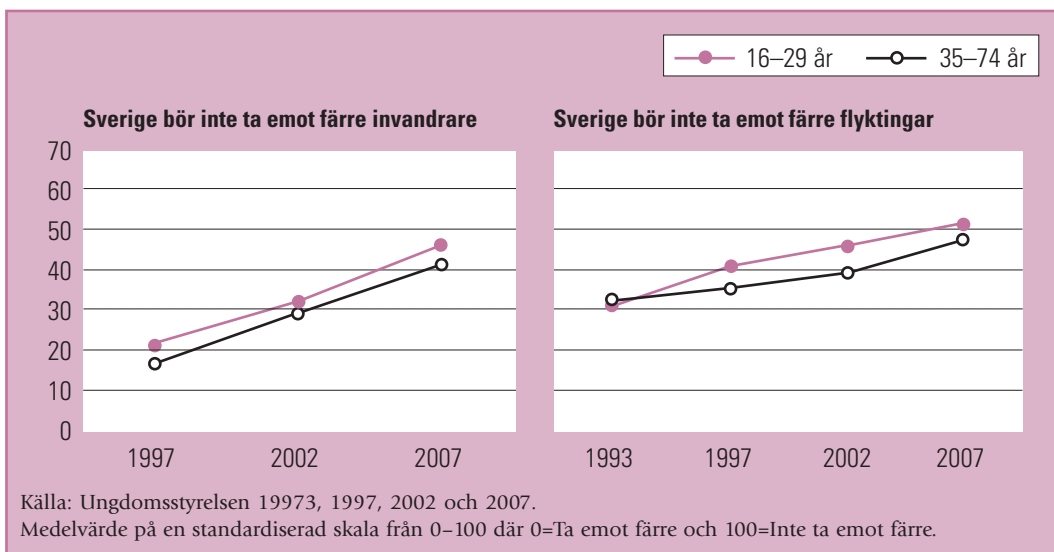
Liknande frågor har ställts i undersökningarna 1993, 1997 och 2002 och för att underlätta jämförelserna har skalornas medelvärden standardiserats. I den standardiserade skalan innebär 0 att man helt instämmer på påståendet om att Sverige bör ta emot färre flyktingar/invandrare, och 100 innebär att man helt instämmer i att Sverige inte bör ta emot färre invandrare/flyktingar. Höga medelvärden, över 50, kan alltså grovt tolkas som att majoriteten har en mer tillåtande attityd till invandring i åldersgruppen. Värt att notera är den stadiga ökningen av medelvärdena över tid bland både unga och äldre. Man kan också notera att i undersökningen 1993 hade ungdomsgruppen ett lägre medelvärde än de äldre för påståendet att Sverige inte bör ta emot färre flyktingar, men vid samtliga mätningar därefter har bilden va-

rit den motsatta (figur 4.3). Det är de unga männen som i 1993 års undersökning påverkar medelvärdet negativt, medan de unga kvinnorna i högst grad instämmer i påståendet. Medelvärdet för de unga hamnar dock 1993 strax under de äldres.

Det kan självklart diskuteras om inställningen till huruvida Sverige ska ta emot fler eller färre flyktingar och invandrare, kan spegla tolerans eller intolerans. Det finns ett antal ytterligare frågor om inställningen till invandrare som belyser tolerans. Vid granskningen av dessa framkommer att synen på frågan om *Sverige bör ta emot fler eller färre invandrare eller flyktingar* i hög grad samvarierar med påståenden som att *invandrare gör att brottsligheten ökar* samt att *invandrare tar jobben från infödda svenskar* och att *invandrare i hög grad bör anpassa sin kultur och klädsel till svenska förhållanden*. Samvariationen är också stark till påståendet *jag skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många invandrare*. De som instämmer i att Sverige bör ta emot färre invandrare/flyktingar instämmer alltså i högre grad även i de andra påståendena (figur 4.4). Vilket styrker tolkningen att en negativ inställning till invandring indikerar en intolerant inställning till invandrare.

Av de unga anser 15 procent att det finns en konkurrens om jobben mellan invandrare och svenskar, det vill säga att *invandrare tar jobben från svenskar*, medan majoriteten inte instämmer i detta.

Andelarna unga och äldre som instämmer i att *invandrare gör så att brottsligheten ökar* är 43 respektive 48 procent och strax under 50 procent bland både yngre och äldre instämmer i att de *inte vill flytta till invandrantäta områden* (figur 4.5). Däremot har 50 procent av unga födda utomlands och 30 procent av unga födda i Sverige inte något emot det.

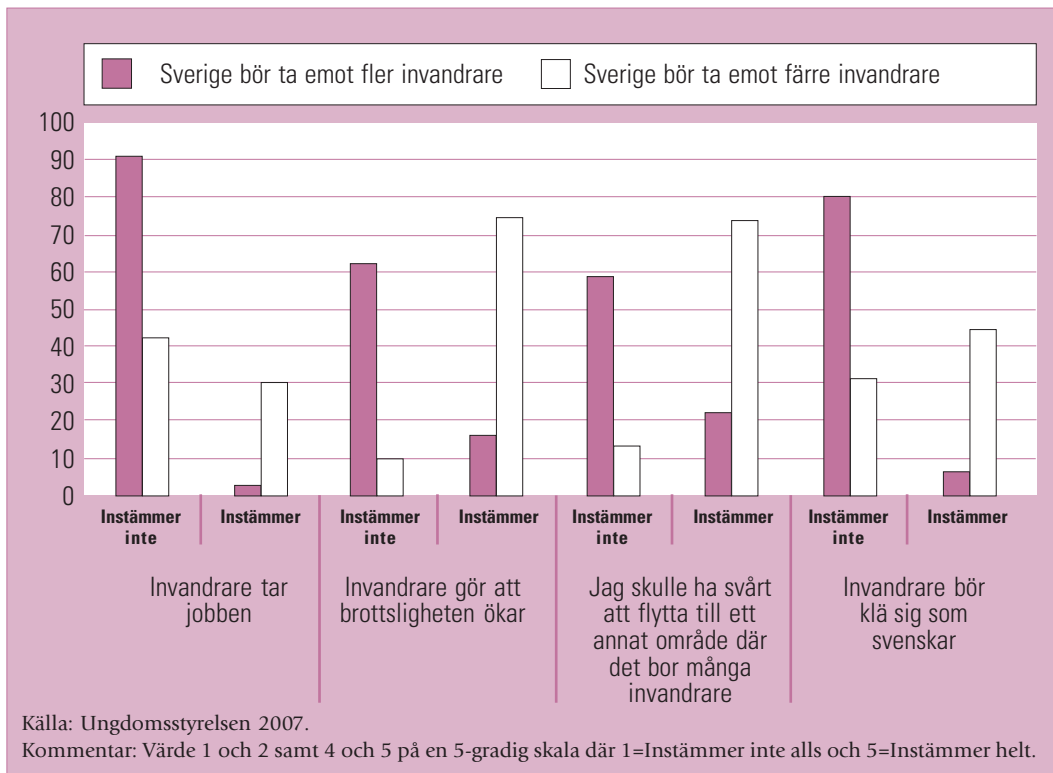
Figur 4.3 Standardiserade medelvärden på påståendena: Sverige bör inte ta emot färre flyktingar, Sverige bör inte ta emot färre invandrare. 16–74 år.

Svaren på de påståenden som istället kan sägas fånga en mer generell positiv bild av ett mångkulturellt Sverige visar återigen hur svårt det är att generalisera attityder bland såväl män som kvinnor, oavsett ålder. I påståendet att *invandrare ger ett tillskott till Sveriges befolkning och kultur* instämmer unga kvinnor i störst utsträckning. Det finns inte någon signifikant skillnad mellan unga och äldre, och inte heller mellan kvinnor och män i den äldre urvalsgruppen. Ungefär 45 procent av såväl de unga som de äldre instämmer i att *invandrare ger ett tillskott till Sveriges befolkning och kultur* och 25 procent tar avstånd ifrån detta påstående. Påståendet att *utan den invandring vi haft till Sverige hade vi inte kunnat få en så hög levnadsstandard som vi har nu* får ett totalt omvänt svarsmönster jämfört med de andra påståendena i detta avsnitt. Här instämmer den äldre gruppen

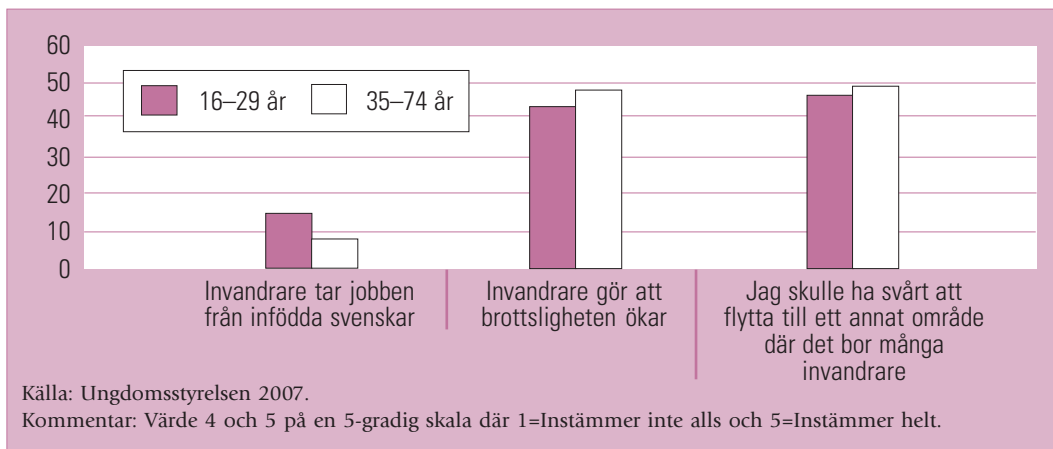
i högre grad än de yngre, och män i högre grad än kvinnor (figur 4.6).

En tolkning är att individer som upplevde högkonjunkturen på 1970-talet och den arbetskraftsinvandring som då fanns svarar positivt på påståendet. För merparten av de unga i undersökningen har samhällsdebatten handlat om invandring som något som orsakar problem. Den period då Sverige hade en stor efterfrågan på arbetskraft och arbetslösheten i stort sett var obefintlig har de inte upplevt. Både unga och nyanlända immigranter befinner sig huvudsakligen i en etableringsfas på Sveriges arbetsmarknad, en etablering som på så sätt är särskilt problematisk för utrikes födda unga svenskar.

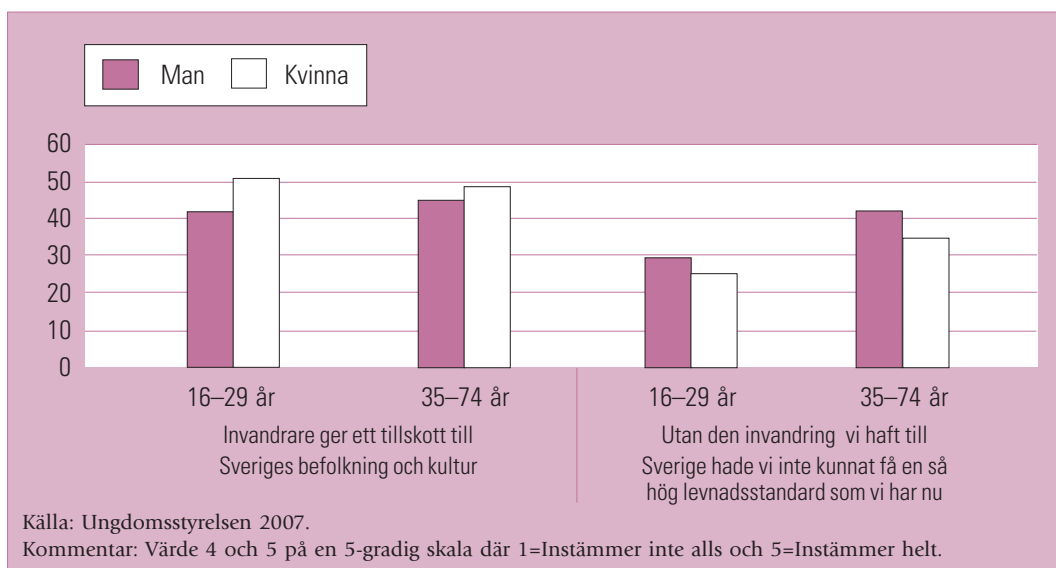
De som alltså uttrycker negativa åsikter om invandring och invandrare eller flyktingar i större utsträckning än andra är män i tonåren och äldre.

Figur 4.4 Andel som Instämmer inte och Instämmer i påståendena. 16–74 år, 2007. Procent.

Figur 4.5 Andel som instämmer i påståendena. 16–74 år, 2007. Procent.

Figur 4.6 Andel som instämmer i påståendena, uppdelat på kön. 16–74 år, 2007. Procent.

Jämställdhet inom familj och arbetsliv

I Sverige har jämställdhet stått på agendan i decennier om inte i ett århundrade. Målen för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. En förutsättning för att kunna uppnå detta är att kvinnor och män har samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom livets alla områden.

I undersökningen finns ett flertal påståenden som anknyter till alla dessa delar. Många av påståendena har varit med i samtliga undersökningar.

Inledningsvis kan vi konstatera att 23–30 procent instämmer i att *deras karriär och löneutveckling har påverkats/kommer att påverkas negativt av att få barn* – här instämmer kvinnor i större utsträckning än män och de yngre i större utsträckning än de äldre. Var femte ung man och var tredje ung kvinna instämmer i påstå-

endet. Andelen är större bland båda unga kvinnor och unga män än bland äldre män och kvinnor (tabell 4.4). Om vi begränsar oss till dem som kan sägas vara i yrkesverksam ålder (20–64 år) påverkas inte resultatet, unga tycker fortfarande i högre grad att deras möjligheter begränsas av att få barn. Det verkar alltså inte vara de yngsta i undersökningen, 16–19-åringarna, som har ringa arbetslivserfarenhet som påverkar resultatet. Unga i åldern 20–29 år – då många bildar familj och samtidigt försöker etablera sig på arbetsmarknaden – instämmer i störst utsträckning i att barn påverkar deras karriär negativt. Var tredje i åldern 35–74 år instämmer inte alls i påståendet, medan detsamma gäller endast var femte i åldern 20–29 år.

En majoritet, 53–63 procent, av både äldre och yngre instämmer i att *alla småbarnspappor bör ta föräldraledigt minst två månader* och så många

Tabell 4.4 Andel som instämmer i påståendena, indelat efter kön. 16–74 år, 2007. Procent

	Åldersgrupp	Man	Kvinna	Totalt
Det spelar ingen roll vem som tjänar mest pengar i ett hushåll	16–29 år	82	84	83
	35–74 år	87	84	85
Alla småbarnspappor bör ta föräldraledigt	16–29 år	63	63	63
	35–74 år	51	54	53
Karriär och löneutveckling påverkas negativt av barn	16–29 år	22	36	30
	35–74 år	19	26	23
Att vara hemmafru är lika tillfredsställande som att yrkesarbeta	16–29 år	13	17	15
	35–74 år	22	27	25
I en familj bör kvinnan ta det största ansvaret för barnen	16–29 år	8	4	6
	35–74 år	13	6	9
Kvinnor bör ta större ansvar än män när det gäller sysslor i hemmet	16–29 år	8	4	6
	35–74 år	6	5	6

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

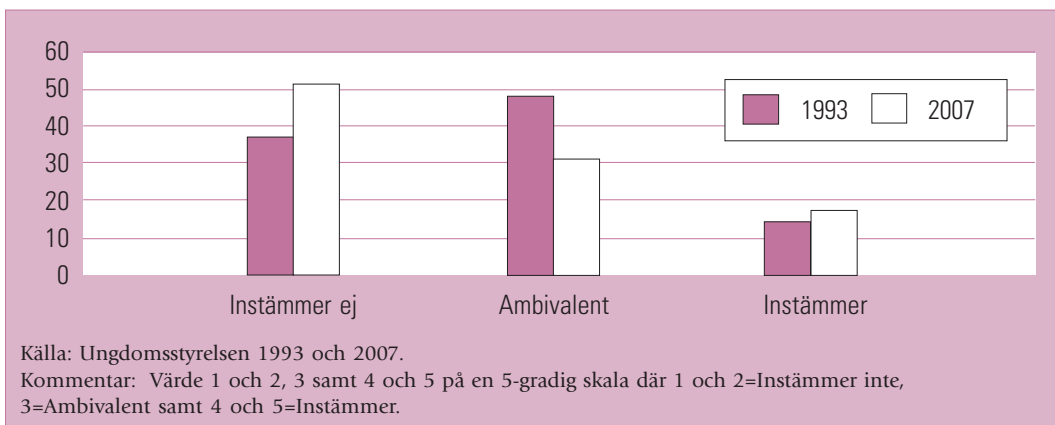
som 83–85 procent anser att det inte har någon betydelse *vem som tjänar mest pengar i hushållet*, mannen eller kvinnan (tabell 4.4).

En annan aspekt av jämställdhet berör det oavlönade hemarbetet. Påståendena om *småbarnspappors föräldraledighet* och *tillfredsställelsen med hemarbete* finns med sedan 1993. En ungefär lika stor andel instämmer 1993 som 2007 i påståendet *att vara hemarbetande är lika tillfredsställande för en kvinna som att yrkesarbeta*, däremot har andelen tveksamma minskat och andelen som inte instämmer i påståendet har följaktligen ökat till strax över 50 procent (figur 4.7).

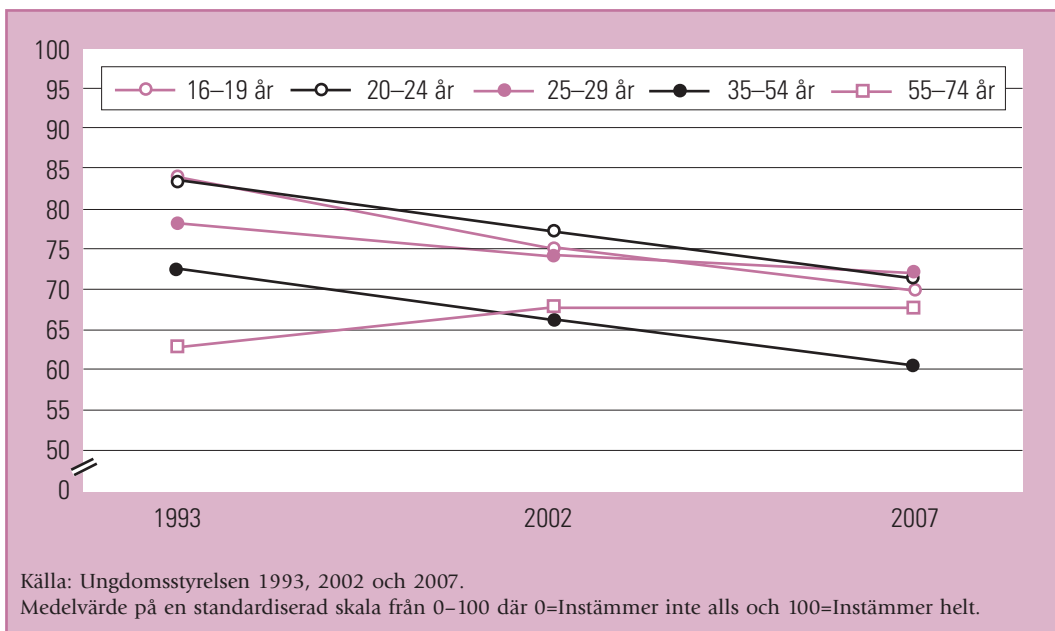
Mellan 1993 och 2002 minskade andelen som instämmer i att småbarnspappor bör vara föräldralediga minst 2 månader, och denna förändring har fortsatt och syns i figur 4.8 som ett minskande medelvärde. Andelen som instäm-

mer har minskat i alla åldersgrupper utom i den äldsta. Samtidigt har mönstret förändrats något inom ungdomsgruppen, 1993 var det 16–19-åringarna som instämde i störst utsträckning, 2007 är det i stället 25–29-åringarna men differensen mellan de olika åldersgrupperna i undersökningen har minskat ordentligt. Skillnaden var störst mellan de allra äldsta och dem i åldern 16–24 år 1993, nu är det störst differens mellan åldersgrupperna 35–54 år och 25–29 år. De differenser som fanns mellan unga i olika åldersgrupper 1993 finns inte 2007 utan hela ungdomsgruppen har i stort sett samma medelvärde, sedan har de i åldern 55–74 år något lägre medelvärde, och lägst medelvärde har de i åldern 35–54 år.

Det är inte omöjligt att detta har med den senarelagda familjebildningen att göra eftersom det inte har skett någon ökning i andelen som inte

Figur 4.7 Andel som svarat på påståendet: Att vara hemarbetande är lika tillfredsställande för en kvinna som att yrkesarbeta. 16–74 år. 1993 och 2007. Procent.

Figur 4.8 Alla småbarnspappor bör ta minst 2 månader föräldraledigt, standardiserade medelvärden. 16–74 år. 1993, 2002 och 2007.

Tabell 4.5 Andel som svarat på påståendet: I många avseenden har det gått för långt med jämställdheten i det här landet. 16–29 år om inte annat anges, 2007. Procent

	Instämmer inte	Instämmer
16–29 år	48	27
35–74 år	53	27
Man	39	36
Kvinna	55	21
Född i Sverige	48	28
Utrikes född	43	26

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte och 5=Instämmer helt.

instämmer i påståendet, det är i stället andelen osäkra som har ökat. Sannolikt har 16–19-åringarna inte reflekterat över föräldraledighet ännu.

Hur män och kvinnor fördelar tiden mellan obetalt arbete i hem och familj och betalt arbete på arbetsmarknaden utgör något av kärnan i jämställdhetspolitiken. I undersökningen 1997 bekräftades att det finns en föreställning om att mamman är viktigare än pappan under barnets första år (Ungdomsstyrelsen 2003 s.137). Att barnets bästa är i centrum legitimerar en ojämlig fördelning av föräldraledigheten. En jämställdhetspolitik som förespråkar en jämlik fördelning går då på kollisionkurs mot vad som anses vara barnets bästa (Bekkengen 2003).

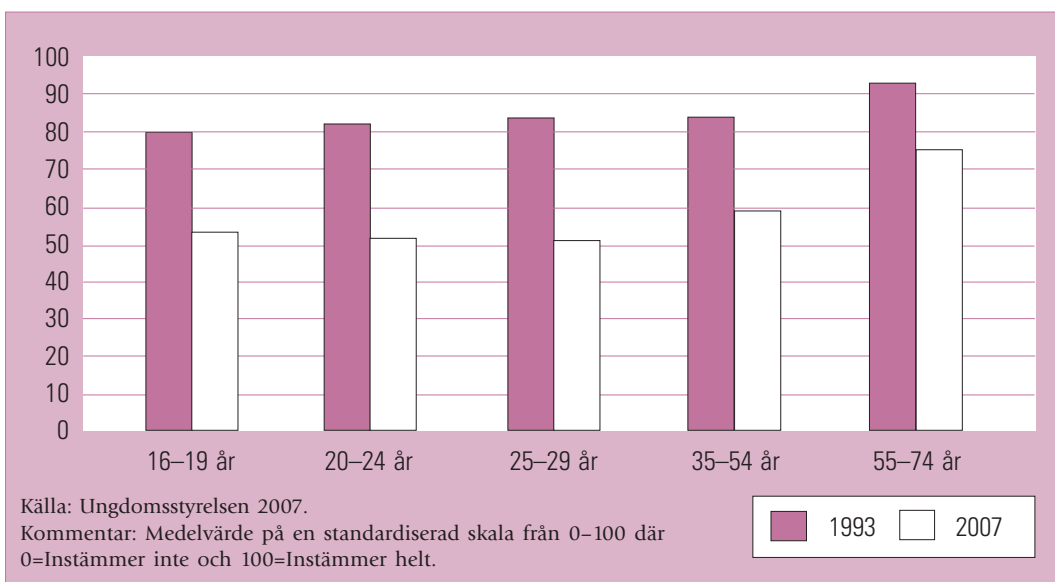
Ett mer generellt påstående i studien är att *jämställdheten i många avseenden har gått för långt i det här landet*. I undersökningen instämmer totalt en tredjedel i att det har gått för långt med jämställdheten. Det är dock 50 procent som inte instämmer i att så är fallet (tabell 4.5). Det är framförallt bland män (yngre och äldre, även om enbart yngre män finns i tabell 4.5) som andelen som instämmer är högre än i andra grupper.

Familj och jämställdhet

Att bilda en egen familj är tillsammans med att etablera sig på arbetsmarknaden en av de stora övergångarna från en fas i livet till en annan. En analys av vad som har skett mellan 1993 och 2007 visar små förändringar på frågorna kring synen på jämställdhet, arbetsfördelning i hemmet och hur det privata livet påverkar arbetslivet. Det verkar alltså som att dessa värderingar är stabila över tid och därför presenteras enbart årets resultat.

En fråga som har följts under en längre tid – *alla barn behöver ett hem med både en mamma och en pappa för att växa upp lyckliga* visar dock större förändringar. En jämförelse över tid visar att förändringarna framförallt har skett i de yngre åldersgrupperna och verkar vara en indikation på att synen på familjen har förändrats (figur 4.9).

Andelen som instämmer i att *barn behöver ett hem med både en pappa och en mamma för att växa upp lyckliga* är högre bland unga som bor med båda sina föräldrar än bland unga som bor med en ensamstående förälder, ett samband som iaktogs redan 1993 (SOU 1994:73).

Figur 4.9 Standardiserat medelvärde *Barn behöver en mamma och en pappa för att växa upp lyckliga*. 16-74 år, 1993 och 2007. Procent.

Men det finns även ett samband med attityden till samkönade pars rättigheter (tabell 4.6). Unga som instämmer i att *homosexuella par har lika goda förutsättningar som heterosexuella par*

att bli bra föräldrar instämmer i lägre grad i att *barn behöver ett hem med både pappa och mamma för att växa upp lyckliga* än de som inte instämmer.

Tabell 4.6 Samvariationen mellan *Barn behöver ett hem med både pappa och mamma ... om man bor med båda sina föräldrar och *Homosexuella lika goda ...** 16-29 år, 2007. Procent**

Homosexuella lika goda föräldrar ...	Bor med		Barn behöver ett hem med både pappa och mamma ...		
	Ensamstående förälder	Båda föräldrarna	Instämmer	Instämmer inte	Total
Instämmer inte	24	25	36	9	21
Instämmer	67	60	48	84	66

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte och 5=Instämmer helt.

* Påståendena lyder: *Barn behöver ett hem med både pappa och mamma för att växa upp lyckliga* och *Homosexuella par har lika goda förutsättningar som heterosexuella par att bli bra föräldrar*.

Jämställdhet och jämlikhet

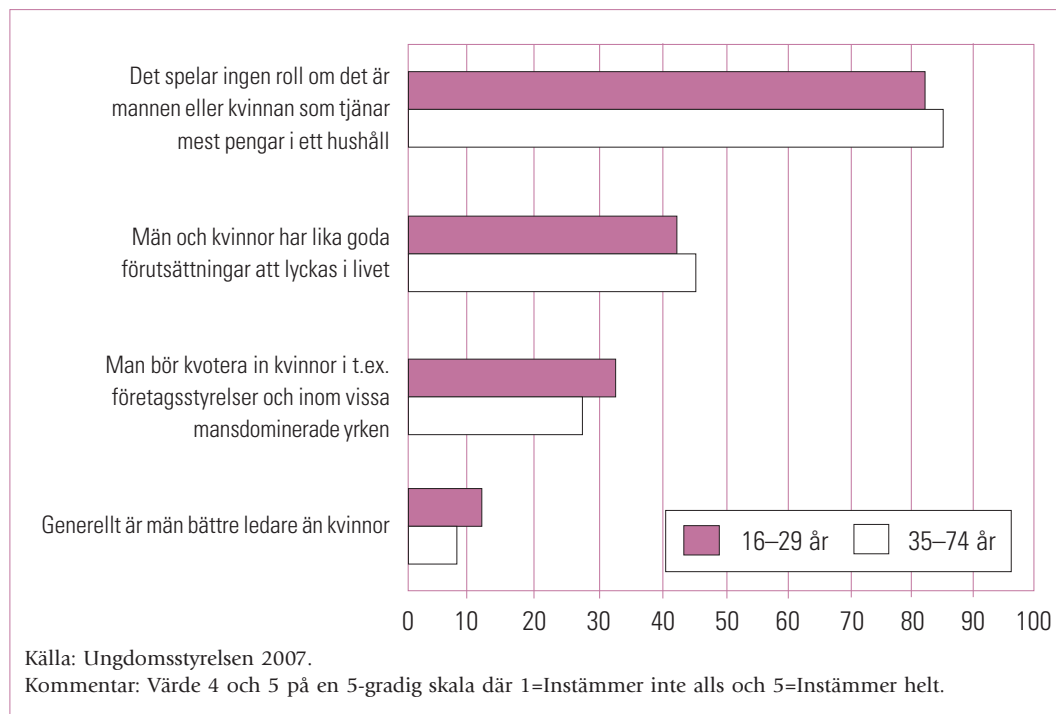
Ungefär 60 procent i åldersgruppen 16–29 år instämmer i att småbarnspappor bör ta föräldraledigt i minst två månader, och det är ingen skillnad mellan kvinnor och män. Detta stämmer bra överens med att enbart 6 procent anser att kvinnan bör ta det största ansvaret för barnen eller sysslor i hemmet.

Även om det inte verkar spela någon roll vem som tjänar mest pengar i hushållet, så är det tydligt att den generella uppfattningen är att kvinnor inte har lika möjligheter som män vilket bland annat framkommer genom att (figur 4.10):

- 10 procent i undersökningen totalt anser att män generellt är bättre ledare än kvinnor.

- 40 procent i undersökningen totalt instämmer i att kvinnor och män har lika förutsättningar att lyckas i livet vilket innebär att majoriteten inte instämmer.

- bland unga instämmer 30 procent och bland äldre 25 procent i att kvinnor bör kvoterats in i till exempel styrelser och mansdominerade yrken.

Figur 4.10 Andel som instämmer i följande påståenden, 16–74 år, 2007. Procent.

Homosexuellas lika rättigheter

Enligt regeringsformen får inte någon medborgare i Sverige missgynnas genom lagar eller regler. Homosexuellas rättigheter tillhör dock fortfarande en av skiljelinjerna i Europa och då framförallt mellan katolska, muslimska och övriga länder.

Det finns också fortfarande stora skillnader mellan yngre och äldres syn på homosexuellas rättigheter även i Sverige, särskilt deras rättigheter och möjligheter att gifta sig och bilda familj – vara föräldrar och adoptera. Unga och kvinnor är de som i störst utsträckning helt instämmer i påståendena *homosexuella par ska ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig, lika rätt att prövas för adoption och har lika goda förutsättningar att bli bra föräldrar*. Hela 71 procent av de unga instämmer i påståendet att homosexuella par ska ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig, 63 procent anser att homosexuella har lika goda förutsättningar att

vara bra föräldrar och 46 procent instämmer i att homosexuella bör få adoptera.

Det finns tydliga skillnader mellan unga som är födda i Sverige och utrikes, unga som bor i storstad eller glesbygd och om vi tar hänsyn till föräldrarnas yrke eller utbildning. Utrikes födda unga instämmer i lägre grad i påståenden om homosexuellas rättigheter än svenskfödda unga, detsamma gäller för unga som bor i glesbygd och unga som har arbetarbakgrund (tabell 4.7).

Majoriteten i samtliga grupper, även bland de äldre, instämmer i att *homosexuella ska ha lika stor rätt att gifta sig som heterosexuella par, vilket skulle kunna tolkas som att det finns ett samhälleligt stöd för homosexuellas krav att få gifta sig på lika villkor*.

Det är sedan en större andel, en majoritet även här, som instämmer i att *homosexuella har lika goda förutsättningar att vara föräldrar som heterosexuella* än andelen som instämmer i att *homosexuella ska ha rätt att adoptera på samma villkor som heterosexuella*. Det är framförallt en större

Tabell 4.7 Andel som instämmer i följande påståenden, 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent

	16–29 år	35–74 år	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Glesbygd	Storstad	Föräldrar arbetare	Föräldrar högre tjänstemän
Homosexuella ska ha lika rätt att gifta sig	71	54	61	82	73	58	67	74	65	78
Homosexuella ska ha lika förutsättningar att vara bra föräldrar	63	44	51	76	65	53	58	67	58	67
Homosexuella ska ha lika rätt att adoptera	46	29	33	61	48	32	40	50	40	53

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt

andel män som inte instämmer i att homosexuella ska ha rätt att adoptera eller är bra föräldrar. Av de unga männen instämmer inte 34 procent i påståendet att homosexuella har lika möjlighet att vara bra föräldrar (13 procent av kvinnorna), och 51 procent instämmer inte i påståendet om homosexuellas rätt att adoptera (25 procent av de unga kvinnorna).

Unga som är utrikes födda ger uttryck för en lägre grad av tolerans för homosexuellas rättigheter som kan kopplas till att de i högre grad har en religiös livsåskådning, 34 procent har det jämfört med 13 procent av de unga som är födda i Sverige. Både bland unga födda i Sverige och utrikes födda som uppger att de tror på en personlig gud, ger en större andel uttryck för att de inte anser att homosexuella bör ha lika rättigheter, till exempel rätten att gifta sig som heterosexuella (tabell 4.8).

Det verkar alltså som att negativa attityder till homosexuellas rättigheter i större utsträckning finns hos unga män, unga med en religiös livsåskådning, och de äldre i befolkningen.

Tolerans – generation och kön

I årets undersökning framkommer alltså att även om unga i Sverige är toleranta än äldre till homosexuellas rättigheter, invandras rättigheter och generellt är för jämställdhet, så finns det skillnader och utvecklingsområden. Unga män avviker och visar en lägre tolerans än unga kvinnor. Varför så är fallet är oklart.

Även i rapporten *Intolerans* från Brottsförebyggande rådet visar resultaten att en betydligt större andel unga kvinnor är mycket toleranta än andelen unga män, vare sig det gäller till personer med utländsk bakgrund, olika minoriteter eller homosexuella. Speciellt hög andel unga kvinnor är toleranta mot homosexuella, medan de

Tabell 4.8 Homosexuellas lika rätt att gifta sig och religiös livsåskådning, 16–29 år, 2007. Procent

	Personlig gud	Annan gudssyn	Osäker	Ateist	Total
FÖDD I SVERIGE					
Instämmer inte	39	10	15	15	16
Ambivalent	10	8	9	9	9
Instämmer	51	82	77	76	75
Total	100	100	100	100	100
UTRIKES FÖDD					
Instämmer inte	54	19	16	21	30
Ambivalent	9	13	9	11	11
Instämmer	38	68	76	68	59
Total	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2, 3 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

unga männen är tolerantare mot personer med utländsk bakgrund än mot homosexuella (BRÅ 2004).

Vad som inte framkommer i BRÅ:s rapport är att det finns stora skillnader mellan generationerna i attityder till invandrare och homosexuella, men även fortfarande till kvinnors och mäns lika rättigheter.

Vad som dock med all tydlighet framkommer i BRÅ:s rapport är att dessa attityder, vare sig man är tolerant eller inte, hänger ihop. Arbete för att öka tolerans och förändra attityder kan alltså med fördel inbegripa olika diskrimineringsgrunder.

Fotnot

¹ Till nationella minoriteter räknas samer (som också är ett ursprungsfolk), judar, romer, tornedalingar och sverigefinnar. Att kategoriseras som minoritet innebär till exempel rätten till skolundervisning på sitt eget språk.

KAPITEL 5

Mänskliga rättigheter = Ungas rättigheter?

Om man tar sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter så är demokrati en mänsklig rättighet bland många (i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna står rätten till ett demokratiskt system i artikel 20). Samtidigt kan mänskliga rättigheter bäst skyddas och främjas i en demokrati. Sambanden mellan demokrati och mänskliga rättigheter är därför tydliga men det finns ibland en tendens att tro att en demokrati är skyddad från människorättsproblem – vilket förstås inte är fallet. Historiskt sett har dessa rättigheter aldrig garanterats alla personer i en demokrati (Evans 2001).

Mänskliga rättigheter behöver därför stärkas och skyddas *också* i demokratier och kan där spela en viktig roll som gränssättare för majoritetsstyrets maktutövande. Vad som helst kan helt enkelt inte beslutas – inte ens genom demokratiskt fattade beslut. Ett exempel är minoritetsskyddet som är centralt för att en demokrati inte ska köra över mindre gruppers rättigheter eftersom de alltid är just i minoritet.

Det finns, intressant nog, få studier som fokuserar på mänskliga rättigheters roll i demokratiska stater. Samtidigt finns det en stor mängd forskning som handlar om hur mänskliga rät-

tigheter introduceras i nyblivna demokratier (Horowitz & Schnabel 2004, Eldridge 2002, Hillman et al. 2002, Risse et al. 1999) eller deras roll i motståndet mot diktaturer (Kekke & Sikkink 1998). Denna relativa brist pekar på en syn på mänskliga rättigheter som en oproblematiserad fråga i etablerade demokratier som Sverige – en syn på mänskliga rättigheter som någonting som har uppnåtts ”en gång för alla” – och för alla människor.

Därför är det extra intressant att den svenska ungdomspolitiken ska präglas av ett rättighetsperspektiv – något som inte är så vanligt i det offentliga Sverige även om vi ser oss som ett land som kämpar för de mänskliga rättigheterna.

Här ska jag försöka reda ut vad ett rättighetsperspektiv kan innebära och vad vi vet om mänskliga rättigheter i relation till Sveriges unga. Med utgångspunkt i just rättighetsperspektivet analyserar jag data från Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie från 2007 för att försöka skapa en bild av hur mänskliga rättigheter upplevs av unga i dagens Sverige.

Vad är mänskliga rättigheter?

Mänskliga rättigheter som de definieras i internationell rätt berör *alla delar av en människas liv*. Varje människa har följande grupper av rättigheter:

Överlevnadsrättigheter

Rätten till liv och frihet, rätten till en rimlig levnadsstandard – inbegripet mat, hälsa och bostad samt rätten till social trygghet (artikel 3, 25 och 22).

Rätt till erkännande av individen som en samhällsmedlem

Rätten att slippa slaveri, tortyr och annan kränkande behandling samt rätten till äktenskap och familj (artikel 4, 5 och 16).

Rätt till politiskt medlemskap på jämlika grunder

Rätten till icke-diskriminering, rätten att bli erkänd som en person i lagens mening, rätten att vara lika inför lagen, rätten till medborgarskap samt rätten till tankefrihet, samsvetsfrihet och religionsfrihet (artikel 2, 6, 7, 15 och 18).

Rätt till politiskt deltagande på jämlika grunder

Rätten till åsiktsfrihet och yttrandefrihet, mötesfrihet samt rätten att välja landets styrelse och själv bli vald att styra (artikel 19, 20 och 21).

Rätt till ekonomiskt deltagande på jämlika grunder

Rätten till arbete och skydd mot arbetslöshet, lika lön för lika arbete, rätten att bilda fackföreningar samt rätten till skälig begränsning av arbetstiden (artikel 23 och 24).

Juridiska rättigheter samt rätten till skydd från statens maktmissbruk

Rätten till rättshjälp, rätten att slippa godtyckligt frihetsberövande, rätten att betraktas som oskyldig tills ens skuld har fastställts av domstol, rätten att inte dömas för något som inte var olagligt då det skedde samt rätten att slippa godtyckliga ingripanden i privatlivet (artikel 8, 9, 10, 11 och 12).

(Donnell 1998)

Staten Sverige har genom att ingå olika internationella avtal förbundit sig att ansvara för att ovanstående rättigheter respekteras, efterlevs och främjas inom sitt lands gränser. Detta ansvar kan sägas vara tredelat. För det första får inte staten begränsa enskilda människors rättigheter och friheter – staten får inte agera på ett sätt som innebär att rättigheter inskränks eller till och med kränks. För det andra måste staten agera på ett sätt som främjar respekt för och efterlevnad av rättigheterna i det svenska samhället – staten ska skydda människor från övergrepp. Slutligen ska staten ge förutsättningar för att alla människors rättigheter verkligen ska kunna efterlevas – allas grundläggande behov ska tillgodoses (Thulin 2004).

Vad är ett rättighetsperspektiv?

Vad innebär det då att ha ett rättighetsperspektiv på en verksamhet? Ofta infinner sig en viss trötthet när "ännu ett perspektiv" ska tas in i en verksamhet – eller ett politiskt område. Idag ska all offentlig verksamhet arbeta med jämställdhet, integration, barnperspektiv, antidiskriminering, handikappfrågor, nationella minoriteter och så vidare. Det är därför mycket viktigt att understryka att mänskliga rättigheter inte bör ses som ett ytterligare, kompletterande perspektiv – utan istället som en övergripande ram som rymmer dessa andra delperspektiv inom sig. Jämställdhet, integration, barnperspektiv, antidiskriminering, handikappfrågor och nationella minoriteter är alltså alla rättighetsfrågor med tydlig koppling till de konventioner som Sverige redan har tagit ansvar för att efterleva. Utgångspunkten i alla dessa områden är just att alla människor har lika värde och rättigheter – och att alla människor därför har

rätt till samtliga mänskliga rättigheter utan någon slags diskriminering.

Enkelt uttryckt är detta det centrala i ett rättighetsperspektiv. Men om alla människor har lika värde och rättigheter och har rätt till samtliga mänskliga rättigheter utan någon slags diskriminering så innebär det också stora utmaningar för all offentlig verksamhet eftersom vi vet att verkligheten inte riktigt ser ut på det sättet.

Det finns två huvudsakliga sätt att gripa sig an uppgiften att stärka mänskliga rättigheters roll i en verksamhet (Munzu 2003). Mänskliga rättigheter kan å ena sidan ses som *ett särskilt delområde* som behöver utvecklas och prioriteras för att på så sätt i förlängningen stärka rättigheternas roll i verksamheten. Alternativt kan mänskliga rättigheter uppfattas som en fråga som berör all politik och som därför behöver *genomsyra samtliga policyområden*.

Det första angreppssättet, i vilket rättigheter ses som ett "nytt" delområde, har haft en tendens att avgränsa mänskliga rättigheter till att bara betyda medborgerliga och politiska rättigheter – kanske till en del på grund av att frågor som berör ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter finns inom de väletablerade områdena skola, vård och omsorg som har utvecklats utifrån ett behovstänkande snarare än ett rättighetstänkande. I sin tur leder detta till ett fokus på procedurer och institutioner som kan stärka just de medborgerliga och politiska rättigheterna (det juridiska systemet, polisiär verksamhet med mera). Att förstå rättigheter i enlighet med detta är faktiskt fortfarande det vanligaste sättet att arbeta på, trots att det idag har blivit norm att i alla fall retoriskt understryka alla rättigheters odelbarhet (Se t.ex. Regeringens skrivelse 2005/06:95 s.16 och www.manskligarattigheter.se).

Det andra sättet att stärka mänskliga rättigheters roll i den dagliga verksamheten är mer i linje med det som kan beskrivas som människorättsbaserad politik. Uppgiften här blir att förändra samtliga policyområden så att de genomsyras av mänskliga rättigheter. Detta kräver just att de utgångspunkter som återspeglas i människorättsystemet ska vara grunden för alla handlingsplaner och processer oavsett om de behandlar infrastruktur, integration eller miljö. En konsekvent rättighetsbaserad politik måste således utgå från allas lika värde och lika rättigheter och lägga tonvikt på samtliga mänskliga rättigheter; såväl de medborgerliga och politiska rättigheterna som de ekonomiska, sociala och kulturella vilket gör att vi med nödvändighet hamnar i samtliga politik- och verksamhetsområden.

Eftersom staten Sverige har tagit på sig att arbeta för mänskliga rättigheter i det svenska samhället är detta en skyldighet för hela den offentliga verksamheten. Men förutom denna, i sig fullt tillräckliga utgångspunkt, finns ytterligare fyra huvudpoänger med att aktivt arbeta med ett rättighetsperspektiv inom offentlig verksamhet (Osmani 2003).

1. Rättighetsperspektivet stärker den enskilda människans möjligheter att agera självständigt eftersom hon med rätta kan kräva att staten i alla dess verksamheter har skyldighet att skydda och främja hennes rättigheter och också kommer att hållas ansvarig om den inte lever upp till denna skyldighet. Detta skapar självständiga och engagerade medborgare.

2. Rättighetsperspektivet tar sin utgångspunkt i jämlikhet och icke-diskriminering, vilket ofta pekar på det faktum att många underprivilegierade individers och grupper situation har sitt ursprung i olika slags diskriminering – att var och ens rättigheter inte efterlevs. Detta gör det i sin tur nödvändigt för en människorättsbaserad politik att ta sig an de institutioner och sedvänjor i samhället som upprätthåller diskriminerande strukturer.

3. Människorättsbaserad politik fokuserar på politikernas och tjänstemännens ansvar i den mån deras agerande påverkar människors rättigheter. Rättigheter innebär att någon annan har skyldigheter. Juridiska och administrativa ramverk som tydliggör ansvarsfrågan blir därför en nödvändig del av all rättighetsbaserad politik.

4. Människorättsbaserad politik lägger lika mycket vikt på de processer som leder fram till politikens mål som på själva målen. Allra viktigast blir frågan om folkligt deltagande och framför allt marginaliserade grupper deltagande i samtliga delar av processen. Rättighetsbaserad politik uppfattar deltagande som centralt. Att delta är inte bara ett medel för att uppnå ett specifikt syfte, utan en grundläggande mänsklig rättighet som måste förverkligas för sin egen skull.

Rättighetsperspektivet i ungdomspolitiken

I Regeringens proposition 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd* definieras rättighetsperspektivet i termer av att unga ska ha samma rätt till goda levnadsvillkor som övriga medborgare.

Deras mänskliga rättigheter skall skyddas och främjas och de skall tillförsäkras social och ekonomisk trygghet, god hälsa och möjlighet till utveckling. Inte minst handlar det om rätten att vara med och påverka sitt eget liv, sin närmiljö och samhällsutvecklingen i stort. (Regeringens proposition 2004/05:2, s.25.)

Denna definition ger en bred överblick över de områden som är av relevans vid en studie av ungas mänskliga rättigheter och fungerar väl som en övergripande definition av ett rättighetsperspektiv. Här finns såväl en referens till medborgerliga och politiska rättigheter som till ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Dessutom poängteras icke-diskriminering av unga i relation till andra grupper. Svårigheten med rättighetsperspektivet inom ungdomspolitiken ligger snarare i relationen till de övriga övergripande perspektiven: *självständighets-, resurs- och mångfaldsperspektiven*. Samtliga dessa perspektiv har också klara rättighetsdimensioner. Att människor ska kunna vara självständiga, uppfattas som resurser i samhället och inkluderas oavsett bakgrund är alla viktiga utgångspunkter i ett rättighetsrespekterande samhälle och således i sig delar av rättighetsperspektivet.

I analysen av mänskliga rättigheters roll i ungas vardag kommer jag att använda en tolkning av begreppet rättighetsperspektiv som har fem olika dimensioner:

1. Har unga lika möjligheter att tillgodose och/eller åtnjuta sina rättigheter som andra samhällsgrupper?
2. Har andra samhällsmedlemmar en klar uppfattning om att unga har rättigheter som inte kan tas ifrån dem?
3. Finns det en tydlig insikt hos unga om att de har rättigheter som inte får tas ifrån dem?
4. Har unga en klar uppfattning om att andra grupper har rättigheter som inte kan fråntas dem?
5. Får unga tydliga signaler från politiker och myndigheter om att de har vissa rättigheter som de inte kan fråntas?

Vad kan vi då utläsa av det material som Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie ger oss?

Jämlika rättigheter för alla

Alla människor har rätt till alla rättigheter utan undantag och oberoende av ålder, kön, sexuell läggning, etnisk och religiös bakgrund, funktionshinder och så vidare. Jämlikt åtnjutande av rättigheter för alla är alltså en fråga som är av stor vikt också i ungdomspolitiken. Undersökningens data ger oss möjlighet att se i vilken mån unga upplever att deras rättigheter är tillgodosedda och jämföra denna siffra med den övriga befolkningen vilket kan ge en indikation om ungas rättigheter tillgodoses i dagens Sverige.

Hur upplever då unga sin vardag i jämförelse med den övriga befolkningen? Undersökningens data ger här två olika slags svar som båda är tänkvärda. Å ena sidan anser 70 procent av alla

unga att de har goda möjligheter att påverka sin egen livssituation – en något högre siffra än för övriga befolkningen. Detta visar både på en positiv bild av ungas uppfattning om egenmakten i sina liv – och ett samhälle där denna uppfattning är relativt lika oavsett ålder. Å andra sidan anser 9 procent av alla unga att de inte tycker sig ha några rimliga möjligheter att påverka sina liv, vilket i sig är allvarligt – även om det i relation till äldre är ett lägre tal. I ett rättighetsperspektiv blir varje individ vars rättigheter inte uppfylls ett problem för hela samhället (tabell 5.1).

På samma sätt kan man resonera kring det faktum att 75 procent av alla unga ser optimistiskt på framtiden – vilket är en klart högre siffra än för övriga befolkningen (63 procent). Detta visar på ett samhälle där ungas framtidstro i regel är stark – och starkare än äldres. Men samma tabell påminner oss också om att 5 procent av alla unga ser pessimistiskt – eller mycket pessimistiskt på framtiden (tabell 5.2).

Unga tycks enligt undersökningen känna sig stressade i något större utsträckning än äldre åldersgrupper. Var tredje ung (34 procent) känner stress flera gånger i veckan eller varje dag – medan motsvarande siffra för dem i åldern 35–74 år är något lägre (30 procent, tabell 5.3). Unga känner sig också trötta mitt på dagen i större utsträckning än äldre. Så många som 45 procent av de unga säger sig vara trötta under dagarna flera gånger i veckan eller varje dag – att jämföra med en tredjedel av de äldre (tabell 5.4). Dessa två frågor om stressnivå och trötthet kan kanske till en del förklaras med ungas generellt högre tempo som ibland kan vara självvalt. Frågan om hur man ser på sin hälsa är emellertid mer talande. Det är 66 procent unga som är nöjda med sin hälsa vilket kan jämföras med 63 procent i åldersgruppen 35–74 år. Här

är det emellertid återigen relevant att påpeka att mer än var tionde ungdom är relativt eller helt missnöjd med sin hälsa, vilket är värt att uppmärksamma i sig – även om värdet är något bättre än för äldre (tabell 5.5). Samtidigt oroar sig 65 procent av de unga för sin hälsa ofta eller då och då att jämföra med 81 procent av de äldre (tabell 5.7).

Unga oroar sig i klart större utsträckning för att bli arbetslösa än övriga. I gruppen 16–29 år känner 58 procent oro för att bli arbetslösa ofta eller då och då. Nästan var femte ungdom oroar sig ofta för att bli arbetslös till skillnad från var tionde av de äldre (tabell 5.8).

Det är intressant att notera att 77 procent av dem i åldern 35–74 år är nöjda eller helt nöjda med livet i sin helhet till skillnad från 72 procent av de unga. Andelen unga som känner sig helt nöjda med livet är också betydligt lägre (26 procent) än bland dem i åldern 35–74 år (40 procent, tabell 5.6).

Klar uppfattning bland andra om ungas rättigheter

För att ungas rättigheter ska kunna förverkligas måste det finnas en klar uppfattning bland övriga invånare om att unga som grupp och som individer har rättigheter som inte kan tas ifrån dem. Här kan undersökningens data kring inställningen till specifika frågor om regler och attityder gentemot unga ge oss en del svar. Skiljer sig åsikterna åt mellan unga och övriga kan detta ses som en indikation på att unga inte ses som en grupp med samma rättigheter som andra. Den mest tydliga åsiktskillnaden kan man finna i frågan om det är rimligt att unga får lägre lön än äldre åldersgrupper om det ger fler arbetstillfällen. Detta tycker knappt hälften av gruppen 35–74 år (45 procent) är riktigt, men endast 23 procent av de unga (tabell 5.9).

Eftersom det i sig är problematiskt att ta beslut om att inskränka en specifik grupps rättigheter – som här rätten till lika lön för lika arbete – så är denna fråga särskilt intressant i ett rättighetsperspektiv. Det är naturligtvis också extra problematiskt att införa sådana här speciellt riktade regler när det, som tabellen visar, är en åtgärd som har påfallande mindre stöd hos den grupp som kommer att påverkas av regeln i fråga.

En lika tydlig meningsskillnad finns kring frågan om det ska vara obligatoriskt för alla unga arbetslösa att delta i jobbsökarprojekt eller utbildning. Tre fjärdedelar av gruppen i åldern 35–74 år (71 procent) tycker att detta är rimligt att jämföra med endast hälften av de unga (tabell 5.10). Även här pekar resultatet på att speciellt riktade åtgärder är problematiska om de har ett påfallande mindre stöd hos den gruppen som faktiskt kommer att påverkas av åtgärden i fråga.

Det finns en betydligt högre samstämmighet kring uppfattningarna i frågan om socialbidrag och a-kassa skämmer bort unga och får dem att inte vilja utbilda sig eller arbeta. Här är det intressant att se att var tredje i gruppen unga (34 procent) själva anser att de som grupp skäms bort av samhället – samma siffra som för övriga (tabell 5.11). En liknande samstämmighet bland samtliga tillfrågade finns kring påståendet att unga människor borde anstränga sig mer för att få ett arbete. Nästan hälften, 48 procent, i gruppen unga håller med om detta, vilket återspeglas i den äldre gruppen där 47 procent står för denna åsikt (tabell 5.12). Här är det återigen intressant att se att nästan hälften av gruppen unga anser att de som grupp borde anstränga sig mer.

Tydlig insikt om rättigheter

För att ungas mänskliga rättigheter ska förverkligas måste unga själva ha en klar uppfattning om vilka rättigheter de har och som ingen har rätt att ta ifrån dem. Här kan undersökningens data kring inställningen till specifika frågor om möjligheter till att påverka sin situation inom en rad områden ge vissa indikationer.

Här ser vi stora skillnader mellan unga och äldre speciellt i inflytandet över bostadssituationen. I åldersgruppen 35–74 år tycker 79 procent att de har relativt stort eller stort inflytande över sin bostadssituation medan endast 53 procent i ungdomsgruppen anser detta (tabell 5.13).

Det är betydligt mindre skillnad mellan unga och äldre i synen på vilket inflytande de anser sig ha över sina möjligheter att få en god ekonomi. Sex av tio, 61 procent, i ungdomsgruppen tycker att de har relativt stort eller stort inflytande över sin ekonomiska utveckling till skillnad från 55 procent i åldern 35–74 år (tabell 5.14). Det är här en signifikant skillnad mellan unga kvinnor och unga män. Medan 65 procent av alla unga män anser sig ha relativt stor eller stor påverkan på sin ekonomiska utveckling anser endast 57 procent av de unga kvinnorna samma sak (tabell 5.15). Detta är naturligtvis en fråga att undersöka vidare – liksom frågan hur situationen kan förbättras för de 12 procent av de yngre och 20 procent av de äldre som faktiskt inte upplever sig ha någon eller ringa påverkan på sin ekonomiska utveckling.

I gruppen unga anser sig 84 procent ha stort eller relativt stort inflytande över sitt val av utbildning (tabell 5.16). Tittar man närmre på dessa siffror ser man att unga kvinnor i högre grad än unga män anser sig kunna påverka sitt val av utbildning – 87 procent mot 82 procent (tabell 5.17). En klart lägre andel av unga som är födda utrikes (76 procent) uppfattar att de har

stor möjlighet att påverka sitt val av utbildning än de unga som är födda i Sverige (86 procent). Detta är extra problematiskt då utbildning för denna grupp kan vara mer betydelsefull för deras fortsatta status på arbetsmarknaden än för den svenskfödda gruppen som i långt större utsträckning har kontakter in i arbetsmarknaden (tabell 5.18).

Mer än tre fjärdedelar av unga uppfattar att de har ett stort eller relativt stort inflytande över sitt yrkesval (tabell 5.19). Det ser däremot sämre ut för det inflytande som de anser sig ha över politiska beslut. Här är det bara 12 procent av alla unga som tycker sig ha stort eller relativt stort inflytande över politiska beslut, vilket är problematiskt. Att det inte är en sämre siffra än för de äldre gör ju på intet sätt situationen bättre (tabell 5.20). Den absolut övervägande majoriteten av alla unga ser inte heller medlemskap i intresseorganisationer som en väg att påverka samhället.

Unga vuxnas uppfattning om olika grupperns rättigheter

För att ett samhälle ska kunna anses vara rättighetsrespekterande är det förstas av stor vikt att olika grupper respekterar varandras rätt till åtnjutande av mänskliga rättigheter. Det är därför intressant att få en bild av hur unga ser på mänskliga rättigheter för andra grupperingar som homo-, bi-, och transpersoner, människor med annan etnisk eller religiös bakgrund, personer med funktionshinder, äldre människor, personer av annat kön och så vidare. Dessa kategorier är förstas inte exkluderande och det finns naturligtvis många unga som tillhör flera av dessa kategorier samtidigt. Ungas uppfattning om olika grupperns rättigheter kan utläsas av en variation av olika attitydfrågor. Har unga en klar uppfattning om att andra grupper har rättigheter som inte kan fråntas dem?

Jämställdhetsfrågan är högre prioriterad bland de yngre än bland de äldre i undersökningen. Till exempel anser 36 procent av de unga att det är relativt viktigt eller mycket viktigt med en jämn könsfördelning på arbetsplatsen att jämföra med 29 procent av de över 35 år (tabell 5.21). Mer aktiva åtgärder som kvotering – så kallad affirmative action – för att påskynda jämställdhet får även i något större utsträckning stöd av de yngre än av de äldre (33 procent mot 27 procent, tabell 5.22). Här tar unga kvinnor en mycket tydligare ställning för kvotering än de jämnåriga männen. Fyra av tio av alla kvinnor mellan 16 och 29 år, tycker att man bland annat bör kvotera in kvinnor i vissa speciellt mansdominerade yrken men bara 25 procent av männen i samma åldersgrupp (tabell 5.23). Kvotering ses också som en bra lösning av något fler utrikes födda än av svenskfödda bland de unga (40 procent jämfört med 31 procent) (tabell 5.24).

Det är också en betydligt större andel unga som ser jämställdhet som den viktigaste samhällsfrågan (16 procent) än av de över 35 år (7 procent, tabell 5.25). Det omvända förhållandet kan man finna kring frågan om beteendeskilnader mellan män och kvinnor kan anses bero på biologiska skillnader mellan könen. Här instämmer 16 procent helt i gruppen 35–74 år att så är fallet men bara 8 procent av de unga (tabell 5.26). I relation till frågan om kvinnan ska ta det största ansvaret för barnen motsätter sig 80 procent av de unga denna uppfattning att jämföra med 75 procent av de äldre (tabell 5.28). Lite motsägelsefullt anser dock de unga i större utsträckning än äldre att män generellt är bättre ledare än kvinnor (15 procent jämfört med 8 procent) (tabell 5.27).

Förslaget att äldre bör gå i pension tidigare för att ge unga plats på arbetsmarknaden ser de

unga som en mindre god idé än de äldre. Medan drygt hälften (52 procent) av de i åldern 35–74 år stöder förslaget får det bara stöd hos 34 procent av de unga (tabell 5.29). Här kan man alltså se en högre grad av respekt för äldres rättigheter hos unga än tvärtom.

Synen på den otydliga kategorin invandrare och denna grupps mänskliga rättigheter är mer oklar. Å ena sidan anser var femte ung (20 procent) att arbetsgivarna bör välja svenskar framför invandrare om det är ont om arbete, vilket går rakt emot allt rättighetstänkande där varje person har rätt att inte bli diskriminerad (tabell 5.30). Jämför man med äldre (18 procent) så är siffran för unga aningen högre men ungas uppfattning speglar i stort vuxensamhällets värderingar.

Segregationstänkandet är också frekvent bland unga. Nästan hälften av denna grupp (47 procent) skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många invandrare. Att det är en aning lägre än för de äldre (50 procent) gör inte situationen mindre problematisk – alldeles oavsett om oviljan mot att flytta till ett så kallat invandrar rätt område beror på dessa områden i sig eller det faktum att personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade där (tabell 5.31). Det faktum att endast 28 procent unga med utländsk bakgrund har problem med att flytta till ett sådant område till skillnad från hälften av unga födda i Sverige pekar dock på att det trots allt inte är områdena i sig som ligger bakom oviljan att flytta utan snarare attityden till gruppen invandrare (tabell 5.33). Här finns en viss skillnad mellan unga män och unga kvinnor. Medan hälften av alla unga män (50 procent) inte skulle kunna tänka sig att flytta till ett invandrar rätt bostadsområde delar 44 procent av de unga kvinnorna denna uppfattning (tabell 5.32).

Så gott som var femte individ – 18 procent av de unga som är födda utomlands – upplever

Sverige som ett rasistiskt samhälle (tabell 5.34). Detta är en uppfattning som måste tas på allra största allvar – och som också delas av drygt 14 procent av svenskfödda unga.

Segregationsproblematiken återfinns också i frågan om hur många nära vänner man har med en annan etnisk bakgrund än man själv – men här kan man trots allt se att en förändring är på gång. Medan var tredje person i gruppen 35–74 år inte har någon vän med annan etnisk bakgrund gäller detta bara för en femtedel av de unga (tabell 5.35). Föga förvånande har en större andel unga med utländsk bakgrund många vänner med annan etnisk bakgrund. Dels lever de i ett land där majoriteten av befolkningen kan definieras som varande av en annan etnicitet än de själva, dels bor många i etniskt blandade bostadsområden där möjligheterna att bilda vänskapsband med personer med annan etnisk bakgrund är större. Bland unga som är utrikes födda är det knappt var tionde som bara har vänner inom samma etniska grupp som man själv tillhör (tabell 5.36).

Det är en klart större andel av de unga än i gruppen 35–74-åringar som ser invandringsfrågor/ segregation som den viktigaste samhällsfrågan – var femte att jämföra med var tionde bland de äldre. Vad detta egentligen betyder i fråga om uppfattningen om mänskliga rättigheter oavsett bakgrund är emellertid oklart då denna åsikt kan vara motiverad av såväl starka människorättsuppfattningar som en önskan att prioritera svenskfödda före andra etniska grupper.

Det finns en klarare acceptans för kulturella skillnader bland yngre vilket är positivt i förhållande till möjligheten för alla att kunna utöva sin kultur eller religion. Drygt 36 procent av samtliga unga motsätter sig inställningen att invandrare bör sträva efter att leva som svenskar vad gäller kulturella seder medan detta påstå-

ende bara ses som problematiskt av 21 procent av de äldre (tabell 5.38). Med andra ord finns det en tydligare förståelse för allas rätt att leva som man vill bland de yngre.

Ungas attityder till homosexuella går att få en del svar på i undersökningen. De allra flesta (71 procent) anser att homosexuella par ska ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig. Här finns en stor attitydförändring i jämförelse med de över 35 år där endast lite drygt hälften (54 procent) stöder detta ställningstagande (tabell 5.39). Denna attityd skiljer sig dock stort mellan unga män och unga kvinnor där drygt 82 procent av unga kvinnor ser homosexuellas rätt att gifta sig som självklar medan bara 61 procent av de unga männen håller med om detta påstående (tabell 5.40). Det finns också en klar skillnad i attityder mellan svensk- och utrikesfödda unga. Drygt 58 procent av unga som är födda utrikes anser att homosexuella ska ha lika stor rätt att gifta sig som alla andra att jämföra med 73 procent av unga svenskfödda (tabell 5.41).

Utvidgar man frågan om homosexuellas rätt till lika behandling till att också gälla frågan om adoption är unga inte riktigt lika accepterande som i äktenskapsfrågan. Knappt hälften, 46 procent, av gruppen 16–29-åringar anser att rätten att adoptera ska gälla lika för homosexuella och heterosexuella. Det finns dock även här en klar skillnad mellan denna grupp och äldre där bara en knapp tredjedel, 29 procent, delar denna uppfattning (tabell 5.42). Däremot tror två tredjedelar, 63 procent, av de unga att homosexuella par har lika goda förutsättningar som heterosexuella par att vara bra föräldrar, vilket pekar på att själva adoptionen snarare än föräldraskapet i sig ses som det problematiska i relation till homosexuella par (tabell 5.43). Även här är unga mer accepterande än gruppen 35–

74-åringar där bara 44 procent tror att kvaliteten i föräldraskapet inte påverkas av föräldrarnas sexuella läggning (tabell 5.43).

Till en del kan man också utläsa ungas uppfattning om mänskliga rättigheters vikt i relation till andra grupper i frågor som ofta brukar rubriceras internationella frågor. Så kan man till exempel se att 31 procent av de unga i undersökningen anser att Sverige borde göra mycket mer för att hjälpa fattiga länder att jämföra med 21 procent bland äldre (tabell 5.44). Unga motsätter sig också i något större utsträckning än övriga ett minskat flyktingmottagande (40 procent jämfört med 34 procent) och instämmer i lägre grad i att Sverige bör ta emot färre flyktingar (tabell 5.45).

Ungas rättigheter och det offentliga Sverige

I vilken mån det offentliga Sverige lyckas värna och främja ungas mänskliga rättigheter kan inte direkt utläsas av den aktuella undersökningen. Däremot kan vi finna svar som kan tala om för oss om unga uppfattar att politiker och myndigheter respekterar och tillvaratar deras rättigheter, till exempel i graden av förtroende för olika myndigheter.

Även om den mänskliga rättigheten till politiskt deltagande på lika grunder inte inkluderar något tvång att delta kan valdeltagandet vara en måttstock på hur stor vikt unga tror att deras röst kommer att spela – det vill säga hur reellt det politiska deltagandet egentligen kommer att vara. I gruppen 16–29-åringar avstår drygt var tionde från att rösta (tabell 5.46). Eftersom nära var femte i denna grupp inte hade rösträtt vid förra valet innebär det att nära 13 procent av unga med rösträtt valde att inte rösta.

Unga har i regel också svårare att föreställa sig att de skulle kunna ta kontakt med någon poli-

tiker än äldre. Mer än var femte i gruppen mellan 16–29 år säger att de aldrig skulle ta kontakt med någon politiker medan samma inställning hos de äldre delas av 17 procent (tabell 51). Bland unga som är födda utrikes är siffran ännu högre, drygt 29 procent av denna grupp menar att de aldrig skulle ta kontakt med någon politiker. Unga har också i relativt stor utsträckning ett ringa förtroende för riksdagen och regeringen, något som de delar med de äldre. I gruppen unga hyser 43 procent litet eller mycket litet förtroende för våra mest centrala politiska organ att jämföra med 40 procent av de äldre (tabell 5.57). Allt detta kan vara mer eller mindre betydelsefullt. Om inte unga ser det traditionella politiska systemet som den viktigaste arenan för att utöva rätten till politiskt deltagande så kanske det finns andra arenor där de känner att de har mer inflytande.

Det är därför beklämmande att se att unga i mycket ringa omfattning uppfattar att de har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället – oavsett vilka dessa är. Knappt var tionde ung, 9 procent, upplever sig ha bra möjlighet till detta – att jämföra med 16 procent av de äldre i undersökningen, en siffra som i sig också visar på klara brister i ungas rätt till politiskt deltagande (tabell 5.47). Samtidigt anser 56 procent av gruppen 16–29 år att man bör blanda sig i politiken och stödja det rätta och protestera mot det som är fel vilket är en något lägre siffra än bland de äldre där 61 procent instämmer (tabell 5.64).

En av de viktigaste instanserna för att upprätthålla mänskliga rättigheter i de fall implementeringen har fallerat är förstås rättsväsendet. Förtroendet för rättsväsendet en viktig indikation på individernas tillit till att få sina rättigheter tillgodosedda genom det juridiska systemet. Det är därför illavarslande när en tredjedel av grup-

pen unga, 35 procent, har litet eller mycket litet förtroende för rättsväsendet. Det blir inte bättre av att siffrorna speglas i gruppen 35–74-åringar (33 procent) utan visar på ett stort problem för att driva mänskliga rättigheter den juridiska vägen (tabell 5.53).

Lika illa för värmandet av mänskliga rättigheter är det att 15 procent av de unga säger att de aldrig skulle överklaga ett myndighetsbeslut – till skillnad från 7 procent av de äldre (tabell 5.48). Även här finns en skillnad mellan könen där en större andel kvinnor än män inte ser sig kunna/vilja överklaga ett beslut (18 respektive 13 procent, tabell 5.49). Utlandsfödda unga är också något mindre benägna att överklaga ett myndighetsbeslut än svenskfödda (19 respektive 15 procent, tabell 5.50). Finns det här en känsla av att det inte lönar sig att överklaga eller en misstro till att systemet fungerar?

Polisen är en annan central myndighet för att individens rätt till liv och säkerhet ska kunna tryggas. Men för att detta ska fungera måste medborgarna känna att polisen är till för alla. Förtroendet för polisen är dock bättre än det är för rättsväsendet bland unga. Det är en fjärdedel av de unga som har litet eller mycket litet förtroende för polisen. Detta är dock en något större andel av ungdomsgruppen än av den äldre gruppen som hyser liten tilltro till polisen (26 mot 23 procent, tabell 5.54). Att 41 procent av de unga känner förtroende eller stort förtroende för polisen är förstås utmärkt men det är allvarligt att var fjärde person mellan 16 och 29 år kan tänkas dra sig för att kontakta polisen. I gruppen unga är det en mindre andel kvinnor än män som har litet eller mycket litet förtroende för polisen (22 respektive 30 procent, tabell 5.55).

För att allas rätt till bästa möjliga hälsa ska kunna upprätthållas måste människor ha för-

troende för sjukvården så att de vänder sig dit när de har hälsorelaterade problem. Majoriteten av gruppen unga har också förtroende för vården men det är ändå 19 procent som känner litet eller mycket litet förtroende för sjukvården, vilket är en större procentsats än för 35–74-åringarna där endast 14 procent har litet förtroende för vården (tabell 5.58).

På samma sätt måste det finnas ett förtroende för det sociala välfärdssystemet för att allas rätt till ekonomisk och social trygghet ska kunna säkerställas. Andelen unga som har litet eller mycket litet förtroende för det sociala välfärdssystemet är 28 procent medan motsvarande siffra för de äldre är 31 procent (tabell 5.59). Det bör noteras att det är en mindre andel unga som är födda utomlands och hyser detta låga förtroende för välfärdssystemet än bland svenskfödda unga (26 respektive 29 procent, tabell 5.60).

Ju fler av de beslut som berör människors vardag som tas på EU-nivå, desto viktigare blir det också att det finns ett förtroende för den Europeiska unionen bland allmänheten. Här har 42 procent av de unga litet eller mycket litet förtroende för EU, vilket i och för sig är problematiskt, men ändå en bättre siffra än för gruppen 35–74-åringar där 55 procent har litet förtroende för organisationen (tabell 5.61). Det är en större andel av de unga männen än av de unga kvinnorna som har lågt förtroende för EU – 45 procent jämfört med 39 procent (tabell 5.62). Likaså hyser unga som är födda utomlands i betydlig mindre grad misstroende mot organisationen än svenskfödda unga – 34 procent jämfört med 43 procent (tabell 5.63).

En sista viktig fråga som påverkar individens möjlighet att hävda sina rättigheter och forma sitt liv är hur man ser på framtiden för egen del. Knappt 75 procent av de unga ser optimistiskt eller mycket optimistiskt på framtiden, vilket i

sig är positivt (tabell 5.2). Ett varningens finger bör dock resas för den skillnad man här kan se mellan utrikes födda unga och svenskfödda unga. Medan 76 procent av de svenskfödda unga ser positivt eller mycket positivt på framtiden är motsvarande siffra för de utrikes födda endast 67 procent (tabell 5.65).

Ungas rättigheter – en sammansatt bild

Vad säger då allt detta om ungas situation ur ett rättighetsperspektiv? Det finns några områden där äldre anser att unga inte ska ha samma rättigheter som de har – bara därför att de är unga. Det rör sig om frågor på arbetsmarknaden som huruvida unga ska ha lägre lön än äldre om det kan skapa fler arbeten samt om det ska vara obligatoriskt för unga arbetslösa att delta i så kallade jobbsökarprojekt och kurser. Detta är intressant då det pekar på att unga uppfattas som en grupp som det är tillåtet att diskriminera om det finns ett "gott syfte" med denna diskriminering. Frågan är om man hade kunnat ersätta just gruppen unga med någon annan grupp och fått lika stort stöd för idén från majoritetssamhället: "det är okej att kvinnor får lägre lön än män om det ger fler arbetstillfällen" – vilket i sig kanske säger något om ungas roll i samhället i stort. Vi kan vidare konstatera att unga generellt har god insikt i sin rätt att påverka sin egen situation och att de ser sig ha möjlighet att utnyttja sina rättigheter inom en rad områden, med ett klart undantag för bostadsmarknaden. Samtidigt oroar majoriteten av unga sig för sin hälsa och känner sig stressade vilket pekar på brister i rätten till bästa möjliga hälsa.

Det verkar lovande för utvecklingen av ett starkt rättighetsrespekterande samhälle att unga så tydligt är mer engagerade i jämställdhetsfrågor

och intar antidiskriminerande attityder till frågor om homosexuellas rättigheter. Förhållandet till den odefinierade gruppen invandrare är däremot mer komplicerat. Det finns klara drag av diskriminerande attityder hos grupper av de unga på samma gång som allt fler har en eller flera vänner med annan etnisk bakgrund, vilket i förlängningen borde påverka attityden mot andra etniska och religiösa grupper.

Det är däremot lite sämre ställt med de signaler som unga får om sina rättigheter från det offentliga Sverige. Unga anser sig inte ha så stora möjligheter att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer i samhället. Tilltron till sjukvården och det sociala välfärdssystemet, liksom till polisen är låg med tanke på att dessa enheter är centrala för ett effektivt skydd av allas rätt till bästa möjliga hälsa, ekonomisk och social trygghet samt liv och fysisk säkerhet. Men speciellt problematiskt verkar ändå ungas förtroende för rättsväsendet och tro på möjligheten att överklaga myndighetsbeslut vara. Att unga har lågt förtroende för rättsväsendet och i relativt ringa grad kan se sig själva överklaga ett myndighetsbeslut är allvarligt eftersom det juridiska systemet är rättighetsbärandes sista utpost när olika myndigheter har kränkt eller ignorerat dennes rättigheter. Om unga idag inte har tilltro till detta yttersta skydd för deras mänskliga rättigheter kan detta i längden urholka tron på ett rättighetsbaserat samhälle.

Samtidigt som de flesta unga idag ändå uppfattar att de har relativt goda möjligheter att påverka och att få sina rättigheter tillgodosedda måste varje rättighetsbaserad analys fokusera på dem som inte har sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Människorättssituationen för olika svaga grupper så som psykiskt sjuka, flyktingar, ursprungsfolk, homosexuella, barn och så vidare kan sägas visa på den människorätts-

baserade politikens kvalitet. Därför är det också viktigt att framhålla det allvarliga i att 8 procent av gruppen unga anser sig vara missnöjda eller helt missnöjda med livet i sin helhet just nu (tabell 5.6).

Rättigheterna som kom bort

Eftersom Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie från 2007 saknar specifika frågor om ungas mänskliga rättigheter så har jag bara kunnat arbeta med svar på andra frågor och definiera dem som är av relevans för ungas människorättssituation. Detta behöver däremot inte innebära att unga själva använder sig av ett rättighetsperspektiv när de reflekterar över sitt liv och samhället omkring dem.

Spelar det då någon roll? Huvudsaken är väl att alla får till exempel social trygghet? Ja, naturligtvis är det bättre för en person att erbjudas social trygghet utan att det kallas för en rättighet än att inte få det alls. Men det kan vara en stor kvalitetskillnad för någon att uttryckligen ha *rätt till* social trygghet – och det kan vara en lika stor kvalitetskillnad för berörda myndighetspersoner att skydda, tillgodose och främja människors *rätt till* social trygghet snarare än att vara "behovstillhandahållare". Likaså är det av stor vikt att majoritetsbefolkningen uppfattar olika grupper som historiskt har utsatts för diskriminering, som unga, kvinnor, homo-, bi- och transpersoner, etniska och religiösa minoriteter och personer med funktionshinder, som bärare av mänskliga rättigheter som inte är uppe på förhandlingsbordet.

Varken i den undersökning, som är det empiriska underlaget här, eller i den svenska lagen används ordet rätt och/eller rättighet i någon större utsträckning. Fokus har också flyttats från individens (var och ens) rättighet till exempelvis socialtjänstens uppdrag. Inte ens på reger-

ingens officiella hemsida, där samtliga politiska ansvarsområden presenteras, är referenserna till de mänskliga rättigheterna särskilt många.¹ Exempelvis beskrivs kommunernas ansvar överhuvudtaget inte i människorättstermer, utan deras skyldigheter presenteras i mycket neutrala ordalag:

Medborgarnas kontakter med den offentliga sektorn sker oftast med kommuner eller landsting – man går i skolan, gör ett sjukhusbesök eller hämtar barnen på dagis.

(www.regeringen.se/sb/d/1887)

På samma sätt finns det inte heller någon referens till mänskliga rättigheter i presentationen av ungdomspolitikerna trots dess klara koppling till människorättsfrågor:

Den nationella ungdomspolitikerna handlar således om ungas livssituation inom en rad olika områden som arbete, boende, utbildning, hälsa, fritid och inflytande.

(www.regeringen.se/sb/d/2479)

Mänskliga rättigheter som grund eller perspektiv?

Denna avsaknad av mänskliga rättigheter i lagar, policies och beskrivningar pekar på en situation där rättigheterna knappast ses som ett fundament för politiken utan mer som ett bland många perspektiv som man kan välja att lägga tyngd på. För att demokratin ska förhindras att köra över vissa grupper är det dock speciellt viktigt att mänskliga rättigheter fortsätter att vara levande och centrala politiska redskap för beslutsfattare, tjänstemän och inte minst grupperna själva som till exempel Sveriges unga.

För detta krävs i sin tur att mänskliga rättigheter kan användas för att angripa de problem som uppstår för individer och grupper vars rättigheter ofta negligeras i majoritetssamhället. Det är inte bara staten och/eller majoriteten som bestämmer huruvida en fråga ska ses som en människorättsfråga eller ej. Utsatta grupper måste fortsatt utmana stater genom att använda mänskliga rättigheter för att flytta, för dem, centrala frågor till en starkare position på den politiska agendan. I den bästa av världar kan mänskliga rättigheter i en demokrati vara *både* ett politiskt område för samhällelig förändring driven underifrån och juridiskt definierade regler för förhållandet mellan staten och individen.

Referenser

Donnelly, J. (1998). *International Human Rights*, pp.22–25. Westview Press. Boulder.

Eldridge, P. (2002). *The politics of human rights in Southeast Asia*, London: Routledge.

Evans, T. (2001). "If democracy, then human rights?" In *Third World Quarterly*, Vol. 22, No. 4, pp.623–642.

Hamm, B. (2001). "A Human Rights Approach to Development" in *Human Rights Quarterly* 23 (2001) pp.1004–1031.

Hillman, R. J. Peeler, & E. Cardozo da Silva (Eds.) (2002). *Democracy and human rights in Latin America*, Westport, Connecticut: Praeger.

Horowitz, S. & A. Schnabel (Eds.) (2004). *Human rights and societies in transition: causes, consequences, responses*, New York: United Nations University Press.

Keck, M. & Sikkink K. (1998). *Activists beyond borders: advocacy networks in international politics*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Munzu, S. (2003). *UNDP's Role and Experience in the Promotion of a Human Rights-Based Approach to National Development*, paper presented at the Nobel Symposium "The Right to Development and Human Rights in Development" in Oslo 13–15 October 2003.

Osmani, S. (2003) *An Essay on the Human Rights Approach to Development*, paper presented at the Nobel Symposium "The Right to Development and Human Rights in Development" in Oslo 13–15 October 2003.

Regeringens prop. 2004/05:2. *Makt att bestämma – rätt till välfärd* s.25. Örebro: Fritzes.

Regeringens Skr. 2005/06:95. *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009*.

Risse, T. S. Ropp, & K. Sikkink (Eds.) (1999). *The power of human rights: international norms and domestic change*, Cambridge: Cambridge University Press.

Stammers, N. (1995). "A Critique of Social Approaches to Human Rights" In *Human Rights Quarterly*, col. 17, no. 3, p.488–508.

Thulin, K.H. (2004). *Lika i värde och rättigheter. Om mänskliga rättigheter* s.84. Stockholm: Norstedts juridik AB.

www.regeringen.se/sb/d/1857;jsessionid=aFfKZ4eB6Jw4 2007-10-15

www.regeringen.se/sb/d/1887 2007-10-15

www.regeringen.se/sb/d/2479 2007-10-15

Fotnot

¹ www.regeringen.se/sb/d/1857;jsessionid=aFfKZ4eB6Jw4

TABELLDEL

Elisabeth Abiri

Tabell 5.1 Jag upplever att jag har goda möjligheter att påverka min egen livssituation, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	2,0	4,5	3,8
2	6,7	7,4	7,2
3	21,5	21,2	21,3
4	38,5	36,9	37,3
Instämmer helt	31,3	30,0	30,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.2 Hur ser du på framtiden för din egen del, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Är mycket pessimistisk	1,8	2,8	2,5
2	3,1	4,7	4,3
3	20,6	29,5	27,2
4	40,8	39,6	39,9
Är mycket optimistisk	33,7	23,5	26,1
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.3 Känt mig stressad, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Varje dag	8,2	8,9	8,7
Flera gånger i veckan	25,3	21,3	22,4
En gång i veckan	22,9	13,5	16,0
Någon gång i månaden	29,4	31,4	30,8
Mer sällan eller aldrig	14,2	24,9	22,1
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.4 Trött under dagarna, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Varje dag	10,6	11,3	11,1
Flera gånger i veckan	34,3	22,3	25,5
En gång i veckan	25,9	18,3	20,3
Någon gång i månaden	19,7	24,5	23,3
Mer sällan eller aldrig	9,5	23,5	19,8
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.5 Är du nöjd eller missnöjd med din hälsa, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Helt missnöjd	2,6	6,8	5,7
2	8,3	9,7	9,3
3	22,8	20,2	20,9
4	39,5	31,2	33,4
Helt nöjd	26,7	32,1	30,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.6 Är du nöjd eller missnöjd med livet i sin helhet just nu, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Helt missnöjd	2,3	1,7	1,9
2	5,8	3,7	4,3
3	20,3	17,5	18,2
4	45,3	37,1	39,3
Helt nöjd	26,2	40,0	36,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.7 Kämt sig orolig för den egna hälsan, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Ja ofta	10,5	16,1	14,7
Då och då	54,2	65,0	62,2
Nej aldrig	35,3	18,8	23,1
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.8 Kämt sig orolig för att bli arbetslös, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Ja ofta	17,6	10,3	12,3
Då och då	40,5	34,8	36,4
Nej aldrig	41,9	54,9	51,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.9 Det är okej att unga får lägre lön än vuxna om det ger fler arbetstillfällen, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Stämmer inte alls	27,4	12,8	16,6
2	20,8	13,0	15,0
3	29,2	29,1	29,1
4	15,4	21,3	19,8
Stämmer helt	7,1	23,8	19,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.10 Det ska vara obligatoriskt för alla unga som är arbetslösa att delta i jobsökarprojekt eller utbildning, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Stämmer inte alls	11,7	4,2	6,2
2	15,7	8,5	10,4
3	22,6	16,2	17,9
4	23,9	23,6	23,7
Stämmer helt	26,1	47,5	41,9
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.11 Socialbidrag och a-kassa skämmer bort ungdomar och får dem att inte vilja utbilda sig eller arbeta, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Stämmer inte alls	24,1	21,2	21,9
2	18,6	19,6	19,3
3	23,8	26,4	25,7
4	18,6	17,3	17,7
Stämmer helt	14,9	15,5	15,3
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.12 Unga människor borde anstränga sig mer för att få ett arbete, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Stämmer inte alls	8,0	7,6	7,7
2	14,7	13,9	14,1
3	29,0	31,1	30,6
4	24,7	22,7	23,2
Stämmer helt	23,6	24,7	24,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.13 Hur stort inflytande tycker du att du har över din bostadssituation, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Ingen påverkan	8,9	4,3	5,5
2	12,6	4,9	6,9
3	25,2	11,4	14,9
4	24,2	17,3	19,1
Stor påverkan	29,1	62,1	53,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.14 Hur stort inflytande tycker du att du har över din möjlighet att få en god ekonomi, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Ingen påverkan	2,8	9,6	7,7
2	9,2	11,2	10,7
3	26,9	23,5	24,4
4	33,4	25,9	27,9
Stor påverkan	27,8	29,8	29,2
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.15 Hur stort inflytande tycker du att du har över din möjlighet att få en god ekonomi/kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Ingen påverkan	2,4	3,1	2,8
2	8,6	9,8	9,2
3	23,9	30,0	26,9
4	35,6	31,1	33,4
Stor påverkan	29,5	26,0	27,8
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.16 Hur stort inflytande tycker du att du har över ditt val av utbildning, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Ingen påverkan	1,1	3,7	2,8
2	3,4	7,4	6,0
3	11,0	15,9	14,2
4	24,4	24,9	24,7
Stor påverkan	60,0	48,1	52,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.17 Hur stort inflytande tycker du att du har över ditt val av utbildning. Uppdelat på kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Ingen påverkan	1,2	1,1	1,1
2	4,1	2,7	3,4
3	12,4	9,6	11,0
4	26,1	22,7	24,4
Stor påverkan	56,1	64,0	60,0
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.18 Hur stort inflytande tycker du att du har över ditt val av utbildning/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Ingen påverkan	0,9	2,7	1,1
2	3,1	5,8	3,4
3	10,4	15,9	11,0
4	24,0	27,7	24,4
Stor påverkan	61,6	48,0	60,0
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.19 Hur stort inflytande tycker du att du har över ditt yrkesval, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Ingen påverkan	1,7	4,1	3,3
2	5,4	5,4	5,4
3	17,6	20,7	19,7
4	30,7	29,4	29,8
Stor påverkan	44,6	40,4	41,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.20 Hur stort inflytande tycker du att du har över politiska beslut, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Ingen påverkan	24,8	31,4	29,7
2	35,8	31,2	32,4
3	26,9	25,3	25,7
4	7,1	7,3	7,2
Stor påverkan	5,4	4,8	5,0
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.21 Det är en jämn könsfördelning på arbetsplatsen, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Inte alls viktigt	14,7	15,8	15,5
2	19,1	19,9	19,7
3	30,5	35,3	34,0
4	19,3	18,0	18,4
Mycket viktigt	16,4	11,0	12,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.22 Man bör kvotera in kvinnor i till exempel företagsstyrelser och inom vissa mansdominerade yrken, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	25,2	33,1	31,0
2	16,2	17,6	17,2
3	26,0	22,3	23,3
4	17,2	11,5	13,0
Instämmer helt	15,5	15,5	15,5
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.23 Man bör kvotera in kvinnor i till exempel företagsstyrelser och inom vissa mansdominerade yrken/kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Instämmer inte alls	32,3	17,7	25,2
2	17,1	15,2	16,2
3	25,8	26,1	26,0
4	14,8	19,7	17,2
Instämmer helt	10,0	21,2	15,5
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.24 Man bör kvotera in kvinnor i till exempel företagsstyrelser och inom vissa mansdominerade yrken/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Instämmer inte alls	26,6	15,0	25,2
2	16,1	16,4	16,2
3	25,7	28,2	26,0
4	16,9	19,2	17,2
Instämmer helt	14,7	21,2	15,5
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.25 Viktigaste samhällsfrågorna jämställdhet, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Nej	84,5	93,1	90,8
Ja	15,5	6,9	9,2
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.26 De skillnader som finns mellan kvinnors och mäns sätt att vara beror i första hand på biologiska skillnader mellan könen, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	16,0	15,6	15,7
2	23,2	18,2	19,5
3	35,7	31,4	32,5
4	17,4	19,1	18,7
Instämmer helt	7,8	15,7	13,6
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.27 Generellt är män bättre ledare än kvinnor, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	47,8	55,7	53,6
2	20,7	19,2	19,6
3	16,6	17,1	17,0
4	10,4	4,7	6,2
Instämmer helt	4,5	3,3	3,6
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.28 I en familj bör kvinnan ta det största ansvaret för barnen, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	63,6	61,4	62,0
2	16,2	13,4	14,2
3	13,8	15,6	15,1
4	4,4	5,4	5,1
Instämmer helt	2,1	4,2	3,6
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.29 Äldre bör gå i pension tidigare så att unga kan komma in på arbetsmarknaden, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Stämmer inte alls	17,7	14,0	15,0
2	21,5	14,9	16,6
3	27,2	18,8	20,9
4	19,3	22,6	21,8
Stämmer helt	14,4	29,6	25,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.30 När det är ont om jobb bör arbetsgivarna välja svenskar framför invandrare, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Stämmer inte alls	57,7	54,7	55,5
2	10,9	13,1	12,6
3	11,0	14,1	13,3
4	7,7	6,2	6,6
Stämmer helt	12,7	11,8	12,1
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.31 Jag skulle ha svårt att flytta till ett annat område där det bor många invandrare, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	18,1	12,5	14,0
2	16,0	15,7	15,7
3	19,0	22,1	21,3
4	22,1	20,3	20,8
Instämmer helt	24,9	29,3	28,2
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.32 Jag skulle ha svårt att flytta till ett annat område där det bor många invandrare/kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Instämmer inte alls	17,1	19,1	18,1
2	14,8	17,3	16,0
3	18,2	19,8	19,0
4	24,1	20,0	22,1
Instämmer helt	25,9	23,8	24,9
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.33 Jag skulle ha svårt att flytta till ett annat område där det bor många invandrare/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Instämmer inte alls	15,8	34,1	18,1
2	15,5	19,8	16,0
3	19,0	18,3	19,0
4	23,2	14,0	22,1
Instämmer helt	26,4	13,7	24,9
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.34 Sverige är ett rasistiskt samhälle/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Instämmer inte alls	20,2	23,3	20,5
2	34,3	28,9	33,6
3	31,3	29,9	31,1
4	10,9	9,6	10,8
Instämmer helt	3,4	8,4	4,0
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.35 Hur många av dina nära vänner har en annan etnisk bakgrund än du, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Inga	19,8	31,0	28,1
Några stycken	56,8	55,1	55,6
Ganska många	17,3	11,7	13,1
De allra flesta	6,1	2,2	3,2
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.36 Hur många av dina nära vänner har en annan etnisk bakgrund än du/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Inga	21,2	9,7	19,8
Några stycken	60,0	33,5	56,8
Ganska många	15,6	29,7	17,3
De allra flesta	3,2	27,1	6,1
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.37 Viktigaste samhällsfrågorna invandringsfrågor/segregering, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Nej	78,7	90,2	87,2
Ja	21,3	9,8	12,8
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.38 Invandrare bör sträva efter att leva som svenskar när det gäller kulturella seder, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	14,7	6,8	8,8
2	21,7	14,0	16,0
3	24,7	29,2	28,1
4	19,1	22,1	21,3
Instämmer helt	19,7	27,9	25,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.39 Homosexuella par ska ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	12,9	23,7	20,9
2	6,5	7,9	7,5
3	9,3	14,0	12,8
4	10,6	9,7	9,9
Instämmer helt	60,6	44,6	48,9
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.40 Homosexuella par ska ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig/kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Instämmer inte alls	18,8	6,8	12,9
2	7,9	5,1	6,5
3	12,5	6,0	9,3
4	10,8	10,4	10,6
Instämmer helt	50,0	71,7	60,6
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.41 Homosexuella par ska ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Instämmer inte alls	12,0	19,9	12,9
2	5,8	11,7	6,5
3	9,2	10,2	9,3
4	10,5	11,3	10,6
Instämmer helt	62,5	46,8	60,6
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.42 Homosexuella par ska ha rätt att adoptera på samma villkor som heterosexuella par, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	25,1	41,8	37,4
2	13,2	13,2	13,2
3	15,4	15,7	15,6
4	11,1	7,1	8,2
Instämmer helt	35,1	22,2	25,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.43 Homosexuella par har lika goda förutsättningar som heterosexuella par att vara bra föräldrar, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	13,9	26,9	23,4
2	9,8	11,3	10,9
3	13,0	17,8	16,5
4	14,0	13,2	13,4
Instämmer helt	49,4	30,8	35,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.44 Sverige borde göra mycket mer för att hjälpa fattiga länder, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	17,2	19,5	18,9
2	19,5	24,3	23,1
3	32,4	34,9	34,2
4	16,0	11,9	13,0
Instämmer helt	14,9	9,3	10,8
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.45 Sverige bör ta emot färre flyktingar, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	22,8	18,8	19,8
2	16,7	15,2	15,6
3	26,2	25,8	25,9
4	12,2	14,2	13,7
Instämmer helt	22,1	26,0	25,0
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.46 Röstade du i valet till kommun, landsting och/eller riksdag den 17 september, 16–29 år. Procent

	16–29 år	Total
Ja	69,5	69,5
Nej jag valde att inte rösta	11,4	11,4
Nej jag hade inte rösträtt	19,1	19,1
Total	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.47 Jag har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	29,8	32,0	31,4
2	35,7	28,3	30,3
3	25,6	23,3	23,9
4	6,7	10,3	9,4
Instämmer helt	2,1	6,1	5,1
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.48 Överklaga ett myndighetsbeslut, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Har jag gjort	9,7	28,8	23,8
Kan jag tänka mig att göra	75,0	64,0	66,8
Skulle jag aldrig göra	15,3	7,2	9,3
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.49 Överklaga ett myndighetsbeslut/kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Har jag gjort	11,3	8,0	9,7
Kan jag tänka mig att göra	75,5	74,5	75,0
Skulle jag aldrig göra	13,2	17,5	15,3
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.50 Överklaga ett myndighetsbeslut/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Har jag gjort	9,3	13,1	9,7
Kan jag tänka mig att göra	75,9	68,3	75,0
Skulle jag aldrig göra	14,8	18,5	15,3
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.51 Ta kontakt med någon politiker, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Har jag gjort	13,0	21,8	19,5
Kan jag tänka mig att göra	65,2	61,0	62,1
Skulle jag aldrig göra	21,8	17,2	18,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.52 Ta kontakt med någon politiker/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Har jag gjort	13,4	10,1	13,0
Kan jag tänka mig att göra	65,8	60,6	62,1
Skulle jag aldrig göra	20,8	29,3	18,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.53 Förtroende för rättsväsendet, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Mycket litet	12,9	13,6	13,4
2	22,4	19,6	20,3
3	40,1	37,5	38,2
4	21,1	24,3	23,5
Mycket stort	3,6	5,1	4,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.54 Förtroende för polisen, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Mycket litet	8,9	6,8	7,3
2	17,2	15,8	16,2
3	33,2	36,7	35,7
4	32,8	31,0	31,5
Mycket stort	8,0	9,8	9,3
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.55 Förtroende för polisen/kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Mycket litet	11,3	6,4	8,9
2	18,8	15,6	17,2
3	34,3	32,0	33,2
4	29,1	36,6	32,8
Mycket stort	6,5	9,5	8,0
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.56 Förtroende för polisen/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Mycket litet	8,4	12,4	8,9
2	17,6	14,4	17,2
3	33,2	33,0	33,2
4	33,8	25,4	32,8
Mycket stort	7,0	14,9	8,0
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.57 Förtroende för riksdagen och regeringen, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Mycket litet	17,3	18,3	18,0
2	25,5	21,3	22,4
3	38,9	36,5	37,1
4	15,9	19,1	18,3
Mycket stort	2,5	4,9	4,3
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.58 Förtroende för sjukvården, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Mycket litet	6,1	4,5	4,9
2	12,7	9,7	10,5
3	30,8	31,3	31,1
4	38,3	38,8	38,7
Mycket stort	12,1	15,7	14,8
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.59 Förtroende för det sociala välfärdssystemet, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Mycket litet	9,2	9,7	9,5
2	19,2	21,4	20,8
3	48,4	42,6	44,1
4	19,6	21,4	21,0
Mycket stort	3,5	4,9	4,6
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.60 Förtroende för det sociala välfärdssystemet/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Mycket litet	8,9	11,2	9,2
2	19,8	14,9	19,2
3	49,1	43,4	48,4
4	19,0	23,9	19,6
Mycket stort	3,1	6,6	3,5
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.61 Förtroende för EU, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Mycket litet	18,2	29,3	26,4
2	24,1	25,7	25,3
3	40,5	32,1	34,3
4	13,7	10,2	11,1
Mycket stort	3,4	2,7	2,9
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.62 Förtroende för EU/kön, 16–29 år. Procent

	Man	Kvinna	Total
Mycket litet	19,8	16,5	18,2
2	25,3	22,9	24,1
3	36,0	45,3	40,5
4	15,2	12,2	13,7
Mycket stort	3,7	3,1	3,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.63 Förtroende för EU/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Mycket litet	18,7	14,2	18,2
2	24,7	19,7	24,1
3	41,1	36,2	40,5
4	12,9	19,8	13,7
Mycket stort	2,5	10,2	3,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.64 Man bör blanda sig i politiken och stödja det rätta och protestera mot det som är fel, 16–74 år. Procent

	16–29 år	35–74 år	Total
Instämmer inte alls	3,0	3,8	3,6
2	9,5	8,1	8,4
3	31,7	27,6	28,7
4	29,5	28,7	28,9
Instämmer helt	26,4	31,8	30,4
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 5.65 Hur ser du på framtiden för din egen del/född, 16–29 år. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Är mycket pessimistisk	1,6	3,4	1,8
2	3,0	3,8	3,1
3	19,9	25,6	20,6
4	41,0	39,5	40,8
Är mycket optimistisk	34,5	27,7	33,7
Total	100,0	100,0	100,0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

KAPITEL 6

Politiskt intresse och medborgerligt deltagande

Ett ökat och mer jämlikt medborgerligt deltagande är det centrala målet för demokrati-politiken (Regeringens skrivelse 2003/04:110). Därför är det relevant att inte endast mäta strikt politiska utan också medborgerliga aktiviteter. Det politiska intresset väcks oftast när ungdomar är i högstadie- och gymnasieåldern och växer allt eftersom de blir mer etablerade i samhället. De handlingar som är sammankopplade med den politiska beslutsfattande processen, till exempel valdeltagande och partimedlemskap kallas ofta politiskt deltagande. Medborgerligt deltagande omfattar även deltagande i det civila samhället, till exempel i socialt frivilligarbete. I detta kapitel kommer det politiska intresset och det medborgerliga deltagandet att belysas med hjälp av attityder till olika aktivitetsformer, till exempel om medborgarens röst hörs samt inställningen till politiska och etiska frågor.

Valdeltagande

I 2006 års riksdagsval var valdeltagandet 82 procent i hela valmanskåren och 76 procent bland förstagångsväljare. Av de kvinnliga förstagångsväljarna röstade 78 procent och av de manliga röstade 74 procent. Jämfört med 2002 års val var valdeltagandet högre bland förstagångsväljarna (70 procent 2002), men fortfarande långt ifrån 1982 års val då nästan 90 procent av förstagångsväljarna röstade. Andelen som röstar har de senaste decennierna varit högre bland kvinnor än bland män och det gäller även hos förstagångsväljare, detta enligt SCB:s valundersökning (SCB 2007b).

På frågan i denna undersökning om de någon gång har röstat, kan tänka sig att göra det eller aldrig skulle göra det svarar 98 procent att de har eller kan tänka sig att rösta – en betydligt högre andel än som faktiskt gör det (tabell 6.1

Tabell 6.1 Andelen röstberättigade som någon gång röstat i allmänt val, 2007. Procent

	Har jag gjort	Kan jag tänka mig att göra	Skulle jag aldrig göra	Total
18–19 år	64	33	3	100
20–24 år	74	22	4	100
25–29 år	79	19	2	100
35–54 år	89	9	2	100
55–74 år	93	6	1	100
Total	87	11	2	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

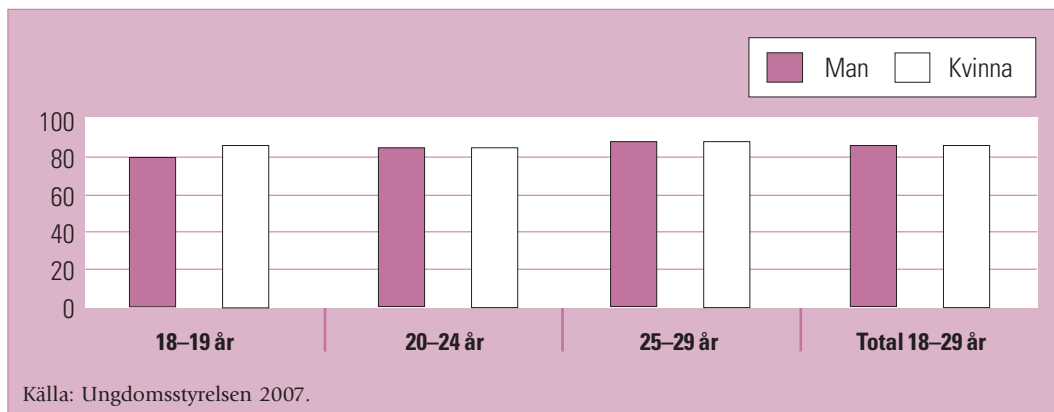
och figur 6.1). Skillnaderna är små mellan åldersgrupperna, en större andel äldre än yngre har hunnit rösta, som i stället i högre grad svarar att de kan tänka sig att rösta. Detta kan inte ses som märkligt då äldre har haft fler tillfällen att rösta.

Av den anledningen är det intressant att jämföra resultatet i tabell 6.1 med svaren på den mer precisa frågan om valdeltagandet i 2006 års val. Den frågan ställdes endast till den yngre gruppen, de under 30 år. Andelen som svarar att de har röstat är hög jämfört med SCB:s valstatistik. Det beror förmodligen på att de individer som har deltagit i enkäten är mer samhällsintresserade än folk i allmänhet, eller omvänt, att de som valde att inte delta i enkäten, eller inte nåddes av den, också lät bli att rösta i högre grad än andra.

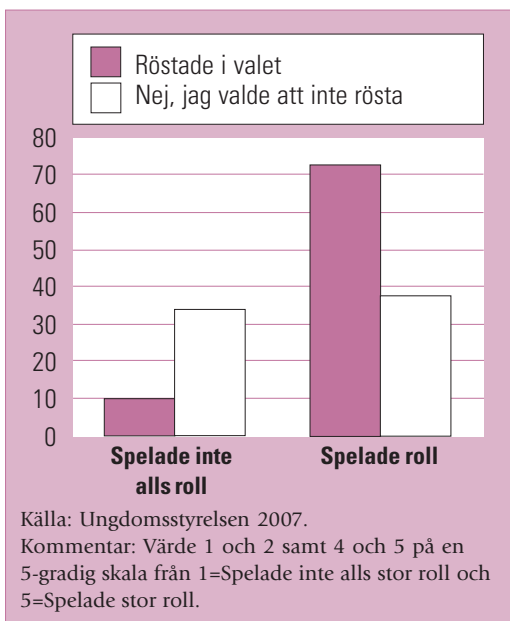
Valdeltagandet är relativt jämt över både ålder och kön, med undantag för den yngsta ålderskategorin. Bland 18–19-åringarna i detta material är det en större andel kvinnor som svarar att de har röstat i 2006 års val (figur 6.1). I SCB:s officiella valstatistik redovisas en motsvarande skillnad bland förstagångsväljare.

En av anledningarna till att låta bli att rösta är att man inte anser att det spelar någon roll vilket parti som vinner valet. Det saknas tydliga alternativ, eller alla partier har rört sig mot mitten är två vanliga åsikter som framför allt framfördes vid 2002 års val (Holmberg & Oscarsson 2004). Vid 2006 års val var den politiska bilden annorlunda, med två block med tydliga egna profiler, åtminstone på riksnivå. Som bekant är den kommunala politiken mer präglad av samarbete, både inom och över blockgränsen. Den praktiska politiken på kommunal nivå kan därför upplevas som svårare att påverka utifrån ett medborgarperspektiv. Den yngre gruppen i undersökningen fick ta ställning till frågan om det spelade någon roll vilket parti som vann valet. I figur 6.2 är svaren på frågan indelade efter om man hade röstat vid 2006 års val eller inte.

Bland dem som röstade i höstens val tyckte det stora flertalet, 73 procent, att valutgången spelade roll. Däremot var åsikten mer blandad bland dem som inte röstade. Det betyder att den som röstar vill påverka, inte bara pliktskyldigt gå till valurnan för att det är något man bör

Figur 6.1. Andelen röstberättigade som röstade i valet till kommun, landsting och/eller riksdag hösten 2006. 18–29 år, 2007. Procent.

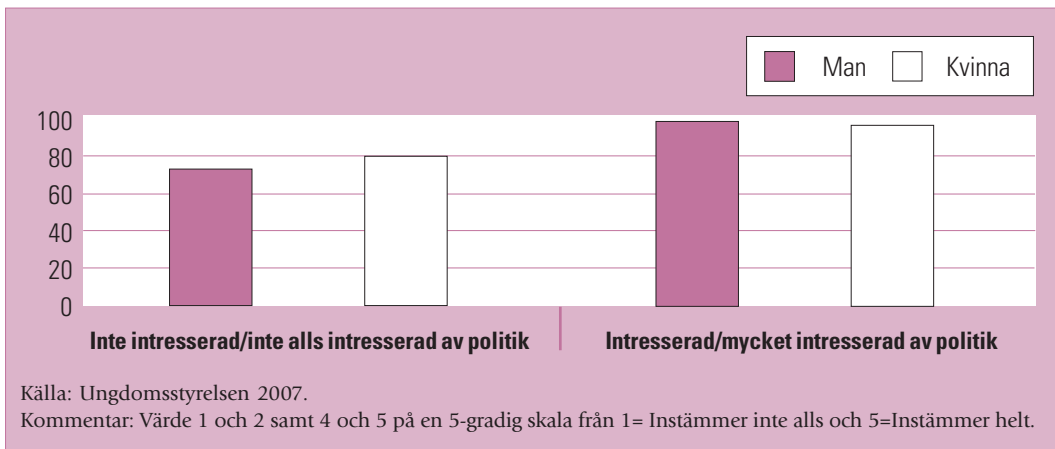

Figur 6.2 Spelade det någon roll vilket parti som vann valet, indelat efter valdeltagande. Röstberättigade i ålder 18–29 år, 2007. Procent.

göra. Den som inte röstar är däremot oftare likgiltig inför valresultatet.

I 2006 års val fanns det två tydliga politiska block att ta ställning till, samtidigt som valutgången var svår att förutspå. Detta kan ha bidragit till att inte bara öka valdeltagandet, utan även till att höja upplevelsen av att det är meningsfullt att gå och rösta, och att det skulle spela roll vilket parti som vann valet, två viktiga kontextuella förklaringar till valdeltagande.

En alternativ förklaring berör egenskaper på individnivå som till exempel politiskt intresse. I årets undersökning ställs tre frågor som mäter politiskt intresse, nämligen *hur pass intresserad är du i allmänhet av a) politik, b) politiska förhållanden ute i världen, c) samhällsfrågor*. Svaren på dessa frågor är sammanställda längre fram. I figur 6.3 är valdeltagande i 2006 års val indelat efter hur politiskt intresserad svarspersonen är.

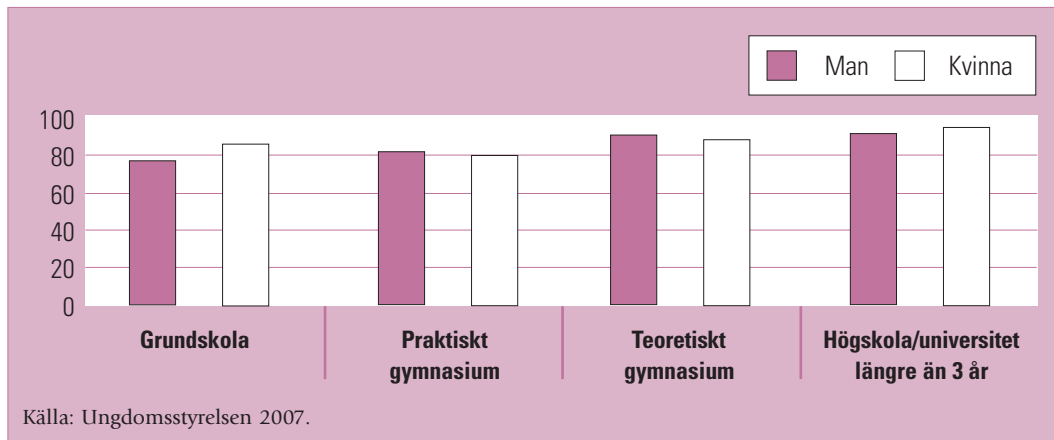
Figur 6.3 Andelen som röstade i valet till kommun, landsting och/eller riksdag hösten 2006, indelade efter hur politiskt intresserad man är. Röstberättigade i ålder 18–29 år, 2007. Procent.

Oavsett om man frågar efter politiskt intresse eller intresse för samhällsfrågor blir bilden densamma, politiskt intresse är en viktig förklaringsfaktor bakom valdeltagandet. Männena anger i större utsträckning än kvinnorna att de är intresserade av politik och det politiska intresset verkar vara en något viktigare förklaring bakom männens valdeltagande. Vad som kan tänkas spela roll är uppfattningen om att varje röst räknas och att det därför är viktigt att ta till vara sin möjlighet att påverka valutgången, att valdeltagande ses som en medborgerlig plikt eller att man har en stark preferens bland kandidaterna eller partierna.

Ett av de mest väldokumenterade sambanden inom deltagandeforskning är det mellan utbildning och valdeltagande. Individer med längre utbildning deltar i högre grad i politiska aktiviteter. Sambandet har trotsat alla utbildningsreformer hittills, även om utbildningsnivån stadigt ökar i befolkningen så har inte det politiska deltagandet ökat. De med längst utbildning är

mest aktiva, medan de med kort utbildning och svag koppling till arbetsmarknaden tenderar att bli allt mer marginaliserade. Detta är särskilt tydligt för individers valdeltagande (Holmberg & Oscarsson 2004, Teorell & Westholm 1999).

Dagens gymnasieskola är historisk med den jämlika utformningen av utbildningsprogram, till exempel gemensamma kurser i bland annat samhällskunskap. Studier har dock visat att skillnader i ungdomars demokratikunskaper och deras inställning till medborgerliga aktiviteter skiljer sig avsevärt mellan de olika programmen. Ungdomar som studerar i de högskoleförberedande programmen är mest kunliga, intresserade och engagerade i samhällsfrågor. I toppen ligger elever på det naturvetenskapliga programmet, bland dem svarade över 90 procent att de nog eller säkert kommer att rösta i framtida val, jämfört med knappt hälften av eleverna på de pojkdominerade bygg-, el-, energi-, fordons- och industriprogrammen (Ekman 2007). I figur 6.4 kan vi studera sam-

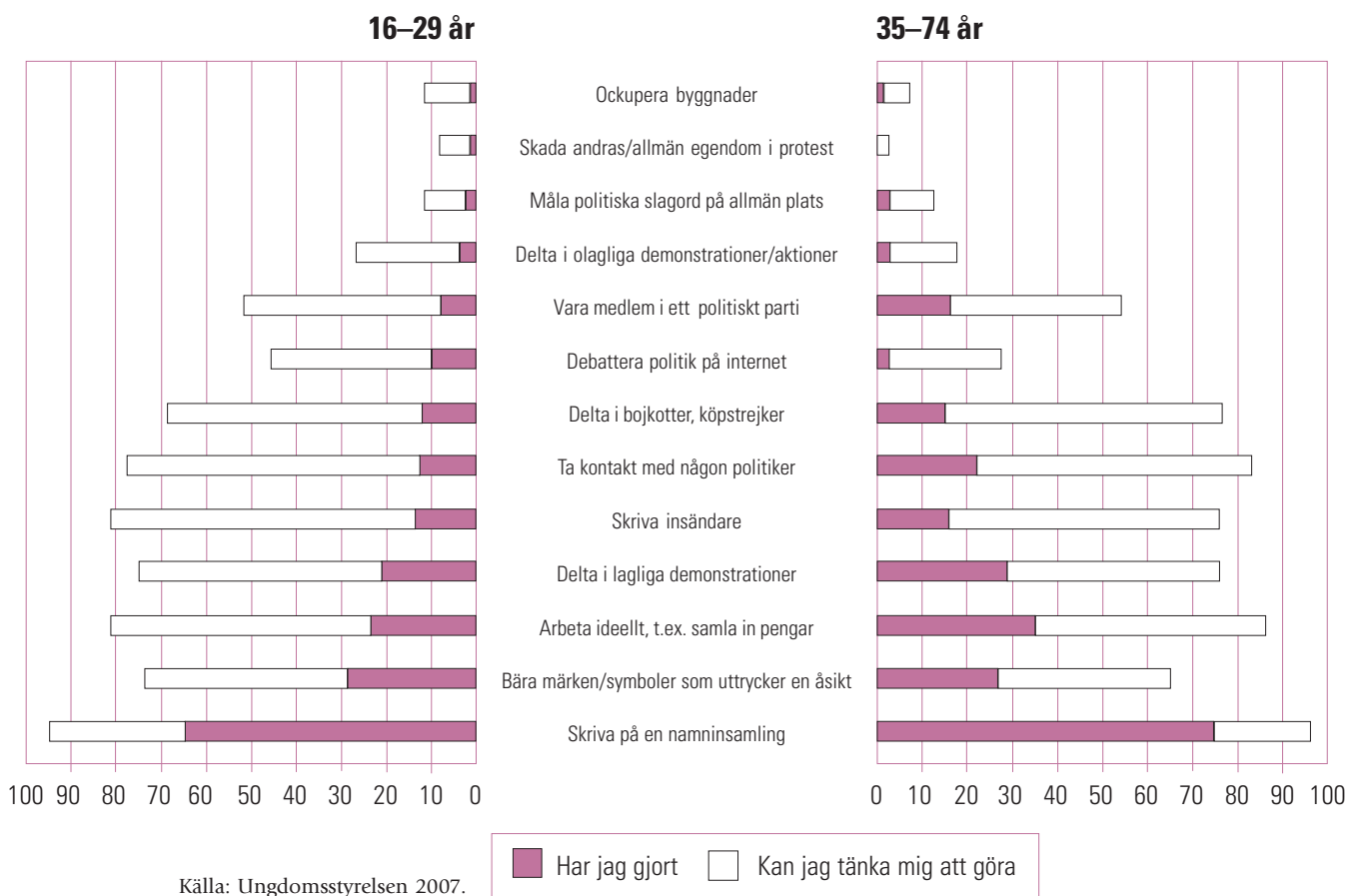
Figur 6.4 Andelen som röstade i valen till kommun, landsting och/eller riksdag hösten 2006, indelat efter utbildning. Röstberättigade i åldern 18–29 år, 2007. Procent.

band mellan utbildningsbakgrund och valdeltagande hos unga.

Vi kan notera att deltagande i valen 2006 varierar efter både utbildningslängd och inriktning, men att det även finns skillnader mellan könen. Kort utbildning är enligt dessa resultat en viktigare förklaring till unga mäns låga valdeltagande.

Andra former av politiskt och medborgerligt deltagande

Vid sidan av valdeltagandet finns det en hel del som medborgare kan göra om och när de vill påverka utvecklingen. Vad man har hunnit göra är naturligtvis beroende av åldern, den som är 54 år har naturligtvis haft fler tillfällen att till exempel skriva på en namnsamling jämfört med en 17-åring. Därför har frågorna om politiskt deltagande ytterligare två svarsalternativ,

Figur 6.5 Medborgerligt deltagande, 16–29 år och 35–74 år, 2007. Procent.

utöver det gängse *har jag gjort*, nämligen *kan jag tänka mig att göra* respektive *skulle jag aldrig göra*. Även om jämförelsen mellan de olika åldersgrupperna inte kan bli helt rättvis – de yngsta har haft färre tillfällen att engagera sig – är det intressant att se om det finns några principiella skiljelinjer mellan de som är unga idag och deras föräldra- respektive mor- och farföräldrageneration.

Likheterna i politiskt deltagande mellan generationer är betydligt större än olikheterna (figur 6.5). Resultaten bekräftar därmed återigen tesen som Ungdomsstyrelsen har framfört sedan 1998 och värderingsstudien *Ny tid – nya tankar*, nämligen att ungdomarnas attityder är tämligen lika deras föräldrars och far/morföräldrars attityder, men att det däremot inom ungdomsgruppen finns betydande skillnader väl värda att uppmärksamma.

Trots att likheterna mellan generationerna dominerar helhetsbilden finns det några skillnader som kan noteras. Det finns en större beredskap hos de unga att delta i olagliga aktioner, både som svar på den generellt ställda frågan om deltagande i olagliga demonstrationer eller aktioner och de mer specifika handlingarna som till exempel att delta i en ockupation som en form av protest eller att måla politiska slagord på en allmän plats. Ju äldre man är, desto mindre benägen är man att delta i aktiviteter som dessa. Detsamma gäller för internetanvändande, de yngre är i större omfattning positivt inställda till att debattera politik på internet.

Inställningen till partimedlemskap är naturligtvis en väldigt central fråga för den representativa demokratins framtid. Vår undersökning ger inte anledning till någon oro i den frågan. De äldre har visserligen varit partimedlemmar i större omfattning, men en betydande grupp bland de yngre ser det som en framtida möjlig-

het. Hela 44 procent av de tillfrågade 16–29-åringarna svarar att de kan tänka sig att bli medlemmar i ett politiskt parti.

Även om de unga medborgarna inte är lika flitiga på valdagen som de äldre är det inte ett tecken på en allmänt slö inställning till politik och samhällsfrågor. Enligt våra resultat är skillnaderna förvånansvärt små mellan de olika generationerna när det handlar om att skriva insändare till tidningar. Bland 16–29-åringarna svarar 14 procent att de har skrivit insändare jämfört med 16 procent bland de i åldern 35–74 år.

Skillnaderna är små mellan generationerna även när vi granskar andra deltagandeformer. Om man dessutom tar hänsyn till att de äldre faktiskt har haft betydligt fler möjligheter under årens gång att till exempel skriva insändare jämfört med de yngre, kan man instämma i att de unga är nog så aktiva under mellanvalsperioden som deras föräldrar och mor-/farföräldrar är. De som är äldre har med ålderns rätt hunnit delta i fler aktiviteter, medan de yngre är mer öppna för nya sätt att föra fram en åsikt.

Också när man granskar inställningen till medborgarens politiska roll bekräftas bilden av en bred politisk beredskap bland både de äldre och de yngre. Endast 17 procent anser att politiska frågor är för komplicerade för folk i allmänhet och att ett expertstyre är att föredra.

Mer än hälften har svarat att vanliga medborgare bör blanda sig i politiken, både för att stödja det rätta och för att protestera mot det som är fel. De som är över 35 år anser i större omfattning än yngre att klyftan mellan politiker och vanliga medborgare har ökat. Däremot anser en överväldigande majoritet att det inte är lätt för vanliga människor att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer (tabell 6.2).

Tabell 6.2 Instämmer/instämmer helt i olika påståenden om medborgarrollen, 16–29 år, om inte annat anges, 2007. Procent

	16–29 år	35–74 år	Födda i Sverige	Utrikes födda	Studerar	Arbetar	Arbets- lösa/i åtgärd	Gles- Bygd	Stor- stad
Man bör blanda sig i politiken och stödja det rätta och protestera mot det som är fel	56	61	55	59	59	52	57	52	58
Klyftan mellan etablerade politiker och vanliga medborgare har blivit större	53	74	53	53	49	56	62	54	51
Varje medborgare ska försöka sätta sig in i hur man styr och bestämmer i landet	42	55	43	40	47	43	34	33	49
De flesta politiska beslut är så komplicerade att det är bäst att bara experter bestämmer	17	17	16	23	18	15	14	15	17
Människor i allmänhet har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället	12	17	11	19	15	10	7	11	14
Jag har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället	9	16	9	10	9	8	7	5	11

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala från 1= Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

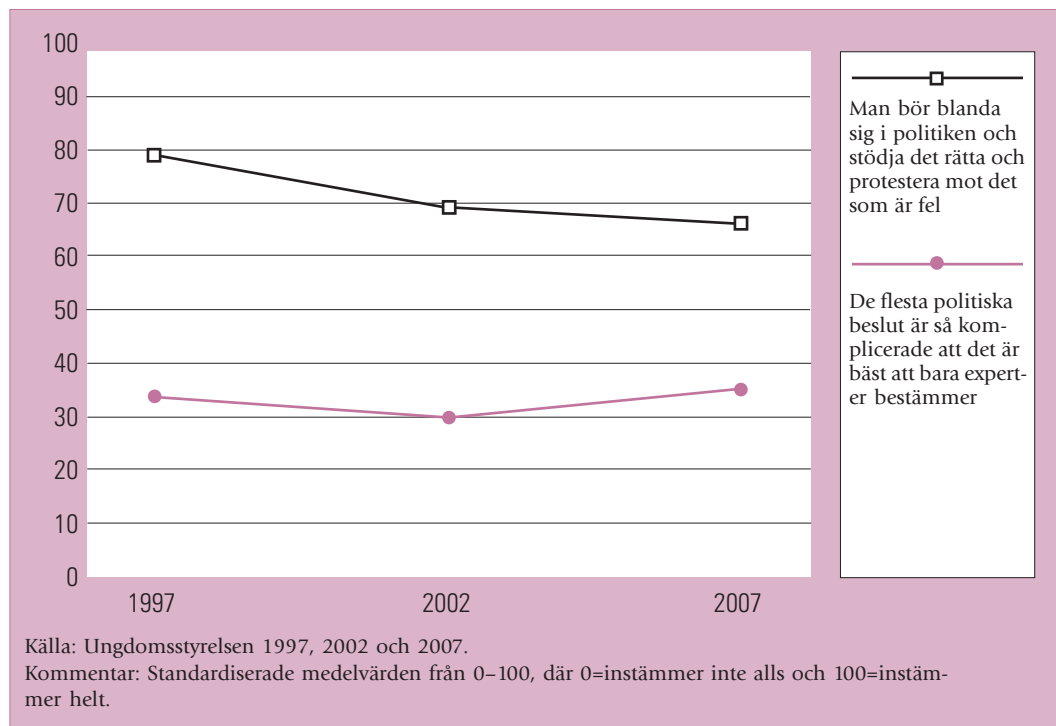
Figur 6.6 bygger på standardiserade medelvärden på en skala som går från 0 till 100, då svarsalternativen inte är lika i de tre undersökningarna. Nivåer under 50 betyder att över hälften av de svarande har angett att de inte instämmer i påståendet medan nivåer över 50 innebär att en majoritet instämmer.

En mindre andel 16–29-åringar anser att man bör blanda sig i politiken och stödja det som är rätt och protestera mot det som är fel 2007 jämfört med 1997. Men det betyder inte att det är en större andel som anser att politiska frågor är så pass komplicerade att det är bäst att experter bestämmer jämfört med 1997. En möjlig tolkning av figur 6.6 är att en större andel idag anser att det politiska systemet fungerar bra som det är, jämfört med 1997.

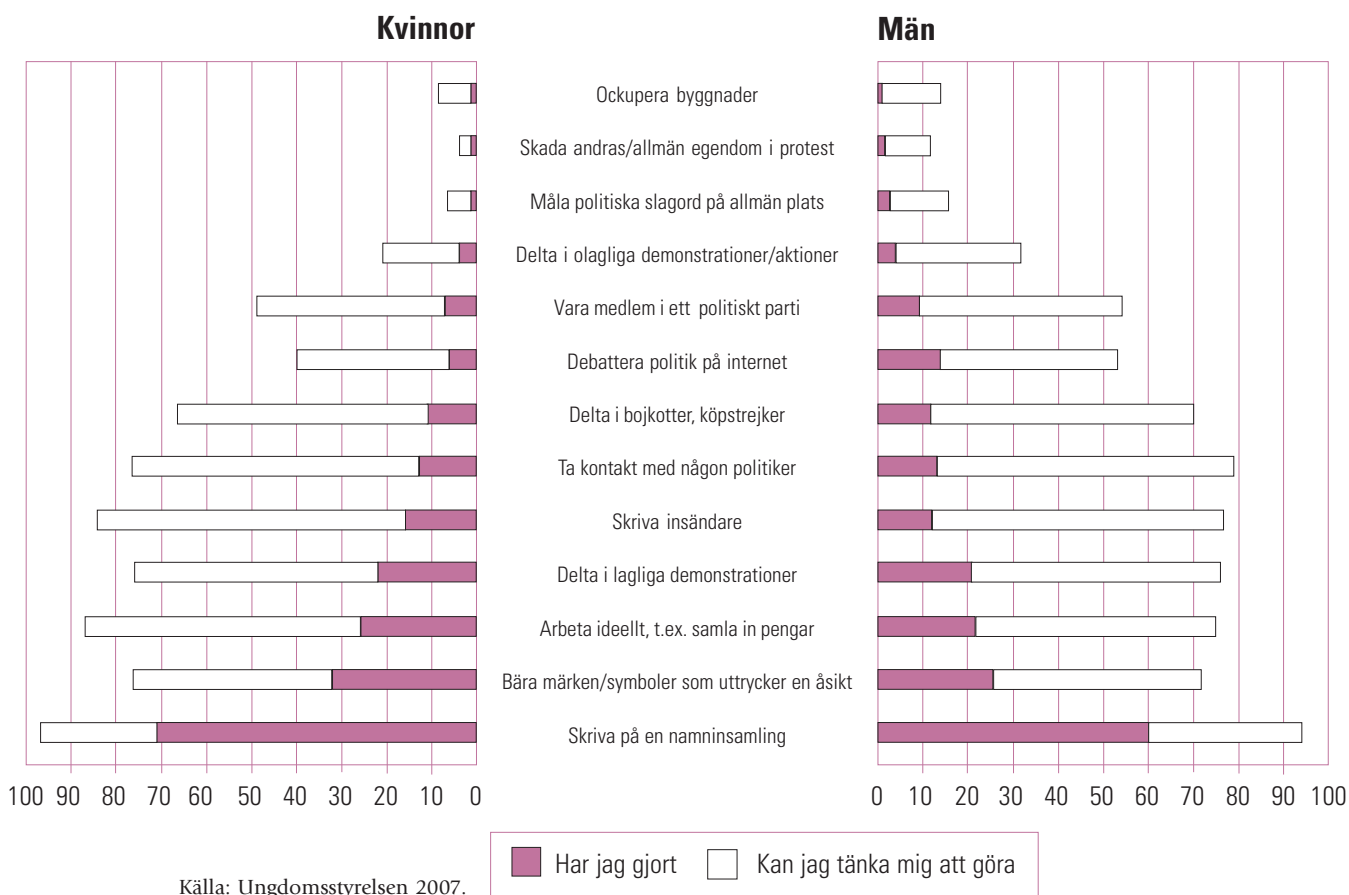
Inställning till politiskt deltagande

De unga kvinnorna är i större utsträckning politiskt aktiva jämfört med de unga männen (figur 6.7). Det gäller med några undantag både valdeltagande och andra former av politiskt deltagande. Unga män är i större utsträckning benägna att delta i protestaktiviteter, debattera politik på internet och att gå med i ett politiskt parti. Det finns även vissa skillnader i prioriteringen av de olika aktiviteterna.

De vanligaste politiska aktiviteterna bland både unga män och unga kvinnor är att skriva på en namninsamling, bära märken med en politisk åsikt, arbeta ideellt och att delta i lagliga demonstrationer. Kvinnorna deltar i något

Figur 6.6 Inställning till medborgarrollen, 16–29 år, 1997, 2002 och 2007. Standardiserade medelvärden.

Figur 6.7 Politiskt och medborgerligt deltagande, kvinnor och män, 16–29 år, 2007. Procent.

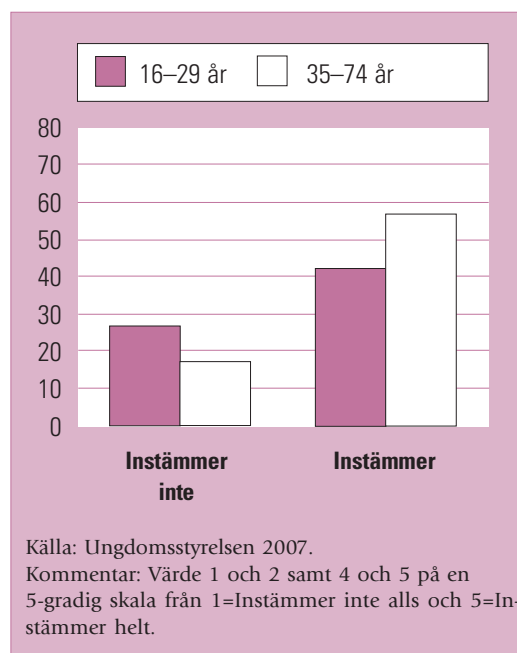
högre grad än männen i alla dessa aktiviteter. Däremot är de unga männen i större utsträckning benägna att använda internet som discussionsarena i politiska frågor. En ytterligare skiljelinje är synen på illegala aktioner och demonstrationer. Få har själva deltagit i en illegal

politisk aktion, men en större andel bland de unga männen är positivt inställda till tanken att delta i sådana aktiviteter, medan de unga kvinnorna i större utsträckning är bestämt avståndstagande.

Politiskt intresse och engagemang

I detta avsnitt ska medborgarnas politiska intresse och engagemang granskas från andra perspektiv än faktiskt deltagande. Först tar vi upp frågan om åsikter och ställningstagande. Hur många av oss känner att de vet vad de vill i viktiga samhällsfrågor? Att inte ta ställning kan betyda att man inte är beredd att agera för sakens skull och ett ställningstagande är en förutsättning för engagemang.

Omkring hälften av de tillfrågade instämmer helt eller delvis i påståendet att de vet vad de vill i viktiga samhällsfrågor. Andelen som instämmer är högre i den äldre gruppen, 57 procent, jämfört med 42 procent i den yngre gruppen.

Figur 6.8 Jag vet vad jag vill i viktiga samhällsfrågor, 16-74 år, 2007. Procent.

Åsikter och ställningstagande

En individs intresse för politik kan ta många uttryck. Man läser tidningar, följer teves nyhets- och samhällsprogram, bildar sin egen mening i olika politiska frågor och deltar i politiska samtal, vid sidan av de mer tydligt politiska handlingarna som är inriktade på att påverka den politiska beslutsprocessen. I denna studie har politiskt intresse undersökts med ett antal frågor om politiska samtal och politiskt intresse.

Politiskt intresse, studeras med hjälp av tre separata frågor: *politiskt intresse i allmänhet*, *intresse för politiska frågor ute i världen* och *intresse för samhällsfrågor i allmänhet*. Anledningen till att ställa tre snarlika frågor är att kontrollera om frågor som innehåller ordet politik har ett annorlunda svarsmönster jämfört med samhällsfrågor. Tidigare studier har nämligen lanserat tesen att det sjunkande politiska intresset delvis har att göra med att ordet politik har fått en negativ klang som en följd av de många politiska affärens och den mediala uppmärksamheten som dessa affärer ledde till framför allt under 1990-talet.

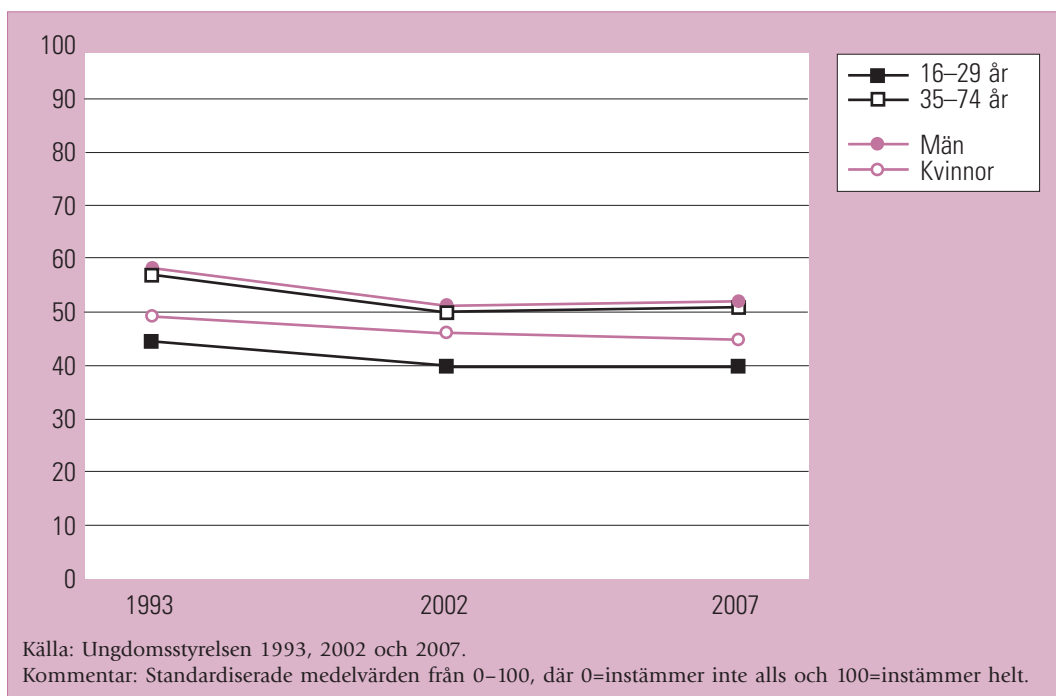
Det är tydligt att resultatbilden av politiskt intresse påverkas av hur man ställer frågan. Störst andel individer, oavsett ålder, anger att de är intresserade av samhällsfrågor i allmänhet. Nästan hälften, 47 procent, anger detta, jämfört med en tredjedel, 34 procent, som svarar att de är intresserade av politik i allmänhet. Allra lägst intresse väcker politiska frågor ute i världen, mindre än en tredjedel, 29 procent, anger att de intresserar sig för den typen av frågor. En annan iakttagelse som tabell 6.3 ger upphov till är att intresset för politik ökar med stigande ålder, och det oavsett hur man ställer frågan. Det går alltså inte att säga att de yngre i större utsträckning är intresserade av globala

Tabell 6.3 Politiskt intresse, indelat efter ålder, 2007. Procent

	Intresserad av politik i allmänhet	Intresserad av politiska frågor ute i världen	Intresserad av samhällsfrågor i allmänhet
16–19 år	22	18	31
20–24 år	25	24	37
25–29 år	32	26	45
Total 16–29 år	27	23	38
35–54 år	34	28	49
55–74 år	39	35	53
Total 35–74 år	36	31	51
Total 16–74 år	34	29	47

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Inte alls intresserad och 5= Mycket intresserad.

Figur 6.9 Inställning till påståendet: Jag är intresserad av politik i allmänhet. 16–74 år, 1993–2007. Standardiserade medelvärden.

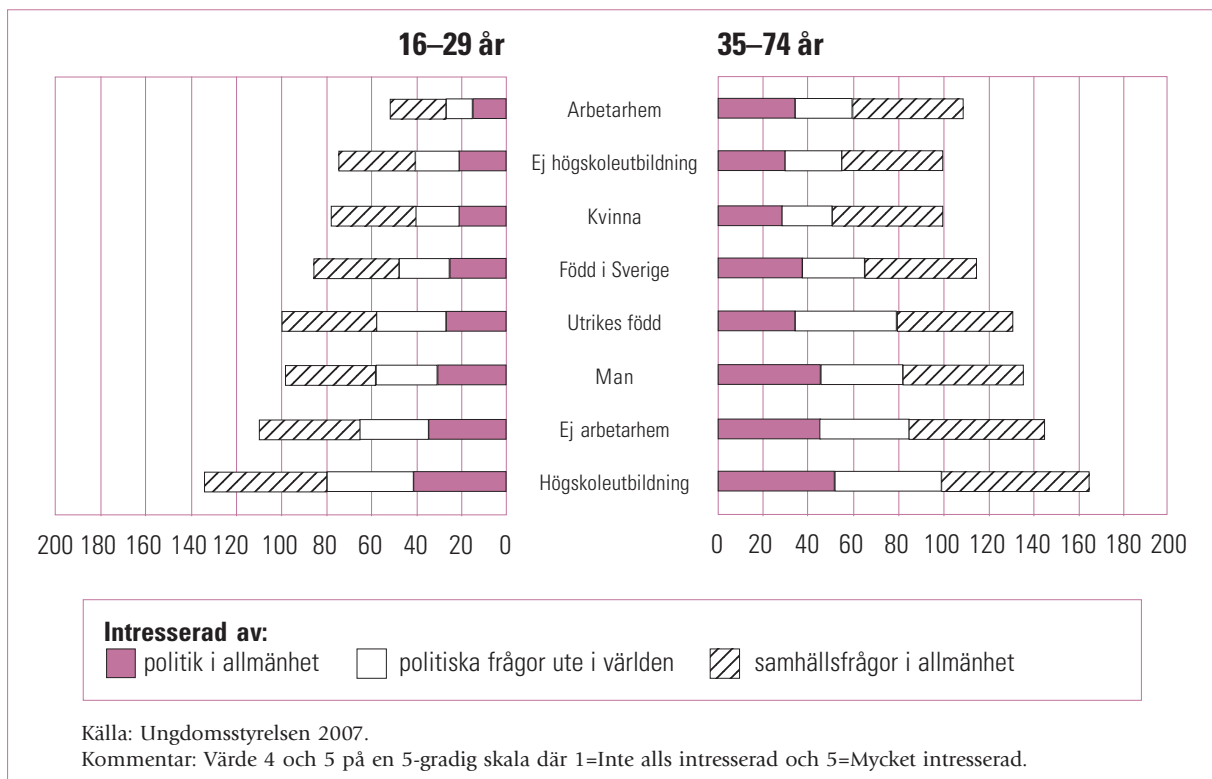
frågor, eller av samhällsfrågor, jämfört med den äldre generationen. Vad vi istället kan se är att likheterna överväger, och att intresset ökar med åldern.

Skillnaden mellan intresset för samhällsfrågor och politik i allmänhet är högst betydande, och ger en tydlig indikation på att politiskt intresse är en tämligen svår fångad egenskap att mäta. Det kan vara klokt att ställa både mer och mindre värdeladdade frågor om politiskt intresse för att kunna förmedla en mer nyanserad bild.

Det politiska intresset idag ligger på samma nivå som vid 2002 års undersökning. Kvinnors intresse har en viss sjunkande trend. Jämfört

med 1993 är det politiska intresset lägre idag i samtliga grupper. Eftersom svarsalternativen inte är lika i de tre undersökningarna bygger figur 6.9 på standardiserade medelvärden med en skala som går från 0 till 100. Nivåer under 50 betyder att över hälften av de svarande har angett att de inte är intresserade av politik, vilket gäller båda för unga och för kvinnor.

Intresset för politik och samhällsfrågor varierar starkt mellan individer med olika social bakgrund. Unga som är uppvuxna i ett arbetarhem, det vill säga där både mamma och pappa är arbetare, är i minst utsträckning intresserade av politiska frågor. Unga med högskoleutbildning är i störst utsträckning politiskt intresserade.

Figur 6.10 Politiskt intresse efter social bakgrund, 16–29 år och 35–74 år, 2007. Procent.

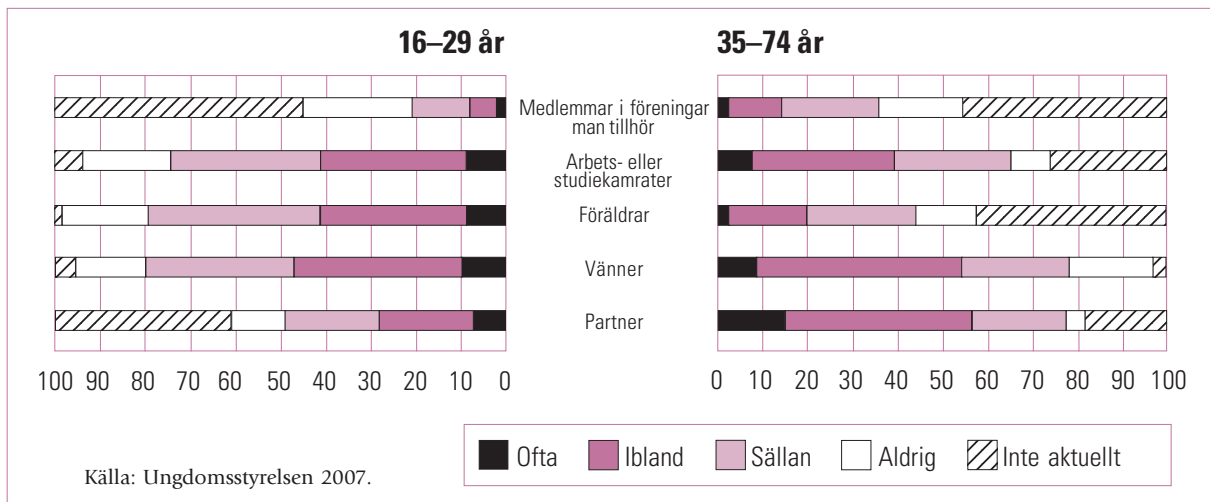
Unga män är i större utsträckning politiskt intresserade än unga kvinnor, liksom unga födda utrikes jämfört med unga som är födda i Sverige. Båda dessa sistnämnda skillnader är tydligast när man frågar om intresset för politiska frågor ute i världen. Unga män och unga födda utanför Sverige är i större utsträckning intresserade av internationell politik jämfört med unga kvinnor och unga födda i Sverige (figur 6.10).

Det politiska intresset bland de äldre, 35–74 år, är i stort sett fördelat enligt samma mönster som hos de yngre. Skillnaderna mellan individer födda i ett arbetarhem/ej arbetarhem samt med respektive utan högskoleutbildning är dock mindre bland de äldre. Om det beror på att sociala grupper med lågt politiskt intresse under ungdomsåren kommer i kapp de andra under årens lopp, eller att skillnaderna är mindre hos generationer födda omkring 1930–1970 jämfört med 1980-talister går dessvärre inte att uttala sig om utifrån dessa resultat.

Individen påverkas av sin omgivning och studier om politisk socialisation brukar särskilt

lyfta fram föräldrar, vänner, skolan och medier som viktiga förklaringar till skillnader i politiskt intresse och beteende. Förmedling av värderingar mellan individer förutsätter att man pratar med varandra, även om det mer subtila sättet att känna gemenskap – man "vet" vad den andra tycker och tänker om vissa saker fast man aldrig talar om dessa – också kan vara en viktig förklaring till varför olika politiska kulturer uppstår (se t.ex. Eliasoph 1998). I figur 6.11 framgår vilka man brukar diskutera politik med.

Det är absolut vanligast att unga pratar politik med sina vänner, föräldrar och arbets- eller studiekamrater. Andelen som ofta eller ibland diskuterar politik med någon av dessa är omkring 40–45 procent, något som väl motsvarar bilden av politiskt intresse bland unga. Unga diskuterar i mindre utsträckning politik med sin partner jämfört med vänner eller studiekamrater och i minst utsträckning med sina föreningskamrater. Detta ger intrycket att politik och föreningsintressen inte hör ihop. Naturligtvis kan man ifrågasätta denna tolkning

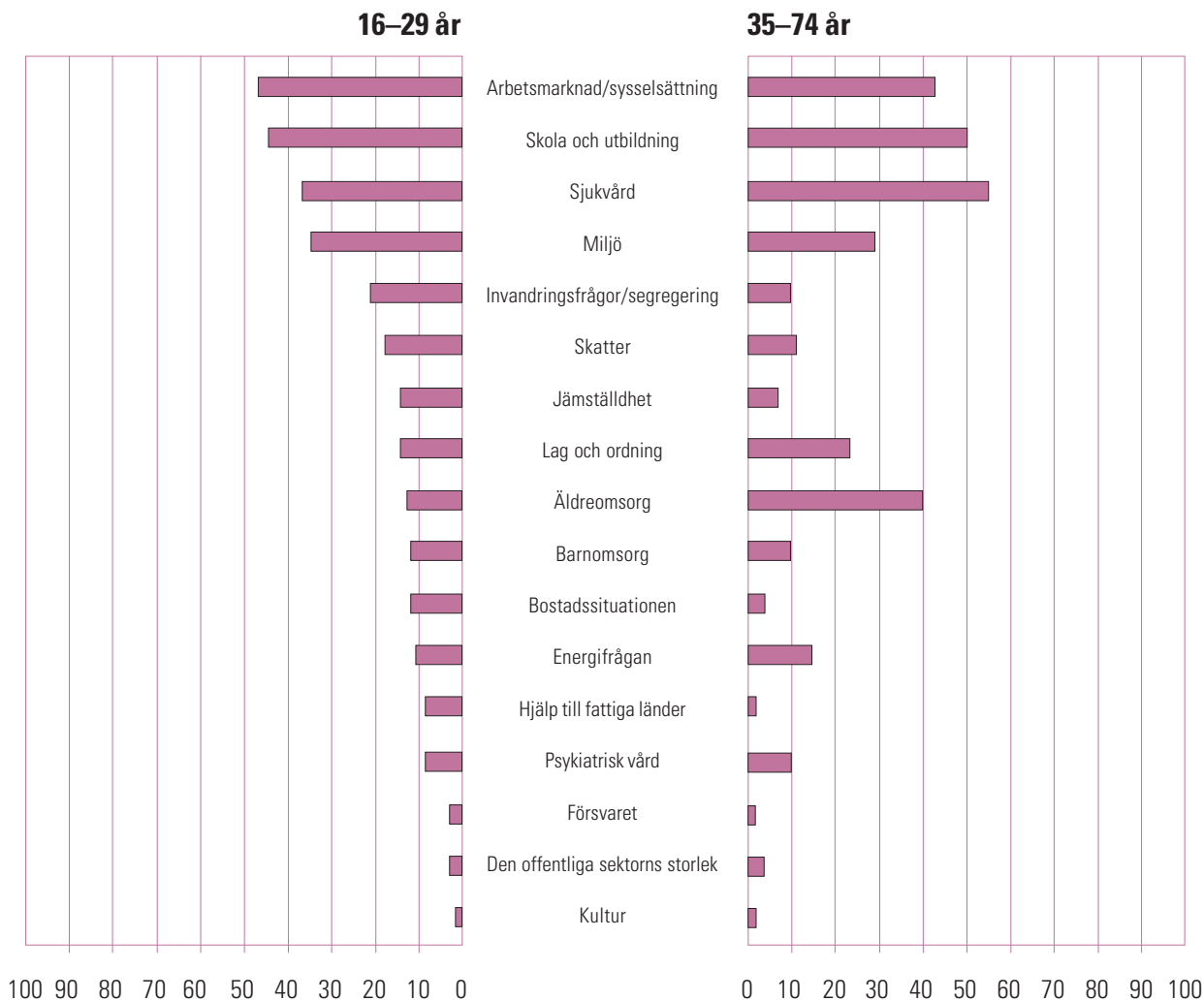

Figur 6.11 Vem man diskuterar politik med, 16–29 år och 35–74 år, 2007. Procent.

när det handlar om medlemmar i ett politiskt parti eller ungdomsförbund. Två procent av de svarande anger att de ofta diskuterar politik med andra i den förening de tillhör, något som mot-

svarar andelen unga som är med i ett politiskt parti eller ett politiskt ungdomsförbund.

I åldersgrupperna över 35 år är det allra vanligast att man diskuterar politik med sin partner

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Svarspersonerna ombads att markera de tre viktigaste samhällsfrågorna just nu bland samtliga alternativ.

Figur 6.12 De viktigaste politiska frågorna, 16-29 år och 35-74 år, 2007. Procent.

eller med sina vänner, 56 respektive 54 procent gör det ofta eller ibland. Hoppet är relativt stort till nästa kategori, 39 procent anger att de brukar diskutera politik med sina arbetskamrater.

De viktigaste politiska frågorna

Den politiska arenan under 2006 präglades av att det var ett valår.

Arbetsmarknadsfrågor, skola och sjukvård ligger högt upp på listan över de viktigaste politiska frågorna hos både unga och äldre.

Störst andel unga prioriterar arbetsmarknads- och sysselsättningsfrågor som viktiga just nu, medan de äldre i störst utsträckning prioriterar sjukvården. En ytterligare skillnad mellan generationerna är att invandringsfrågor och jämställdhetsfrågor prioriteras av en högre andel bland de unga, medan äldreomsorgen samt lag och ordning prioriteras av en högre andel bland de äldre (figur 6.12).

En mer generell fråga är vilken typ av samhälle som man tilltalar mest av, ett där *alla har det ungefär lika bra ekonomiskt* eller ett där *flitiga och duktiga får det betydligt bättre*.

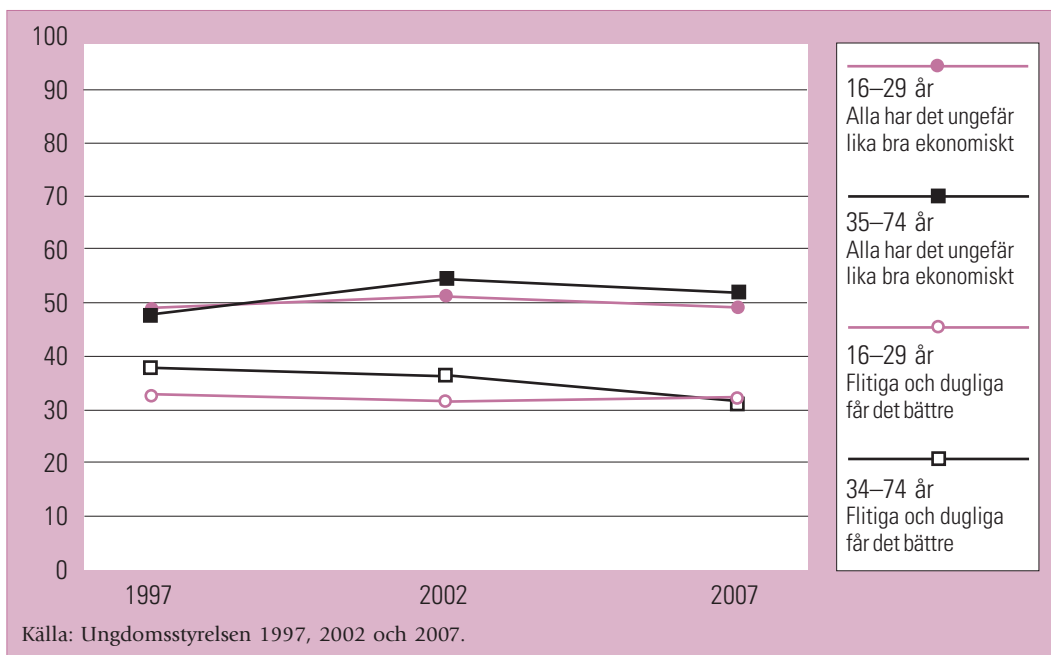
Unga som arbetar eller bor i en storstadskommun tilltalar i större omfattning än övriga grupper av ett samhälle där flitiga och dugliga får det betydligt bättre. Unga som bor i glesbygd eller är arbetslösa sympatiserar i större utsträckning än andra med ett samhälle där alla har det ungefär lika bra ekonomiskt (tabell 6.4).

Värderingen i denna grundläggande ideologiska fråga har inte förändrats i någon större utsträckning sedan Ungdomsstyrelsens förra attityd- och värderingsstudie (Ungdomsstyrelsen 2003). Omkring hälften i både den yngre och äldre gruppen föredrar ett samhälle där alla har det ungefär lika bra, en tredjedel föredrar ett samhälle där de flitiga och dugliga får det bättre medan resten inte tar ställning i frågan (figur 6.13).

Tabell 6.4 Vad man personligen är mest tilltalad av, 16–29 år, om inte annat anges, 2007. Procent

	16–29 år	35–74 år	Födda i Sverige	Utrikes födda	Studerar	Arbetar	Arbetslösa/i åtgärd	Gles-Bygd	Storstad
Ett samhälle där alla har det ungefär lika bra ekonomiskt	50	52	49	52	50	46	55	57	47
Ett samhälle där flitiga och dugliga får det betydligt bättre	33	32	35	22	30	40	27	28	37
Vet inte, ingen uppfattning	17	16	16	26	20	14	18	16	16

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Figur 6.13 Vad man personligen är mest tilltalad av, 16–74 år, 1997–2007. Procent.

Vad kan man påverka?

Det finns olika sätt att påverka sin situation. Det man kanske först kommer att tänka på – åtminstone i ett kapitel om politiskt intresse och deltagande – är att medborgaren genom olika handlingar kan påverka de förtroendevalda och de politiska partierna och på så sätt påverka sin egen situation. Valmöjligheter är ett annat sätt att påverka sin situation. Efter alla 1990-talets reformer kan både unga och äldre numera välja samhällsservice av alla dess slag och därigenom få större makt över det egna livet. Och sist men inte minst, pengar väger tungt. Den som har god ekonomi har helt andra möjligheter att välja bland sådant som är viktigt, till exempel var och hur man bor.

Det finns tankeväckande stora skillnader i vad unga respektive äldre upplever att de kan ha stort inflytande över. De unga upplever i betydligt större omfattning att de har stort inflytande över sitt val av utbildning och yrke, något som är naturligt utifrån den livsfas de befinner sig i. De flesta 1980-talister har haft ett stort antal olika gymnasieutbildningar att välja emellan, likaså har de tillgång till ett stort urval av högskoleutbildningar. Det tillsammans med åldern kan medföra att de även upplever större möjligheter att välja mellan olika yrkesinriktningar jämfört med de äldre – oavsett om det stämmer eller ej – som i vissa fall redan är pensionärer och i andra fall har funnit sin plats i livet. Men naturligtvis är yrkeslivet betydligt mer rörligt

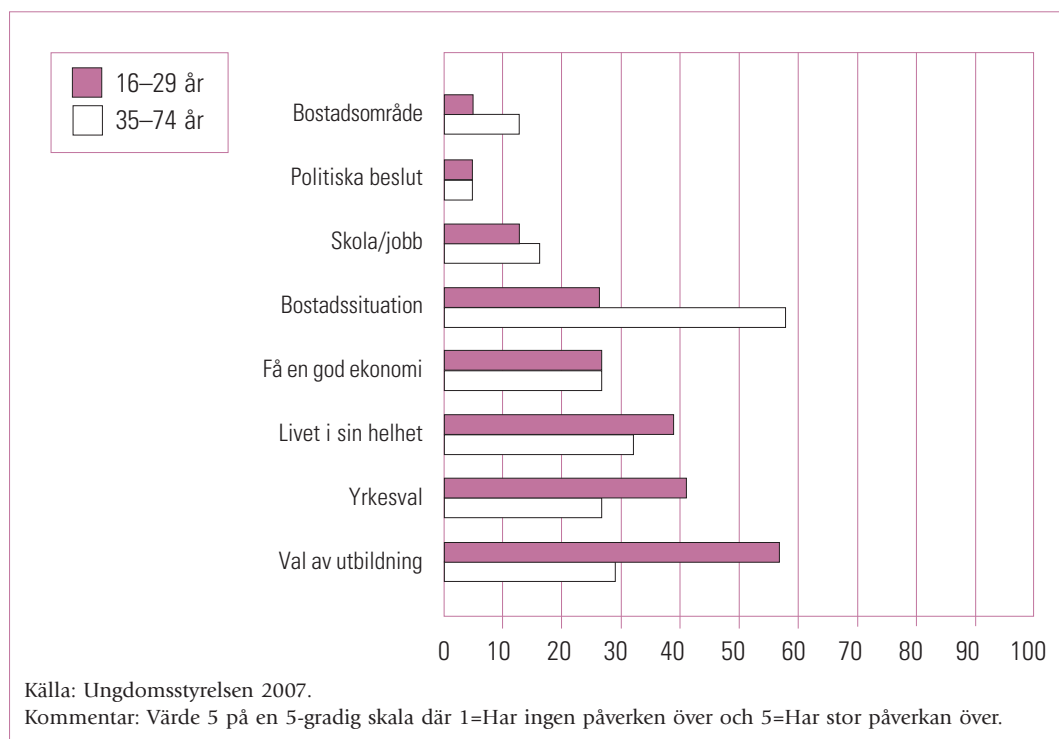
även för dem som är över 35 år idag jämfört med för tidigare generationer. Det, ihop med det livslånga lärandet, är ett resultat av att både de offentliga och privata arbetsplatserna har genomgått stora förändringar, inklusive oväntade och snabba nedläggningar av olika verksamheter.

Boendesituationen är ett annat fält där skillnader mellan de yngre och äldre är omfattande. Av de tillfrågade över 35 år svarar 58 procent att de har stort inflytande över sitt boende, jämfört med 26 procent bland de yngre. Ett liknande mönster, fast i lägre grad, gäller för frågor som rör det egna bostadsområdet.

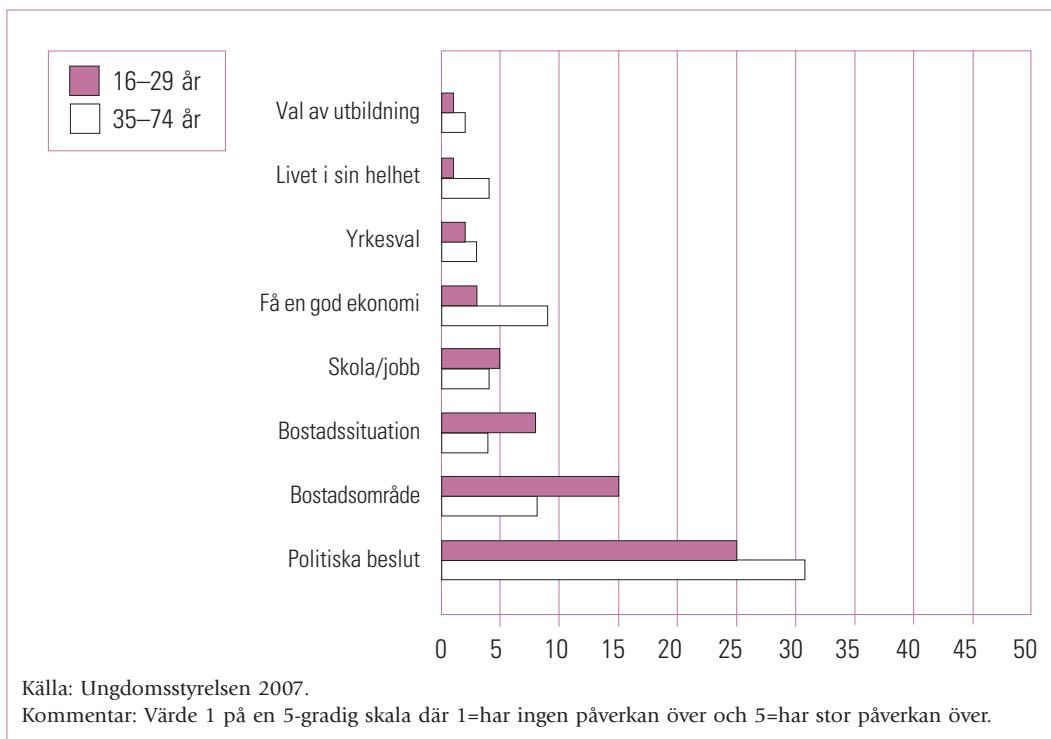
En större andel unga än äldre upplever att de kan påverka hur det egna livet kommer att bli i

sin helhet, 39 jämfört med 32 procent. Det faktum att en större del av livet redan har passerat för de äldre lär ha påverkat svaret på denna fråga, åtminstone i viss mån (figur 6.14).

När man vänder på frågan och granskar vilka frågor som de unga respektive de äldre upplever att de inte har något inflytande alls över finner man mindre skillnader jämfört med svarsalternativet stort inflytande. Både de unga och de äldre är överens om att politiska beslut är det område som är svårast att påverka, och något förvånande är det en större andel äldre än unga som har angett detta, 31 procent jämfört med 25 procent. En större andel av de unga upplever att det är svårt att kunna påverka i frågor som rör det egna bostadsområdet, respek-

Figur 6.14 Saker i livet som man kan påverka, 16–74 år, 2007. Procent.

Figur 6.15 Saker i livet man inte kan påverka, 16–74 år, 2007. Procent.

tive den egna bostadssituationen, medan en större andel äldre upplever att den egna ekonomin är svår att påverka (figur 6.15).

Sammanfattningsvis förmedlar svaren en positiv bild av medborgarinflytande, eftersom betydligt större andelar har valt det högsta svarsalternativet för de olika delfrågorna jämfört med det lägsta. Det förmedlar en bild av att medborgarna upplever att de kan påverka ett flertal viktiga aspekter i det egna livet.

Vem kan påverka?

En fråga som relaterar till det föregående stycket om möjligheter att utöva inflytande över olika frågor är frågorna som mäter upplevelsen av att ens röst hörs. De tillhör klassikerna i med-

borgarundersökningar och lyder *människor i allmänhet har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället* respektive *jag har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället*. Med hjälp av dessa två frågor konstruerades fyra olika kategorier i den förra attityd- och värderingsstudien *De kallar oss unga* (Ungdomsstyrelsen 2003). En liknade konstruktion har nu gjorts i detta material och bilden som framträder är mycket lik den från 2003.

Dagens unga medborgare är relativt pessimistiska i sin syn på medborgarinflytande. Hälften av de svarande anser att ingens röst hörs, det vill säga att vanliga medborgare inte kan påverka de förtroendevalda. Omkring en tredje-

Tabell 6.5 Vem hörs – uppfattningar om medborgares möjligheter att påverka. 16–29 år, 2007. Procent

		Hur stora möjligheter har du att göra dig hörd?	
		STORA	SMÅ
Hur stora möjligheter har andra att göra sig hörda?	STORA	Alla hörs 31	Andra hörs 15
	SMÅ	Jag hörs 4	Ingen hörs 50

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

del, 35 procent, anser att deras röst hörs, antingen i kombination med andra – alla hörs – eller också att bara de hörs – jag hörs. Skillnaderna sedan den förra undersökningen är små, men en något större andel anser 2007 att andra hörs, och en något mindre andel att ingen hörs jämfört med 2002 (tabell 6.5).

Upplevelsen att man själv, till skillnad från folk i allmänhet, har stora möjligheter att föra fram sina åsikter till beslutsfattare – kategorin

jag hörs – uppges i större utsträckning ju äldre man är. Det motsatta fenomenet – andra hörs – uppges i större utsträckning bland de yngre (tabell 6.6).

Individer som är födda utanför Sverige anser i högre grad att det går att göra sin röst hörd, men många anser att det är andras röster som hörs, inte deras. Högskoleutbildade personer tror i störst omfattning på att alla – de själva såväl som andra – kan göra sin röst hörd. Det demo-

Tabell 6.6 Vem hörs – uppfattningar om medborgares möjligheter att påverka. 16–74 år, 2007. Procent

	Ingen hörs	Andra hörs	Jag hörs	Alla hörs	Total
16–19 år	46	21	3	31	100
20–24 år	54	14	4	28	100
25–29 år	52	10	5	33	100
35–54 år	48	13	7	33	100
55–74 år	46	14	9	32	100
Total	48	14	7	32	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

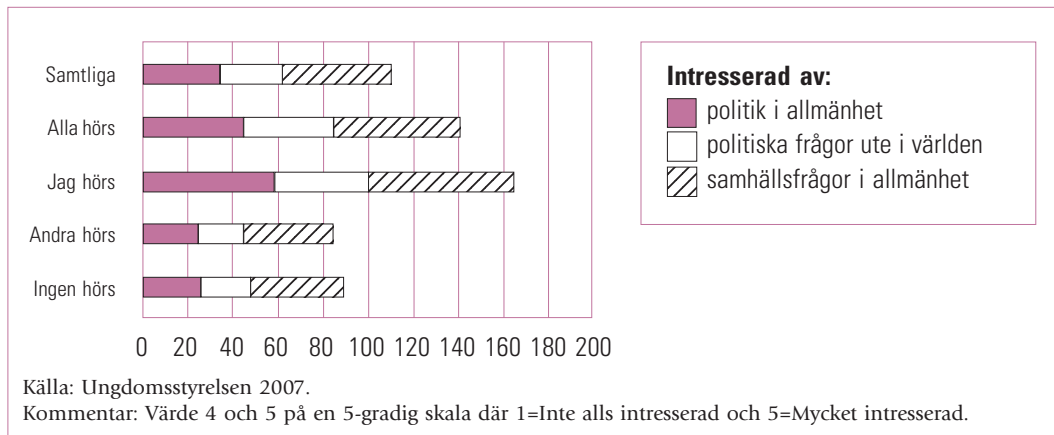
Tabell 6.7 Vem hörs – uppfattningar om medborgares möjligheter att påverka. Indelat efter social bakgrund. 16–74 år, 2007. Procent

	Ingen hörs	Andra hörs	Jag hörs	Alla hörs	Total
KÖN					
Man	48	12	7	33	100
Kvinna	48	16	6	31	100
FÖDD					
Född i Sverige	49	13	7	31	100
Utrikes född	40	20	5	36	100
UTBILDNING					
Högskola.	40	8	10	42	100
Ej högskola	52	16	5	28	100
ARBETARHEM					
Arbetarhem	51	16	5	30	100
Ej arbetarhem	47	11	7	36	100
Total	49	12	7	33	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

kratiska idealet, att folk i allmänhet kan göra sin röst hörd hos dem som har den politiska makten, ligger därmed något närmare den välutbildade gruppen jämfört med andra grupper (tabell 6.7).

Individer som är intresserade av politik och samhällsfrågor anser i större omfattning än andra att vanliga medborgare kan påverka det politiska systemet (figur 6.16).

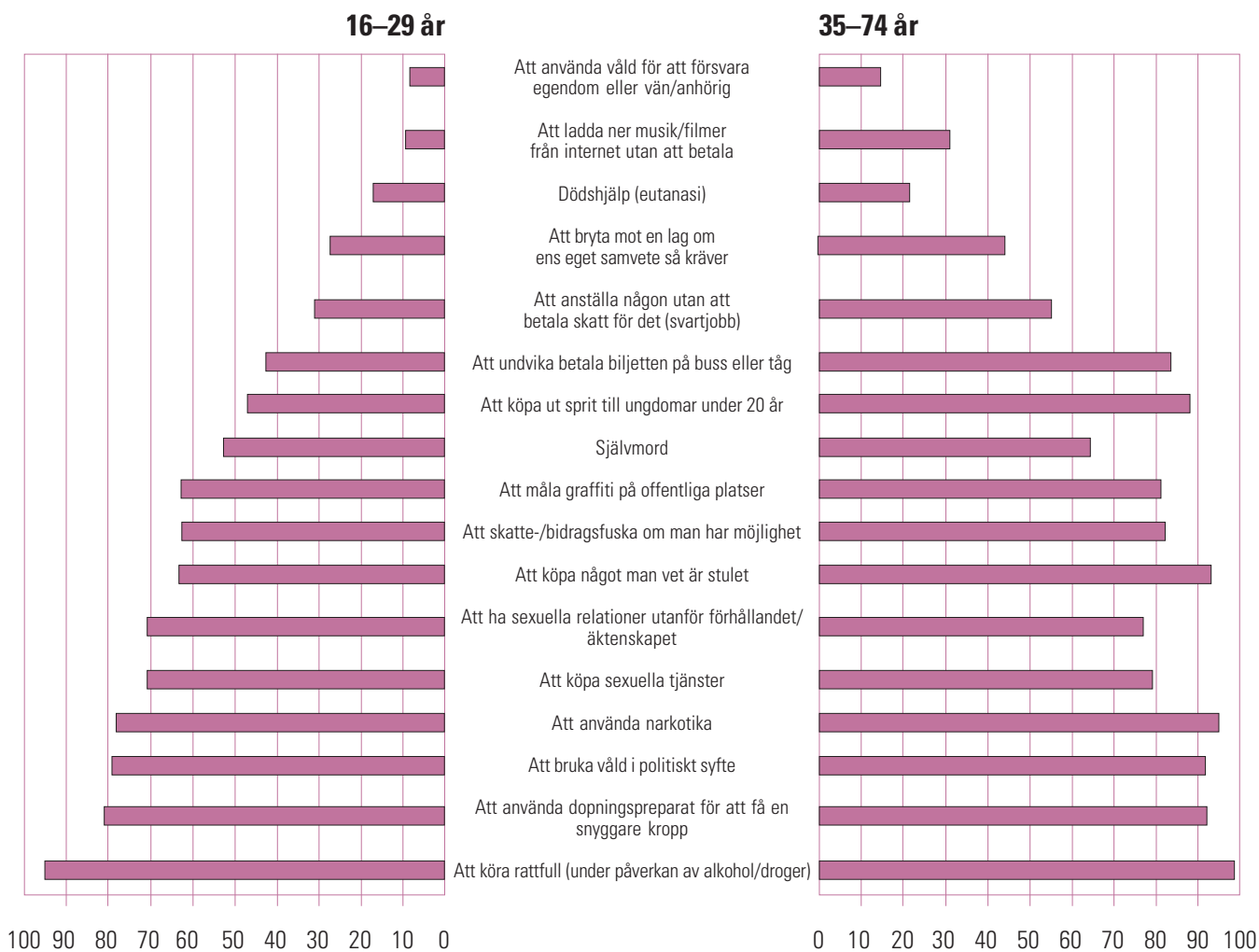

Figur 6.16 Vem hörs – uppfattningar om medborgares möjligheter att påverka. Indelat efter politiskt intresse. 16–74 år, 2007. Procent.

Frågor om etik, vad är rätt och vad är fel

Frågor som relaterar till etik och moral har en nära relation till medborgarrollen. Det är många gånger lätt att bryta mot gällande lagar och bestämmelser, oftast är det bara det egna

samvetet som kan vittna om händelsen. Hur pass noga är det att följa de gällande bestämmelserna för skatter och bidragsfusk, svartjobb, nedladdning från internet och att köra bil nykter? Vissa ställningstaganden förändras sakta bland oss alla, medan vissa åsikter oftast sam-

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 på en 5-gradig skala där 1=Är aldrig rätt och 5=Kan vara rätt.

Figur 6.17 Etiska ställningstaganden, Det är aldrig rätt att göra. 16-74 år, 2007. Procent.

manknippas med ungdomsåren, till exempel en mer liberal syn på narkotika och fildelning.

Det finns stora likheter mellan de unga och de äldre i deras syn på olika etiska frågor, men några tydliga skiljelinjer finns. En betydligt större andel unga anser att det kan vara rätt att ladda ner musik eller filmer från internet utan att betala, endast 9 procent tar helt avstånd från påståendet jämfört med 31 procent bland de äldre. Det är också en större andel unga som anser att det kan vara rätt att åka buss eller tåg utan att betala biljetten, 43 procent tar helt avstånd från att det aldrig är rätt jämfört med 83 procent bland de äldre (figur 6.17).

Däremot anser majoriteten av både de yngre och de äldre att det kan vara rätt att ta lagen i egna händer och använda våld för att försvara egendom eller en vän eller anhörig. Omkring en femtedel tar helt avstånd från dödshjälp, både i den yngre och den äldre gruppen. De allra flesta, drygt 70 procent, tar helt avstånd från att det kan vara rätt att ha sexuella relationer utanför förhållandet eller äktenskapet, eller att köpa sexuella tjänster. Män och kvinnor har dock olika syn på köp av sexuella tjänster. Bland de unga männen håller 7 procent helt med om påståendet att det kan vara rätt att köpa sexuella tjänster, medan andelen är knappt 1 procent

bland de unga kvinnorna. Andelen som tar avstånd från att det kan vara rätt att köpa sexuella tjänster är 75 procent bland de unga männen och 93 procent bland de unga kvinnorna.

Påståendet *Lätta droger bör legaliseras* visar även det en liberalare inställning bland unga, 10 procent instämmer i påståendet av de unga och 5 procent av de äldre. Unga män instämmer i mycket högre grad än unga kvinnor, och unga som är födda utrikes instämmer i högre grad än unga födda i Sverige (tabell 6.8).

När frågor ställs om bruk av alkohol och droger kan vara rätt så uppger en större andel 16–19-åringar och unga födda i Sverige än 25–29-åringar och unga födda utrikes att de anser att det kan vara rätt att köpa ut sprit åt ungdomar som är under 20 år. En av fyra i åldern 20–24 år anser att det kan vara rätt att använda narkotika och en lika stor andel i åldern 16–19 år instämmer i att det kan vara rätt att använda dopningspreparat. Det är framförallt unga män som instämmer i högre grad, medan unga kvinnor i större utsträckning svarar att det aldrig är rätt.

Full samsyn mellan olika grupper finns dock på rattonykterhet, 95 procent anser att det aldrig är rätt att köra rattfull (tabell 6.9).

Tabell 6.8 Lätta droger bör legaliseras. Indelat efter kön, svensk/utrikes född samt åldersgrupp. 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	35–74 år	Född i Sverige	Utrikes född	Man	Kvinna	Total 16–29 år
Instämmer inte alls	77	80	83	92	80	71	74	83	80
Instämmer helt	13	9	8	5	10	16	14	7	10

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

Tabell 6.9 Andel som svarar är aldrig rätt. Indelat efter kön, född i Sverige eller utrikes född. 16–29, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Född i Sverige	Utrikes född	Man	Kvinna	Total 16–29 år
Att köra rattfull	94	96	95	95	92	92	98	95
Att använda dopningspreparat	75	81	85	81	75	75	86	81
Att använda narkotika	82	75	78	78	80	72	85	78
Att köpa ut sprit till unga under 20 år	42	40	57	44	65	41	52	47

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

I det stora hela framträder en bild av att de normer och värderingar som frågorna belyser är mer beständiga än föränderliga i sin karaktär. Det går inte att förutspå några större förändringar i hur vi agerar i olika etiska frågor utifrån en ökad globalisering, till exempel finner vi väldigt svaga samband mellan en mer liberal inställning till narkotika och att ha rest utomlands många gånger. Likheterna dominerar istället mellan generationer med ett enda riktigt undantag, som är fildelning på internet.

Den frågan delar den svenska befolkningen i två tydliga läger, de unga som är för fri fildelning (59 procent anser att det kan vara rätt) och de äldre som anser att det är fel (23 procent av dem anser att det kan vara rätt).

KAPITEL 7

Samma villkor i politiken?

Om ungdomars politiska delaktighet och inflytande

Ungas verkliga möjlighet till delaktighet och inflytande är ett av ungdomspolitikens övergripande mål. Att unga har samma möjligheter som andra att påverka samhällets beslutsfattande kan också ses som en mänsklig rättighet (prop. 2004/05:2).

En av anledningarna till att ungas inflytande ges sådan tyngd är att det finns tecken på att de i mindre utsträckning än andra engagerar sig och gör sina röster hörda i demokratin. Inte minst är det bekymmersamt att unga i mindre utsträckning än andra deltar i de allmänna valen som är den representativa demokratin huvudkanal för inflytande. I riksdagsvalet 2006 låg valdeltagandet i åldern 18–29 år drygt 6 procentenheter under genomsnittet för hela riket (SCB 2007b).

Ett sätt att försöka öka ungas inflytande skulle kunna vara att genom någon form av kvotering öka deras andel i samhällets beslutsfattande församlingar. En mer proportionell representation av unga är självklart något att sträva efter. Det är dock långt ifrån säkert om en sådan åtgärd verkligen skulle leda till ett ökat genomslag för ungdomsgruppens åsikter. Social representativitet leder nämligen inte nödvändigtvis till åsiktsmässig representativitet. I en studie av svenska kommuner visar sig de yngre medborgarnas åsikter representeras ungefär lika bra av äldre politiker som av yngre (Wohlgemuth 2006b).¹

Möjligheterna till politiskt inflytande är dock inte begränsat till valdeltagande eller till för-
troendeuppdrag i politiska församlingar. I de-

mokratien finns många andra möjligheter att göra sin röst hörd; arbete i föreningar, kontakter med politiker och olika slags aktioner och manifestationer är bara några exempel. Resultaten från 2007 års attityd- och värderingsstudie visar också att unga inte är mer passiva än äldre inom alla typer av politiska aktiviteter. Det finns politiska uttrycksätt som i högre grad används av dem än av äldre medborgare (se figur 7.3). Även om ungas röst inte hörs lika starkt som andras inom de traditionella kanalerna för politiskt inflytande är det möjligt att deltagande i nya former och på nya arenor delvis kan kompensera detta. En gemensam nämnare för dessa alternativa former av politisk aktivitet är att de utövas vid sidan av den representativa demokratin och alltså inte i första hand riktar sig mot partier, politiker eller andra beslutsfattare.

För att öka kunskapen om aktiviteter vid sidan av den representativa demokratin undersöks i detta kapitel tre olika politiska handlingar:

1. direktaktion
2. köpbojkott
3. politisk debatt på internet.

Dessa jämförs med en fjärde mer traditionell politisk aktivitet:

4. kontakt med politiker.

I kapitlet ställs två frågor. Den första är vad som påverkar ungas benägenhet att delta i det politiska livet. Den andra är om det går att urskilja skillnader mellan de faktorer som påver-

kar unga medborgares deltagande jämfört med äldre. För att kunna besvara frågorna har jag använt Ungdomsstyrelsens enkätundersökning. I ett antal analyser jämförs ett urval yngre medborgare (16–29 år) med ett urval äldre medborgare (35–74 år). Med ”medborgare” avses här inte nödvändigtvis svenska medborgare i juridisk mening utan snarare individen som potentiell politisk aktör i demokratin.²

Undersökningen kommer till en rad intressanta slutsatser vilka utförligt sammanfattas i slutet av kapitlet. Två huvudslutsatser kan jag dock lyfta redan här:

Huvudslutsatser

- Det finns oväntat många skillnader mellan de faktorer som förklarar yngre och äldre medborgares benägenhet till politiskt deltagande.
- Vid sidan av social bakgrund och aktuella levnadsförhållanden förklaras ungas benägenhet till politiskt deltagande i oväntat hög grad av attityder och värderingar.

Den första slutsatsen understryker hur viktigt det är att i ungdomspolitikerna ta hänsyn till de specifika villkor och förutsättningar som präglar ungdomstiden. En politik som syftar till att öka ungas delaktighet och inflytande bör grunda sig på forskning om just unga och inte utgå från föreställningar om politiskt deltagande i allmänhet. Skillnaderna mellan vad som förklarar ungas och äldres deltagande sammanfattas i slutet av kapitlet (se tabell 7.2). Några exempel kan dock nämnas:

Exempel

- Män visar större benägenhet att ta kontakt med politiker bland de äldre men inte bland de unga.
- Arbetslöshet ökar benägenheten att delta i köpbojkotter bland unga men inte bland äldre.
- Ett lågt politiskt förtroende och låg social tillit ökar benägenheten att delta i direktaktioner bland unga men inte bland äldre.
- Att studera ökar benägenheten att diskutera politik på internet bland de unga men minskar benägenheten bland de äldre.

Den andra slutsatsen är att ungas politiska deltagande i oväntat hög grad förklaras av attityder och värderingar. Detta kan ses som ett positivt budskap till dem som strävar efter att öka ungas engagemang och delaktighet i demokratin. Den dominerande uppfattningen inom forskningen har länge varit att politiskt deltagande av det slag som undersökts här är starkt knutet till individens sociala bakgrund och levnadsförhållanden. I den mån det nu visar sig att den politiska delaktigheten och engagemanget bland unga även i hög grad förklaras av mjukare faktorer som politiskt intresse och politiskt självförtroende framstår det som lättare att på politisk väg åstadkomma åtgärder för att öka deltagandet.

Vilka faktorer är det då närmare bestämt som påverkar ungas benägenhet att delta politiskt. En starkt förenklad bild kan ges genom att skilja på två typer av deltagande. Det traditionella, som utgörs av aktiviteter inom ramen för den repre-

sentativa demokratin och det icke-traditionella som består av aktiviteter utanför den representativa demokratin. Det traditionella deltagandet bland unga gynnas av följande egenskaper.³

Det traditionella deltagandet ta kontakt med politiker:

- Välutbildad med välutbildade föräldrar
- Född i Sverige med svenska föräldrar
- Intresserad av samhällsfrågor
- Gott politiskt självförtroende
- Diskuterar ofta politik
 - Med familj och vänner
 - Med arbets- eller studiekamrater
 - Inom föreningslivet

Med ett icke-traditionellt deltagande avses här politiska aktiviteter utanför den representativa demokratin. Resultaten visar att det icke-traditionella deltagandet gynnas av samma egenskaper som det traditionella deltagandet i rutan ovan. Utöver detta tillkommer dock även följande egenskaper:

Det icke-traditionella deltagandet direktaktion eller köpbojkott:

- Man
- Arbetslös
- Lågt förtroende för politiska institutioner
- Låg tilltro till det politiska systemets lyhörddhet
- Stöder vänsterorienterade samhällsmål
- Stöder postmaterialistiska samhällsmål

En reflektion är att i förklaringarna till de ungas deltagande utanför den representativa demokratin kombineras de renodlade resursfaktorerna som utbildning, politiskt självförtroende och tillgång till sociala nätverk med faktorer som är uttryck för ett ifrågasättande av demokratins sätt att fungera. Resultaten visar att ett lågt förtroende för demokratins institutioner och en låg tilltro till det politiska systemets lyhörddhet inte nödvändigtvis behöver leda till att man blir desillusionerad och passiv. Det kan också vara frågan om en skepticism, eller kanske ett uttryck för realism, som kan stimulera till politiskt engagemang. Omvänt kan resultaten förstås som att en mer eller mindre godtrogen förnöjsamhet och tilltro till det politiska systemet kan motverka ett aktivt deltagande av det icke-traditionella slaget.

Går det då att med utgångspunkt från resultaten se några möjliga åtgärder genom vilka det politiska deltagandet bland unga skulle kunna stimuleras?

Sätt att öka det politiska deltagandet bland unga:

- Stimulera intresset för samhällsfrågor
- Hjälpa att bygga upp politiskt självförtroende
- Stimulera politiska diskussioner på vardagslivets olika arenor

Några konkreta sätt att förverkliga förslagen ovan vore genom mer bevakning av och diskussion om aktuella samhällshändelser i skolan. Mer övning i skolan av att i tal och skrift uttrycka sin egen åsikt och argumentera mot andras. Utöver skolan framstår även föreningslivet som en möjlig arena för ungdomar att träna politiska färdigheter och grundlägga ett

politiskt självförtroende. Åtgärder som underlättar ungas egen organisering och resurser som stärker föreningslivet som arena för samhällsdiskussion skulle även detta indirekt kunna bidra till att stärka ungas möjligheter till politiskt inflytande.

Politiskt deltagande

Ett vanligt sätt att definiera politiskt deltagande har länge varit som handlingar utförda i syfte att påverka det politiska beslutsfattandet. Ett exempel på en sådan traditionell definition kan hämtas från den ledande forskaren Sidney Verba med kollegor:

By political participation we refer to those legal acts by private citizens that are more or less directly aimed at influencing the selection of governmental personnel and/or the actions that they take. (Verba, Nie & Kim 1978)

På senare tid har forskningen dock ofta visat att medborgarnas politiska aktiviteter i västvärldens postindustriella och globaliserade samhällen uppträder i nya former. Definitionen av politiskt deltagande kan därmed anses ha blivit för snäv för att rymma den fulla repertoar av handlingar som dagens medborgare använder för att uttrycka sina politiska uppfattningar. Pippa Norris menar till exempel att det politiska deltagandet har utvecklats och diversifierats när det gäller vilka som är aktörerna, vilka handlingar som utförs samt vem det är man vill påverka (Norris 2002). Norris väljer därför att definiera politiskt deltagande som:

Any dimensions of activity that are either designed directly to influence government agencies and the policy process, or indirectly to impact civil society, or which attempt to alter systematic patterns of social behaviour. (Norris 2001)

I Norris definition ingår såväl illegala politiska aktiviteter, aktiviteter som utövas av andra aktörer än enskilda individer, till exempel av föreningar, organisationer och nätverk samt aktiviteter som inte i första hand syftar till att påverka samhällets valda makthavare utan även andra typer av aktörer. Oavsett hur man väljer att definiera politiskt deltagande är det dock ett faktum att medborgare delvis väljer andra politiska aktiviteter idag än vad de gjort under andra tidsperioder. Ett uttryck för förändringen är att politiska handlingar som tidigare betraktades som utmanande eller avvikande idag anses helt rumsrena och används av de breda folklagren. Exempel på aktiviteter som på detta sätt har "normaliserats" är olika slags manifestationer, namninsamlingar och köpbojkotter (Kaase & Marsh 1979, Petersson et al. 1998).

Att förklara politiskt deltagande?

Sidney Verba med kollegor har träffande menat att frågan om varför någon är politiskt passiv kan ha tre möjliga svar. Det första är att individen inte *kan*. Med detta avses att han/hon saknar de grundläggande resurser som behövs för att uttrycka sig politiskt. Det andra svaret är att individen inte *vill*, det vill säga att han/hon inte har intresse av eller engagemang nog för att uttrycka sina åsikter och delta politiskt. Det tredje svaret är att *ingen frågade*. Med detta menas att indivi-

den inte ingår i något socialt nätverk inom vilket han eller hon har blivit tillfrågad om att delta i politiska aktiviteter (Verba et al. 1995).

Socioekonomi, resurser och attityder

Om man ser till de flesta traditionellt använda former av politisk aktivitet finner man en stark koppling mellan individens socioekonomiska bakgrund och benägenheten att delta politiskt. Inte minst har utbildningsnivån visat sig vara en mycket viktig faktor i detta sammanhang (Verba 2003). Det mer eller mindre genomgående mönstret är att individer med hög social status är mer delaktiga i det politiska livet än individer med låg status (Verba et al. 1995).

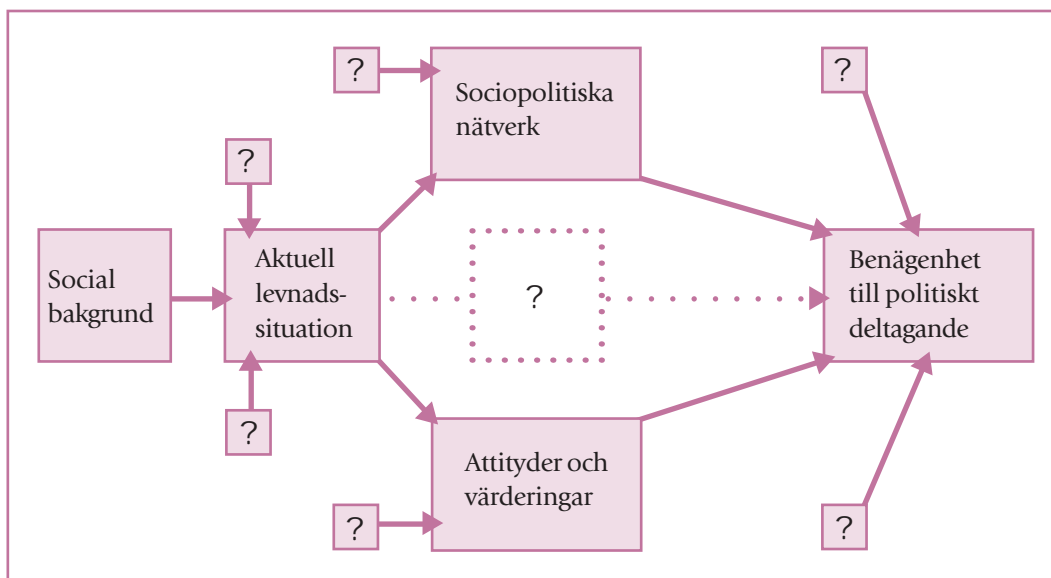
Den rena socioekonomiska modellen för att förklara politiskt deltagande, ofta kallad SES-modellen, har ofta visat sig räcka en god bit på vägen för att förklara individers politiska deltagande. Frågan som många forskare sökt svar på är dock hur detta mer exakt kan komma sig (Verba et al. 1995). Resultaten visar att socioekonomiska faktorer påverkar deltagandet därför att dessa faktorer i sin tur genererar olika typer av icke-materiella resurser som underlättar och stimulerar till politisk aktivitet. Exempel på sådana resurser är politisk kunskap, politiskt självförtroende och olika slags färdigheter som underlättar när man vill göra sin röst hörd. Det har även visat sig finnas starka kopplingar mellan socioekonomiska faktorer och tillgång till olika slags sociala nätverk som stimulerar politiskt engagemang och rekryterar individer till politiska aktiviteter.

Utöver de icke-materiella resurserna finns även en annan typ av faktorer som i olika hög grad är kopplade till socioekonomin. Detta gäl-

ler attityder och värderingar som gör individer mer eller mindre motiverade att delta i det politiska livet. Exempel på sådana attityder kan vara intresse för politik samt förtroende för politiska institutioner eller för det politiska systemet i sig.

I detta kapitel används en analysmodell i vilken såväl socioekonomiska faktorer som sociopolitiska nätverk samt attityder och värderingar ingår. Modellen är inte helt identisk med, men har likheter med den så kallade CVM-modellen som utvecklats av Sidney Verba med kolleger (Verba et al. 1995).⁴ Undersökningens analysmodell illustreras i figur 7.1.

Modellen tar sin utgångspunkt i medborgarens sociala bakgrund. Med *social bakgrund* avses här förutsättningar som den enskilde individen knappast själv kan påverka såsom kön, invandrarbakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå. Denna typ av mer eller mindre utifrån givna egenskaper förklarar i sin tur en relativt stor del av individens *aktuella levnadssituation* som exempelvis yrke, utbildning och inkomst. Den aktuella levnadssituationen utgör sedan en väsentlig del av förklaringen till i vilken utsträckning medborgaren ingår i *sociopolitiska nätverk* samt vilka *attityder och värderingar* medborgaren omfattar. I modellens sista steg förväntas att ingåendet i sociopolitiska nätverk samt vissa typer av attityder ska kunna förklara en relativt stor del av medborgarens benägenhet att delta i olika politiska aktiviteter. Det finns dock även en rad faktorer som inte ingår i modellen men som påverkar det politiska deltagandet. Dessa mer eller mindre okända faktorer illustreras i figur 7.1 med frågetecknen.

Figur 7.1 Undersökningens analysmodell.

Olika former av deltagande

På vilket sätt skiljer sig då förklaringarna till olika former av deltagande? En av de viktigaste aspekterna av detta är att politiska aktiviteter kan vara mer eller mindre resurskrävande (Verba & Nie 1972, Verba et al. 1995). Med detta menas att vissa typer av aktiviteter kräver mer än andra av den enskilde för att kunna utföras. För att ta kontakt med politiker krävs exempelvis oftast ett visst mått av politiskt självförtroende samt någorlunda goda färdigheter i att uttrycka sig. Deltagande i direktaktioner underlättas av utvecklade sociopolitiska nätverk inom vilka aktioner kan planeras och genomföras. Allmänna val och namninsamlingar utgör två exempel på politiska aktiviteter som är relativt lätta att delta i och som inte kräver så mycket av utföraren. Eftersom tillgången till politiska resurser i hög grad beror på individens socioekonomiska situation leder detta till att mer resurskrävande

former av politiskt deltagande i högre grad används av samhällets mer välbeställda grupper (Rosenstone & Hansen 1993, Verba et al. 1995).

En annan viktig distinktion kan göras mellan politiskt deltagande med direkt koppling till den representativa demokratin och politiskt deltagande som utförs vid sidan av denna (Pettersson et al. 1998). Som framgår av figur 7.2 ligger tyngdpunkten i denna undersökning på former av deltagande som utförs vid sidan av den representativa demokratin. Enda undantaget är kontakter med politiker som har en mer direkt koppling till den representativa demokratin. Kontakter med politiker fungerar här som en referenspunkt som gör det möjligt att jämföra ett traditionellt eller "konventionellt" politiskt deltagande, som utförs inom lagens ramar och riktar sig mot den representativa demokratis institutioner, med ett mer icke-traditionellt deltagande. Något som också fram-

		Resurskrav		
		SMÅ	MEDELSTORA	STORA
Koppling till representativa demokratin	DIREKT	Valdeltagande	Partimedlemskap	Kontakta politiker
	INDIREKT	Namninsamling	Köpbojkott	Direktaktion Politik på nätet

Figur 7.2 Exempel på olika former av politiskt deltagande efter anknytning till den representativa demokratis institutioner samt efter krav på politiska resurser.

går av figur 7.2 är att det endast är relativt resurskrävande former av deltagande som ingår i undersökningen.

Ungas politiska delaktighet

En stor del av den internationella litteraturen om ungas politiska deltagande tar sin utgångspunkt i observationer av att yngre medborgare i allt större utsträckning fjärrar sig från gemensamma samhällsangelägenheter. Unga har visserligen även tidigare visat sig mindre politiskt aktiva än medelålders, problemet som forskningen nu pekar på är att gapet mellan yngre och äldre tycks ha blivit större samtidigt som man kan konstatera att de yngres politiska delaktighet inte heller nämnvärt ökar i takt med att de blir äldre (Delli Carpini 2000, Fahmy 2006, Lee Kaid et al. 2007). Att unga drar sig från det gemensamma yttrar sig på en rad olika sätt. Bland annat visar sig de yngre i mindre utsträckning lita på sina medmänniskor, vara mindre intresserade av politik, ha mindre kun-

skap om aktuella samhällsfrågor och om hur politiskt deltagande går till. Inte minst uppvisar de oroande låga nivåer av faktiskt politiskt deltagande (Delli Carpini 2000, Fahmy 2006).

Många studier har ägnats åt att försöka förstå vad det beror på att ungas deltagande i det politiska livet minskar. En slutsats som ofta har dragits är att de yngre egentligen inte bryr sig mindre om gemensamma angelägenheter eller är mindre intresserade än de äldre. Problemet är istället att denna grupp ofta saknar tilltro till att ett politiskt engagemang av det traditionella slaget skulle vara ett effektivt sätt att utöva påverkan eller för att uppnå något man strävar efter (Delli Carpini 2000).

En förklaring som har getts är att ungas lägre tilltro till möjligheterna till delaktighet och engagemang i gemensamma angelägenheter har att göra med att förtroendet för det gemensamma, stat och myndigheter, har undergrävs av en längre tids omfattande negativ publicitet kring det offentliga. En annan förklaring är att

den representativa demokratin och de traditionella inflytandekanalerna, partier och organisationer, stänger ute de unga genom att inte vara öppna och mottagliga för deras politiska engagemang (Delli Carpini 2000).

En annan förklaring till det ökande åldersgapet är att det snarare är uttryck för ett långsiktigt värderingsskifte i postindustriella samhällen i riktning mot individualism och en större misstro mot hierarki och auktoriteter (Inglehart & Welzel 2005). Kopplad till denna förklaring är hypotesen att det politiska deltagandet bland de unga kanske inte har minskat utan tagit sig uttryck i nya former av aktiviteter som inte rymms inom traditionella definitioner av politiskt deltagande (Norris 2002).

I ett svenskt perspektiv finns dock anledning att ifrågasätta huruvida åldersgapet i politiskt deltagande skulle vara så dramatiskt som litteraturen gör gällande. Statsvetaren Susanne Johansson visar i en aktuell undersökning att det i Sverige är närmast felaktigt att utpeka medborgare i åldern 15–29 år som en politiskt passiv grupp. I flera av de former av deltagande som studeras av Johansson visar sig de yngre medborgarna vara ovanligt aktiva (Johansson 2007). Figur 7.3 som grundar sig på data från Ungdomsstyrelsens enkätundersökning ger även den en blandad bild. Av figuren framgår att benägenheten att delta politiskt är större bland de unga när det gäller vissa aktiviteter samtidigt som den är större bland de äldre när det gäller andra.

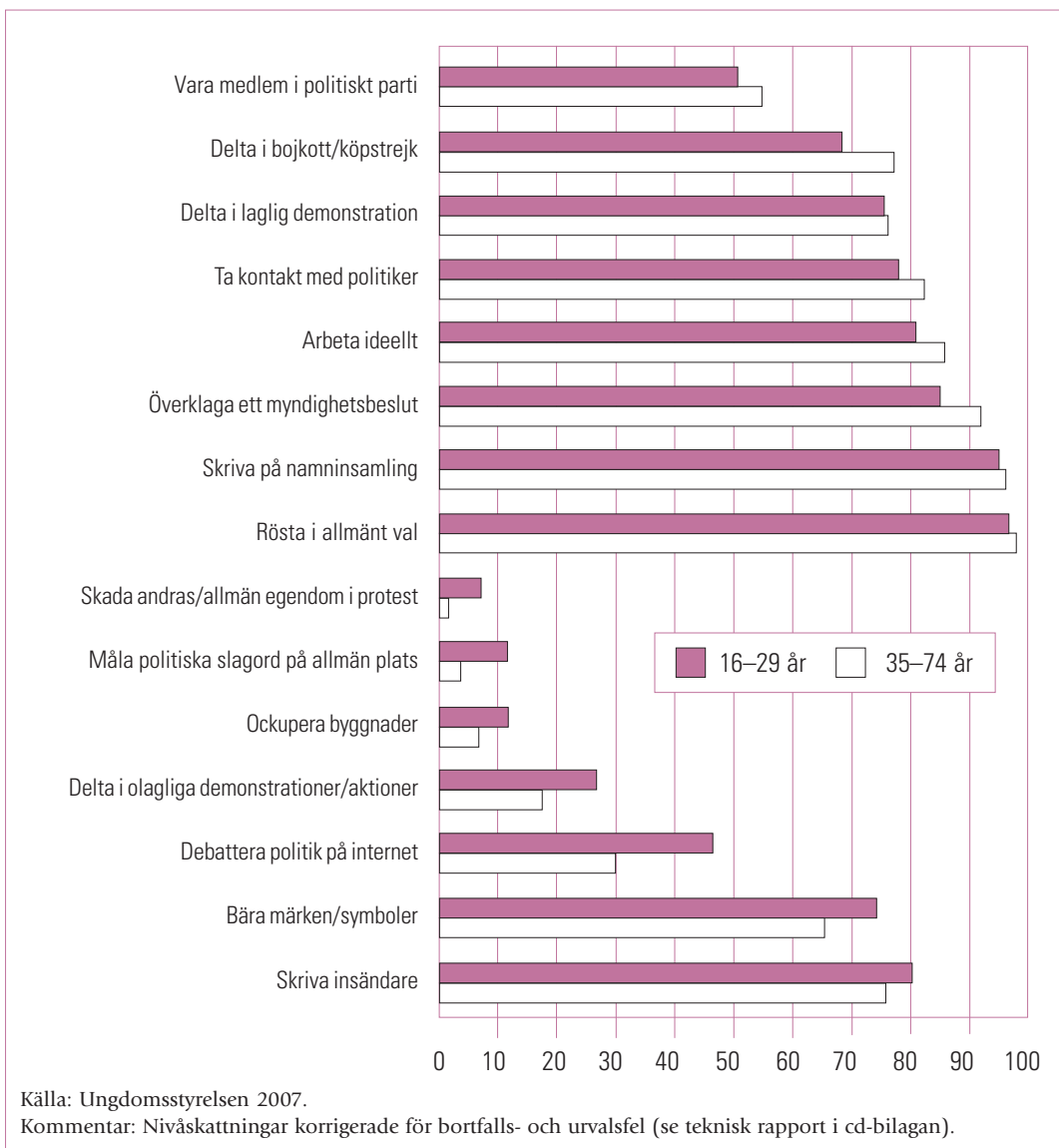
Frågan som ska undersökas i detta kapitel är dock inte vad som kan förklara eventuella nivåskillnader i yngre och äldre medborgares politiska deltagande. Istället är frågan om *orsakerna* till yngre och äldre medborgares politiska deltagande skiljer sig åt. Frågan om förklaringar till politiskt deltagande kan vara betingade av

ålder har undersökts i relativt liten utsträckning. Ett undantag är dock studien av Susanne Johansson. Johansson undersöker inte direkt skillnaderna mellan yngre och äldre medborgare utan inriktar sig istället på skillnader mellan yngre medborgare (15–29 år) som befinner sig i olika livsfaser.

Johansson finner i sin undersökning vissa skillnader mellan de unga som befinner sig i "vuxna" livsfaser och de som lever ett mer ungdomligt och obundet liv (Johansson 2007). Om man ser till aktiviteter som utförs vid sidan av den representativa demokratin visar Johansson att utbildningsnivå, vilja att bo kvar på nuvarande bostadsort och att stå till vänster på den politiska skalan har positiva effekter bland dem som befinner sig i vuxna livsfaser men inte bland dem som lever ett mer ungdomligt liv.⁵ Även för deltagandeformer med direkt koppling till den representativa demokratin visar sig vänsterorienterade åsikter ha en signifikant positiv effekt bland dem som befinner sig i vuxna livsfaser men inte bland dem som lever ett mer ungdomligt liv (Johansson 2007). Johanssons resultat indikerar att det kan finnas olika förklaringar till politiskt deltagande bland yngre och äldre medborgare.

Analysmodellen

I detta avsnitt introduceras stegvis undersökningens variabler. Modellen innehåller 16 variabler vars betydelse för det politiska deltagandet närmare ska undersökas. Därutöver ingår ett antal variabler vars effekter inte diskuteras vidare i kapitlet. Dessa variabler är kontrollvariabler som det av statistiska skäl är viktigt att ta hänsyn till men som av utrymmesskäl inte redovisas. De flesta variablerna i modellen grundar sig på uppgifter som samlats in genom Ungdomsstyrelsens enkät. För en detaljerad

Figur 7.3 Andel som har utfört eller kan tänka sig att utföra ett antal olika politiska handlingar. 16-74 år, 2007. Procent.

beskrivning av vilka frågor i enkäten som har använts och av hur variabelerna har kodats hänvisas till förteckningen i metoddelen sist i kapitlet.

Sociala bakgrundsfaktorer

Gemensamt för de sociala bakgrundsfaktorerna är att enskilda individer i princip inte kan påverka dem. De är sådana man får vid födseln och sedan får leva med. I analysen riktas fokus mot tre faktorer av detta slag: kön, invandrarbakgrund samt föräldrarnas utbildningsnivå. Ur ett jämlikhetsperspektiv kan det ses som mer otillfredsställande ju större del av benägenheten att delta i politiken som har sitt upphov i dessa, för individen, påverkbara faktorer.

Föräldrarnas utbildningsnivå. De processer som påverkar benägenheten att delta politiskt visar sig ofta ha sin grund i den socialisering som sker under individens uppväxt (Verba et al. 1995). Individer med välutbildade föräldrar tenderar att i betydligt högre grad utsättas för politiska stimuli under uppväxten än de med lågutbildade föräldrar. Politiskt intresse och engagemang har i hög grad visat sig överföras från föräldrar till barn och därmed leda till en större benägenhet till politiskt deltagande i nästa generation. Utöver denna socialisering av attityder som främjar politiskt deltagande har föräldrarnas socioekonomiska situation, i form av i första hand utbildning och yrkesposition, en stark indirekt effekt på barnens benägenhet till politiskt deltagande. Barn till föräldrar med högre utbildning tenderar att senare i livet själva skaffa sig en högre utbildning vilket i sig leder till en ökad benägenhet att delta politiskt (Verba et al. 1995). Forskning från USA har visat att ungefär en fjärdedel av den politiska aktivite-

ten hos äldre kan förklaras genom de direkta och indirekta effekterna av föräldrarnas utbildningsnivå (Verba et al. 2001).

Kön. Svensk forskning har tidigare visat att män i större utsträckning är aktiva inom politiska partier än kvinnor och att de i större utsträckning tar kontakt med politiker, tjänstemän och massmedier för att uttrycka sin åsikt. Kvinnor har däremot i högre grad visat sig delta i olika slags manifestationer, protesthandlingar samt i allmänna val (Petersson et al. 1989, Petersson et al. 1998, Holmberg & Oscarsson 2004).

Invandrarbakgrund. En tredje bakgrundsfaktor är huruvida man själv eller ens föräldrar har invandrat till Sverige⁶. Tidigare svensk forskning har tämligen entydigt visat att invandrarbakgrund har ett negativt samband med politiskt deltagande. Invandrare deltar inte i samma utsträckning i de politiska partiernas arbete, tar inte kontakt i samma utsträckning för att påverka samhällsfrågor och deltar i lägre grad i de kommunala valen (Petersson et al. 1998). Även om det finns stora variationer inom gruppen invandrade så deltar de generellt sett i mindre utsträckning i det politiska livet och har i lägre grad politiskt självförtroende än de som är födda i Sverige (Adman & Strömblad 2000).⁷

Levnadssituation

Nästa uppsättning faktorer tar fasta på de levnadsförhållanden som individen lever under vid tidpunkten för undersökningens utförande. Undersökningen fokuserar här på tre faktorer: den egna utbildningen, arbetslöshet samt om medborgaren studerar.

Utbildningsnivå. Sambandet mellan utbildning och politiskt deltagande är mycket väl belagt inom den politiska sociologin. De lågutbildade är passiva, de högutbildade aktiva (Petersson 1989, Verba 2003). Verba et al. konstaterar att en persons utbildningsnivå i princip påverkar varje annan känd faktor av betydelse för det politiska deltagandet. Utbildningen ger ett större politiskt intresse, större kunskap om samhällsfrågor samt övning i olika färdigheter som underlättar deltagande. De välutbildade får därutöver intressantare och mer välbetalda jobb i vilka de utvecklar färdigheter som underlättar politiskt deltagande. Samtidigt ger utbildningen direkt och indirekt tillgång till mer utvecklade sociopolitiska nätverk som gör att de i högre grad blir indragna i politiskt arbete (Verba et al. 2001). Petersson et al. konstaterar dock att utbildningsskillnader inte slår igenom lika starkt på alla typer av politiskt deltagande. Det är aktiviteter som kräver ett stort mått av personligt initiativ som är starkast kopplade till utbildningsnivå. Starkast är sambandet för att ta kontakt med exempelvis politiker, tjänstemän och massmedier samt i något lägre grad för deltagandet i manifestationer (Petersson et al. 1989, Petersson et al. 1998).

Arbetslöshet: Svensk forskning pekar på att arbetslöshet leder till ett minskat politiskt deltagande. Arbetslösheten utövar en självständig inverkan på valdeltagande, politiska kontakter och manifestationer men inte på aktiviteter inom partier (Adman 2004). Detta resultat avviker dock från forskning i andra länder som har dragit slutsatsen att effekten av arbetslöshet är ett skensamband beroende på att arbetslöshet är vanligare bland socioekonomiskt utsatta (Schlozman & Verba 1979, Parry, Moyser & Day 1992). Adman menar att hans avvikande resul-

tat kan bero på att man i tidigare forskning inte har skilt på olika former av politiskt deltagande. Arbetslösheten verkar dels genom det inkomstbortfall den orsakar dels genom avsaknaden av en arbetsplats som nätverk för politisk rekrytering men även genom ett minskat föreningsmedlemskap (Adman 2004).

Studier. Då undersökningen riktar fokus mot en grupp medborgare som befinner sig i en ålder då det är vanligt att studera kan det vara betydelsefullt att även ta hänsyn till om svarspersonen är studerande eller inte. Tidigare svensk forskning bland unga visar inga tecken på att studier skulle ha signifikanta effekter på benägenheten till politiskt deltagande (Johansson 2007).

Sociopolitiska nätverk

Verba et al. menar att en viktig orsak till att inte delta politiskt är att man aldrig har blivit tillfrågad. Det är sedan länge känt att anknytningen till organisationer och föreningar kan ha en mobiliserande effekt. Exempelvis har studier där länder jämförts med varandra visat att medlemskap i fackföreningar och i vissa typer av religiösa samfund leder till en ökad benägenhet att delta politiskt (Verba et al. 1978, Verba et al. 1995, Norris 2002). Amerikanska studier har även visat att anknytning till ickepolitiska föreningar har en positiv effekt på det politiska deltagandet (Verba 1995, Ayala 2000).

Svensk forskning tyder på att anknytning till föreningslivet har positiva effekter såväl för att ta kontakt med politiker och andra aktörer som för att delta i manifestationer. I synnerhet visar sig föreningslivet ha stor betydelse för att rekrytera medborgare till politisk aktivitet (Teorell 2003). Andra studier visar att politiska diskussioner inom informella nätverk bestående av

familj och vänner har signifikanta positiva effekter på det politiska deltagandet (La Due Lake & Huckfeldt 1998, McClurg 2003). Politiska diskussioner inom informella nätverk har i själva verket visat sig vara nog så betydelsefulla för det politiska deltagandet som anknytning till formella organisationer (McClurg 2003). Det visar sig vara såväl hur mycket man diskuterar politik inom ett nätverk som hur mycket politisk kunskap nätverket besitter som påverkar benägenheten till politiskt deltagande (La Due Lake & Huckfeldt 1998). I denna undersökning ingår tre olika typer av sociopolitiska nätverk:

1. *Den privata sfären* som består av familj och vänner
2. *Arbetslivet* som består av arbets- och studiekamrater
3. *Föreningslivet* som består av bekanta inom föreningar och organisationer.

Attityder och värderingar

Social tillit. Tillit till sina medmänniskor är en variabel som i många studier kopplats samman med medborgarens engagemang och politiska delaktighet. Social tillit är tillsammans med medverkan i olika slags sociala nätverk en viktig beståndsdel i vad som kallats *socialt kapital* (Norris 2002). Enligt vissa forskare har det en stor betydelse för individers benägenhet att engagera sig i gemensamma angelägenheter (Putnam 2000). Resultaten när man mäter den sociala tillitens effekter på benägenheten till politiskt deltagande pekar dock åt olika håll (Brehm & Rahn 1997, Smith 1999, Letki 2004, Stolle et al. 2005).

Politisk självförtroende. Politiskt självförtroende är en av de mest grundläggande resurserna för politiskt deltagande. Medborgare som inte tror på sin egen förmåga att påverka eller inte tror att någon skulle vara intresserad av att ta del av just deras åsikt väljer ofta att avstå från politiskt engagemang (Pollock 1983, Rosenstone & Hansen 1993, Norris 2002, Fahmy 2006, Johansson 2007).

Politisk systemförtroende. Systemförtroende tar fasta på medborgarens uppfattning om huruvida det politiska systemet är lyhört och därmed mottagligt för påverkan från medborgarnas sida. Till skillnad från den politiska självförtroendet handlar systemförtroendet om det politiska systemet i sig och inte om den egna förmågan att påverka. En låg systemförtroende minskar incitamenten för politiskt deltagande. Varför ska man ägna sig åt att försöka påverka politiskt beslutsfattande om ingen ändå lyssnar? (Pollock 1983, Parry et al. 1992, Rosenstone & Hansen 1993, Norris 2002, Fahmy 2006, Johansson 2007).

Förtroende för politiska institutioner. Förtroende har ofta ansetts ha betydelse för det politiska deltagandet. Cynism och misstroende till politiker och till demokratins institutioner har av vissa forskare ansetts minska benägenheten till politiskt deltagande och leda till politisk apati. Andra forskningsresultat pekar dock på att lågt förtroende för politiska institutioner kan verka mobiliserande och stimulera medborgare till att uttrycka sitt missnöje (Citrin 1974, Parry et al. 1992, Norris 2002). En vanlig slutsats är dock att ett lågt politiskt förtroende verkar hämmande på det traditionella politiska deltagandet samtidigt som det ökar benägenheten till politisk protest och engagemang utanför den representativa demokratin (Norris 1999). I un-

dersökningen innebär förtroendet för politiska institutioner mer konkret förtroendet för riksdag och regering.

Politiskt intresse. Medborgare som är intresserade av politik, som följer samhällsutvecklingen och som bryr sig om vilka beslut som fattas har i många studier visat sig vara mer benägna att delta politiskt än andra medborgare (Verba & Nie 1972, Verba et al. 1995, Norris 2002).

Vänsterorientering. Politiskt deltagande har ofta visat sig ha ett samband med politiska åsikter längs vänster-högerskalan. Många studier har visat att de politiskt aktiva medborgarna i genomsnitt står mer till höger i politiken än de passiva (Verba & Nie 1972, Verba 2003). Deltagandet i nya och okonventionella former av politiskt deltagande kopplas dock ofta samman med den så kallade nyvänstern och nya sociala rörelser (Müller-Rommel 1990, Norris 1999). Måttet på vänsterorientering grundar sig på en enkätfråga om vilket samhälle som är mest tilltalande: Ett där *alla har det ungefär lika bra ekonomiskt* eller ett där *flitiga och dugliga får det betydligt bättre*. Något förenklat betecknas i undersökningen personer som tilltalas mer av ett samhälle där alla har det ungefär lika bra som vänsterorienterade och de som tilltalas mer av ett där dugliga och flitiga får det betydligt bättre som högerorienterade.

Postmaterialism. Den amerikanska forskaren Ronald Inglehart har i flera uppmärksammade arbeten framfört tesen att det i stora delar av världen pågår en förskjutning i riktning mot ett mer postmaterialistiskt normsystem. Inglehart menar att det finns en tydlig koppling mellan graden av ekonomisk trygghet och fysisk säkerhet som en individ växer upp under och de mål som

denna individ väljer att prioritera i livet. Personer som präglas av postmaterialistiska värderingar tenderar att prioritera det individuella välbefinnandet och ickemateriella samhällsmål framför materiell framgång, medbestämmande och frihet framför trygghet, hierarki och stabilitet (Inglehart 1997). Inglehart och andra forskare menar att postmaterialistiska värderingar leder till ett större engagemang i samhällsfrågor och en större politisk aktivitet. Samtidigt tenderar postmaterialistiska värderingar att stimulera till en delvis annan typ av politisk aktivitet som är mindre hierarkisk och mindre bunden till den representativa demokratins institutioner (Inglehart 1997, Bäck & Möller 2001, Stolle et al. 2005). Forskning har visat att såväl politisk konsumtion som politik på internet är vanligare bland personer med postmaterialistiska värderingar (Stolle et al. 2005, Norris 2001).

Måttet på postmaterialism utgörs i undersökningen av ett index som grundar sig på svarspersonens inställning till följande tre påståenden:

1. Jag är beredd att ha en lägre standard i framtiden för att minska miljöförstöringen.
2. Man borde arbeta mindre och få mer fritid, även om det innebär sänkt materiell standard.
3. Sverige borde göra mycket mer för att hjälpa fattiga länder.

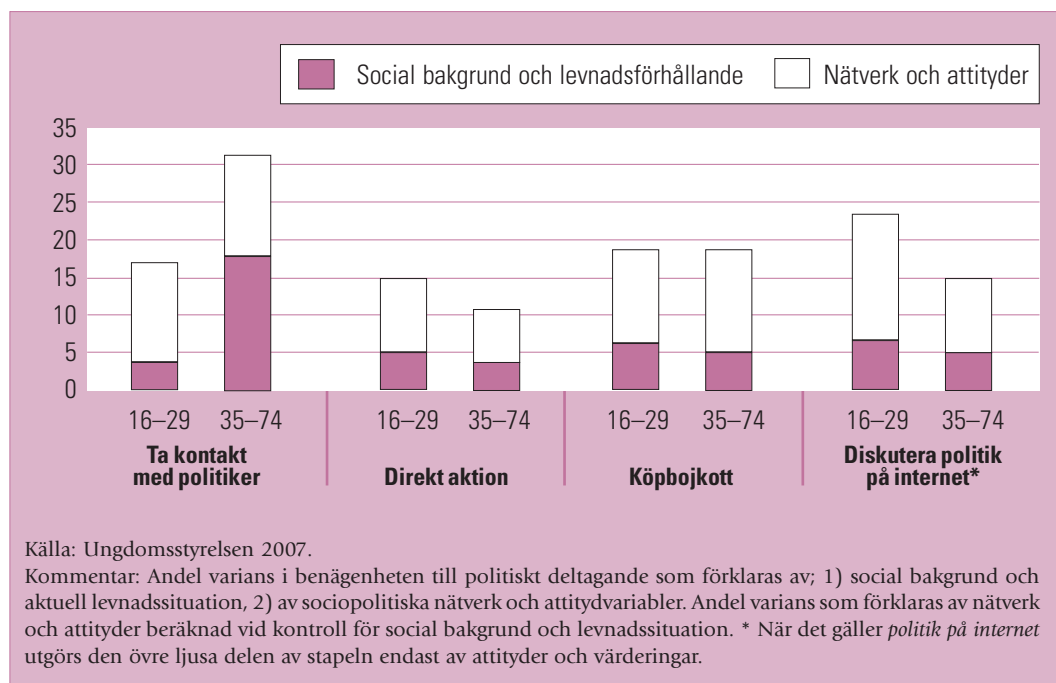
Modellens förklaringskraft

Det är nu dags att börja redovisa undersökningens resultat. Ett första steg är att skaffa sig en överblick över hur bra modellen är på att förklara benägenheten till politiskt deltagande. Modellens förklaringskraft uttrycks i termer av *förklarad varians* (R^2). Den förklarade variansen kan här förstås som ett mått på hur bra det går att förutsäga svarspersonernas politiska deltagande med hjälp av de variabler som ingår i

modellen. Om det skulle visa sig att det vi vet om svarspersonernas bakgrund, levnadssituation, sociopolitiska nätverk och attityder gör att vi exakt kunde pricka in varje individs benägenhet att delta i en politisk aktivitet skulle den förklarade variansen vara 100 procent. Om variablerna däremot inte visar sig ha någon koppling alls till svarspersonernas politiska deltagande skulle den förklarade variansen vara 0 (se t.ex. Teorell & Svensson 2007).

Variablerna delas in i två grupper. I den första ingår de variabler som är mått på medborgarnas sociala bakgrund och aktuella levnadssituation. I den andra ingår de variabler som avser att mäta hur stor andel av medborgarna som diskuterar politik inom olika sociala nät-

verk samt i vilken utsträckning de omfattar de olika attityder och värderingar som ingår i undersökningen. Som framgår av figur 7.4 förmår modellen som helhet att förklara olika mycket av benägenheten att delta politiskt beroende på vilken form av deltagande som studeras. Den största andelen varians förklarar modellen när det gäller de äldre medborgarnas benägenhet att ta kontakt med politiker. I detta fall är andelen 31 procent. Sämst är modellen på att förklara de äldre medborgarnas benägenhet till direktaktion, här begränsar sig förklaringskraften till 11 procent. Orsaken till att modellen förmår förklara en så stor del av de äldre medborgarnas benägenhet att ta kontakt med politiker är att deras aktuella levnadssituation i

Figur 7.4 Olika typer av variablers förmåga att förklara benägenheten till politiskt deltagande. Förklarad varians (justerad R²).

form av till exempel utbildningsnivå och systerställning står för en betydligt större del av förklaringen än för de andra typerna av deltagande. Intressant nog gäller denna slutsats inte de yngre medborgarna. Social bakgrund och levnadsförhållanden förmår tillsammans inte förklara mer än 4 procent av de yngres kontakter med politiker vilket kan jämföras med 17 procent bland de äldre.

Om man istället ser till de aktivitetsformer som saknar direkt koppling till den representativa demokratin - direktaktion, bojkott och politisk debatt på internet- så visar sig de sociopolitiska nätverken och attitydvariablerna, i båda åldersgrupperna, förklara betydligt mer av variationen i deltagande än vad social bakgrund och levnadssituation gör. Det kan sålunda konstateras att den socioekonomiska modellen för politiskt deltagande fungerar tämligen bra för äldre medborgares traditionella politiska deltagande men inte lika bra för ungas deltagande eller för deltagande i former som saknar direkt koppling till den representativa demokratin. Att attitydvariablerna och de sociopolitiska nätverken visar sig ha en större förklaringskraft än de socioekonomiska variablerna för alla de fyra formerna av deltagande bland de yngre medborgarna är i sig ett av de viktigaste resultaten i detta kapitel.⁸

Kontakt med politiker

Vilka faktorer påverkar då unga medborgares benägenhet att ta kontakt med politiker? I ett av enkätundersökningens frågebatterier ingår frågan om de svarande någonsin har eller skulle kunna tänka sig att ta kontakt med en politiker. Svaren visar att 13 procent av svarspersonerna i åldern 16–29 år någon gång har tagit kontakt med en politiker och att motsvarande siffra

bland de äldre uppgår till 24 procent. Bland de yngre visar det sig vidare att 79 procent av de svarande antingen skulle kunna tänka sig att kontakta en politiker eller redan har gjort det och att motsvarande siffra bland de äldre medborgarna uppgår till 84 procent. Variabeln som uttrycker kontaktbenägenheten har beräknats så att de som faktiskt har tagit kontakt med politiker har tilldelats värdet 2, de som kan tänka sig att ta kontakt har tilldelats värdet 1 och de som inte alls kan tänka sig detta har getts värdet 0.⁹

För att undersöka frågan används analysmodellen som introducerats tidigare. Den grundläggande tanken är att de sociala bakgrundsvariablerna är de mest bakomliggande. Dessa variabler kan antingen ha en direkt effekt på det politiska deltagandet eller en indirekt effekt via någon av de variabler som tillkommer senare i orsakskedjan. Den andra uppsättningen variabler i modellen är sådana som beskriver den aktuella livssituation som svarspersonerna befinner sig i. Även dessa omständigheter kan antingen tänkas utöva en direkt effekt på benägenheten att delta eller en indirekt effekt genom någon av de variabler som tillkommer senare i tidsföljden. När en variabel påverkar en annan indirekt, genom att påverka en mellanliggande variabel, kan man tala om att effekten kanaliseras eller förmedlas genom den mellanliggande variabeln. Den tredje uppsättningen variabler avser att fånga i vilken utsträckning de undersökta personerna ingår i sociopolitiska nätverk samt i vilken utsträckning de omfattar ett antal attityder och värderingar som visat sig betydelsefulla i tidigare forskning. I kapitlet används genomgående regressionsanalys. Detta kan kortfattat beskrivas som en teknik för att förklara förändringar i den variabel man särskilt intresserar sig för

som en funktion av förändringar i en eller flera andra variabler, så kallade förklaringsvariabler. Tabeller som redovisar resultaten av dessa regressionsanalyser finns i tabell 7.3 i metoddelen sist i kapitlet.

Social bakgrund

Kön. Könstillhörighet visar sig inte ha någon signifikant effekt på benägenheten bland yngre medborgare att ta kontakt med politiker. Bland de äldre medborgarna visar sig kvinnor däremot i mindre utsträckning än män vara benägna att ta kontakt med politiker. Denna signifikanta effekt är till stor del indirekt och kanaliseras genom andra variabler i modellen. Exempelvis visar sig män i större utsträckning än kvinnor delta i politiska diskussioner med bekanta inom föreningslivet vilket i sin tur har en positiv effekt på benägenheten att ta kontakt med politiker.

Invandrarbakgrund. Att ha en bakgrund i ett annat land än Sverige visar sig såväl bland de yngre som bland de äldre medborgarna ha en signifikant negativ effekt på benägenheten att ta kontakt med politiker. Bland de yngre medborgarna visar sig effekten av att ha invandrarbakgrund vara direkt i den bemärkelsen att det inte går att se att den kanaliseras genom någon av de övriga variablerna i modellen. Även bland de äldre medborgarna visar sig den negativa effekten vara i huvudsak direkt men den visar sig även i viss utsträckning kanaliseras genom en svagare tilltro till sin egen förmåga att göra sig hörd (politisk självtilltro).

Föräldrarnas utbildning. Föräldrarnas utbildningsnivå visar sig såväl bland de yngre som bland de äldre medborgarna ha en positiv effekt på benägenheten att ta kontakt med politiker. Effekten kanaliseras i båda åldergrupperna

genom den egna utbildningen. Bland de yngre medborgarna kanaliseras effekten även genom politiska diskussioner inom den privata sfären som består av familj och vänner.

Levnadssituation

Utbildningsnivå. För de yngre medborgarna visar sig som väntat utbildningsnivån ha en positiv inverkan på benägenheten att ta kontakt med politiker. Effekten som till övervägande del är indirekt kanaliseras främst genom att medborgaren deltar i politiska diskussioner inom den privata sfären samt genom en ökad politisk självtilltro. Även bland de äldre medborgarna visar sig utbildningsnivå ha en positiv effekt på benägenheten att ta kontakt med politiker. Effekten visar sig vara starkare bland de äldre medborgarna än bland de yngre. Även bland de äldre medborgarna kanaliseras effekten till viss del genom att delta i politiska diskussioner inom den privata sfären samt genom en ökad politisk självtilltro. Bland de äldre kanaliseras effekten även genom politiska diskussioner med andra medlemmar i föreningar.

Arbetslöshet. Arbetslöshet visar inte någon signifikant effekt på benägenheten att ta kontakt med politiker.

Studier. Att studera visar sig bland de yngre medborgarna ha en positiv effekt på benägenheten att ta kontakt med politiker. Effekten av att vara studerande visar sig vara indirekt och kanaliseras genom att delta i politiska diskussioner med studiekamrater men även till viss del av ett intresse för samhällsfrågor i stort. Bland de äldre medborgarna framstår effekten av att vara studerande som statistiskt sett osäker vilket kan bero på att ett relativt litet antal studerande ingår i urvalet av äldre medborgare.

Sociopolitiska nätverk

Bland såväl yngre som äldre medborgare visar sig benägenheten att ta kontakt med politiker påverkas positivt av att ingå i sociopolitiska nätverk. Bland de yngre visar sig samtliga tre nätverk ha signifikant positiva effekter. Detta innebär att politiska diskussioner med såväl den närmaste kretsen av familj och vänner som med kollegor, studiekamrater och föreningsmedlemmar har betydelse. För de äldre medborgarna återfinns inte den positiva effekten av att diskutera politik med arbets- och studiekamrater. Effekten av att diskutera politik inom den privata sfären samt med bekanta inom föreningslivet är dock starkare bland de äldre medborgarna.

Attityder och värderingar

Två typer av attityder och värderingar visar sig påverka såväl de äldre som de yngre medborgarnas benägenhet att kontakta politiker. Det första är den politiska självtilltron som har en positiv effekt och det andra är intresset för samhällsfrågor som även den har en positiv effekt. Effekten av självtilltro och intresse för samhällsfrågor visar sig vara något starkare bland de äldre medborgarna än bland de yngre.

Direktaktion

Direktaktion används här som ett samlingsnamn på former av politiskt deltagande som kan betraktas som okonventionella och som åtminstone i någon grad kan betraktas som lagbrott. I enkäten ingår frågor om huruvida svarspersonerna har utfört eller kan tänka sig att utföra fyra olika sådana handlingar:

1. Delta i olagliga demonstrationer/aktioner.
2. Måla politiska slagord på allmän plats.
3. Ockupera byggnader.
4. Skada andras eller allmän egendom i protest.

Till var och en av frågorna finns tre svarsalternativ: att svarspersonen *har utfört den nämnda handlingen*. Att svarspersonen *skulle kunna tänka sig att utföra handlingen* och att svarspersonen *aldrig skulle kunna tänka sig att utföra handlingen*.

Då svarsmönstret för de fyra olika handlingarna visar sig samvariera mycket starkt sammanförs de här till ett gemensamt additivt index.¹⁰ Indexet kan ses som ett sammanfattande mått på svarspersonernas benägenhet att delta i direktaktion. I indexet har varje utförd handling räknats som 2, varje handling som svarspersonen kan tänka sig att utföra (men inte har utfört i praktiken) räknats som 1 och de handlingar som svarspersonerna aldrig kan tänka sig att utföra räknats som 0.

Då direktaktion är en form av okonventionellt politiskt deltagande ligger det i sakens natur att det endast är en mindre andel av medborgarna som har utfört någon av handlingarna eller som ens kan tänka sig att utföra någon av dem. En analys visar att 71 procent av svarspersonerna i gruppen 16–29 år, inte har utfört eller ens kan tänka sig att utföra någon av de fyra handlingarna. Fem procent, 140 personer, har utfört minst en av de fyra okonventio-

nella formerna av politiskt deltagande. Bland de yngre visar det sig vidare att 24 procent, 634 personer, utöver dem som har utfört minst en av handlingarna svarar att de skulle kunna tänka sig att utföra någon av dem.

I urvalet av äldre medborgare visar sig 81 procent inte ha utfört eller kunna tänka sig att utföra någon av de fyra handlingarna. Tre procent, 29 personer, uppger sig ha utfört minst en handling. Det visar sig vidare att 16 procent, eller 144 personer utöver dem som uppger sig ha utfört minst en av handlingarna, svarar att de skulle kunna tänka sig att utföra en eller fler av handlingarna. I tabell 7.4 i metoddelen, redovisas resultaten av de regressionsanalyser som ligger till grund för slutsatserna i detta avsnitt.

Social bakgrund

Kön. Att vara kvinna visar sig ha en starkt negativ effekt på benägenheten att delta i direktaktioner bland de yngre medborgarna. Även bland de äldre visar sig kvinnor vara mindre benägna att delta i denna typ av aktiviteter än män. Effekten av kön är dock knappt hälften så stor bland de äldre medborgarna som bland de yngre. I båda åldersgrupperna visar det sig i huvudsak vara frågan om direkta effekter. Detta innebär att det inte går att se att effekten kanaliseras genom någon av variablerna i modellens senare steg. Analysen visar sålunda tydligt att benägenheten hos män att delta i en direktaktion är högre än bland kvinnor. Frågan som blir obesvarad är dock genom vilka mekanismer könstillhörigheten påverkar benägenheten till deltagande.

Invandrarbakgrund. Bland de yngre medborgarna visar sig invandrarbakgrund ha en negativ effekt på benägenheten att delta i direktaktioner. Analysen ger dock inte svar på varför invandrarbakgrund leder till en minskad benägenhet att delta i direktaktioner. Bland de äldre medborgarna uppvisar invandrarbakgrund inte någon signifikant effekt på benägenheten att delta i direktaktioner.

Föräldrarnas utbildning. Bland de yngre medborgarna har inte föräldrarnas utbildningsnivå någon signifikant effekt på benägenheten att delta i direktaktioner. Bland de äldre visar sig dock föräldrarnas utbildning ha en positiv effekt som är delvis indirekt. Effekten av föräldrarnas utbildning visar sig kanaliseras genom politiska diskussioner inom den privata sfären. Föräldrarnas utbildningsnivå leder till en mer frekvent diskussion om politik i vuxen ålder vilket i sin tur ger en ökad benägenhet att delta i direktaktioner.

Levnadssituation

Utbildningsnivå. Bland de yngre medborgarna uppvisar den egna utbildningsnivån inte någon signifikant effekt på benägenheten att delta i direktaktioner. Bland de äldre går dock att urskilja en svag positiv effekt. Denna effekt visar sig minska vid kontroll för medborgarens intresse för samhällsfrågor vilket tyder på att effekten av utbildningsnivå kanaliseras genom ett intresse för politik.

Arbetslöshet. Denna variabel visar sig ha en positiv effekt såväl bland de yngre som bland de äldre medborgarna på benägenheten att delta i direktaktioner. Bland de yngre medborgarna visar sig effekten vara övervägande indirekt och kanaliseras genom flera andra variab-

ler. Viktigast av dessa tycks den sociala tilliten vara. Bland de äldre medborgarna framstår effekten av arbetslöshet som direkt vilket ska förstås som att effekten inte kanaliseras genom någon av de variabler som ingår i modellen.

Studier. Att bedriva studier visar sig varken bland de yngre eller äldre medborgarna påverka benägenheten att delta i direktaktioner.

Sociopolitiska nätverk

Bland de yngre medborgarna visar sig delta i politiska diskussioner inom två typer av sociala nätverk ha en positiv effekt på benägenheten att medverka i direktaktioner. Politisk diskussion inom såväl den privata sfären, bestående av familj och vänner, som inom föreningslivet visar sig ha denna positiva effekt. Även bland de äldre medborgarna visar det sig ha en positiv betydelse att ingå i sociopolitiska nätverk. Bland de äldre är det dock endast den privata sfären som uppvisar en signifikant positiv effekt. Effekten av politisk diskussion i den privata sfären visar sig vara starkare bland de äldre än bland de yngre medborgarna.

Attityder och värderingar

Bland de yngre medborgarna visar sig attityder och värderingar vara den grupp variabler som sammantaget framstår som viktigast för att förklara benägenheten att delta i direktaktioner. Inte mindre än sex av attitydvariablerna uppvisar signifikanta effekter. Resultaten av regressionsanalyserna visar att variablerna som uttrycker social tillit respektive förtroende för riksdag och regering båda har en negativ effekt på benägenheten att delta i direktaktioner. Även den politiska systemtilltron uppvisar en negativ effekt. Denna effekt visar sig dock vara något statistiskt osäker¹¹. Övriga attitydvariabler visar sig

alla påverka benägenheten att delta i direktaktioner i positiv riktning. Detta gäller sålunda den politiska självtilltron, det allmänna intresset för samhällsfrågor, politisk vänsterorientering samt förespråkandet av postmaterialistiska samhällsmål. I termer av förklarad varians visar sig de mest betydelsefulla attitydvariablerna vara postmaterialism följt av förtroende för riksdag och regering. Även social tillit och politisk vänsterorientering visar sig stå för en betydande andel förklarad varians.

Betydelsen av attityder och värderingar framstår som betydligt mera blygsam när det gäller att förklara de äldre medborgarnas deltagande. Bland de äldre visar sig endast vänsterorientering och postmaterialism ha signifikanta effekter på benägenheten att delta i direktaktioner. Effekten av vänsterorientering visar sig vara ungefär lika stark bland de äldre som bland de yngre medborgarna samtidigt som effekten av postmaterialistiska värderingar är ungefär dubbelt så stor bland de yngre jämfört med bland de äldre.

Köpbojkott

Jämfört med de två övriga formerna av politiskt deltagande som äger rum vid sidan av den representativa demokratin är det en större andel av de svarande i båda åldersgrupperna som någon gång uppger sig ha bojkottat en vara. Bland svarspersonerna i åldern 16–29 år uppgår andelen som bojkottat en vara till 12 procent och andelen som antingen bojkottat eller som kan tänka sig att göra det till 69 procent. I åldersgruppen 35–74 år uppgår andelen som bojkottat till 16 procent och andelen som antingen bojkottat eller som kan tänka sig att göra det till 78 procent. Benägenheten till köpbojkott har kodats så att den som någon gång har deltagit i en köpbojkott har tilldelats värdet 2, den som

inte ännu bojkottat men som kan tänka sig att göra detta har fått värdet 1 och den som aldrig skulle kunna tänka sig att delta i en köpbojkott har getts värdet 0. I tabell 7.5 i metoddelen redovisas resultaten av de regressionsanalyser som ligger till grund för slutsatserna i detta avsnitt.

Social bakgrund

Kön. Bland de yngre medborgarna visar sig kvinnor vara mindre benägna att delta i köpbojkotter än män. Bland de äldre medborgarna är effekten likvärdig i storleksordning och riktning som bland de yngre men något mer statistiskt osäker. Slutsatsen blir att det inte med någon säkerhet går att fastslå att effekten av kön skiljer sig mellan de yngre och de äldre medborgarna.

Invandrarbakgrund. Bland de yngre medborgarna visar sig personer med invandrarbakgrund genomsnittligt sett vara mindre benägna att delta i bojkotter. En effekt som blir starkare när hänsyn tas till den aktuella levnadssituationen, sociopolitiska nätverk samt attityder. Bland de äldre medborgarna visar sig inte invandrarbakgrund påverka benägenheten att delta i köpbojkotter.

Föräldrarnas utbildning. Såväl bland de yngre som bland de äldre medborgarna visar sig föräldrarnas utbildning ha en positiv effekt på benägenheten att delta i köpbojkotter. Bland de äldre kanaliseras effekten av föräldrarnas utbildning genom den egna utbildningen samt genom mer frekventa politiska diskussioner inom den privata sfären samt genom mer postmaterialistiska värderingar. Även bland de yngre medborgarna kanaliseras effekten av föräldrarnas utbildning genom mer politisk diskussion inom den privata sfären samt genom mer postmaterialistiska värderingar. Därutöver visar sig

effekten bland de yngre kanaliseras genom ett större intresse för samhällsfrågor.

Levnadssituation

Utbildningsnivå. Bland de äldre medborgarna visar sig den egna utbildningsnivån leda till en ökad benägenhet att delta i köpbojkotter. Effekten kanaliseras genom flera olika variabler varav särskilt ska nämnas postmaterialistiska värderingar, politiskt intresse samt politiska diskussioner inom den privata sfären. Bland de yngre medborgarna går det inte att urskilja någon signifikant effekt av den egna utbildningsnivån.

Arbetslöshet. Att vara utan arbete visar sig ha en signifikant positiv effekt på benägenheten att delta i köpbojkott bland de yngre medborgarna men inte bland de äldre. Effekten bland de yngre visar sig delvis kanaliseras genom politiska diskussioner inom den privata sfären. Arbetslöshet visar sig bland de yngre medborgarna leda till en mer frekvent politisk diskussion vilket i sin tur ökar benägenheten att delta i köpbojkotter.

Studier. Att studera visar sig inte i någon åldersgrupp påverka benägenheten att delta i köpbojkotter.

Sociopolitiska nätverk

Benägenheten att delta i köpbojkotter visar sig öka om medborgaren ingår i sociala nätverk inom vilka politik diskuteras. Såväl bland de yngre som bland de äldre medborgarna visar sig det mest närstående nätverket bestående av familj och vänner ha denna positiva effekt även om effekten är något starkare bland de äldre. Bland de yngre visar sig även diskussioner inom föreningslivet leda till en ökad benägenhet att delta i bojkotter.

Attityder och värderingar

Bland de yngre medborgarna är det många av de undersökta attityderna och värderingarna som uppvisar signifikanta effekter på benägenheten att delta i köpbojkotter. Politisk självförtroende, intresse för samhällsfrågor, politisk vänsterorientering samt postmaterialistiska värderingar visar sig alla öka benägenheten att delta i en bojkott. Ett stort förtroende för riksdag och regering visar sig däremot ha en negativ effekt liksom en stor tilltro till det politiska systemets lyhörddhet och öppenhet.¹² Det genomgående mönstret när det gäller attityd-variablernas effekter ser likartat ut för de äldre medborgarna även om inte lika många av variablerna är statistiskt signifikanta. De variabler som uppvisar signifikanta effekter bland de äldre är postmaterialism, vänsterorientering samt ett allmänt intresse för samhällsfrågor. Såväl bland de yngre som bland de äldre visar sig postmaterialism vara en betydelsefull förklaringsfaktor med ungefär 3 procents förklarad varians. Den enskilt kanske största skillnaden mellan yngre och äldre när det gäller attitydvariablerna är att den positiva effekten av vänsterorientering är mer än dubbelt så stark bland de äldre medborgarna.¹³

Politik på internet

Den sista politiska aktiviteten som har undersökts är medverkan i politiska debatter på internet. Svarepersonerna tillfrågades om de någon gång hade debatterat politik på internet samt om de skulle kunna tänka sig att göra detta. Om man ser till de personer som faktiskt uppger sig ha debatterat politik på nätet visar sig skillnaden vara ganska stor mellan de yngre och de äldre medborgarna. Bland de yngre uppger

sig 9 procent någon gång ha debatterat politik på internet och bland de äldre 4 procent. Sammantaget är det 46 procent av de yngre svars-personerna som antingen har eller kan tänka sig att debattera på internet jämfört med 30 procent av de äldre.

I analysen av politisk debatt på internet har de sociopolitiska nätverken uteslutits från modellen. Anledningen är att operationaliseringen av sociopolitiska nätverk består i huruvida medborgaren diskuterar politik i olika sociala kontexter. Detta innebär att dessa variabler hamnar mycket nära den beroende variabeln *politisk diskussion på internet*. Att förklara politiska diskussioner i ett sammanhang med politiska diskussioner i ett annat sammanhang framstår som metodologiskt vanskligt. I tabell 7.6 i metoddelen redovisas resultaten av de regressionsanalyser som ligger till grund för slutsatserna i detta avsnitt.

Social bakgrund

Kön. Att vara kvinna visar sig såväl bland de yngre som bland de äldre medborgarna ha en signifikant negativ effekt på benägenheten att delta i politiska diskussioner på internet. Effekten visar sig dock vara mer än dubbelt så stor bland de yngre som bland de äldre. En annan skillnad är att effekten bland de yngre är direkt och kvarstår oförändrad när hänsyn tas till den aktuella levnadssituationen och till attityder. Detta innebär att det i modellen saknas variabler som kan förklara varför könstillhörighet bland de yngre medborgarna påverkar benägenheten att diskutera politik på internet. Bland de äldre medborgarna kanaliseras effekten av kön bland annat genom medborgarens sysselsättningsförhållanden.

Invandrarbakgrund. Effekten av att ha invandrarbakgrund är varken bland de yngre eller äldre medborgarna statistiskt signifikant.

Föräldrarnas utbildning. Föräldrarnas utbildning har bland de yngre medborgarna en positiv effekt på benägenheten att diskutera politik på internet. Effekten visar sig huvudsakligen kanaliseras genom ett ökat intresse för samhällsfrågor, förtroende för politiska institutioner, vänsterorientering samt postmaterialism. Bland de äldre medborgarna är effekten av föräldrarnas utbildning inte signifikant.

Levnadssituation

Utbildningsnivå. Såväl bland de yngre som bland de äldre medborgarna har den egna utbildningsnivån en signifikant positiv effekt på benägenheten att diskutera politik på nätet. Effekten kanaliseras i båda åldersgrupperna huvudsakligen genom ett ökat intresse för samhällsfrågor.

Arbetslöshet. Att vara arbetslös visar sig ha en signifikant positiv effekt på benägenheten att diskutera politik på internet bland de yngre medborgarna. Bland de äldre medborgarna visar sig istället en tämligen kraftig negativ effekt av att vara arbetslös. Effekten bland de äldre är dock statistiskt sett något osäker.

Studier. Att studera visar sig ha en relativt stark positiv effekt bland de yngre medborgarna och en ännu starkare negativ effekt bland de äldre. Den negativa effekten bland de äldre medborgarna förfaller inte kanaliseras genom någon av attitydvariablerna i modellen. Den positiva effekten bland de yngre medborgarna kanaliseras däremot i hög grad genom ett ökat intresse för samhällsfrågor. Effekten av att bedriva studier ska här förstås i förhållande till referenskategori som är förvärvsarbete. Bland de yngre med-

borgarna gynnar det sålunda benägenheten till politisk diskussion om man är studerande till skillnad från om man vore förvärvsarbete och bland de äldre är det precis tvärtom.

Attityder och värderingar

Bland de yngre medborgarna visar sig politisk självförtroende, intresse för samhällsfrågor, förtroende för politiska institutioner och vänsterorientering ha signifikanta positiva effekter på benägenheten att diskutera politik på nätet. Systemförtroende visar sig däremot ha en negativ effekt¹⁴. Bland de äldre medborgarna visar sig endast två av attitydvariablerna ha signifikanta effekter på benägenheten att diskutera politik på internet. Detta gäller för det första det allmänna intresset för samhällsfrågor och för det andra den politiska självförtroendet som båda visar sig påverka deltagandet i positiv riktning.

Både bland de yngre och bland de äldre medborgarna framstår ett allmänt intresse för samhällsfrågor som en mycket stark förklaringsfaktor till att delta i politisk diskussion på internet. Bland de yngre medborgarna visar sig uppemot 12 procent av modellens totala förklarade varians på 23 procent förklaras enbart av medborgarens intresse för samhällsfrågor. Bland de äldre är motsvarande siffra nästan 7 procent av totalt sett 15 procent förklarad varians. Att intresse för samhällsfrågor förklarar benägenheten till politisk diskussion framstår dock inte som ett särskilt förvånande resultat.

Något som dock framstår som intressant är att förtroendet för politiska institutioner visar sig ha betydelse för de yngre medborgarnas deltagande i politiska diskussioner på nätet samtidigt som denna variabel visar sig sakna betydelse för de äldre medborgarnas deltagande. Ett annat intressant resultat, som gäller såväl de yngre som de äldre medborgarna, är att postmaterialism som visade sig påverka benägen-

heten till deltagande i såväl direktaktioner som köpbojkotter, tycks sakna betydelse för deltagandet i politiska debatter på internet.

Sammanfattning Ungas politiska deltagande

I undersökningen ingår ett stort antal faktorer som tidigare forskning har pekat ut som viktiga för att förklara politiskt deltagande. Dessa faktorer kan delas in i fyra grupper:

1. *Social bakgrund* till exempel föräldrarnas utbildningsnivå eller om man har invandrarbakgrund.

2. *Aktuell levnadssituation* till exempel om man studerar eller är arbetslös.

3. *Sociopolitiska nätverk* hur ofta man diskuterar politik med andra i sin närhet.

4. *Attityder och värderingar* till exempel social tillit och förtroende för politiska institutioner.

Den första frågeställningen är vad som påverkar ungas benägenhet att delta i det politiska livet. Undersökningens resultat visar att svaret beror på vilken form av politisk aktivitet som avses. För var och en av de fyra aktiviteterna i undersökningen tycks det finnas en egen kombination av förklaringsfaktorer. Resultaten sammanfattas i tabell 7.1.

Tabell 7.1 De yngre medborgarnas politiska deltagande. Sammanfattande tabell

	Representativa demokratin	Utanför representativa demokratin		
	Kontakter med politiker	Direkt aktion	Köpbojkott	Politik på internet
Intresse för samhällsfrågor	+	+	+	+
Självförtroende (politisk)	+	+	+	+
Politisk diskussion i privata sfären	+	+	+	X
Politisk diskussion i föreningslivet	+	+	+	X
Invandrarbakgrund	-	-	-	(-)
Systemförtroende (politisk)	(-)	(-)	-	-
Kvinna		-	-	-
Arbetslöshet		+	+	+
Vänsterorientering		+	+	+
Förtroende för riksdag/regering		-	-	+
Utbildning	+		+	+
Studier	+			+
Postmaterialism		+	+	
Social tillit		-		
Politisk diskussion i arbetsliv/skola	+			X

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: + = signifikant positiv effekt, - = signifikant negativ effekt, (-) = statistiskt osäker effekt.

X = den aktuella variabeln ingår ej i analysen. *Utbildning* avser här antingen den egna utbildningen eller föräldrarnas.

Tre övergripande slutsatser kan dock dras:

1. Några förklaringsfaktorer har betydelse för alla fyra former av politisk aktivitet. Att vara intresserad av samhällsfrågor, att ha ett gott politiskt självförtroende och att diskutera politik med familj och vänner och inom föreningar ökar benägenheten att delta i alla former av politisk aktivitet. Att ha invandrarbakgrund visar sig påverka benägenheten till alla politiska aktiviteter negativt.

2. Om man jämför de olika grupperna av variabler med avseende på hur stor del av de yngre medborgarnas benägenhet till deltagande de förmår förklara så visar sig attitydvariablerna och de sociopolitiska nätverken ha större betydelse än den sociala bakgrunden och de aktuella levnadsförhållandena. Detta resultat framstår som oväntat och gäller alla fyra former av politiskt deltagande.

3. Även om alla fyra aktiviteter i något avseende skiljer sig från varandra i förklaringarna till deltagande så går den tydligaste skiljelinjen mellan å ena sidan den aktivitet som har den tydligaste kopplingen till den representativa demokratin, att ta kontakt med politiker, och å andra sidan de tre övriga aktiviteterna som inte har denna direkta koppling. Kön, arbetslöshet, vänsterorientering och förtroende för riksdag och regering visar sig ha betydelse för de tre aktiviteterna som utförs utanför den representativa demokratin men saknar betydelse för att ta kontakt med politiker.

Att vara *kvinnor* visar sig ha en negativ effekt på benägenheten att delta i former utanför den representativa demokratin. Denna effekt är stark för att delta i direktaktioner och i synnerhet för politik på nätet. Att kvinnor i mindre utsträckning är benägna att delta i politiska aktiviteter utanför den representativa demokratin motsäger en del tidigare svensk forskning inom området. Även *arbetslöshet* visar sig, något förvånande med utgångspunkt från tidigare forskning, ha en positiv effekt på benägenheten att delta i samtliga aktiviteter utanför den representativa demokratin. Att stå till vänster på den politiska vänster-högerskalan har en positiv effekt på dessa former av deltagande.

Förtroende för riksdag och regering visar sig däremot påverka benägenheten att delta i direktaktioner och köpbojkotter negativt samtidigt som det har en positiv effekt på att debattera politik på internet. Ett intressant resultat av undersökningen är också att en hög politisk *systemtilltro* tenderar att påverka benägenheten till engagemang i aktivitetsformer utanför den representativa demokratin i negativ riktning.

Utbildning har ofta visat sig vara en betydelsefull faktor för att förklara politiskt deltagande. I undersökningen har vi frågat efter de yngre medborgarnas egen utbildning och efter deras föräldrars. Resultaten visar att om man själv är välutbildad eller om ens föräldrar är det så har detta en positiv betydelse för benägenheten att delta i alla former av politisk aktivitet utom i direktaktioner. Att studera visar sig ha en positiv effekt på benägenheten att ta kontakt med politiker och på att delta i politiska debatter på internet.

En av de faktorer som ofta anses ha en särskild betydelse för yngre generationers politiska deltagande är *postmaterialistiska* värderingar. Undersökningen visar att denna typ av värderingar påverkar de yngre medborgarnas benägenhet till köpbojkotter och direktaktioner i positiv riktning. Särskilt för köpbojkotter framstår effekten som stark. Resultatet är i linje med tidigare forskning som har pekat på en koppling mellan politisk konsumtion och postmaterialism.

Den *sociala tilliten* har inom forskningen ibland hävdats ha stor betydelse för medborgarnas benägenhet att engagera sig politiskt. Resultaten av denna undersökning visar dock inte att den sociala tilliten skulle ha någon sådan positiv effekt. Den enda effekt av social tillit som undersökningen pekar på är en negativ påverkan på benägenheten att delta i direktaktioner. Unga medborgare med lägre social tillit är mer benägna att delta i denna form av politisk aktivitet.

Unga och äldre – skilda förklaringar?

Den andra frågeställningen är om det går att urskilja skillnader mellan de faktorer som påverkar yngre och äldre medborgares politiska deltagande. Med yngre medborgare avses här åldern 16–29 år och med äldre 35–74 år. Den samlade slutsatsen är att skillnaderna som kan urskiljas mellan de faktorer som påverkar de två åldersgrupperna är oväntat stora. Hur stora de är varierar dock mellan olika politiska aktiviteter. Minst är skillnaderna för benägenheten att ta kontakt med politiker. Detta betyder att det övergripande mönstret för variabelernas

effekter på deltagandet framstår som ganska likartat i de två åldersgrupperna. Trots detta går det att se två viktiga skillnader. Den första är att män, i den äldre åldersgruppen, i större utsträckning än kvinnor, visar sig vara benägna att ta kontakt med politiker. En tendens som inte går att urskilja bland de yngre. Den andra skillnaden är att politisk diskussion med arbets- och studiekamrater visar sig ha positiv betydelse för politiskt deltagande bland de yngre medborgarna men inte bland de äldre.

Även för köpbojkotter framstår förklaringarna som ganska likartade om man jämför de två grupperna. Tre tydliga skillnader förekommer dock. Den första är att invandrarbakgrund visar sig ha en starkt negativ effekt bland de yngre men ingen effekt bland de äldre. Den andra är att arbetslöshet har en signifikant positiv effekt bland de yngre men ingen effekt bland de äldre. Den tredje tydliga skillnaden gäller vänsterorientering som visserligen har en signifikant positiv effekt bland både de yngre och de äldre medborgarna. Effekten visar sig dock vara dubbel så stor bland de äldre.

Om man ser till benägenheten att delta i direktaktioner visar sig förklaringarna bland de yngre och äldre medborgarna skilja sig åt i större utsträckning. Som framgår av tabell 7.2 finns det inte mindre än åtta ganska tydliga skillnader för förklaringsvariablernas effekter. Inte minst visar det sig vara ett flertal attitydvariabler som uppvisar signifikanta effekter bland de yngre men inte bland de äldre medborgarna. Även för benägenheten att debattera politik på internet visar det sig finnas relativt många skillnader mellan de två åldersgrup-

Tabell 7.2 Förklaringsfaktorer som skiljer sig åt mellan yngre och äldre medborgare när det gäller de fyra formerna av politisk aktivitet

	Yngre medborgare	Äldre medborgare
KONTAKTER MED POLITIKER		
Kvinna	0	--
Politisk diskussion i arbetsliv/skola	++	0
KÖPBOJKOTT		
Invandrabakgrund	--	0
Arbetslöshet	++	0
Vänsterorientering	+	++
DIREKTAKTION		
Kvinna	--	-
Invandrabakgrund	--	0
Utbildning	0	+
Politisk diskussion i föreningslivet	++	0
Social tillit	--	0
Självförtroende	+	0
Förtroende för riksdag/regering	--	0
Postmaterialism	++	+
POLITIK PÅ INTERNET		
Kvinna	--	-
Arbetslöshet	++	(-)
Studier	++	--
Systemförtroende	--	0
Förtroende för riksdag/regering	++	0

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: ++ = Starkare positiv effekt, + = Svagare positiv effekt, -- = Starkare negativ effekt, - = Svagare negativ effekt, (-) = Osäker negativ effekt, 0 = Ingen effekt.

perna. Här visar det sig dessutom finnas faktorer som påverkar benägenheten till deltagande i olika riktningar beroende på vilken åldersgrupp som studeras. Både att vara arbetslös och att studera visar sig ha positiva effekter för politiskt deltagande bland de yngre medborgarna och negativa bland de äldre.

Om man ser till de olika typer av variabler som ingår i undersökningen så visar sig attityder och värderingar ha större betydelse för att förklara ungas benägenhet till politiskt delta-

gande än de äldre medborgarnas. Ett sådant mönster visar sig tydligt när det gäller direktaktioner och deltagande i politiska diskussioner på internet. När det gäller kontakter med politiker och köpbojkotter förefaller dock attitydvariablerna ha ungefär lika stor betydelse bland yngre som bland äldre (se figur 7.4).

Den sammanfattande slutsatsen blir att det i ganska stor utsträckning är olika faktorer som förklarar benägenheten till deltagande bland yngre och äldre medborgare. Även om antalet

skillnader varierar mellan olika former av politisk aktivitet så förekommer betydelsefulla skillnader i alla former som har undersökts här. Några av de mer uppseendeväckande resultaten är att betydelsen av kön och av att vara arbetslös skiljer sig så kraftigt åt mellan de yngre och de äldre medborgarna. Ett annat viktigt resultat är att attityder och värderingar tycks spela en större roll för att förklara de yngres än de äldres medborgerliga deltagande.

Rekommendationen inför framtida studier av nya och okonventionella former av politisk aktivitet är att forskare i sina analysmodeller bör ta hänsyn till den typ av interaktionseffekter som denna undersökning har pekat på. Rådet till beslutsfattare och andra aktörer på det ungdomspolitiska området är att unga i sitt politiska agerande och i bevekelsegrunderna till detta agerande på betydande sätt tycks skilja sig från äldre medborgare. Inför beslut på det ungdomspolitiska området är det därför väsentligt att beslutsunderlaget bygger på studier av ungas politiska beteende och inte på forskning som utgår från att det politiska deltagandets mekanismer ser likadana ut i alla åldrar.

Referenser

- Adman, P. & Strömblad, P. (2000). *Resurser för politisk integration. Utanför demokratin? Del 3*. Norrköping: Integrationsverkets rapportserie 2000:16.
- Adman, P. (2004). *Arbetslöshet, arbetsplatsdemokrati och politiskt deltagande*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Ayala, L. (2000). "Trained for Democracy: The Differing Effects of Voluntary and Involuntary Organizations on Political Participation". In *Political Research Quarterly*. Vol 53, No 1.
- Brehm, J. & Rahn, W. (1997). "Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital", In *American Journal of Political Science*. Vol. 41, No. 3.
- Bäck, H. & Öhrvall, R. (2004). *Det nya seklets förtroendevalda. Om politiker och representativitet i kommuner och landsting 2003*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Bäck, M. & Möller, T. (2001). *Partier och organisationer*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Citrin, J. (1974). "Comment: The Political Relevance of Trust in Government". In *The American Political Science Review*. Vol. 68, No. 3.
- Delli Carpini, M. X. (2000). "Gen.com: Youth, Civic Engagement, and the New Information Environment". In *Political Communication*. Vol. 17.
- Fahmy, E. (2006). *Young Citizens. Young people's involvement in politics and decision making*. Aldershot: Ashgate.
- Holmberg, S. & Oscarsson, H. (2004). *Väljare. Svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Hooghe, M. (1999). *Voluntary Associations and Social Capital: An Empirical, Survey-Based Test of the Putnam Hypothesis*. Paper prepared for the annual meeting of the American Political Science Association. Atlanta 1999.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy – The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, S. (2007). *Dom under trettio, vem bryr sig och varför? Ungdomars värderingar och politiska deltagande*. Förvaltningshögskolan: Göteborg.
- Kaase, M. & Marsh, A. (1979). "Political Action: A Theoretical Perspective". In S. Barnes & M. Kaase (Eds): *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*. Beverly Hills: Sage Publications.
- La Due Lake, R. & Huckfeldt, R. (1998). "Social Capital, Social Networks, and Political Participation". In *Political Psychology*. Vol. 19, No. 3.
- Letki, N. (2004). "Socialization for Participation? Trust, Membership and Democratization in East-Central Europe". In *Political Research Quarterly*. Vol. 57, No. 4.
- Lee Kaid, L., McKinney, M. & Tedesco, J. (2007). "Political Information Efficacy and Young Voters". In *American Behavioral Scientist*. Vol. 50. No. 9.
- McClurg, S. D. (2003). "Social Networks and Political Participation: The Role of Social Interaction in Explaining Political Participation". In *Political Research Quarterly*. Vol. 56.
- Müller-Rommel, F. (1990). "New Political Movements and New Politics Parties in Western Europe". In R. J. Dalton & M. Kuechler (Eds): *Challenging the Political Order – New Social Movements in Western Democracies*. Cambridge: Polity Press.
- Norris, P. (1999). *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Norris, P. (2001). *Digital Divide. Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Norris, P. (2002). *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oskarson, M. & Wängnerud, L. (1995). *Kvinnor som väljare och valda. Om betydelsen av kön i svensk politik*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Parry, G., Moyser, G. & Day, N. (1992). *Political participation and democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University press.
- Petersson, O., Westholm, A. & Blomberg, G. (1989). *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Petersson, O., Hermansson, J., Micheletti, M., Teorell, J. & Westholm, A. (1998). *Demokrati och medborgarskap. Demokratirådets rapport 1998*. Stockholm: SNS Förlag.
- Pollock III, P. H. (1983). "The Participatory Consequences of Internal and External Political Efficacy: A Research Note". In *The Western Political Quarterly*. Vol 36, No. 3.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone* p.336. New York: Simon & Schuster.
- Rosenstone, S. & Hansen J. M. (1993). *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. New York: Macmillan.
- Statistiska Centralbyrån (2007a). *Attityder och värderingar – Ungdomsstyrelsens enkätundersökning 2006. Teknisk rapport*. SCB: Enkätenheten.
- Statistiska Centralbyrån (2007b). *Valdeltagandet vid de allmänna valen 2006*. Statistiska meddelanden: ME 13 SM 0701.
- Schlozman, K. & Verba, S. (1979). *Injury to Insult: Unemployment, Class, and Political Response*. Cambridge: Harvard University Press.
- Smith, E. S. (1999). *The Effects of Investments in the Social Capital of Youth on Political and Civic Behaviour in Young Adulthood: A Longitudinal Analysis*. In *Political Psychology*. Vol. 20, No. 3.
- Stolle, D., Hooghe, M. & Micheletti, M. (2005). "Politics in the Supermarket: Political Consumerism as a Form of Political Participation". In *International Political Science Review*. Vol 26, No. 3.
- Regeringen (2004). *Makt att bestämma – rätt till välfärd. Regeringens ungdomspolitiska proposition*. Proposition 2004/05:2.
- Teorell, J. (2003). "Linking Social Capital to Political Participation: Voluntary Associations and Networks of Recruitment in Sweden". In *Scandinavian Political Studies* Vol. 26, No 1.
- Teorell, J. & Svensson, T. (2007). *Att fråga och svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Liber: Malmö.
- Verba, S. & Norman N. (1972). *Participation in America – Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper & Row Publishers.
- Verba, S., Nie, N. & Kim, J. (1978). *Participation and Political Equality. A Seven-Nation Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verba, S., Schlozman, K. & Brady, H.E. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Verba, S., Burns, N. & Schlozman, K. (2001). *Unequal at the Starting Line: Transmitting Participatory Inequalities Across Generations*. Paper prepared for the annual meeting of the American Political Science Association. San Francisco, September 2001.
- Verba, S. (2003). "Would the Dream of Political Equality Turn out to Be a Nightmare", In *Perspectives on Politics*. 1 (4): 663–80.
- Wohlgemuth, D. (2006a). *Den responsiva demokratin? Effekter av medborgarnas delaktighet i den lokala demokratin*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Wohlgemuth, D. (2006b). "Leder social representativitet till åsiktsrepresentativitet?". I H. Bäck & M. Gilljam. (Red): *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.

Fotnot

¹ En möjlig förklaring till att unga politiker inte automatiskt är bättre representanter för ungas åsikter än äldre är att tröskeln för unga att uppnå förtroendeuppdrag är större än för andra grupper. Det ställs större krav på unga för att lyckas i politiken vilket leder till att gruppen unga förtroendevalda tenderar att socialt sett, till exempel utbildningsmässigt, avvika mer från den genomsnittliga väljaren än vad andra politiker gör (jämför Oskarson & Wängnerud 1995). En annan förklaring kan vara att tröskeln för unga politiker är olika hög inom olika partier vilket leder till en skev åsiktsrepresentation (se t.ex. Bäck & Öhrvall 2004).

² Konkret utgörs "medborgarna" i undersökningen av personer som är bosatta i Sverige men som inte nödvändigtvis är svenska medborgare. Sedan 1976 har utländska medborgare som har varit folkbokförda i Sverige under minst tre år rösträtt i val till kommunal- och landstingsfullmäktige.

³ Det ska understrykas att var och en av faktorerna har en självständig inverkan på benägenheten till deltagande. Det är därmed inte nödvändigt att en och samma individ besitter alla egenskaperna samtidigt.

⁴ CVM står för the Civic Voluntarism Model och kännetecknas av att förklara politiskt deltagande genom att kombinera tre typer av faktorer: resurser, engagemang och rekrytering.

⁵ Även en variabel som Johansson kallar personlig trygghet visar sig ha en signifikant (negativ) effekt på deltagandet vid sidan av den representativa demokratin bland de ungdomar som befinner sig i mer vuxna livsfaser men inte bland dem som lever ett mer ungdomligt liv. Personlig trygghet utgör ett mått på i vilken utsträckning individen prioriterar ett antal värden såsom kärlek, lycka, familjetrygghet och inre harmoni (Johansson 2007).

⁶ Invandrarbakgrund har operationaliserats som personer som antingen själva är födda i ett annat land än Sverige eller vars båda föräldrar är födda utanför de nordiska länderna.

⁷ Adman och Strömblad visar att det negativa sambandet mellan invandrarskap och politiskt deltagande till övervägande del är indirekt. De som har invandrat är i mindre utsträckning aktiva i politiska partier, tar i mindre utsträckning politiska kontakter, deltar i mindre utsträckning i politiska manifestationer och upplever sig i mindre utsträckning som kompetenta att överklaga myndighetsbeslut. Detta beror på att de systematiskt har sämre kunskaper i svenska, sämre övning i medborgerliga färdigheter och medborgerlig allmänbildning. De rekryteras inte heller i samma

utsträckning till politiska poster. Denna ojämlikhet i resursnivå kan i sin tur delvis spåras till ojämlikhet i fråga om bakomliggande resursfaktorer. (Adman & Strömblad 2000).

⁸ Det ska understrykas att attitydvariablerna även utan de sociopolitiska nätverken genomgående står för en betydligt större del förklarad varians i de yngre medborgarnas benägenhet till politiskt deltagande än vad den sociala bakgrunden och aktuella levnadssituationen gör tillsammans.

⁹ Den beroende variabeln i undersökningen består sålunda genomgående av benägenheten till deltagande snarare än av själva deltagandehandlingen i sig. Sättet att mäta benägenheten till deltagande har tidigare bland annat använts av Pippa Norris och betecknades då som protest potential (Norris 1999).

¹⁰ Reliabilitetskoefficienten Cronbachs alpha uppgår till 0,79.

¹¹ Tabellanalys bekräftar att unga medborgare med en kombination av låg systemtilltro och hög självtilltro är de som är mest benägna att delta i direktaktioner.

¹² En närmare granskning med hjälp av tabellanalys visar att bland personer med låg politisk självtilltro minskar benägenheten till deltagande i köpbojkotter i takt med att systemtilltron ökar. Det omvända förhållandet gäller dock bland personer med hög självtilltro.

¹³ Detta visar sig även i den andel varians som förklaras av vänsterorientering och som uppgår till 3 procent bland de äldre men endast till 0,4 procent bland de yngre.

¹⁴ Tabellanalys bekräftar att såväl bland personer med låg som hög självförtroende minskar benägenheten att debattera politik på internet i takt med att systemförtroendet ökar. Unga medborgare med en kombination av hög politisk självförtroende och lågt systemförtroende visar sig vara den enskilda grupp som är mest benägen att delta i politisk debatt på nätet.

METODDEL

Daniel Wohlgemuth

Tabell 7.3 Effekten av social bakgrund, aktuella levnadsförhållanden, sociopolitiska nätverk samt attityder och värderingar på benägenheten bland yngre respektive äldre medborgare att ta kontakt med politiker

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år
Social bakgrund						
Kvinna	0,02	-5,27**	-0,99	-4,91**	0,21	-3,14
Invandrarbakgrund	-6,51***	-10,22***	-8,39***	-11,51***	-6,38***	-9,61***
Föräldrarnas utbildning	2,15***	2,78***	1,52***	0,28	0,20	-0,13
Levnadssituation						
Utbildningsnivå			1,44***	5,09***	0,68	3,88***
Arbetslöshet			3,07	-6,76	3,27	-3,17
Studier			5,75***	14,41*	1,68	13,30*
Sociopolitiska nätverk						
Den privata sfären					5,16***	6,49***
Arbetsliv och skola					3,24***	-0,78
Föreningsliv					2,93***	5,04***
Attityder						
Social tillit					0,06	-0,57
Självförtroende (politisk)					4,19***	5,26***
Systemförtroende (politisk)					-1,68*	-1,38
Intresse för samhällsfrågor					3,23***	4,24***
Förtroende: riksdag/regering					0,47	-1,65
Vänsterorientering					0,69	-0,58
Postmaterialism					0,38	1,21
Justerad R ² :	0,03	0,04	0,04	0,18	0,17	0,31
N:	2 590	815	2 346	614	2 232	586

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Regressionsanalys (OLS). Ostandardiserade koefficienter. Benägenheten att ta kontakt med politiker är mätt på en tregradig skala och har överförs till en skala: 0–100. Ej redovisade kontrollvariabler bland medborgare 16–29 år: Modell 1; ålder. Modell 2; årsinkomst, kommunstorlek, fritid. Bland medborgare 35–74 år: Modell 1; ålder, ålder i kvadrat. Modell 2; Klasstillhörighet (SEI), kommunstorlek, fritid.

*=signifikant på 90-procentsnivån, **=signifikant på 95-procentsnivån, ***=signifikant på 99-procentsnivån.

Tabell 7.4 Effekten av social bakgrund, aktuella levnadsförhållanden, sociopolitiska nätverk samt attityder och värderingar på benägenheten att delta i direktaktion bland yngre respektive äldre medborgare

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år
Social bakgrund						
Kvinna	-4,70***	-2,84***	-5,53***	-3,09***	-6,44***	-3,07***
Invandrarbakgrund	-0,83	1,39	-1,44	-0,79	-3,24**	-1,00
Föräldrarnas utbildning	0,12	0,57**	0,13	0,70**	-0,06	0,37
Levnadssituation						
Utbildningsnivå			-0,28	0,57**	-0,36	0,22
Arbetslöshet			4,43***	5,08**	2,38	6,11***
Studier			0,42	4,33	0,91	3,54
Sociopolitiska nätverk						
Den privata sfären					1,19**	2,02***
Arbetsliv och skola					-0,61	0,39
Föreningsliv					1,34***	0,60
Attityder						
Social tillit					-1,41***	0,06
Självförtroende (politisk)					0,99**	0,31
Systemförtroende (politisk)					-0,90*	-0,40
Intresse för samhällsfrågor					1,01***	0,92*
Förtroende: riksdag/regering					-2,36***	-0,19
Vänsterorientering					2,77***	2,85***
Postmaterialism (index)					3,05***	1,42***
Justerad R ² :	0,03	0,03	0,05	0,04	0,15	0,11
N:	2 571	817	2 329	616	2 219	587

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Regressionsanalys (OLS). Ostandardiserade koefficienter. Benägenheten att medverka i direktaktion är ett index som bygger på fyra olika former av deltagande och som överförs till en skala: 0–100. Ej redovisade kontrollvariabler bland medborgare 16–29 år: Modell 1; ålder. Modell 2; årsinkomst, kommunstorlek, fritid. Bland medborgare 35–74 år: Modell 1; ålder, ålder i kvadrat. Modell 2; Klasstillhörighet (SEI), kommunstorlek, fritid. *=signifikant på 90-procentsnivån, **=signifikant på 95-procentsnivån, ***=signifikant på 99-procentsnivån.

Tabell 7.5 Effekten av social bakgrund, aktuella levnadsförhållanden, sociopolitiska nätverk samt attityder och värderingar på benägenheten att delta i köpbojkott bland yngre respektive äldre medborgare

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år
Social bakgrund						
Kvinna	-1,38	-2,06	-2,38*	-3,13	-3,25***	-4,13*
Invandrarbakgrund	-5,53***	-1,79	-8,73***	-2,19	-9,12***	-2,11
Föräldrars utbildning	2,30***	1,82***	1,91***	1,05	0,75**	0,23
Levnadssituation						
Utbildningsnivå			0,60	2,44***	0,07	1,39*
Arbetslöshet			6,51**	0,37	4,17	2,51
Studier			2,67	0,14	1,24	-2,32
Sociopolitiska nätverk						
Den privata sfären					5,01***	6,39***
Arbetsliv och skola					-1,14	-0,24
Föreningsliv					2,49***	1,87
Attityder						
Social tillit					-0,08	0,41
Självförtroende (politisk)					2,64***	2,08
Systemförtroende (politisk)					-2,15**	-2,49*
Intresse för samhällsfrågor					3,74***	3,29**
Förtroende: riksdag/regering					-1,96***	-1,74
Vänsterorientering					4,19***	9,58***
Postmaterialism (index)					6,87***	6,78***
Justerad R ² :	0,04	0,02	0,06	0,05	0,19	0,19
N:	2 580	816	2 339	616	2 230	588

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Regressionsanalys (OLS). Ostandardiserade koefficienter. Benägenheten att delta i köpbojkott är mätt på en tregradig skala som överförs till skalan 0–100. Ej redovisade kontrollvariabler bland medborgare 16–29 år: Modell 1; ålder. Modell 2; årsinkomst, kommunstorlek, fritid samt "flyttat hemifrån". Bland medborgare 35–74 år: Modell 1; ålder, ålder i kvadrat. Modell 2; Klassstillhörighet (SEI), kommunstorlek, fritid. * = signifikant på 90-procentsnivån, ** = signifikant på 95-procentsnivån, *** = signifikant på 99-procentsnivån.

Tabell 7.6 Effekten av social bakgrund, aktuella levnadsförhållanden samt attityder och värderingar på benägenheten att diskutera politik på internet bland yngre respektive äldre medborgare

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år	16–29 år	35–74 år
Social bakgrund						
Kvinna	-10,38***	-4,29**	-11,22***	-3,67	-10,90***	-2,90
Invandrarbakgrund	-1,05	1,24	-3,75*	-0,50	-3,51	-1,50
Föräldrars utbildning	2,67***	2,08	1,92***	1,06	0,36	0,60
Levnadssituation						
Utbildningsnivå			1,36***	1,82**	0,64	1,04
Arbetslöshet			5,53*	-9,63*	5,48**	-8,75
Studier			7,56***	-13,67*	4,26**	-14,93**
Attityder						
Social tillit					-0,38	-0,80
Självttro (politisk)					4,13***	3,22**
Systemtilltro (politisk)					-2,70***	-0,12
Intresse för samhällsfrågor					10,94***	7,92***
Förtroende: riksdag/regering					1,67**	0,23
Vänsterorientering					4,60***	3,44
Postmaterialism (index)					0,50	-0,01
Justerad R ² :	0,05	0,03	0,08	0,05	0,23	0,15
N:	2 561	814	2 312	617	2 244	591

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Regressionsanalys (OLS). Ostandardiserade koefficienter. Benägenheten att diskutera politik på Internet är mätt på en tregradig skala som överförs till skalan 0–100. Ej redovisade kontrollvariabler bland medborgare 16–29 år: Modell 1; ålder. Modell 2; årsinkomst, kommunstorlek, fritid. Bland medborgare 35–74 år: Modell 1; ålder, ålder i kvadrat. Modell 2; Klassförelhörighet (SEI), kommunstorlek, fritid.

*=signifikant på 90-procentsnivån, **=signifikant på 95-procentsnivån, ***=signifikant på 99-procentsnivån.

Variabelbeskrivning

– Medborgare 16–29 år

Föräldrarnas utbildning

Källa: Fråga 9 i enkäten.

Frågeformulering: Vad har du själv och dina föräldrar för högsta avslutad utbildning? Markera ett svar per person.

Svarsalternativ:

- 1) Inte avslutad utbildning.
- 2) Grundskola (eller motsvarande).
- 3) Gymnasium med praktisk inriktning.
- 4) Gymnasium med teoretisk inriktning.
- 5) Yrkesutbildning utanför gymnasiet.
- 6) Högskola/universitet mindre än tre år.
- 7) Högskola/universitet mer än tre år.

Kodning: Skalan 1–7. Genomsnittet för faderns och moderns utbildning.

Kvinna

Källa: SCB.

Kodning: 1 = Kvinna, 0 = man.

Invandrabakgrund

Källa: SCB.

Kodning: 1= Ja, 0 = Nej.

Kommentar: Till personer med invandrabakgrund har räknats dem som antingen själva är födda utrikes eller vars båda föräldrar är födda utanför Norden.

Ålder

Källa: SCB.

Kodning: Antal fyllda år.

Utbildningsnivå

Källa och kodning: Samma som föräldrarnas utbildning ovan.

Flyttat hemifrån

(endast i analys av köpbojkott)

Källa: Fråga 1 i enkäten.

Frågeformulering: Bor du idag ensam eller tillsammans med någon/några?

Kodning: Bor tillsammans med en eller två föräldrar = 0, Övriga alternativ = 1.

Sysselsättningsvariabler

Arbetslöshet

Källa: Fråga 7 i enkäten.

Kodning: Dummyvariabel:

1 = arbetslös.

0 = Ej arbetslös.

Kommentar: Som arbetslös räknas den som uppger sig vara arbetslös eller som deltar i arbetsmarknadsprogram/åtgärd.

Referenskategori: förvärvsarbete (på hel- eller deltid).

Studier

Källa: Fråga 7 i enkäten.

Kodning: Dummyvariabel:

1 = Studerande.

0 = Ej studerande.

Kommentar: Referenskategori: förvärvsarbete.

Övrig sysselsättning

(kontrollvariabel – ej redovisad)

Källa: Fråga 7 i enkäten.

Kodning: Dummyvariabel:

1 = Övrig sysselsättning.

0 = Ej övrig sysselsättning.

Kommentar: Övriga sysselsättningar utgörs av föräldraledighet, hemmaman/hemmafru, värnplikt/civilplikt, sjukskrivning och sjukpensionär.

Referenskategori: förvärvsarbete.

Inkomst

Källa: Fråga 24 i enkäten.

Frågeformulering: Ungefär hur stor uppskattar du att din årsinkomst blir 2006 innan skatten är betald?

Svarskategorier:

- 1) 0–50 000 kr.
- 2) 50 001–100 000 kr.
- [...]
- 8) 350 000–400 000 kr.
- 9) Mer än 400 000 kr.

Kodning: Skala 1–9.

Kommuntyp

Källa: SCB.

Kodning:

- 1) Glesbygd/mindre kommun.
- 2) Medelstor kommun.
- 3) Större kommun.
- 4) Storstad.

Fritid

Källa: Fråga 54 i enkäten

Frågeformulering: Hur mycket fritid har du.

Svarskategorier: Skala 1–5.

Sociopolitiska nätverk

Källa: Fråga 37 i enkäten.

Frågeformulering: Hur ofta brukar du diskutera politik med andra?

- a) Partner.
- b) Vänner.
- c) Föräldrar.
- d) Arbets- eller studiekamrater.
- e) Medlemmar i föreningar.

Svarskategorier/kodning:

- 1) Aldrig (inkl. "vet inte").
- 2) Sällan.
- 3) Ibland.
- 4) Ofta.

Den privata sfären

Kommentar: Har operationaliserats som det högsta uppgivna värdet 1–4 vad gäller politisk diskussion inom de tre kategorierna:

- a) Partner.
- b) Vänner.
- c) Föräldrar.

Arbetsliv och skola

Kommentar: Det uppgivna värdet 1–4 vad gäller politisk diskussion med arbets- eller studiekamrater.

Föreningsliv

Kommentar: Det uppgivna värdet 1–4 vad gäller politisk diskussion med medlemmar i de föreningar svarspersonen tillhör.

Social tillit

Källa: Fråga 34 i enkäten.

Frågeformulering: Nu kommer påstående om hur du upplever din egen livssituation; Det går att lita på människor i allmänhet.

Svarsalternativ: 5-gradig skala. Instämmer inte alls – Instämmer helt.

Kodning: 1–5.

Sjävtilltro

Källa: Fråga 39 i enkäten.

Frågeformulering: Hur mycket instämmer du i följande påstående? Jag har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället.

Svarsalternativ: 5-gradig skala. Instämmer inte alls – Instämmer helt.

Kodning: 1–5.

Systemtilltro

Källa: fråga 39 i enkäten.

Frågeformulering: Hur mycket instämmer du i följande påstående? Människor i allmänhet har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället.

Svarsalternativ: 5-gradig skala. Instämmer inte alls – Instämmer helt.

Kodning: 1–5.

Intresse för samhällsfrågor

Källa: Fråga 36 i enkäten.

Frågeformulering: Hur pass intresserad är du i allmänhet av ...? Samhällsfrågor.

Svarsalternativ: 5-gradig skala. Inte alls intresserad – Mycket intresserad.

Kodning: 1–5.

Förtroende för riksdag och regering

Källa: Fråga 46 i enkäten

Frågeformulering: Hur stort förtroende känner du för ...? Riksdagen och regeringen.

Svarsalternativ: 5-gradig skala. Mycket litet – Mycket stort.

Kodning: 1–5.

Vänsterorientering

Källa: Fråga 43 i enkäten.

Frågeformulering: Vad är du personligen mest tilltalad av?

Svarsalternativ:

1) Ett samhälle där alla har det ungefär lika bra ekonomiskt.

2) Ett samhälle där flitiga och dugliga får det betydligt bättre.

3) Vet inte, ingen uppfattning.

Kodning: Dummyvariabel:

Ett samhälle där alla har det ungefär lika bra = 1

Övriga = 0.

Postmaterialism

Källa: Fråga 45 i enkäten.

Additivt index bestående av inställningen till tre påståenden:

a) Jag är beredd att ha en lägre standard i framtiden för att minska miljöförstöringen.

b) Man borde arbeta mindre och få mer fritid, även om det innebär sänkt materiell standard.

c) Sverige borde göra mycket mer för att hjälpa fattiga länder.

Svarsalternativ: 5-gradig skala. Instämmer inte alls – Instämmer helt.

Kodning: 1–5.

Variabelbeskrivning – medborgare 35–74 år

Alla variabler samma som för 16–29 år förutom variablerna; *inkomst* och *flyttat hemifrån* som inte ingår bland de äldre medborgarna. I åldersgruppen 35–74 år ingår därutöver:

Klasstillhörighet

Tre dummyvariabler:

1) Arbetare.

2) Tjänstemän

3) Företagare.

Referenskategori utgörs av högre tjänstemän. Den socioekonomiska indelningen (SEI) baseras på uppgivet yrke, yrkesbeskrivning och beskrivning av arbetsuppgifter i enkätfråga 5.

KAPITEL 8

Ungas hälsa och livskvalitet

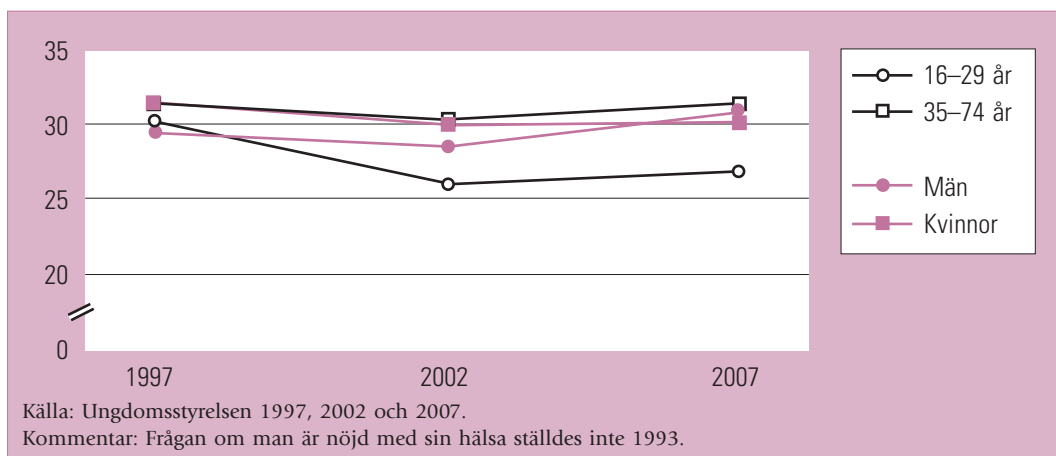
Svenska barn och ungdomar har i ett internationellt perspektiv mycket god hälsa. De är både friska och nöjda med livet. Men trots att den generella bilden av ungas hälsa är god har psykosomatiska symtom – till exempel ont i magen, ont i huvudet och sömnbesvär – ökat stadigt bland skolungdomar sedan 1980-talets mitt. Eftersom hälsa är en grundläggande förutsättning för ett aktivt liv är det viktigt att uppmärksamma skillnader som kan sättas i samband med individens kön eller sociala bakgrund. Hälsa är en resurs för att uppnå olika mål i livet och för att hantera de motgångar och påfrestningar som man råkar ut för.

Unga kvinnor rapporterar om besvär med sin psykiska hälsa i betydligt högre grad än unga män. Barn och ungdomar som växer upp i en utsatt ekonomisk situation löper ökad risk för ohälsa i form av psykisk ohälsa, ökad risk för astma och ökad risk för att råka ut för skador efter olycksfall (Socialstyrelsen 2005).

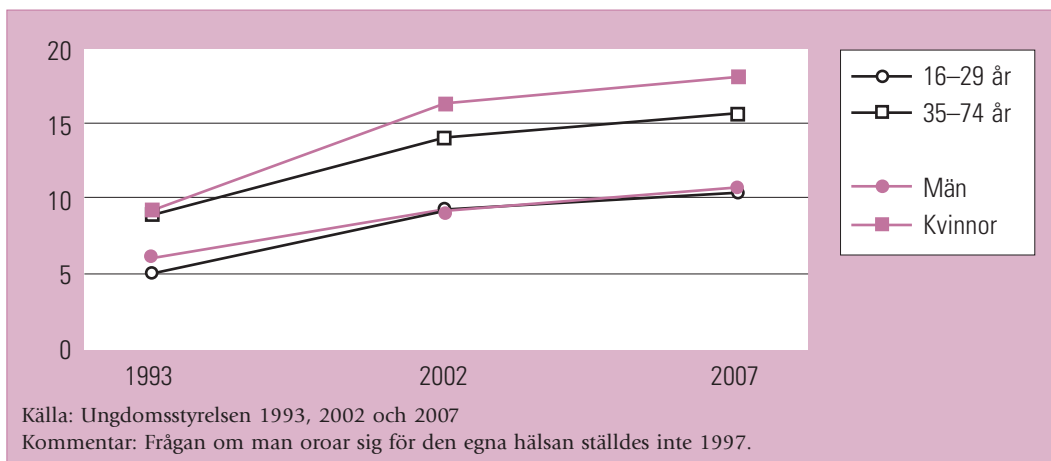
Omkring 90 procent av unga i åldern 16–24 år bedömer sin hälsa som god enligt ULF-data från SCB som Ungdomsstyrelsen har analyserat.¹ Andelen har varit relativt stabil sedan 1980-talet. Däremot framträder det stressrelaterade problem. Hälften av de unga rapporterar om problem med trötthet, var femte rapporterar sömnbesvär och var sjätte huvudvärk, i samtliga fall avser siffrorna besvär under de senaste två veckorna.

Attityder till den egna hälsan

Attityden till den egna hälsan har studerats med hjälp av två frågor i undersökningen 2007, om man är *nöjd med sin hälsa* och om man *ofta oroar sig över den egna hälsan*. Utvecklingstrenden över tid är negativ för båda dessa frågor. Andelen individer som är helt nöjda med sin hälsa är lägre idag jämfört med 1997 och andelen som ofta oroar sig för sin hälsa har fördubblats sedan 1993. För övrigt är individer

Figur 8.1 Helt nöjd med sin hälsa, indelat på kön, 16–74 år. 1997, 2002 och 2007. Procent.

Figur 8.2 Oroar sig ofta för den egna hälsan, indelat efter kön, 16–74 år. 1993, 2002 och 2007. Procent

som är missnöjda med sin hälsa också oftare oroliga för sin hälsa.

I gruppen som är över 35 år ligger andelen som är helt nöjd med sin egen hälsa på samma nivå idag som 1997. För unga upp till 30 år har nivån däremot sjunkit de senaste tio åren (figur 8.1). Anmärkningsvärt är att andelen som är *helt nöjd* med sin hälsa är högre bland de äldre jämfört med bland de yngre, medan andelen som är *nöjd* är högre bland de yngre. Det finns också en trend av att en större andel män är helt nöjda med sin hälsa – 31 procent 2007 jämfört med 29 procent 1997 – medan utvecklingen för kvinnor har gått åt motsatt håll under samma tidsperiod.

Oron för den egna hälsan har ökat påtagligt de senaste 14 åren (figur 8.2). I samtliga kategorier har andelen som ofta oroar sig i stort sett fördubblats sedan 1993. Kvinnor är i större omfattning ofta oroliga jämfört med män, det gäller oavsett ålder. I 2007 års undersökning anger

18 procent av kvinnorna att de ofta oroar sig för den egna hälsan, jämfört med 9 procent 1993. Bland männen är motsvarande siffror 11 procent 2007 och 6 procent 1993. Äldre oroar sig i större utsträckning för sin hälsa än yngre.

En närmare granskning av 2007 års undersökningsresultat visar att unga män i åldern 16–19 år i störst utsträckning är nöjda med sin hälsa. Hela 78 procent av männen som är 19 år eller yngre anger att de är nöjda eller helt nöjda med hälsan. Bland män i de övriga ålderskategorierna är andelen nöjda något lägre. Från och med 20 års ålder och upp till 74 år är andelen nöjda män strax under 70 procent. Bland kvinnor är andelen nöjda relativt konstant över åldrarna. Omkring 60 procent kvinnor i samtliga ålderskategorier anger att de är nöjda eller helt nöjda med sin hälsa.

Oron för hälsan är mest utbredd i de äldre ålderskategorierna, samt bland kvinnor. Den sammanlagda effekten av ålder och kön blir

Tabell 8.1 Inställning till den egna hälsan, indelat efter ålder och kön 2007. Procent

	Man	Kvinna	Total
NÖJD MED HÄLSAN			
16–19 år	78	63	70
20–24 år	69	59	64
25–29 år	67	63	65
35–54 år	66	57	62
55–74 år	67	64	65
OFTA OROLIG FÖR DEN EGNA HÄLSAN			
16–19 år	6	11	9
20–24 år	8	15	11
25–29 år	9	14	11
35–54 år	13	20	16
55–74 år	12	20	16

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Helt missnöjd och 5=Helt nöjd.

därför tydlig. Andelen kvinnor under 20 år som ofta oroar sig för sin hälsa är 11 procent, jämfört med 20 procent bland kvinnor i åldern 55–74 år. Bland de yngsta männen är 6 procent ofta oroliga för sin hälsa och bland de äldsta männen är det 12 procent (tabell 8.1).

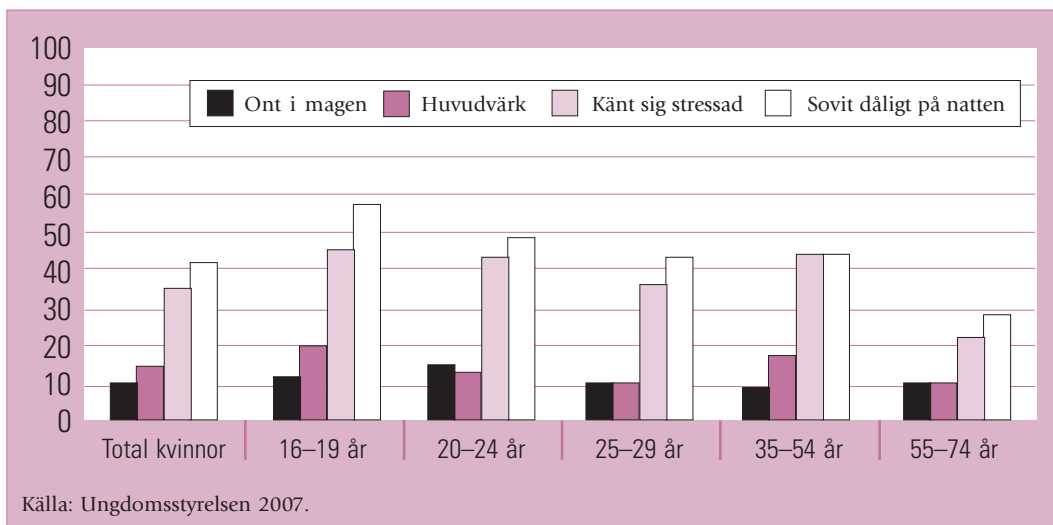
Stressrelaterade symptom

Den psykiska ohälsan har ökat hos både unga kvinnor och unga män, men det är en betydligt större andel unga kvinnor som har stressrelaterade besvär. Den tydliga könsskillnaden har kunnat observeras en längre tid. Det framgår av WHO-studien om grundskoleelevers hälsa som har genomförts sedan 1985/86 (Statens folkhälsoinstitut 2006) samt av ULF-data från SCB.² Av figur 8.3a och 8.3b framgår att det finns stora skillnader mellan kvinnor och män när de svarar på omfattningen av olika stressrelaterade symptom. Dessutom framgår att de yngsta kvinnorna är den mest stressutsatta gruppen. Det anmärkningsvärda är att de stressrelaterade symptomen bland kvinnor minskar

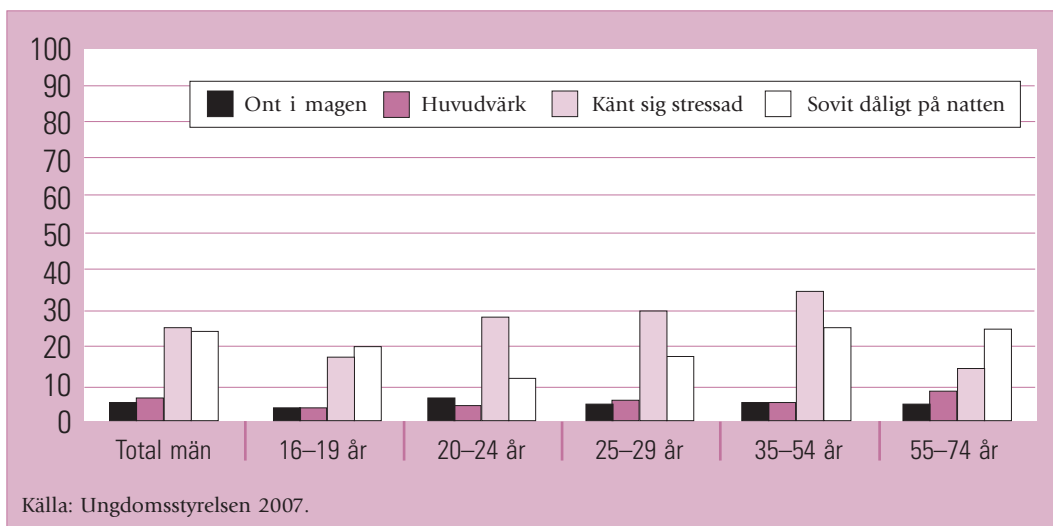
i omfattning med stigande ålder, medan åldern 35–54 år är den mest stressutsatta bland männen.

Omkring hälften av kvinnorna under 55 år anger att de sover dåligt jämfört med omkring 20 procent av männen. Drygt 10 procent av kvinnorna anger att de sover dåligt varje natt. Störst andel av de yngsta kvinnorna anger att de sover dåligt och minst andel av de äldsta. Bland männen är det tvärtom de äldsta männen som i störst utsträckning anger besvär med sömnen. Sömnen är en god indikator för stressnivån, ju oroligare man är desto sämre blir sömnkvaliteten. Dessutom påverkas sömnkvaliteten av vad man gör före sänggåendet, det faktiska antalet timmar man sover, när man lägger sig samt av andra faktorer som sjukdom, depression, medicinering, störningar, buller, värme med mera (<http://en.wikipedia.org/wiki/Sleep>).

Nästan hälften av kvinnorna som är 19 år eller yngre känner sig stressade, antingen varje dag eller flera gånger i veckan. Ju äldre kvin-

Figur 8.3a Stressrelaterade symptom varje dag/flera gånger i veckan, kvinnor indelat efter ålder, 2007. Procent.

Figur 8.3b Stressrelaterade symptom varje dag/flera gånger i veckan, män indelat efter ålder, 2007. Procent.

norna blir, desto mindre andel är det som anger stress. Bland männen ökar andelen som anger stress med stigande ålder, medan andelarna som i tonåren, respektive i ålderskategorin 55–74 år, rapporterar om stress är relativt låga.

Även magont och huvudvärk anges i högre grad av kvinnor än av män, och även här är de yngsta kvinnorna mest drabbade. Av männen under 20 år rapporterar 4 procent om huvudvärk eller magont varje dag eller flera gånger i veckan medan 20 procent av de unga kvinnorna i samma ålder rapporterar huvudvärk och 13 procent rapporterar magont (figur 8.3a och 8.3b).

Unga som är födda i respektive utanför Sverige har ungefär lika nivåer av stressrelaterade symptom. Ett undantag är dock att unga som är födda utrikes i högre grad anger att de har sovit dåligt på natten. En större andel bland de utrikes födda är *nöjda med den egna hälsan*, samtidigt som även andelen som ofta oroar sig för den egna hälsan är högre, vilket tyder på en större polarisering inom gruppen utrikes födda än i gruppen svenskfödda, som till en viss del kan bero på att gruppen utrikes födda är väldigt heterogen.

Unga som är arbetslösa eller i åtgärd är i lägre omfattning nöjda med sin hälsa jämfört med unga som studerar eller arbetar. Dessutom anger 30 procent i den gruppen att de sover dåligt på natten, antingen varje dag eller flera gånger i veckan. Även bland unga som bor i glesbygd svarar omkring 30 procent att de ofta sover dåligt (tabell 8.2).

Känslor, upplevelser och beteenden avspeglar hur unga mår

Svaren på frågorna som undersöker olika dimensioner av ungas självbild bekräftar att de flesta unga människor i dag känner sig omtäckta, har en positiv identitet och ett balanserat känsloliv. Men det finns också de som har en mer negativ syn på sig själva och omvärlden vilket framgår av figur 8.4.

En högre andel unga kvinnor än män instämmer i påståenden om att de är *nedstämda*, *ledsna*, *irriterade*, *spända* eller *arga*. Andelen som har *svårt att koncentrera sig* är ungefär lika mellan könen, 19 procent bland männen och 17 procent bland kvinnorna. En liten andel unga anger att de har *problem med alkohol*, *tabletter* eller

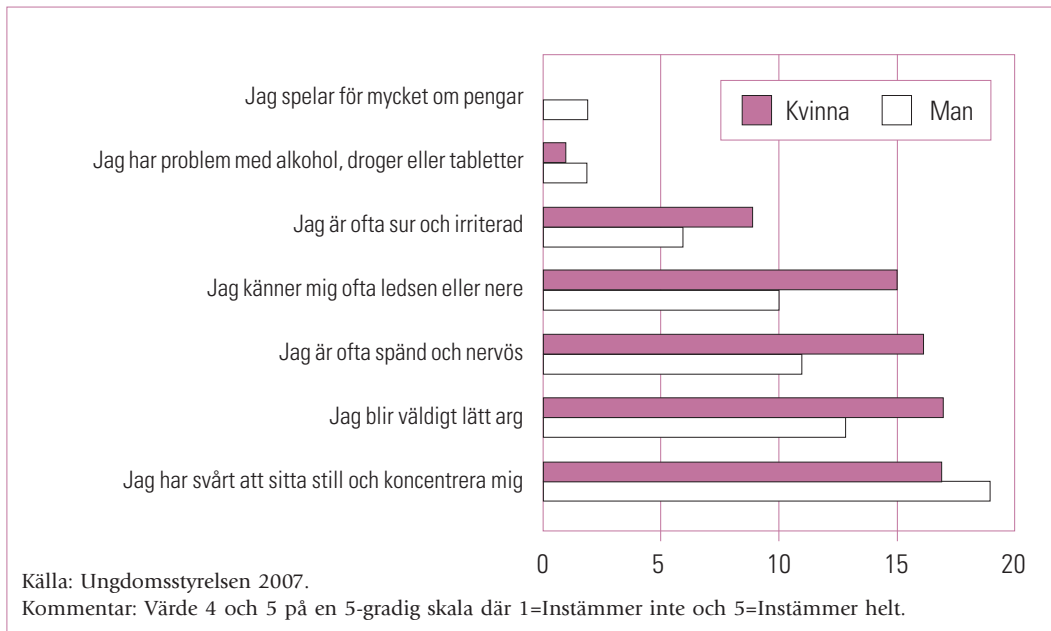
Tabell 8.2 Inställning till den egna hälsan och stressrelaterade symptom, indelat efter födelse-land sysselsättning samt storstad/glesbygd. 16–29 år, 2007. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Studerar	Arbetar	Arbetslös/i åtgärd	Glesbygd	Storstad
Ofta orolig för den egna hälsan	10	15	9	10	14	11	12
Nöjd med den egna hälsan	65	71	70	66	51	63	67
Ont i magen*	9	11	9	8	14	8	9
Ont i huvudet*	10	10	11	8	12	9	9
Känt sig stressad*	34	32	34	33	30	28	35
Sovit dåligt på natten*	22	30	22	19	30	29	21

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: *Summa av svaren *Varje dag* och *Flera gånger i veckan*.

Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Helt missnöjd och 5=Helt nöjd.

Figur 8.4 Andel som instämmer i följande påståenden, indelat efter kön. 16–29 år, 2007. Procent

spelmissbruk. För unga kvinnor finns det ett samband mellan spelmissbruk och drogmissbruk som inte finns för unga män. Där har drogmissbruk samband med att känna sig ledsen/nere, vara spänd och nervös och missnöjd med sig själv. När man jämför unga i olika ålderskategorier med varandra är det störst andel unga kvinnor som är arga, nedstämda och nervösa. Denna andel minskar fram till 29 års ålder.

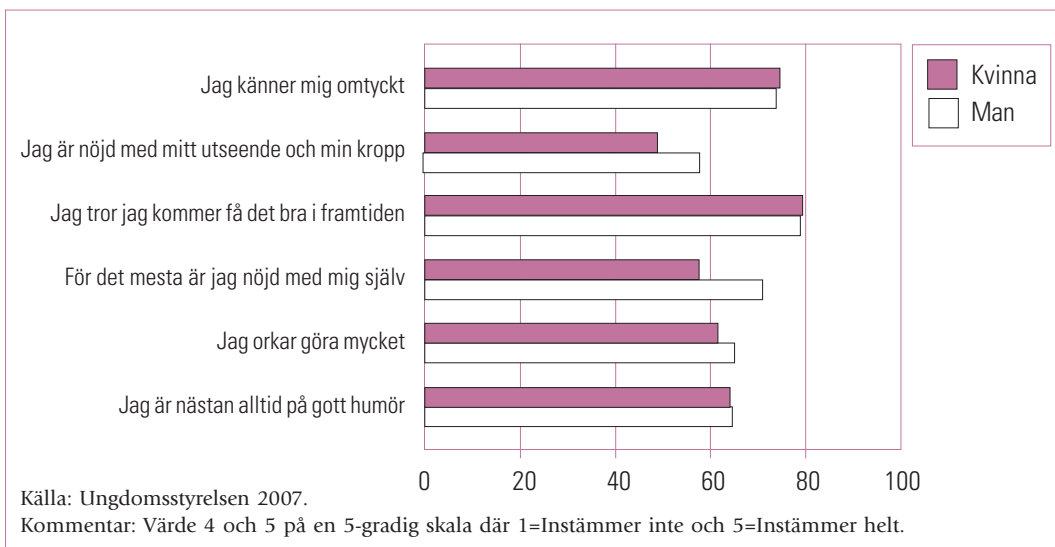
Framtidstro och en positiv självbild bidrar till att förbättra individens allmänna hälsa. De unga har också en god hälsa, vilket bekräftas av svaren på påståenden om positiva känslor och upplevelser som redovisas i figur 8.5.

Majoriteten av de unga har en positiv självbild. Skillnaderna mellan könen är små, förutom i två frågor. De unga männen är i större omfattning *nöjda med sitt utseende och sin kropp* jämfört med de unga kvinnorna. Forskning har

visat att barn redan i tioårsåldern har en klar bild av hur man ska se ut, och också förhåller sig till den bilden. Ett okritiskt förhållningssätt till utseendeidealen har visats ha ett negativt samband med individens psykiska hälsa, enligt pågående forskning av utvecklingspsykologerna Ann Frisé och Philip Hwang.³ Det innebär att flickors missnöje med sitt utseende kan bidra till deras sämre psykiska hälsa.

Unga män är också i större utsträckning *nöjda med sig själva*. Av män mellan 16 och 29 år anger 71 procent att de för det mesta är nöjda med sig själva, jämfört med 58 procent bland kvinnor i samma ålder.

De allra flesta unga, omkring 80 procent, *tror att de kommer att få det bra i framtiden*. Skillnaderna mellan könen är små, vilket även gäller för frågorna om man *känner sig omtyckt*, om man *orkar göra mycket* eller *oftast är på gott humör*.

Figur 8.5 Andel som instämmer i följande påståenden, indelat efter kön. 16–29 år, 2007. Procent

Störst andel som *tror att de kommer att ha det bra i framtiden* finns bland unga som arbetar, 82 procent i den gruppen instämmer i påståendet jämfört med 67 procent i gruppen som är arbetslösa eller i åtgärd. Arbetslösa unga är också i lägst omfattning *nöjda med sig själva*, endast 48 procent instämmer jämfört med 65 procent bland samtliga under 30 år. Ungar som är födda

utrikes anger i lägre grad än svenskfödda att de tror att de kommer att få det bra i framtiden, samtidigt som de i högre grad anger att de för det mesta är nöjda med sig själva vilket även det indikerar att det finns en större polarisering inom gruppen utrikes födda unga (tabell 8.3).

Nedan beskrivs beteenden som i och för sig är positiva indikatorer för hälsa, men som ibland

Tabell 8.3 Andel som instämmer i följande påståenden, indelat efter födelseland, sysselsättning samt storstad/glesbygd. 16–29 år, 2007. Procent

	Född i Sverige	Utrikes född	Studerar	Arbetar	Arbetslös/i åtgärd	Glesbygd	Storstad
Jag tror att jag kommer att få det bra i framtiden	79	75	79	82	67	72	80
För det mesta är jag nöjd med mig själv	65	69	65	69	48	67	67

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

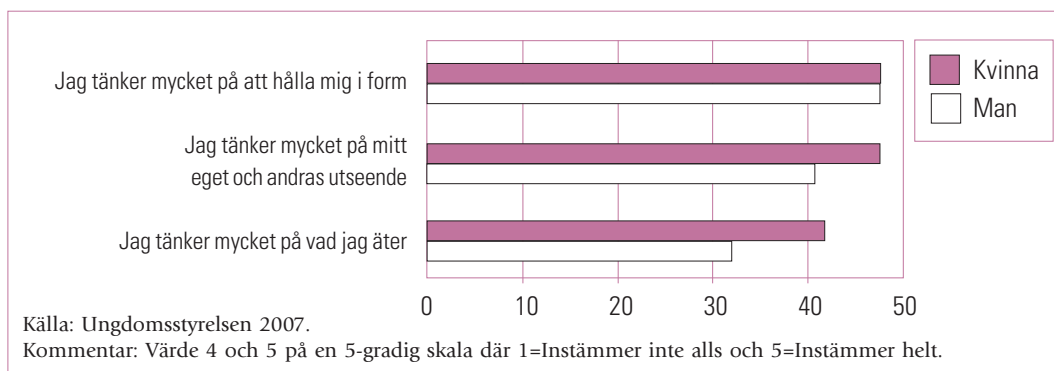
kan gå till överdrift. Det handlar om att hålla sig i form, att tänka på vad man äter och att tänka mycket på både sitt eget och andras utseende.

Omkring hälften av de unga tänker mycket på att hålla sig i form, andelen är lika hög bland unga kvinnor som bland unga män. En högre andel unga kvinnor än unga män tänker mycket på sitt eget och andras utseende och vad de äter (figur 8.6). Det finns inget samband mellan att tänka på vad man äter/att hålla sig i form och hur nöjd man är med sitt utseende/sin kropp eller sig själv. Att vara nöjd med sitt utseende/sig själv har däremot ett starkt samband med att känna sig omtyckt – bland såväl unga kvinnor som unga män. Unga som är arbetslösa tänker i mindre utsträckning på att hålla sig i form än andra unga. Unga som bor i en storstad tänker i störst omfattning på sitt utseende, medan unga som bor i glesbygd i minst omfattning tänker på vad de äter.

Den sammantagna bilden av ungas uppfattningar om sin hälsa visar att trots den generellt positiva bilden så finns det anledning att fortsätta granskningen. Anledningen är de påtagliga skillnaderna mellan unga kvinnors och unga mäns inställning till den egna hälsan, lik-

som andra aspekter som har med psykisk hälsa och en negativ självuppfattning att göra – skillnader som ökar. De unga kvinnorna är i större utsträckning oroliga för sin hälsa och en betydligt högre andel unga kvinnor visar olika stressrelaterade symptom jämfört med unga män. Unga kvinnor är i högre grad ledsna, spända, irriterade eller arga, medan de unga männen i högre grad är nöjda med sig själva, sitt utseende och sin kropp. Dessa uppgifter stärker bilden av att unga kvinnors psykiska hälsa stadigt försämras, och att skillnaderna mellan unga kvinnor och unga män är stora, både avseende stressrelaterade symptom och självbild.

Det finns också anledning att uppmärksamma hur arbetslöshet samvarierar med ungas hälsa och framtidstro. Den sammantagna bilden av arbetslösa ungdomars psykiska och fysiska hälsa avviker påtagligt från den generella bilden av ungas hälsa. Unga som är arbetslösa eller i åtgärd är i lägre grad nöjda med sin hälsa eller inriktade på att hålla sig i form. En mindre andel i den gruppen tror på att de kommer att få det bra i framtiden, dessutom är andelen som är nöjd med sig själv låg bland de arbetslösa unga.

Figur 8.6 Andel som instämmer i följande påståenden om självkontroll, indelat efter kön. 16–29 år 2007. Procent.

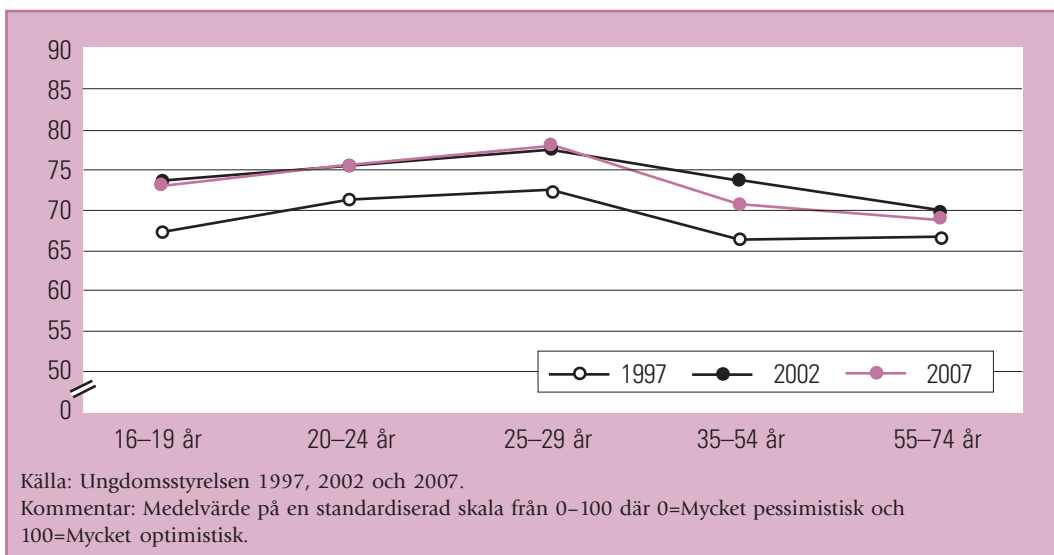
Framtidstro och livskvalitet

Tidigare undersökningar har visat på ett samband mellan individens bedömning av den livssituation hon eller han har just nu, det vill säga hur nöjd man är med livet, och hur man ser på framtiden, pessimistiskt eller optimistiskt. Om majoriteten är nöjd med sitt liv, kan vi alltså också förvänta oss att majoriteten ser optimistiskt på framtiden.

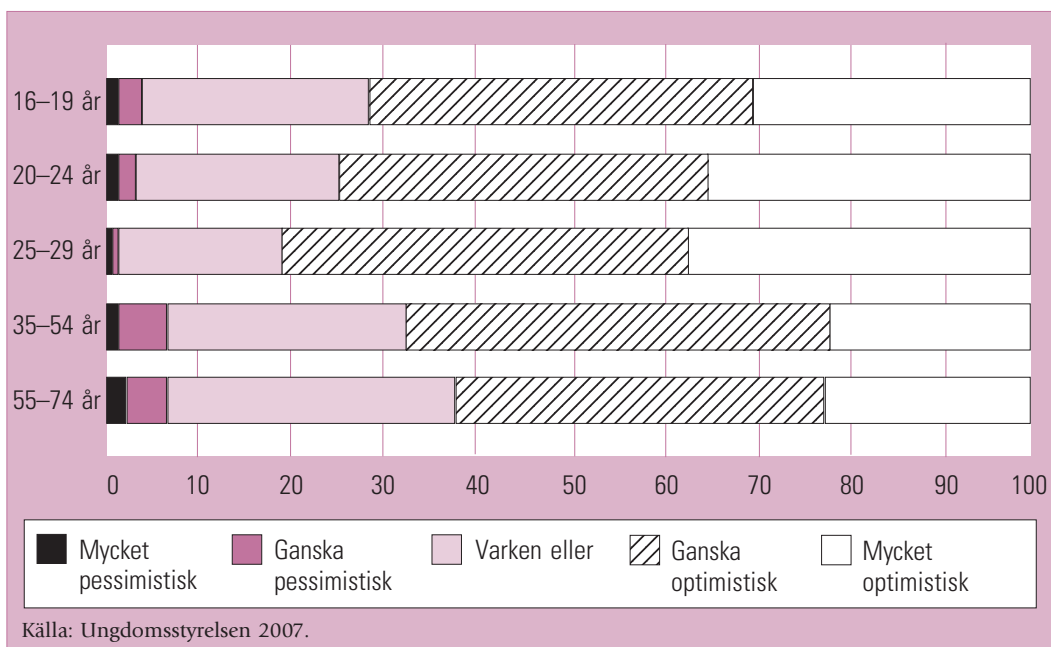
En övervägande andel av svarspersonerna i undersökningens samtliga åldersgrupper uppger också att de har en ganska eller mycket optimistisk syn på sin egen framtid. Mellan undersökningarna 1997 och 2002 ökade andelen optimister något. Ökningen har dock inte fortsatt – utan nivån är densamma 2007 som 2002, utom i åldersgruppen 35–74 år där det till och med har varit en liten minskning (figur 8.7).

Andelarna i de olika åldersgrupperna som uppger att de är mycket eller ganska pessimistiska i 2007 års undersökning är mycket små, mellan 3 och 7 procent och störst andel finns i åldersgruppen 55–74 år. Dessa andelar ska dock inte negligeras då det handlar om nästan en halv miljon människor. I ungdomsurvalet är det fortfarande 16–19-åringarna som i störst utsträckning anger att de är pessimistiska (6 procent) vilket kan synas litet märkligt då det är dessa som har störst del av livet framför sig. Störst andel som anger att de är optimistiska finns i åldersgruppen 25–29 år (figur 8.8).

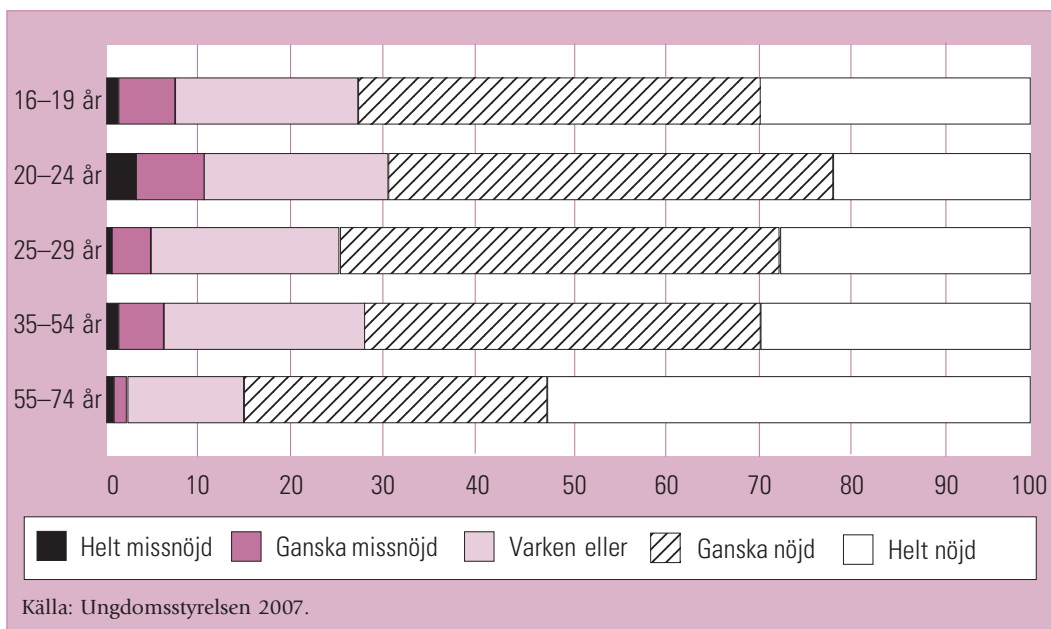
Hur man ser på sin framtid har i mångt och mycket att göra med hur man upplever vardagen just nu. Som vi kan se i figur 8.9 är andelen missnöjda något högre i ungdomsurvalet än i vuxenurvalet.

Figur 8.7 Hur ser du på framtiden för egen del? 16–74 år. Standardiserade medelvärden.

Figur 8.8 Hur ser du på framtiden för egen del? 16-74 år, 2007. Procent.

Figur 8.9 Är du nöjd eller missnöjd med livet i sin helhet just nu? 16-74 år, 2007. Procent.

Tabell 8.4 Instämmer du i att ditt liv idag motsvarar dina förväntningar? 16–29 år, 2007. Procent

	Instämmer inte	Instämmer
16–19 år	21	46
20–24 år	25	44
25–29 år	22	49
16–29 år	23	46
35–74 år	19	55
Man	23	46
Kvinna	23	47
Född i Sverige	22	47
Utrikes född	28	43
Glesbygd	19	46
Storstad	24	46
Föräldrar arbetare	28	40
Föräldrar högre tjänstemän	20	50
Studenter	19	50
Arbetar	21	47
Arbetslös/i åtgärd	49	22

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

Det mönster vi kan tyckas se ovan, att unga är mindre nöjda med sin livssituation just nu, avspeglas även i hur de svarar på påståendet *mitt liv motsvarar mina förväntningar*, även om det här är unga i åldern 20–24 år som inte instämmer i lika hög grad som övriga. De som i allra högst grad anser att livet idag inte motsvarar förväntningarna är de arbetslösa, sedan kommer barn till arbetare och utrikes födda unga. De som däremot i högst grad instämmer i att livet motsvarar förväntningarna är 35–74-åringarna och unga som studerar eller har föräldrar som är högre tjänstemän eller akademiker (tabell 8.4).

En korstabell med frågorna *är du nöjd eller missnöjd med livet i sin helhet just nu?* och *hur ser du på framtiden för egen del?* visar en stor

samvariation där över 86 procent av dem som är nöjda med sitt liv just nu är optimister medan enbart en tredjedel av de missnöjda ser optimistiskt på sin framtid. En mindre god livssituation just nu behöver inte automatiskt innebära en pessimistisk inställning till framtiden, möjligen är det anmärkningsvärt att det ändå gör det i relativt stor utsträckning (tabell 8.5).

I rapporterna från 1997 konstruerades ett index för att mäta livskvalitet genom att kombinera svaren från två påståenden om hur personen upplever sitt liv just nu, *jag är nöjd/missnöjd med livet i sin helhet* samt *mitt liv idag motsvarar/motsvarar inte mina förväntningar*.⁴ Enligt detta index uppger 17 procent av de unga en låg livskvalitet respektive 14 procent av de äldre. En hög livskvalitet är det 48 procent av de unga

Tabell 8.5 Antal som svarat på frågan: Är du nöjd eller missnöjd med livet i sin helhet just nu och hur ser du på framtiden för egen del? 16–29 år, 2007. Procent

SYN PÅ FRAMTIDEN	LIVET I SIN HELHET JUST NU			
	Missnöjd	Ambivalent	Nöjd	Total
Pessimist	30	6	1	4
Ambivalent	38	37	13	20
Optimist	32	57	86	76
Total	100	100	100	100

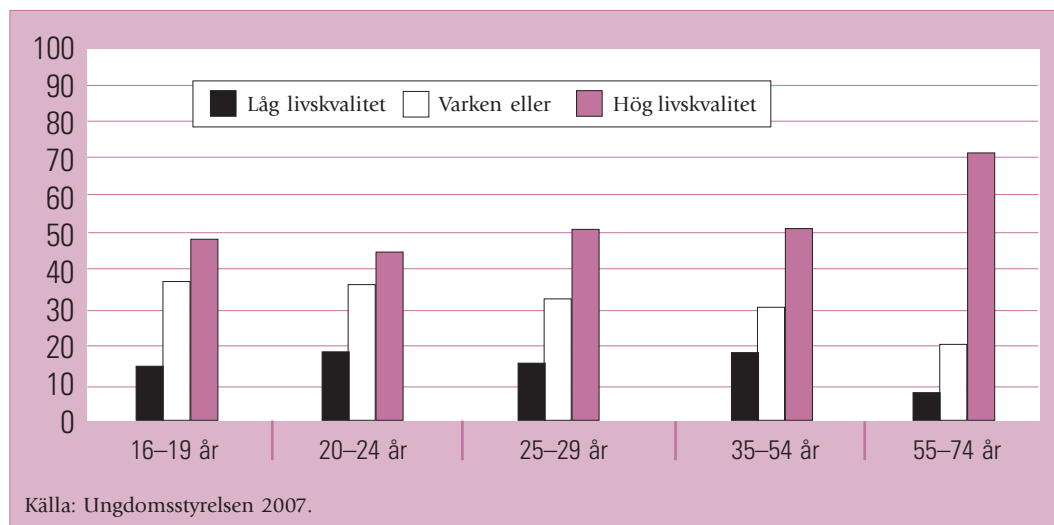
Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värderna på en 5-gradig skala där 1–2=Pessimist/Missnöjd, 3=Ambivalent och 4–5=Optimist/Nöjd.

som uppger respektive 60 procent av de äldre. Störst andel som uppger en hög livskvalitet är det i den allra äldsta åldersgruppen (figur 8.10).

De som i högst grad har en låg livskvalitet är unga som är arbetslösa eller deltar i en arbetsmarknadsåtgärd. Det finns inga skillnader som är signifikanta mellan unga kvinnor och unga män, eller mellan unga som är födda utomlands

eller i Sverige, inte heller finns det skillnader om vi tittar på bostadsortens storlek. Utan det är just ålder och sysselsättning, framförallt arbetslöshet och föräldrarnas sysselsättning, som utmärker sig medan föräldrarnas utbildningsnivå inte visar på skillnader. Det är unga med föräldrar som är högre tjänstemän eller akademiker som har lägst erfarenhet av arbetslöshet

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Figur 8.10 Svarsfördelning för indexet livskvalitet i olika åldersgrupper, 16–74 år, 2007. Procent.

då de studerar i störst utsträckning, vilket kan vara en bidragande orsak till den höga andel med en hög livskvalitet som finns i gruppen (tabell 8.6).

Ett försök att se vad som kan ligga bakom en låg respektive en hög livskvalitet visar tydliga samvariationer med huruvida man upplever att man har inflytande över hur livet som helhet eller hur den egna ekonomin kommer att bli samt om man har förtroende för det svenska välfärdssystemet eller inte. Dock finner vi inga ytterligare bakomliggande faktorer än just arbetslöshet och dålig ekonomi. Det finns ett fler-

tal rapporter som påtalar just arbetslöshetens negativa konsekvenser på lång sikt, till exempel *Har ungdomsarbetslöshet långsiktiga effekter?* av Oscar Nordström Skans (2004) och *Fokus 05* (Ungdomsstyrelsen 2005). I kapitel 11, *En arbetsmarknad för alla*, redovisar vi undersökningens resultat på en fråga som gäller hur man har upplevt tiden av arbetslöshet.

Unga med en hög livskvalitet är i dubbelt så stor utsträckning nöjda med relationen till sina föräldrar och vänner samt till sin partner än unga som har en låg livskvalitet (tabell 8.7).

Tabell 8.6. Andel med en hög respektive en låg livskvalitet i olika grupper av unga, 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent

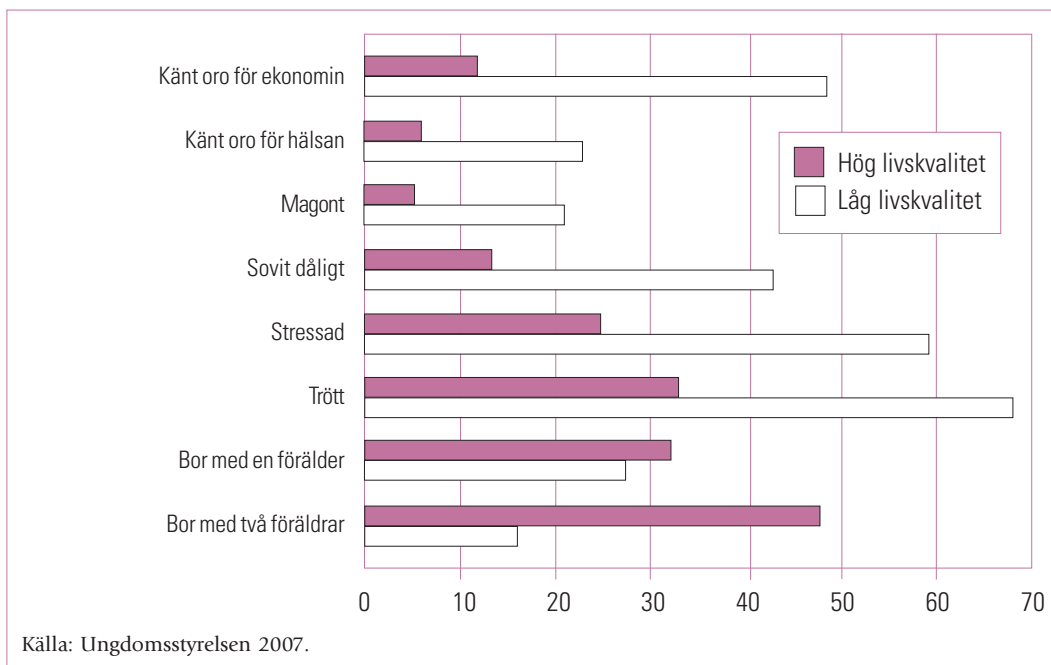
	Låg livskvalitet	Hög livskvalitet
16–29 år	17	48
35–74 år	14	60
Man	16	46
Kvinna	17	48
Född i Sverige	16	47
Utrikes född	21	45
Föräldrar arbetare	20	44
Föräldrar högre tjänstemän	15	49
Arbetar	14	50
Studerar	14	51
Arbetslös/i åtgärd	41	18

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 8.7 Andel som svarar att de är helt nöjda med relationerna till sin partner, sina föräldrar och vänner i grupperna med en låg respektive en hög livskvalitet, 16–29 år, 2007. Procent

Relation till	Låg livskvalitet	Hög livskvalitet
din partner	34	74
dina föräldrar	30	62
dina vänner	24	50

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.
Kommentar: Värde 5 på en 5-gradig skala där 1=Helt missnöjd och 5=Helt nöjd.

Figur 8.11 Andel med låg respektive hög livskvalitet och som ofta eller varje dag har följande problem samt hur stor andel som bor med en eller två föräldrar. 16–29 år, 2007. Procent.

Unga med en låg livskvalitet är i högre grad oroade för ekonomin och hälsan. De rapporterar i större utsträckning olika sömnproblem, att de känner sig stressade och har ont i magen. Unga som har ensamstående föräldrar upplever också i större utsträckning en låg livskvalitet (figur 8.11). Detta är ett känt och väldokumenterat samband där ohälsa kopplas till ekonomisk stress och bristande socialt nätverk. Bengt Starrin diskuterade detta i *De kallar oss unga* (Starrin 2003).

Skillnaderna är påfallande stora och det kan nog utan större tvivel sägas att med den ekonomiska utsattheten, oavsett om det är den egna eller familjens inkomster som är låga, följer en större oro och en sämre hälsa som leder till att man bedömer sig ha en låg livskvalitet.

Samvariationen mellan upplevd livskvalitet och framtidssyn är också mycket stor (tabell

8.8), större än i korstabellen *framtidssyn/livet i sin helhet just nu* (tabell 8.5). Nästan samtliga med en upplevd hög livskvalitet ser också optimistiskt på framtiden. Men det är även så att två tredjedelar av dem som uppger en låg livskvalitet ser optimistiskt på framtiden. Sannolikheten är stor att de upplever den låga livskvaliteten som något temporärt och övergående.

Tabell 8.8 Korstabell för livskvalitet och framtidssyn, 16–29 år, 2007. Procent

Syn på framtiden	Låg livskvalitet	Hög livskvalitet	Total
Pessimist	36	1	7
Optimist	64	99	93
Total	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Mycket pessimistisk/mycket låg livskvalitet och 5=Mycket optimistisk/mycket hög livskvalitet.

Fotnot

¹ ULF = Undersökning av levnadsförhållanden. Resultaten redovisas i Fokus 07, Ungas hälsa och utsatthet.

² Har analyserats av Ungdomsstyrelsen.

³ En presentation av projektet finns på FAS webbplats, http://www.fas.se/fas_templates/Page____503.aspx.

⁴ Det är ett summativt index där värdena är i enlighet med övriga i undersökningen; 1–5 där låg livskvalitet är mindre än 2,25 och hög livskvalitet är högre än 4.

KAPITEL 9

Mobilitet och boende

Att flytta till ett eget boende och att etablera sig på arbetsmarknaden är viktiga steg för att frigöra sig från föräldrarna och etablera ett eget liv. Detta kapitel handlar om ungas boende, om de anser att de har inflytande över sitt boende och hur de ser på att flytta.

Rapporter från SCB och Långtidsutredningen 2008 visar att skillnaden idag inte är lika stor mellan när unga män respektive unga kvinnor flyttar hemifrån för första gången, som den var tidigare. Unga kvinnor lämnar fortfarande föräldrahemmet tidigare än unga män men det sker något senare nu. Den största skillnaden finns idag inte mellan könen utan mellan större och mindre kommuner. Unga i mindre och medelstora kommuner flyttar tidigare än unga som bor i en storstad. Det har delvis att göra med att unga flyttar till studieorter både för att läsa på gymnasiet och på högskolan, i storstä-

derna är det däremot betydligt vanligare att unga lever med sina föräldrar när de studerar.

I åldern 19–30 år flyttar man i genomsnitt fem gånger över kommungränser och huvudsakligen i samband med studier eller byte av arbete (SOU 2007:35). Flyttningar över 10 mil görs främst i denna åldersgrupp. Antalet som flyttar har ökat kontinuerligt, inrikes såväl som utrikes. Även antalet som utvandrar har ökat stadigt de senaste 50 åren. Det är huvudsakligen unga som utvandrar, medelåldern för dem som utvandrar är 25 år för kvinnor och 27 år för män (SCB 2004).

Vilka unga flyttar från orten?

Som vi kan se i tabell 9.1 tror 36 procent bland de unga totalt i undersökningen att de kommer att flytta från orten under de närmaste åren, 45 procent bland dem i åldern 16–19 år och 22

Tabell 9.1 Tror du att du kommer att flytta från orten under de närmaste åren? 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år		20–24 år		25–29 år		Totalt		
Ja	45		43		22		36		
Nej	28		34		56		40		
Vet inte	27		23		21		24		
Total	100		100		100		100		

	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Grundskola/gymnasium	Eftergymnasial/högskola	Glesbygd /mindre kommun	Storstad	Total
Ja	34	39	37	34	39	33	31	36	36
Nej	41	39	40	38	38	46	41	41	40
Vet inte	25	22	23	29	23	21	28	23	24
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 9.2 Tror inte att man kommer att flytta från orten under de närmaste åren. 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Totalt
1993	28	39	59	42
1997	20	33	52	35
2002	23	31	51	35
2007	28	34	56	39

Källa: Ungdomsstyrelsen 1993, 1997, 2002 och 2007.

procent bland dem i åldern 25–29 år. Kvinnorna instämmer i högre grad än männen. Unga med en kortare utbildning instämmer i högre grad än unga med en längre utbildning, och här spelar förstås åldersfaktorn in. Unga som bor i storstad svarar också i högre grad att de tror att de kommer att flytta från orten under de närmaste åren, vilket är litet mer förvånande.

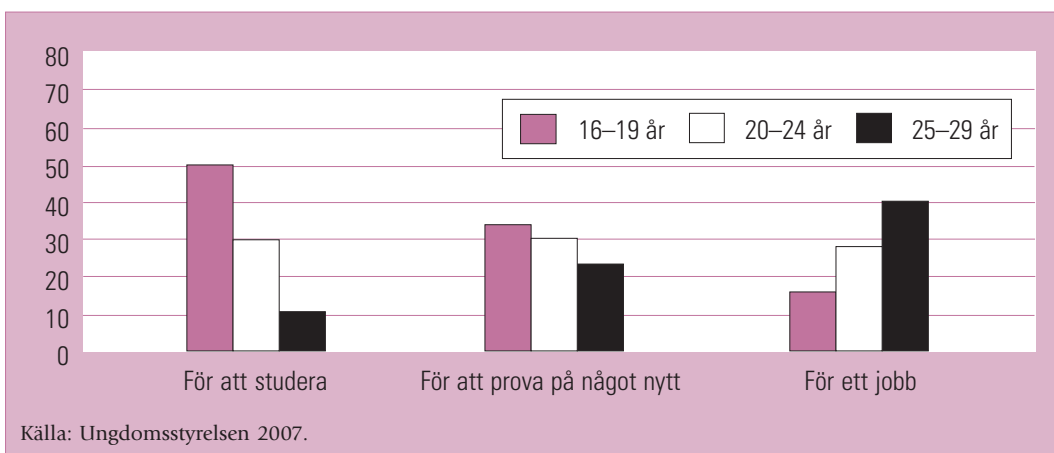
En större andel unga svarar 2007 än 1997 och 2002 att de tror att de inte kommer att *flytta från orten* (tabell 9.2). Samtidigt visar statistiken över befolkningens faktiska flyttande på en tydlig långsiktig ökning – framförallt i denna åldersgrupp. Forskarrapporter av bland annat Lotta Svensson har visat att det finns en paradox i vilka som uppger att de vill flytta, de som flyttar och varför man flyttar. Många grupper av unga ser det som det "normala" att flytta från orten. Det behöver inte ha med bristande möjligheter till inflyttande eller arbete att göra. Paradoxen är istället att de som inte vill flytta i stor utsträckning anser att de inte har några möjligheter till lokalt inflyttande och har små chanser på den lokala arbetsmarknaden, medan de som flyttar ser stora möjligheter till lokalt inflyttande och att finna arbete på orten (Svensson 2006).

Men det kan förstås även vara så att i Sverige där 80 procent av befolkningen bor på 1 procent av landets yta finns det allt färre skäl att flytta. De allra flesta bor redan i större tätorter där intresset eller incitamentet för att flytta redan är mindre.

Varför flyttar unga?

På frågan om de kan tänka sig att flytta svarar alltså var tredje ung ja. Varför de vill flytta skiljer sig mellan de olika åldersgrupperna. Den huvudsakliga orsaken unga i åldern 16–19 år anger är att *flytta för att studera*, medan unga i åldern 25–29 år anger *för ett jobb* samt *annan orsak*. Att *prova på något nytt* kommer som god tvåa för de yngsta. En av tre i ålderskategorin 16–19 år uppger att de vill flytta för att prova på något nytt, men de som är 25–29 år uppger denna orsak i mindre grad (figur 9.1).

Orsakerna skiljer sig också i viss mån mellan könen. Unga kvinnor uppger i högre grad *studier* och att *prova på något nytt*. Unga män uppger i högre grad *arbete*. Bland utrikes födda unga är de huvudsakliga orsakerna *annan orsak*, *ett jobb* och *studier*. Bland svenskfödda unga är det *studier* och för att *prova på något nytt* (tabell 9.3).

Figur 9.1 Andel som uppger ovanstående orsak på frågan: Varför tror du att du kommer att flytta? 16–29 år, 2007. Procent.

Huvudsakligen verkar det alltså som att vad man ser som orsak till att flytta kan relateras till vilken livsfas man är i, rapporter från Långtidsutredningen om flytt över kommungränser stödjer denna slutsats (SOU 2007:35).

Tabell 9.3 Varför tror du att du kommer att flytta? 16–29 år, 2007. Procent

	16-19 år	20-24 år	25-29 år	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Total
För att studera	50	30	11	31	36	34	28	34
För att prova på något nytt	34	30	23	26	33	31	20	30
För ett jobb	16	28	41	29	24	26	30	26
Annan orsak	16	21	31	22	21	21	31	21
Ont om arbetstillfällen	4	11	7	7	7	7	9	7
Flytta till partner eller barn på annan ort	4	10	9	5	9	7	10	7
För att flytta med/till kompisar	7	8	6	7	7	7	5	7
Det är ont om lämpliga bostäder	4	7	7	7	5	6	5	6
Vet inte	1	1	0	1	1	1	0	1
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

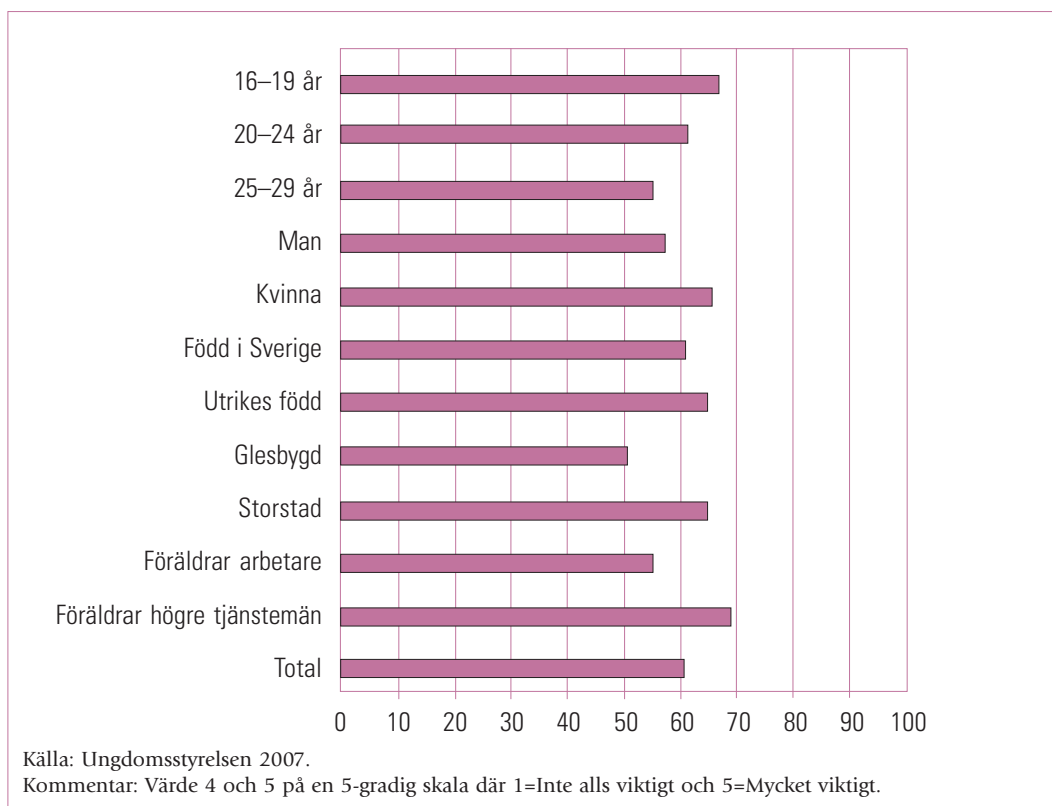
Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Intresset för att resa och flytta utomlands

Att resa under sin ungdom är egentligen ingen ny företeelse, utan snarare en nygammal. Sedan 1600-talet har unga som ansågs begåvade och unga från privilegierade familjer gjort bildningsresor. Den stora förändringen ligger dels i antalet unga som reser, dels i frekvensen. Det är klart att dagens resande inte går att jämföra med 1600-talets bildningsresor som varade i flera år, även om nog så många unga idag är utomlands under ett eller flera år. Vad som är anmärkningsvärt är istället att alla grupper reser. Syftet kanske varierar, men av de unga som

bor i Sverige idag är det en tredjedel i åldern 16–19 år och endast 5 procent i åldern 25–29 år som *inte* har varit utanför Sveriges gränser utan sällskap av sina föräldrar. I åldersgruppen 25–29 år har dessutom över 50 procent varit utomlands mer än 6 gånger.

Majoriteten instämmer i att det är viktigt att ha hunnit resa under sin ungdom. Tonåringar något mer än unga vuxna, som redan har rest mer. Unga boende i storstad instämmer i högre grad än unga i glesbygdskommuner och unga med tjänstemannabakgrund instämmer i högre grad än unga med föräldrar som är arbetare (figur 9.2).

Figur 9.2 Hur viktigt det är att resa före 35 års ålder, 16–29 år, 2007. Procent.

Tabell 9.4 Standardiserade medelvärden för olika åldersgrupper för frågan: Hur viktigt är det för dig att ha hunnit resa och se dig om i världen innan du är 35 år? 16–29 år. 2007

	1997	2002	2007
16–19 år	76,2	76,8	76,6
20–24 år	74,0	73,4	74,5
25–29 år	61,7	66,1	70,7
Total	70,7	71,3	74,5

Källa: Ungdomsstyrelsen 1997, 2002 och 2007.

Kommentar: Medelvärde på en standardiserad skala från 0–100 där 0=Inte alls viktigt och 100=Mycket viktigt.

Frågan *hur viktigt är det för dig att ha hunnit resa och se dig om i världen innan du är 35 år* har funnits med i undersökningen sedan 1997. För att kunna jämföra över tid använder vi därför standardiserade medelvärden från 0 = inte alls viktigt till 100 = mycket viktigt. Ett medelvärde över 50 indikerar att majoriteten instämmer i att påståendet är viktigt. Enligt tabell 9.4 har förändringarna varit marginella i åldersgruppen 16–24 år medan medelvärdet ökat bland de i åldern 25–29 år.

Generellt är dock medelvärdena höga vilket visar att resa och se sig om bedöms som viktigt

i hela ungdomsgruppen – och mer så än tidigare bland dem i åldern 25–29 år. Detta kan tolkas som att även resandet håller på att senareläggas, precis som redan har skett med flytt från föräldrahemmet, etableringen på arbetsmarknaden och familjebildandet.

I årets undersökning svarar 70 procent av de unga som är födda i Sverige ja, absolut eller ja, kanske på frågan om de skulle vilja *flytta till ett annat land under minst sex månader*, och bland de unga som är födda utomlands svarar 60 procent ja, absolut eller ja, kanske. Huvudorsakerna som anges är för att arbeta, studera eller semes-

Tabell 9.5 Om du vill flytta från Sverige, varför skulle du vilja göra det? 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Arbeta	55	72	75	66	69	68	61	67
Studera	48	46	23	35	44	60	66	39
Semestra, luffa runt	52	51	43	47	50	50	38	49
Bistånds- /volontärbete	14	19	18	12	23	17	17	17
Bo i mitt forna hemland	2	4	5	3	4	0	27	4
Bo med partner/familj	3	6	11	5	8	6	9	7
Annat	11	11	9	14	7	11	7	10

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Möjligt att ange flera alternativ, varvid kolumnsummorna överstiger 100 procent.

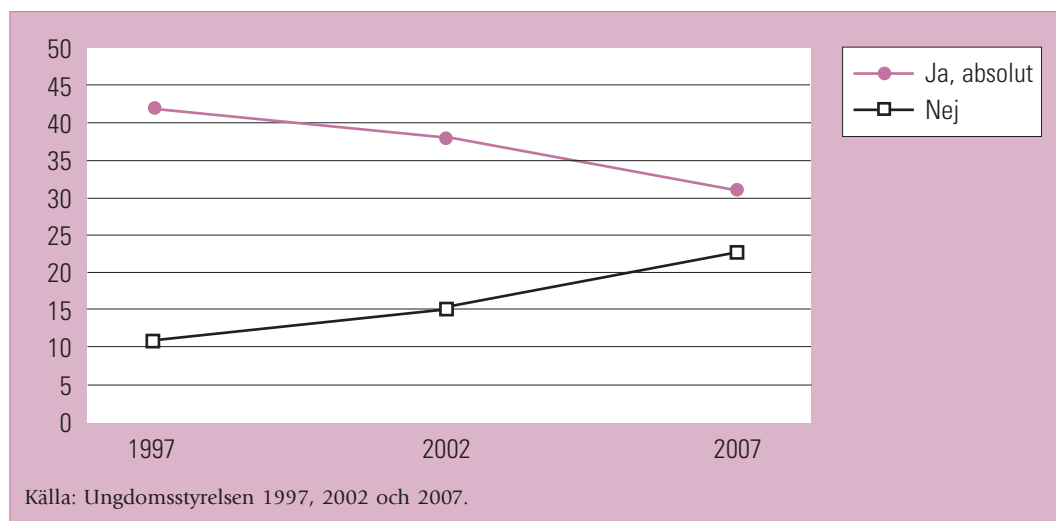
tra, men 17 procent svarar även bistånds- eller volontärarbete. Det finns signifikanta skillnader mellan utrikes födda och svenskfödda när det gäller studier som utrikes födda svarar i högre grad, och arbete och semester som svenskfödda svarar i högre grad. Av de utrikes födda anger 27 procent att de skulle vilja flytta från Sverige under en period av minst sex månader för att bo i sitt forna hemland.

Andelen unga män och unga kvinnor som vill flytta från Sverige är lika, 70 procent. Däremot vill de göra olika saker utomlands. Kvinnorna vill i större utsträckning göra samtliga alternativ, men störst är skillnaden för bistånds-/volontärarbete där 23 procent av kvinnorna och 12 procent av männen svarar att de vill flytta för att ägna sig åt det (tabell 9.5).

Den neråtgående trenden från 2002 då en mindre andel än 1997 ville bosätta sig utomlands under minst sex månader fortsätter (figur 9.3). Samtidigt har andelen som aldrig har

varit utomlands ökat något och andelen som varit mycket utomlands minskat eller i vart fall inte ökat vilket är ett trenderbrott jämfört med utvecklingen mellan 1997 och 2002 då siffrorna entydigt visade på ett ökat resande (tabell 9.6).

Även om så många som 70 procent svarade ja, absolut eller ja, kanske på frågan om att flytta utomlands under minst sex månader så är detta en mindre andel än 2002 då nära 80 procent gjorde detsamma. Andelen som svarar att de inte skulle vilja bosätta sig utomlands ökar dessutom från 15 till 23 procent. Kan detta vara en effekt av en ökad internationell osäkerhet? En analys av frågan kopplat till huruvida man är orolig för den internationella situationen (en fråga i enkäten 2002) eller orolig för krig och terror (i enkäten 2007) visar inte på något samband mellan stor oro och litet intresse av att flytta.

Figur 9.3 Andel som svarar Ja, absolut eller Nej på frågan om de skulle vilja flytta från Sverige och bo i ett annat land under minst sex månader. 16–29 år, 2007. Procent.

Tabell 9.6 Har du varit utanför Sverige utan sällskap av dina föräldrar? 16–29 år, 2007. Procent

	1997	2002	2007
Nej, aldrig	16	11	16
Ja, 1–2 gånger	28	23	27
Ja, 3–4 gånger	20	21	18
Ja, 5–6 gånger	9	10	9
Ja, mer än 6 gånger	27	35	30
Total	100	100	100

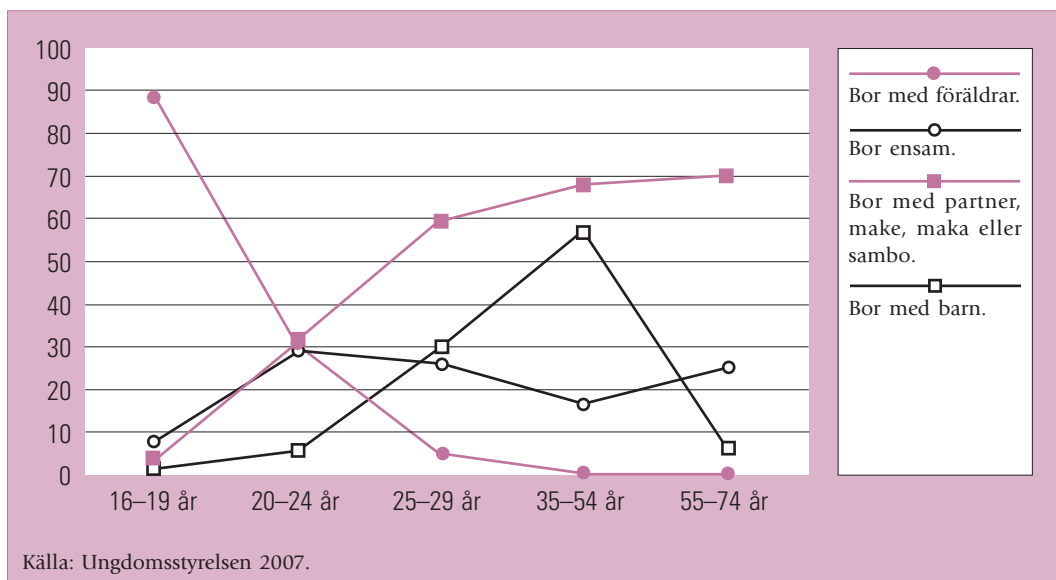
Källa: Ungdomsstyrelsen 1997, 2002 och 2007.

Syn på sitt boende

I kapitel 14, *Ungas livsvillkor*, beskriver vi hur de unga och de äldre i undersökningen bor just nu – i villa, lägenhet eller radhus – och var de bor – i storstad eller mindre kommuner. De flesta unga bor hemma hos sina föräldrar tills de har gått ut gymnasiet. Därefter börjar deras etablering på bostadsmarknaden. Många i åldern 20–24 år bor ensamma i ett studentrum

eller i en lägenhet. De som lever med en partner bor i större utsträckning i lägenhet, bostadsrätt eller villa jämfört med ensamstående. Ju äldre man blir, desto vanligare blir det med att äga sitt boende som till exempel en bostadsrätt eller en villa.

Figur 9.4 visar tydligt de olika faser som livet erbjuder, från att flytta från föräldrarna till något eget, för att sedan flytta samman med en

Figur 9.4 Svarsfördelning efter ålder och med vem man delar boende, 16–74 år, 2007. Procent.

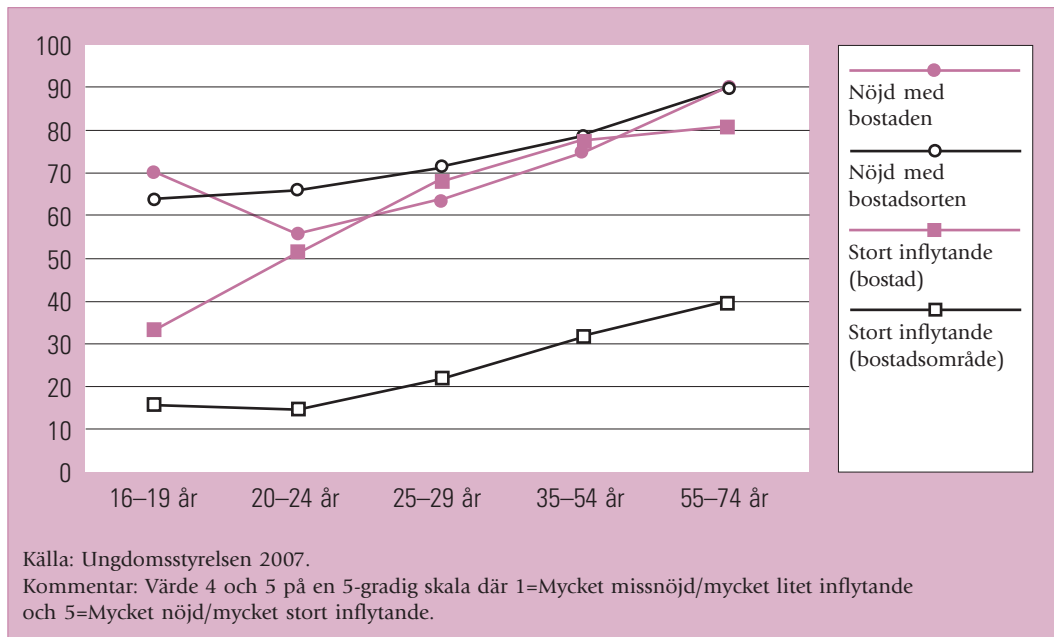
partner och så slutligen bilda familj. Mycket av detta sker under en 10-årsperiod i åldrarna 20–30 år. I åldersgruppen 35–74 år flyttar barnen ut och bland de äldsta i gruppen ökar också andelen ensamstående något.

Vi kan se i figur 9.5 att andelen som är nöjda med bostaden minskar mellan åldersgrupperna 16–19 år, då unga bor med föräldrarna, och åldersgruppen 20–24 år då unga inleder sin egen etablering på bostadsmarknaden. Sedan ökar andelen som instämmer successivt med åldersgrupperna. De yngsta, som bor med föräldrarna, instämmer i lägst grad i att de har inflytande över sin bostadssituation och sedan ökar även inflytandet successivt i de olika åldersgrupperna.

Frågorna om man är nöjd med sin bostad och sin bostadsort har funnits med sedan 1997 men ingen förändring har skett över tid, utan de differenser som finns mellan yngre och äldre är stabila.

De som i högst grad instämmer i att de är nöjda med sin bostad är äldre och därefter unga kvinnor respektive studenter. De som i lägst grad instämmer i att de är nöjda med sin bostad är unga som är arbetslösa, där instämmer 49 procent jämfört med 63 och 66 procent av dem som arbetar och studerar (tabell 9.7).

Unga som är arbetslösa instämmer också i lägre grad i att de har ett stort inflytande över sin bostadssituation, men här instämmer även

Figur 9.5 Andelen nöjda med bostaden och bostadsorten och andelen med stort inflytande över sin bostadssituation och frågor som rör bostadsområdet, 16–74 år, 2007. Procent.

unga som studerar i lika låg grad, 41 respektive 42 procent, att jämföra med 65 procent bland unga som arbetar. Unga som bor i storstad och unga som är utrikes födda instämmer också i lägre grad. Även här är den största differensen mellan yngre och äldre, medan skillnaderna inom ungdomsgruppen är mindre.

Tabell 9.7 Andel som är nöjd med sin bostad och har stort inflytande på sin bostadssituation i olika grupper. 16–29 år om inte annat anges, 2007. Procent

	Nöjd med sin bostad	Stort inflytande över bostadssituation
16–29 år	63	53
35–74 år	82	79
Man	60	51
Kvinna	66	55
Född i Sverige	64	54
Utrikes född	57	47
Glesbygd	66	62
Storstad	60	47
Studerar	66	42
Arbetar	63	65
Arbetslös/i åtgärd	49	41

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Mycket missnöjd/mycket litet inflytande och 5=Mycket nöjd/mycket stort inflytande.

KAPITEL 10

Ungas syn på utbildning

Studier är något som allt fler ägnar allt längre tid åt, inte enbart i ungdomsgruppen. Detta är troligen en av orsakerna till att *bli färdig med sin utbildning* inte längre ses som en viktig övergång till vuxenblivande och framförallt inte i ungdomsgruppen (se kapitel 2, *Att bli vuxen tar tid*).

Många studerar länge

Mellan 19 och 80 procent i ungdomsurvalet studerar på heltid. Till detta kommer ytterligare 12 procent som studerar parallellt med en annan sysselsättning, främst arbete (tabell 10.1). Vilken typ av utbildning detta är framkommer dock inte i undersökningen.

Sju av tio unga planerar en högre utbildning, det vill säga minst tre år på en högskola eller ett universitet. I undersökningar där man frågar unga vad de vill arbeta med senare i livet svarar majoriteten yrken som kräver universitetsutbildningar (se till exempel Ungdomsbarometern 2004).

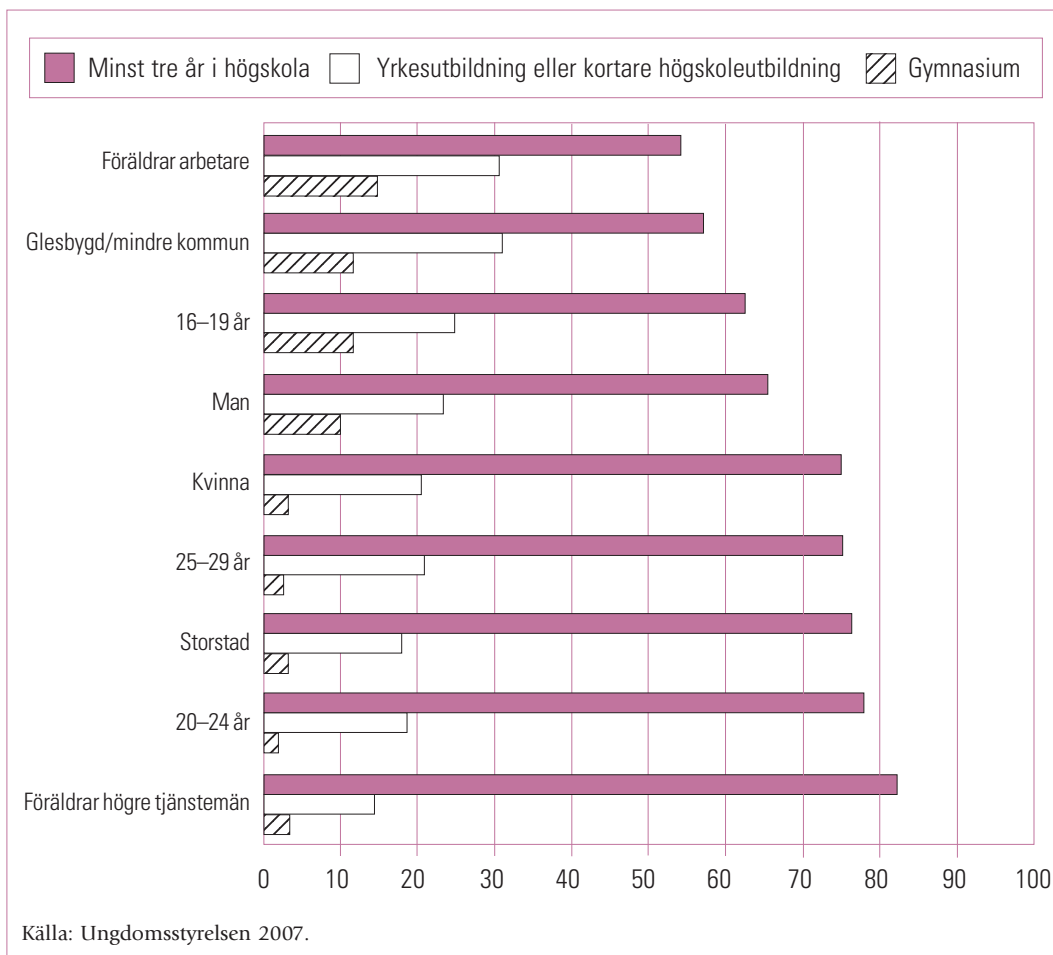
Det finns dock fortfarande skillnader mellan olika grupper och precis som tidigare har föräldrarnas utbildningsnivå till synes störst påverkan på ungas egna planer (i figur 10.1 representerat av föräldrarnas yrke där arbetare sällan har mer än gymnasieutbildning och i stort sett samtliga högre tjänstemän har en universitetsexamen). Men oavsett grupp, kön eller bostadsort svarar mer än 50 procent att de planerar en minst treårig högskoleutbildning.

Till skillnad från 2003 års rapport så finner vi ingen signifikant skillnad mellan utrikes födda och svenskföddas planerade högsta utbildning 2007. Tidigare har en högre andel bland utrikes födda än svenskfödda haft en högskoleutbildning som mål. Nu har intresset bland svenskfödda ökat till samma nivå som för utrikes födda, det vill säga att 70 procent planerar en minst treårig högskoleutbildning.

Tabell 10.1 Andel som studerar i olika åldersgrupper, 16–74 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	35–54 år	55–74 år	Total 16–74 år
Yrkesförberedande utbildning på gymnasiet	28	<1	<1	0	0	7
Studieförberedande utbildning på gymnasiet	47	1	0	0	0	11
Eftergymnasial utbildning	<1	31	1	<1	0	1
Universitets-/högskolestudier	3	31	15	2	0	13
Studerar svenska för invandrare	<1	<1	1	<1		<1
Går på Komvux	1	4	2	<1	0	2
Går på folkhögskola	1	1	<1	0	0	1
Annan utbildning på dagtid	1	1	1	<1	1	1
Total	80	41	19	4	1	35
Utbildning utöver annan huvudsaklig sysselsättning	9	13	11	iu	iu	12

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.
Kommentar: iu=Ingen uppgift.

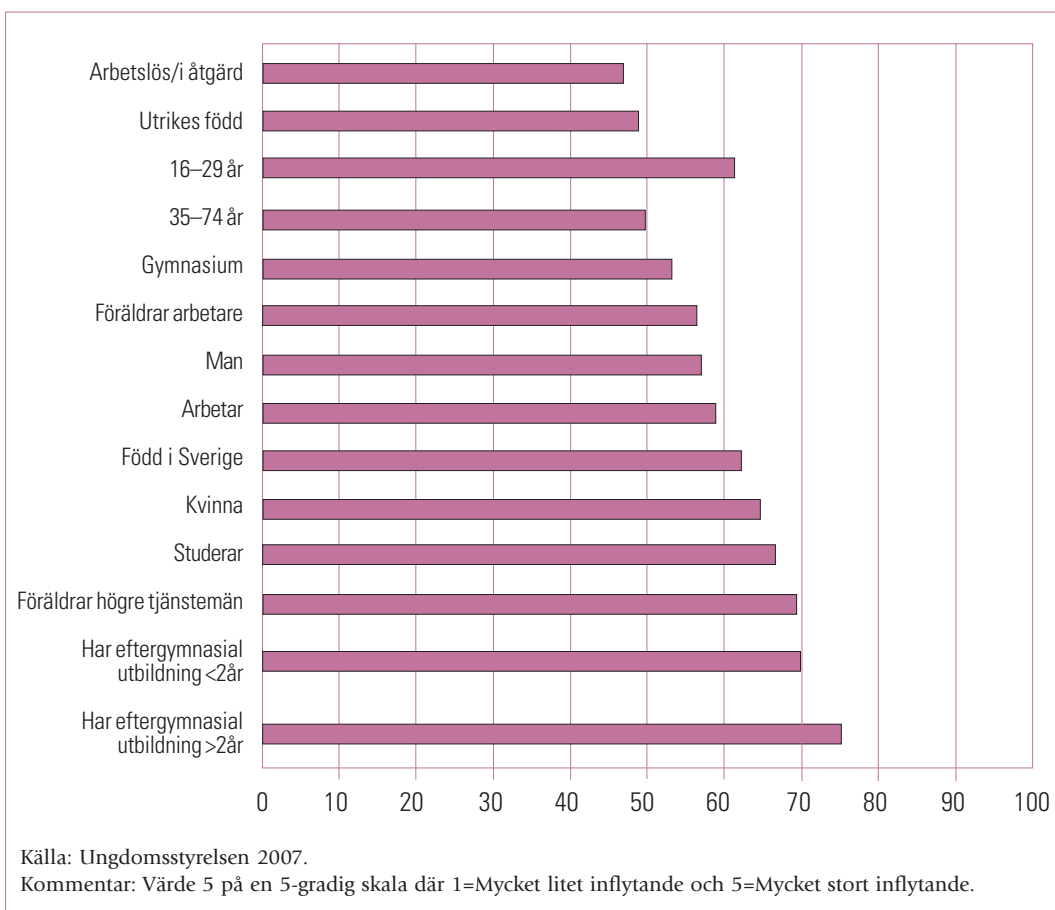
Figur 10.1 Planerad högsta utbildning hos olika grupper av unga, 16–29 år, 2007. Procent.

Möjlighet att påverka

Men hur stora möjligheter anser de som svarat att de har haft att påverka sina utbildningsval? Det är kanske inte så märkligt att yngre anser sig ha större inflytande över sitt val av utbildning än vad äldre anser. Särskilt med tanke på hur många fler som studerar idag jämfört med tidigare samt att både antalet utbildningsplatser och andelen studenter har ökat. Det är 60 pro-

cent i ungdomsurvalet och 50 procent i det äldre urvalet som anser att de har haft stort inflytande över sina utbildningsval. Minst inflytande tycker unga som är arbetslösa att de har haft över valet av utbildning och störst inflytande anser unga med en längre eftergymnasial utbildning att de har haft.

Även om det inte fanns några skillnader i planerad högsta utbildning mellan svenskfödda

Figur 10.2 Andel som instämmer i att de har haft mycket stort inflytande över valet av sin utbildning. 16–29 år, 2007. Procent.

och utrikes födda så finns det en skillnad på ungefär 15 procent i hur stort inflytande man anser att man har haft över sitt val av utbildning. I ett flertal forskarrapporter drar man slutsatsen att unga som är utrikes födda har ett större tryck hemifrån på att skaffa sig en längre utbildning än vad unga som är födda i Sverige har. Framförallt gäller detta unga med föräldrar som har en kortare utbildning (Knocke & Hertzberg 2000).

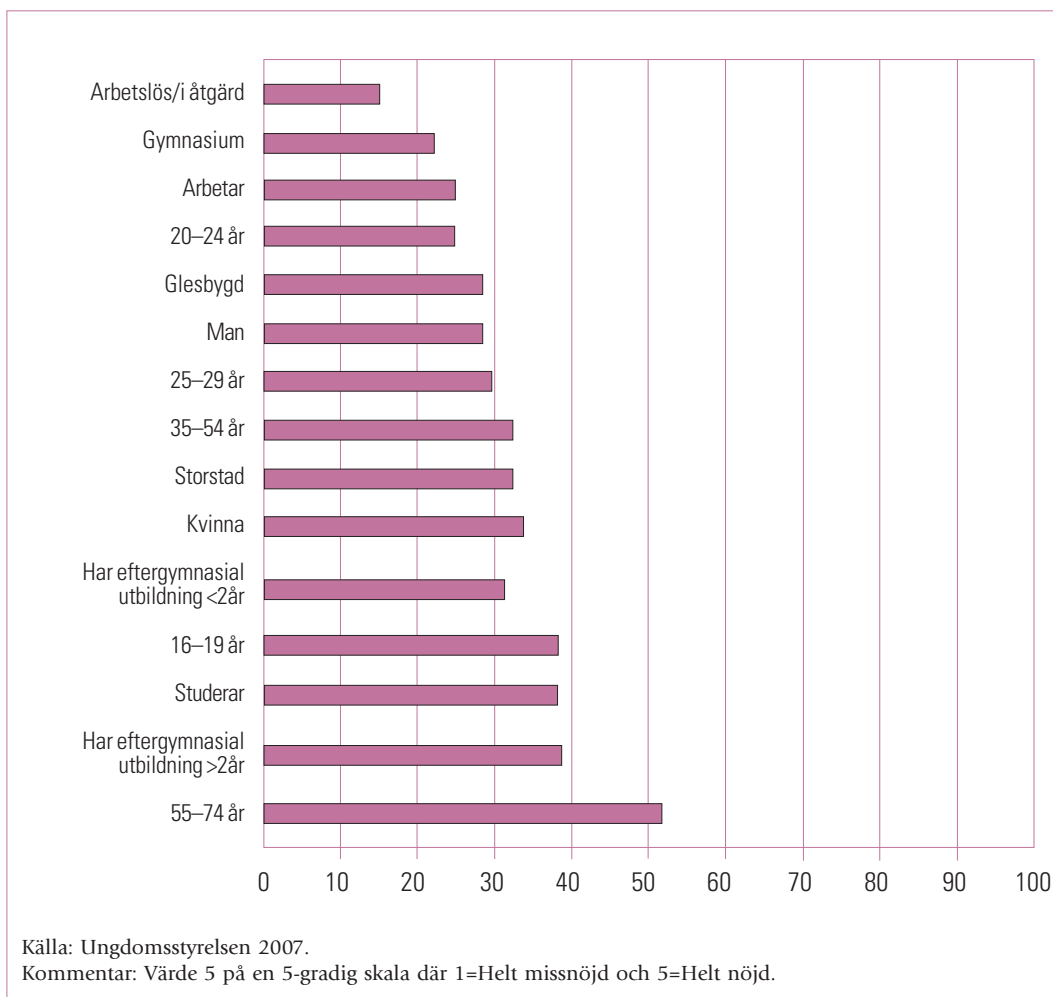
Unga som är barn till arbetare anser att de har haft mindre inflytande över valet av utbildning än unga som är barn till tjänstemän. Frågan om inflytande över val av utbildning visar annars ett signifikant samband med ålder, om än inte särskilt starkt, ju äldre svarspersonen är, desto mindre inflytande anser man att man har haft (figur 10.2).

Nöjd med sin utbildning

Ett liknande mönster uppstår när man svarar på om man är nöjd med sin utbildning. En lägre andel arbetslösa är nöjda med sin utbildning och störst andel nöjda bland unga finns bland de unga som har en längre eftergymnasial utbildning. Tre av fyra unga som studerar är också

nöjda, däremot är en mindre andel unga som arbetar nöjda även här. Störst andel nöjda finns i åldersgruppen 55–74 år (figur 10.3).

Samvariationen mellan hur pass stort inflytande man har haft respektive om man är nöjd med sin utbildning eller inte är också anmärkningsvärd (tabell 10.2). I tabellen framkommer

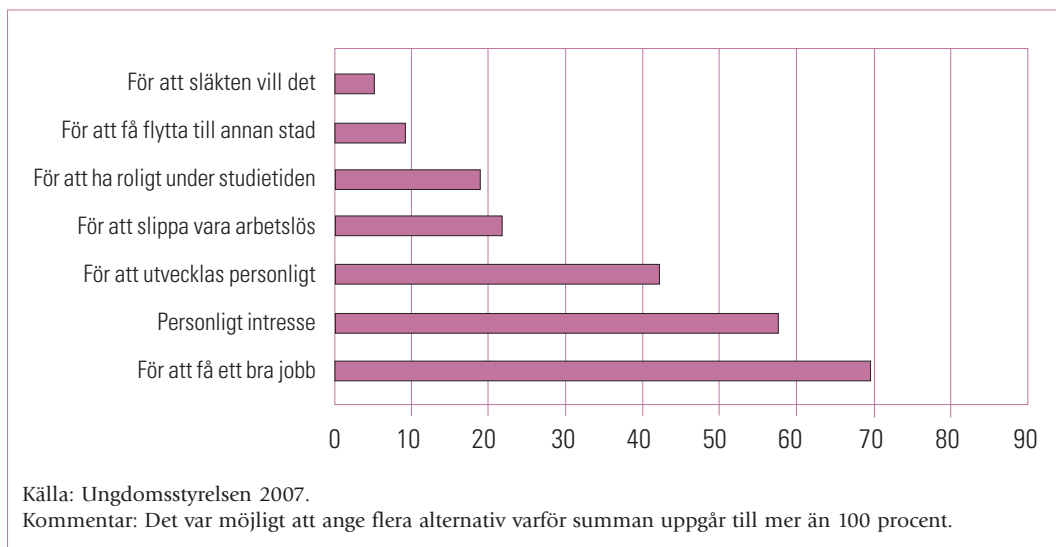
Figur 10.3 Andel som är helt nöjda med sin utbildning, 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent.

Tabell 10.2 Andel som svarar litet respektive stort inflytande på val av utbildning och om de är nöjda eller inte nöjda med sin utbildning, 16–29 år, 2007. Procent

		Inte nöjd	Nöjd
UTBILDNINGSNIVÅ			
	Grundskola/gymnasium	Litet inflytande 50	17
		Stort inflytande 14	61
	Eftergymnasial/högskola	Litet inflytande 25	43
	Stort inflytande 5	77	
SYSSELSÄTTNING			
	Studenter	Litet inflytande 24	49
		Stort inflytande 5	80
	Arbetar	Litet inflytande 43	14
		Stort inflytande 15	59
	Arbetslös/i åtgärd	Litet inflytande 89	11
Stort inflytande 19		46	
TOTALT 16–29 ÅR	Litet inflytande 44	25	
	Stort inflytande 11	69	

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 2 samt 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Mycket litet inflytande/Helt missnöjd och 5=Mycket stort inflytande/Helt nöjd.

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Det var möjligt att ange flera alternativ varför summan uppgår till mer än 100 procent.

Figur 10.4 Varför studerar du/vill du studera vidare? 16–29 år, 2007. Procent.

även skillnader mellan unga med en kortare och med en längre utbildning, men även mellan unga som studerar, arbetar eller är arbetslösa.

Anledning till högre studier

Varför planerar merparten av 16–29-åringarna i Sverige längre utbildningar? Inte oväntat svarar majoriteten att det är för att få ett bra jobb och för att få ägna sig åt något de är intresserade av (figur 10.4). Därefter kommer alternativet för att utvecklas personligt. Att studera för att slippa vara arbetslös gör eller kan drygt 20 procent tänka sig att göra. Svartalernativet för att ha roligt under studietiden angav 17 procent, för att få flytta eller för att slakten vill det angav under 10 procent.

Personligt intresse och för att få ett bra jobb fick alltså flest svar, ofta har de som svarat uppgett båda då man fick markera flera alternativ.

Det finns inga skillnader mellan unga utrikes födda och unga födda i Sverige förutom på svartalernativet för att få ett bra jobb som en större andel unga som är födda utrikes betonar. Något större andelar unga kvinnor än unga män betonar personlig utveckling, personligt intresse och för att få ett bra jobb – men skillnaderna är inte stora.

Sju av tio uppger alltså att de planerar att ha en minst treårig högskoleutbildning när de är 35 år. Och den huvudsakliga orsaken till detta är för att få ett bra arbete.

KAPITEL II

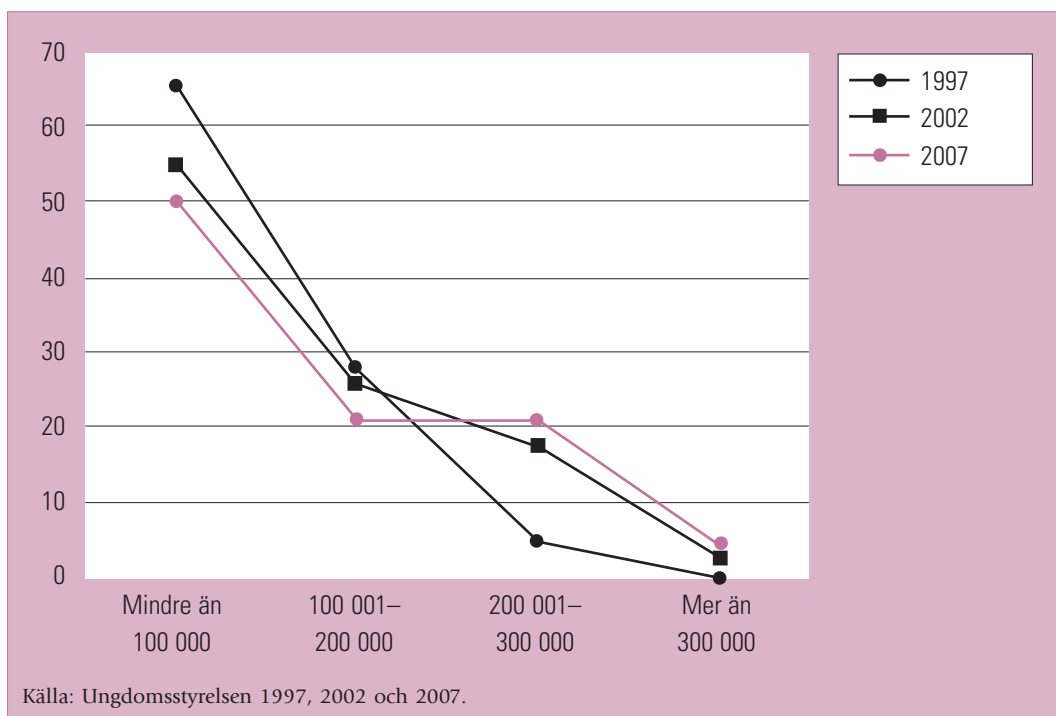
En arbetsmarknad för alla

Idag har vi en av de största ungdomsgrupperna på länge, 90-talisterna, som snart kommer ut på arbetsmarknaden. Parallellt ska en annan stor grupp, 40-talisterna, lämna arbetskraften. Detta kommer att innebära en stor omflyttning av verksamhet och människor. I vissa branscher talas det också om arbetskraftsbrist (Spånt 2006).

Ungas inkomster

Många unga studerar, och även om många arbetar vid sidan om studierna innebär det ändå att ungas inkomster har halkat efter andra grup-

pers på grund av att så många unga lever på studiemedel. I andra rapporter har man studerat inkomstutvecklingen i åldersgruppen 25–29 år och då visar det sig att de som arbetar har en högre inkomst 2003 än 1980 (standardiserat efter ekonomiskt värde), men inkomstökningen motsvarar inte uppgången i konsumentprisindex under perioden (SCB 2005). Även när vi ser på hur inkomstfördelningen förändrats i åldersgruppen 16–29 år mellan olika undersökningsår ser vi att det stora flertalet har inkomster under 100 000 kr per år, huvudsakligen studenter och arbetslösa. Andelarna med

Figur 11.1 Vilken var din årsinkomst förra året? 16–29 år, Procent.

inkomster över 200 000 kr per år har ökat något, men ingen hänsyn tas i figuren till prisökningar eller inflationen mellan 1997 och 2007 (figur 11.1).

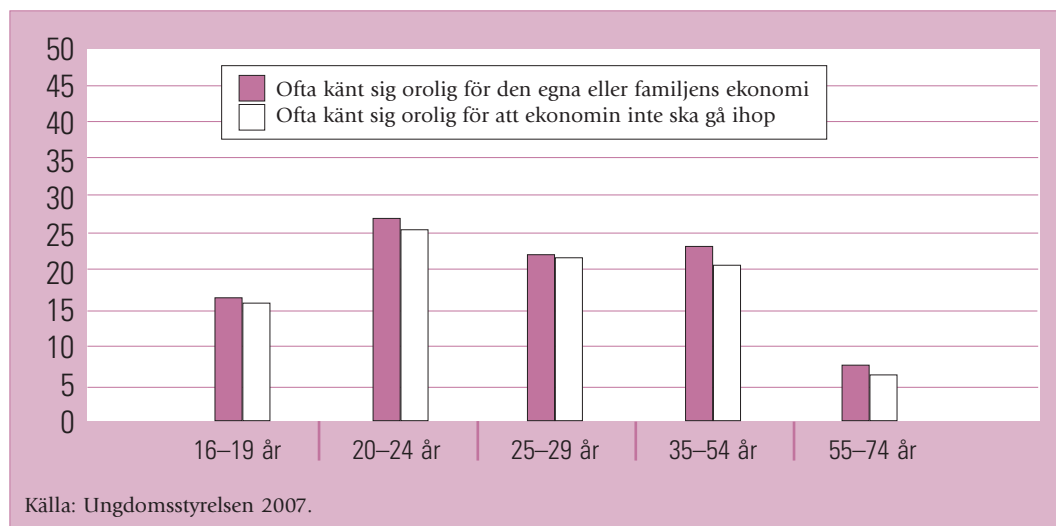
Inkomsterna är lägre för kvinnor än för män, delvis på grund av att en större andel unga kvinnor än män studerar, men också för att de finns i låglöneyrken och i större utsträckning arbetar deltid. Unga som är födda utrikes har lägre inkomster än unga födda i Sverige. Den lägre inkomstnivån för unga som är födda utrikes beror på att de studerar i högre grad än unga födda i Sverige men också på att de är arbetslösa i större utsträckning.

Jämfört med den föregående undersökningen som genomfördes 2002 har andelen som arbetar minskat och andelarna som studerar och är arbetslösa ökat i ungdomsgruppen. Arbetslösheten är dock inte uppe på samma nivåer som 1997.

Oron för ekonomin

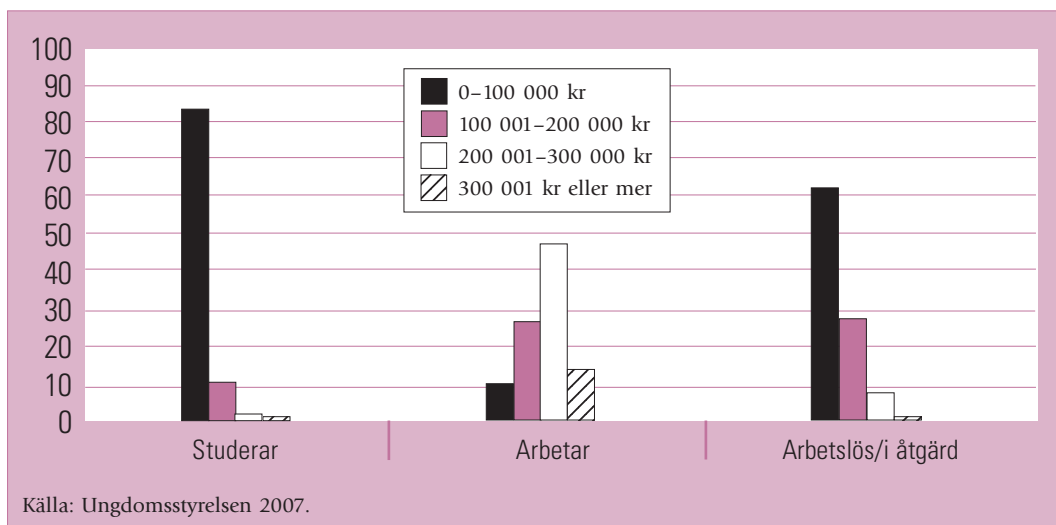
Dessa låga egna inkomster kan vara en bakomliggande faktor till att de i åldern 20–24 år oroar sig mer för sin och familjens ekonomi än andra grupper i undersökningen (figur 11.2). I jämförelsen mellan olika undersökningar verkar andelen unga som uppger att de ofta är oroliga för den egna eller familjens ekonomi, som sjönk mellan 1993 och 2002, åter ha ökat mellan 2002 och 2007, från 18 procent till 22 procent (samma värde som 1993). Andelen som aldrig är orolig ligger oförändrat på 32–34 procent sedan 1993.

Ett flertal undersökningar (se bland annat SCB 2005) har visat på ungas försämrade ekonomiska villkor. De antas dels bero på en senarelagd etablering på arbetsmarknaden, dels på förlängda studier. Detta kan vara ytterligare en tänkbar faktor till ungas ökade oro för sin ekonomi (figur 11.3).

Figur 11.2 Andel i olika åldersgrupper som ofta känt sig orolig för sin egen eller familjens ekonomi, samt för att ekonomin inte ska gå ihop. 16–74 år, 2007. Procent.

Andelen som får ekonomiskt stöd från föräldrar och andra närstående är fortsatt hög (tabell 11.1), men har minskat något jämfört med undersökningen 2002. Majoriteten i åldern 16–24 år får ekonomiskt stöd ofta eller ibland av föräldrar eller andra närstående och var tredje i åldern 25–29 år.

Figur 11.3 Inkomst bland unga med olika sysselsättning. 16–29 år, 2007. Procent.

Tabell 11.1 Andel som uppger att de får ekonomiskt stöd av närstående, ofta eller ibland, 16–29 år, 1997, 2002 och 2007. Procent

	16–29 år	20–24 år	25–29 år	Totalt
1997	89	57	39	61
2002	91	62	41	61
2007	84	50	34	55

Källa: Ungdomsstyrelsen 1997, 2002 och 2007.

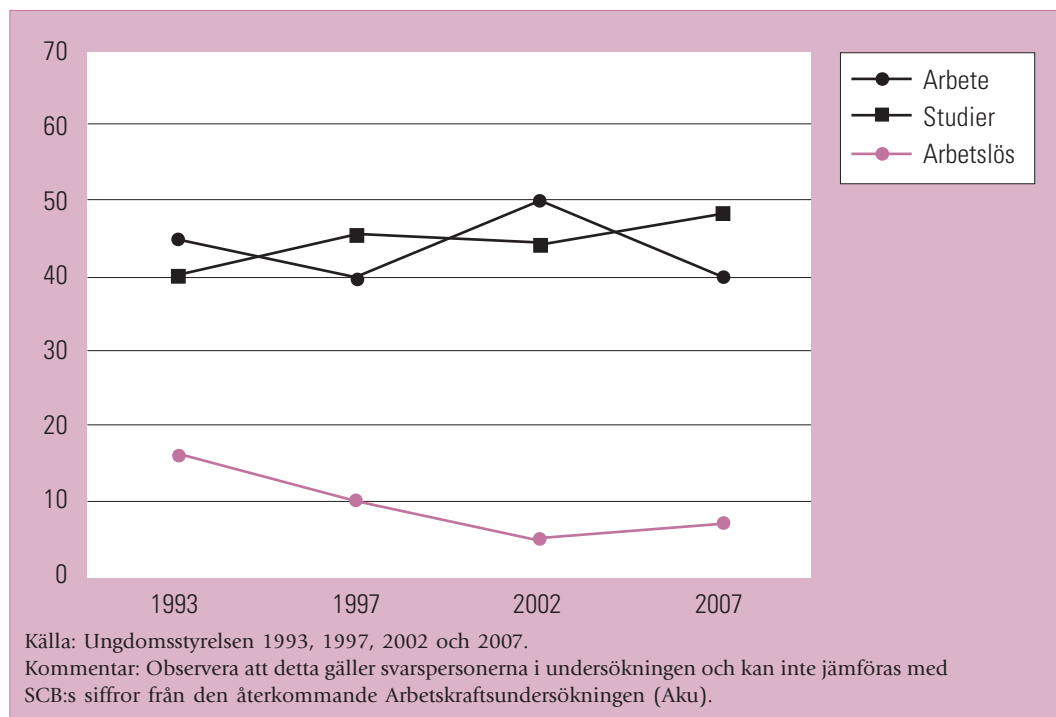
Arbetsmarknaden styr utbildningen och vice versa

Ungas sysselsättning

Unga pendlar mellan studier, arbetslöshet och arbete under flera år innan de finner en fastare etablering på arbetsmarknaden. Som vi kan se i figur 11.4 minskar både andelen arbetslösa och andelen som arbetar mellan 1993 och 1997, medan andelen som studerar ökar. Under dessa år sker också en stor ökning i antalet utbildningsplatser på högskolenivå och andelen som går vidare från gymnasium till högskola ökar stort. Fram till 2002 fortsätter andelen arbetslösa att minska medan andelen som arbetar ökar och andelen studenter i stort sett är oförändrad. Efter 2002 ökar andelen studerande

samtidigt som andelen som arbetar minskar och arbetslösheten ökar.

Ungas arbetsmarknad är väldigt konjunkturberoende. Unga är de första att lämna arbetskraften vid lågkonjunktur och det tar lång tid vid högkonjunktur innan någon effekt på ungas sysselsättningsgrad märks. Som vi vet av de arbetskraftsundersökningar som görs av SCB väljer unga därför ofta att fortsätta eller påbörja studier under lågkonjunkturer. I undersökningen 2007 svarar 23 procent av de unga att de studerar/kan tänka sig att studera för att slippa vara arbetslös. En mycket större andel, 70 procent, studerar eller kan tänka sig att studera för att förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden (tabell 11.2).

Figur 11.4 Huvudsaklig sysselsättning i åldersgruppen, 16–29 år, 1993, 1997, 2002 och 2007. Procent.

Unga som är födda utrikes och kvinnor studerar i högre grad än män och de som är födda i Sverige (tabell 11.3).

Huvudsakligen har unga tidsbegränsade anställningar. Behovsanställningar och timanställningar har ökat i andel och då framförallt bland unga. En bidragande orsak kan vara den höga andel som studerar. Det har framkommit vid ett flertal undersökningar att många studenter arbetar vid sidan av studierna. Etableringsåldern, den ålder då 75 procent av en grupp har sysselsättning (som kan vara tidsbegränsad, heltid eller deltid eller en behovsanställning) ligger idag på 28 år (Ungdomsstyrelsen 2005).

Arbetets tillfredsställelse

Som redovisades i förra kapitlet om utbildning är en av huvudorsakerna till att unga studerar länge att de vill ha ett arbete. Utvecklingen mot att fler unga i denna undersökning har ett arbete som motsvarar deras utbildning kan därför lätt tolkas som positiv. Men samtidigt har andelen som arbetar minskat och andelen som studerar ökat sedan undersökningen 2002, detta troligen till följd av att arbetsmarknaden har varit sämre för unga under perioden. En större andel unga i åldersgruppen 20–24 år anser 2007 att de har ett arbete som i stort sett motsvarar deras utbildning än som var fallet 2002, andelen var dock högst vid mätillfället 1997.

Tabell 11.2 Varför studerar du/vill du studera på högskola/universitet? 16–29 år, 2007. Procent

	16–29 år
Studierna ger mig goda möjligheter att få ett bra jobb	70
För att få ägna mig åt det jag verkligen är intresserad av	57
För att utvecklas personligen	43
För att slippa vara arbetslös	23

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 11.3 Huvudsaklig sysselsättning bland unga kvinnor och män samt utrikes födda och födda i Sverige. 16–29 år, 2007. Procent

	Studerar	Arbetar	Arbetslös/i åtgärd
MAN			
Född i Sverige	45	48	7
Utrikes född	57	32	11
Total	46	46	8
KVINNA			
Född i Sverige	53	40	7
Utrikes född	58	34	8
Total	53	39	8

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

En av fem unga och var tionde äldre anser att deras arbete är mindre kvalificerat än deras utbildning. Har det då någon betydelse? Ja, det finns en tydlig koppling mellan hur väl matchningen överensstämmer och hur nöjd man är med sitt arbete (tabell 11.4).

De som har ett arbete som de anser sig vara överkvalificerade för är inte lika nöjda som de som har ett arbete som motsvarar deras utbildning eller som de är underkvalificerade för. Andelen som egentligen har en annan yrkesutbildning men som har ett arbete de är nöjda med ligger däremellan. En något större andel utrikes födda har arbeten som de anser kräver

mindre kvalifikationer än de har eller som kräver en annan yrkesutbildning och en mindre andel av dem anser att deras nuvarande arbete motsvarar deras utbildning (tabell 11.5).

På samma sätt som att andelen som anser att de har ett arbete som motsvarar deras kvalifikationer har ökat har det skett ett trendbrott på frågan *Vilket av dessa påståenden tycker du stämmer bäst med det arbete du har just nu?*: det här arbetet är som alla andra jobb, man gör sitt, det enda som betyder något är lönen eller det här arbetet är det något särskilt med, förutom lönen ger det mig en känsla av personlig tillfredsställelse.

Tabell 11.4 Tycker du att ditt nuvarande yrke motsvarar din utbildning och dina kvalifikationer, huvudsaklig sysselsättning, 16–29 år om inget annat anges, 2007. Procent

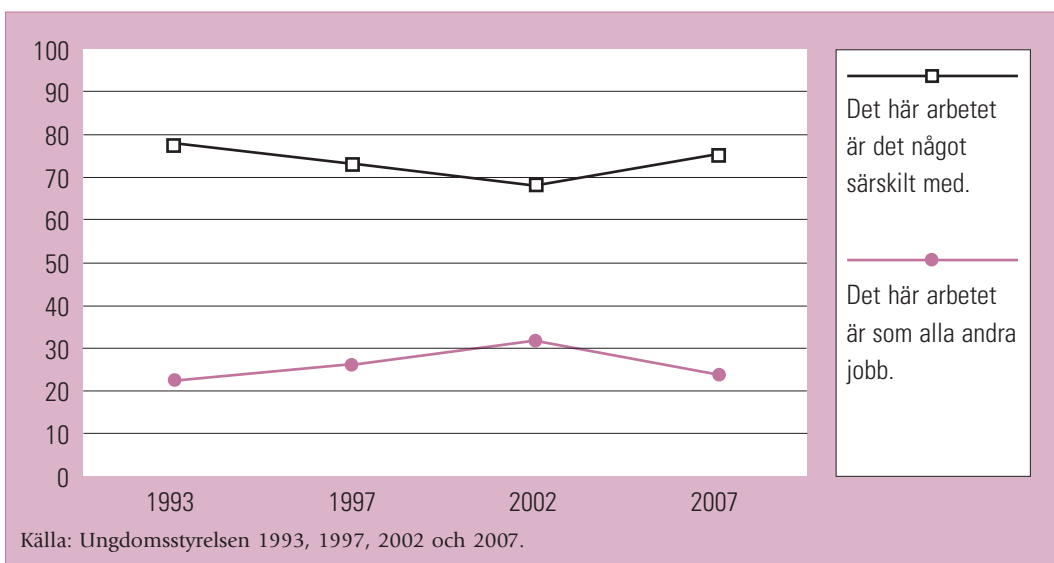
	Ja	Nej, arbetet är mer kvalificerat	Nej, arbetet är mindre kvalificerat	Nej, jag har egentligen en annan utbildning	Total
16–29 år	52	6	22	20	100
35–74 år	70	9	9	12	100
Total	66	9	12	13	100
Helt nöjd med ditt nuvarande arbete	33	35	8	23	26

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 11.5 Tycker du att ditt nuvarande yrke motsvarar din utbildning och dina kvalifikationer, född i Sverige eller utrikes, 16–29 år, 2007. Procent

	Ja	Nej, arbetet är mer kvalificerat	Nej, arbetet är mindre kvalificerat	Nej, jag har egentligen en annan yrkesutbildning	Total
Född i Sverige	54	6	21	19	100
Utrikes född	41	5	31	24	100
Total	53	5	22	19	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Figur 11.5 Vilken av de här meningarna stämmer bäst med det arbete du har nu? 16–74 år. Procent.

Tillfredsställelsen med arbetet har ökat parallellt med att en mindre andel unga deltar i arbetskraften. Andelen som svarar att arbetet ger en personlig tillfredsställelse ökar med ökande ålder (figur 11.5). Skillnaden mellan könen är

densamma som i tidigare studier, det vill säga en större andel kvinnor än män anser att deras arbete förutom lönen ger en personlig tillfredsställelse (tabell 11.6).

Tabell 11.6 Vilken av de här meningarna stämmer bäst med vad du tycker om det arbete du har nu? 2007, Procent

	Man	Kvinna	Total
DET HÄR ARBETET ÄR SOM ALLA ANDRA JOBB			
16–29 år	42	36	39
35–74 år	23	18	21
DET HÄR ARBETET ÄR DET NÅGOT SÄRSKILT MED			
16–29 år	58	64	61
35–74 år	77	82	79

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Eget företagande

Enligt statistik från Nutek startas ungefär 10 000 företag årligen av entreprenörer i åldern 16–30 år, och två tredjedelar av dessa företag startas av män. I åldersgruppen 18–30 år var andelen egna företagare 4 procent 2005, och en något högre andel bland utrikes födda än bland svenskfödda.

I enkäten finns en fråga om man har ett eget företag, resultatet att 4 procent i ungdomsgruppen har detta och att 75 procent av de egna företagarna är män motsvarar statistiken från Nutek.

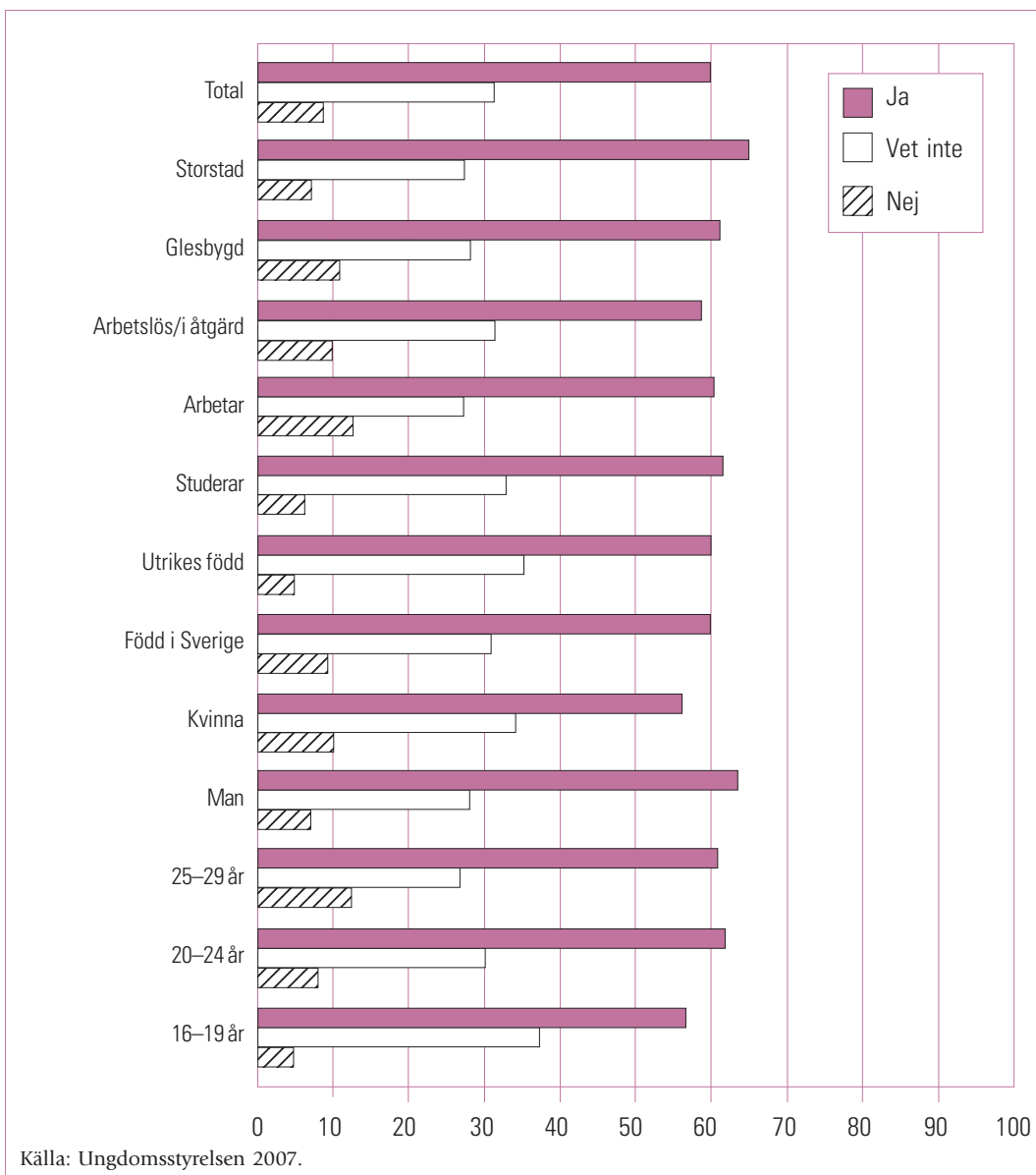
De som inte har något eget företag fick frågan om de kan *tänka sig att starta ett eget företag i framtiden*. På den frågan instämmer 60 procent (figur 11.6). Enligt Nuteks undersökningar svarar 73 procent i åldersgruppen 18–30 år ja på frågan *skulle du kunna tänka dig att bli företagare?* vilket är en högre andel än i Ungdomsstyrelsens undersökning. De svarsmönster som framkommer i denna undersökning överensstämmer i övrigt med Nuteks resultat (Ungdomsstyrelsen 2007).

En högre andel män än kvinnor och en högre andel i storstad än i glesbygd svarar ja på frågan. De som arbetar eller är i åldern 25–29 år svarar nej i något större utsträckning och de yngsta 16–19 år svarar i större utsträckning vet ej jämfört med de andra åldersgrupperna. Men mönstret i de olika grupperna är förhållandevis lika, 60 procent är positiva, 10 procent negativa och resterande är osäkra.

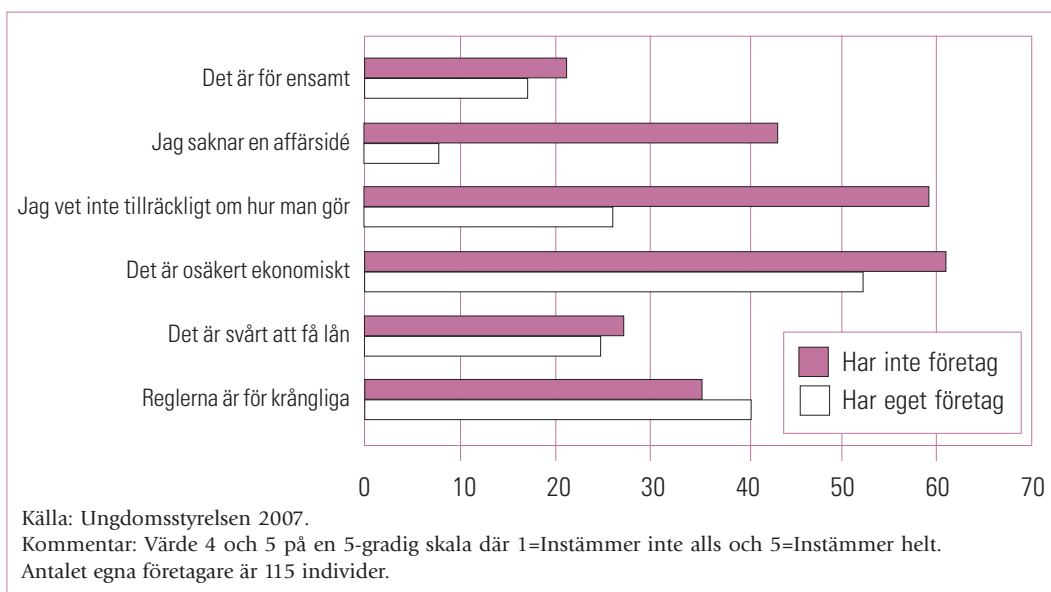
Hinder för att starta eget företag

Det finns ett näringspolitiskt mål att fler företag ska startas i Sverige. Särskilt uppmuntrar man unga och då huvudsakligen via skola och utbildning. Enligt Nutek har var tredje ung i åldern 18–30 år uppmuntrats till företagande genom skolan (Ungdomsstyrelsen 2007). Vad gör då att man tvekar att starta ett företag?

I figur 11.7 redovisas andelarna som instämmer i de olika svarsalternativen om *orsaker till att inte starta eget företag* bland unga som är egna företagare och unga som inte har eget företag. Överlag instämmer en större andel av dem som inte har eget företag inom samtliga områden, utom i att det är krångliga regler som unga företagare i något större utsträckning instämmer i. Om vi utifrån figuren ska dra slutsatser om de huvudsakliga strukturella orsakerna till att unga tvekar att starta egna företag så beror det på ekonomisk osäkerhet (60 procent instämmer), att man saknar kunskap (knappt 60 procent instämmer) och att reglerna är för krångliga (ungefär var tredje instämmer). En orsak som kan upplevas vara mer individuell är att man saknar en affärsidé vilket 43 procent instämmer i.

Figur 11.6 Kan du tänka dig att starta ett eget företag i framtiden? 16–29 år, 2007. Procent.

Figur 11.7 Orsaker till att man tvekar att starta eget företag, andel som instämmer 16–29 år, 2007. Procent.

Hur ser då olika grupper av unga på dessa orsaker (tabell 11.7 och 11.8)? Skillnaderna mellan åldersgrupperna är små, och stämmer överens med vad vi har sett tidigare, nämligen att osäkerheten inför att starta eget företag är störst hos 16–19-åringarna.

Män instämmer i lägre grad på samtliga påstådda hinder. Störst blir skillnaden mellan män och kvinnor på påståendena om ekonomisk osäkerhet, inte tillräcklig kunskap och att det är för ensamt – där instämmer kvinnor i betydligt större utsträckning än män att detta kan vara hinder för att starta eget företag.

Unga som är födda utrikes skiljer sig på *en* punkt från unga som är födda i Sverige, och det är orsaken svårighet att få lån som 41 procent av de utrikes födda instämmer i medan enbart 26 procent av de svenskfödda gör detsamma.

Om vi istället ser till vilken sysselsättning unga har, är det till exempel olika problem som lyfts fram om man studerar, arbetar eller är arbetslös? Det verkar inte vara bristen på idéer, kunskap eller risken för ensamhet som avhåller arbetslösa från att starta eget företag. Även här är det istället ekonomiska faktorer som att få lån och att det är ekonomiskt osäkert, arbetslösa instämmer också i högre grad i att reglerna är för krångliga. De som arbetar uppger krångliga regler och bristen på idéer om vi jämför med arbetslösa och studerande.

Unga som bor i mindre kommuner/glesbygd instämmer i högre grad i orsakerna bristande kunskap och krångliga regler än vad unga som bor i en storstad gör.

Tabell 11.7 Orsaker till att man tvekar att starta eget företag, andel som instämmer, 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Total
Det är för osäkert ekonomiskt	54	64	64	54	66	61	60	61
Jag vet inte tillräckligt om hur man gör	59	61	51	50	62	57	55	57
Jag saknar en affärsidé	40	44	40	38	44	42	38	42
Det är för mycket jobb	35	38	40	32	42	38	41	38
Reglerna är för krångliga	29	38	37	34	36	35	37	35
Det är svårt att få lån	27	30	24	26	28	26	41	26
Det är för ensamt	20	20	23	16	25	20	25	21

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

Tabell 11.8 Orsaker till att man tvekar att starta eget företag, andel som instämmer, 16–29 år, 2007. Procent

	Studerar	Arbetar	Arbetslös /i åtgärd	Glesbygd	Storstad	Total
Det är för osäkert ekonomiskt	58	62	66	57	60	61
Jag vet inte tillräckligt om hur man gör	57	57	59	58	54	57
Jag saknar en affärsidé	40	45	37	42	41	42
Det är för mycket jobb	35	39	39	31	34	38
Reglerna är för krångliga	30	39	48	39	31	35
Det är svårt att få lån	26	24	44	27	24	26
Det är för ensamt	21	23	17	17	22	21

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

Eget företag vid 35 år

En fråga som går att jämföra över tid, *hur viktig är det för dig att arbeta i ett eget företag vid 35 års ålder?* visar att andelen som instämmer i att det är mycket viktigt har ökat från 7 procent 1997 till 10 procent 2007. Det är dock en fördubbling sedan 2002 då andelen var nere på 5 procent, unga instämmer alltså i liten utsträckning i att det är viktigt att arbeta i ett eget företag vid 35 års ålder. Sammanlagt instämmer 20 pro-

cent helt eller delvis i det påståendet, män i något högre grad än kvinnor och unga som är födda utomlands instämmer i dubbelt så hög grad, 37 procent i jämförelse med unga som är födda i Sverige, 18 procent. Det framkommer också att de som instämmer i att det är viktigt att driva ett eget företag vid 35 års ålder också anser att *ha en god ställning i samhället* och *har en hög levnadsstandard vid 35 års ålder* är viktigt.

Arbetets egenskaper

Vad vill då unga ha för arbete? Ungdomsstyrelsens tidigare värderingsstudier har visat att skillnaden mellan äldres och yngres syn på arbete ofta skiljer sig mindre än mellan olika ungdomsgrupper som särskiljs av till exempel olika utbildning. Arbetsmarknaden i Sverige är väldigt könssegregerad och vi har tidigare konstaterat att detta mönster går igen i ungas attityder till branscher och arbetsgivare. Vi hittar ingen förändring i detta mönster jämfört med tidigare men väl några överraskningar.

Val av arbetsgivare

Frågan där man ska ange om man kan tänka sig att i framtiden arbeta för kommunen, landstinget, staten, privata företag eller organisationer/föreningar har en 5-gradig svarsskala från 1=nej, absolut inte till 5= ja, absolut. De yngsta i urvalet svarar i större utsträckning värdet 3 som ligger mitt på skalan och i mindre utsträckning värde 5. Andelen som svarar ja, absolut

ökar i de följande åldersgrupperna. Åldersgruppen 25–29 år utesluter i minst grad (svarar nej, absolut inte) någon arbetsgivare. I tabell 11.9 redovisas svarsalternativet ja, absolut.

Absolut störst andel kan tänka sig att arbeta inom privata företag. Om vi bortser från de yngstas tveksamhet är det framförallt unga som bor i glesbygd som avviker här genom att i något större utsträckning svara alternativen 3 och 4 på skalan. Men även utrikes födda unga visar ett litet men signifikant mindre intresse att arbeta för privata företag än svenskfödda, men de vill gärna arbeta inom staten eller hos någon av de andra arbetsgivarna.

Skillnaden mellan könen är stor, kvinnorna är överlag mer intresserade av samtliga arbetsgivare men skillnaden är störst i den offentliga sektorn, en sektor som också sysselsätter en större andel kvinnor än män. För både kvinnor och män är den privata sektorn den sektor som anges i störst utsträckning och landstinget i minst utsträckning (tabell 11.9).

Tabell 11.9 Andel som svarat Ja, absolut på frågan: Kan du tänka dig att i framtiden arbeta med någon av följande arbetsgivare? 16–29 år, 2007. Procent

	Kommunen	Landstinget	Staten	Privat företag	Organisation/förening
16–19 år	22	20	24	58	26
20–24 år	32	28	31	70	37
25–29 år	38	29	39	75	41
Man	23	19	28	67	31
Kvinna	38	31	35	68	38
Född i Sverige	30	25	31	68	35
Född utrikes	42	32	43	62	36
Storstad	31	25	31	72	37
Glesbygd/mindre kommun	29	20	29	57	27
Total	30	25	31	67	34

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 5 på en 5-gradig skala där 1=Nej, absolut inte och 5=Ja, absolut.

Val av bransch

Inom vilka områden vill unga då arbeta? I de flesta listade områden hamnar andelen som absolut skulle vilja arbeta inom detta på mellan 7 och 17 procent.

Kultur/medier/design sticker ut, där svarar 24 procent av 16–29-åringarna ja, absolut. Det är också det enda område där en större andel svarar ja, absolut än nej, absolut inte. Försvarsmakten kommer sist, där svarar 45 procent nej, absolut inte (tabell 11.10).

De allra yngsta i urvalet är något positivare till hotell/restaurang/service och försvarsmakten än de från 20 år och uppåt. Hotell, restaurang och service är en av de stora ungdomsbranscherna på arbetsmarknaden tillsammans med handel. Inom dessa områden är unga överrepresenterade (Spånt 2006).

De områden som intresserar unga kvinnor och män lika mycket är administration/juridik/politik, försäljning/marknadsföring och ekonomi/finans/försäkring. Kultur/medier/design intresserar kvinnor något mer än män men inte påfallande mycket (om än signifikant) och mindre än på många andra områden. Övriga följer det typiska mönster som finns på Sveriges arbetsmarknad. Det vill säga männen visar större intresse än kvinnorna för byggsektorn, säkerhet/transport, IT/telecom och försvaret. Medan kropp/kost/hälsa, djur, pedagogik, hotell/resor, vård/omsorg, bistånd och läkemedel i större utsträckning intresserar unga kvinnor.

Det är små skillnader mellan vad unga som är födda utomlands och unga som är födda i Sverige tycker. Detsamma gäller om de är bosatta i en liten eller stor kommun.

Tabell 11.10 Andel som svarat Ja, absolut och Nej, absolut inte på frågan: Skulle du i framtiden vilja arbeta inom något av följande arbetsområden? 16–29 år, 2007. Procent

	Ja, absolut			Nej, absolut inte
	Män	Kvinnor	Total	Total
Kultur/media/design	21	27	24	19
Kropp/kost/hälsa	10	23	17	34
Djur/natur	11	21	16	22
Pedagogik/lärarityrken	10	18	14	40
Försäljning/marknadsföring	12	14	13	37
Hotell/resor/service	9	16	12	24
Vård/omsorg	4	21	12	37
Administration/juridik/politik	9	12	11	26
Bygg/fastighet	15	4	10	25
IT/telecom	15	4	10	35
Ekonomi/finans/försäkring	11	10	10	25
Industri/mekanik	15	4	10	39
Bistånd	7	14	10	43
Läkemedel	5	10	8	39
Försvarsmakten	13	4	8	45
Säkerhet/transporter	11	3	7	32

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 1 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Nej, absolut inte och 5=Ja, absolut.

Hur ett bra arbete ska vara

Det har framkommit vid longitudinella studier där grupper av individer följts över längre tid att de egenskaper i ett arbete som man ser som viktiga skiftar efter den situation som individen befinner sig i. Egenskaper man värderar när man är student är inte nödvändigtvis desamma som man värderar efter att till exempel ha arbetat ett tag (Hagström 2000, 2001).

Precis som i tidigare undersökningar är de fyra egenskaper som anges i störst utsträckning trevliga arbetskamrater, en bra chef/ledning, bra arbetsmiljö och fast anställning (figur 11.8). En betydligt större andel unga anger dessutom att det är mycket viktigt med fast anställning 2007 än 2002. Det är dock en större andel i åldersgruppen 35–74 år som anger att fast anställning är mycket viktigt. Precis som tidigare anser åldersgruppen 25–29 år i att fast anställning är viktigare än vad unga under 25 år anser.

Unga anger i högre grad än äldre egenskaper i arbetet som på olika vis kan kopplas till etablering – bra lön och löneutveckling, att det finns goda möjligheter till utbildning och utveckling i yrket, att det finns möjligheter att göra karriär samt att det finns möjligheter till internationella kontakter och resor. Sedan betonar yngre också i större utsträckning än äldre att det är mycket viktigt med jämn könsfördelning på arbetsplatsen (22 procent bland de i åldern 16–19 år jämfört med 11 procent i åldern 55–74 år).

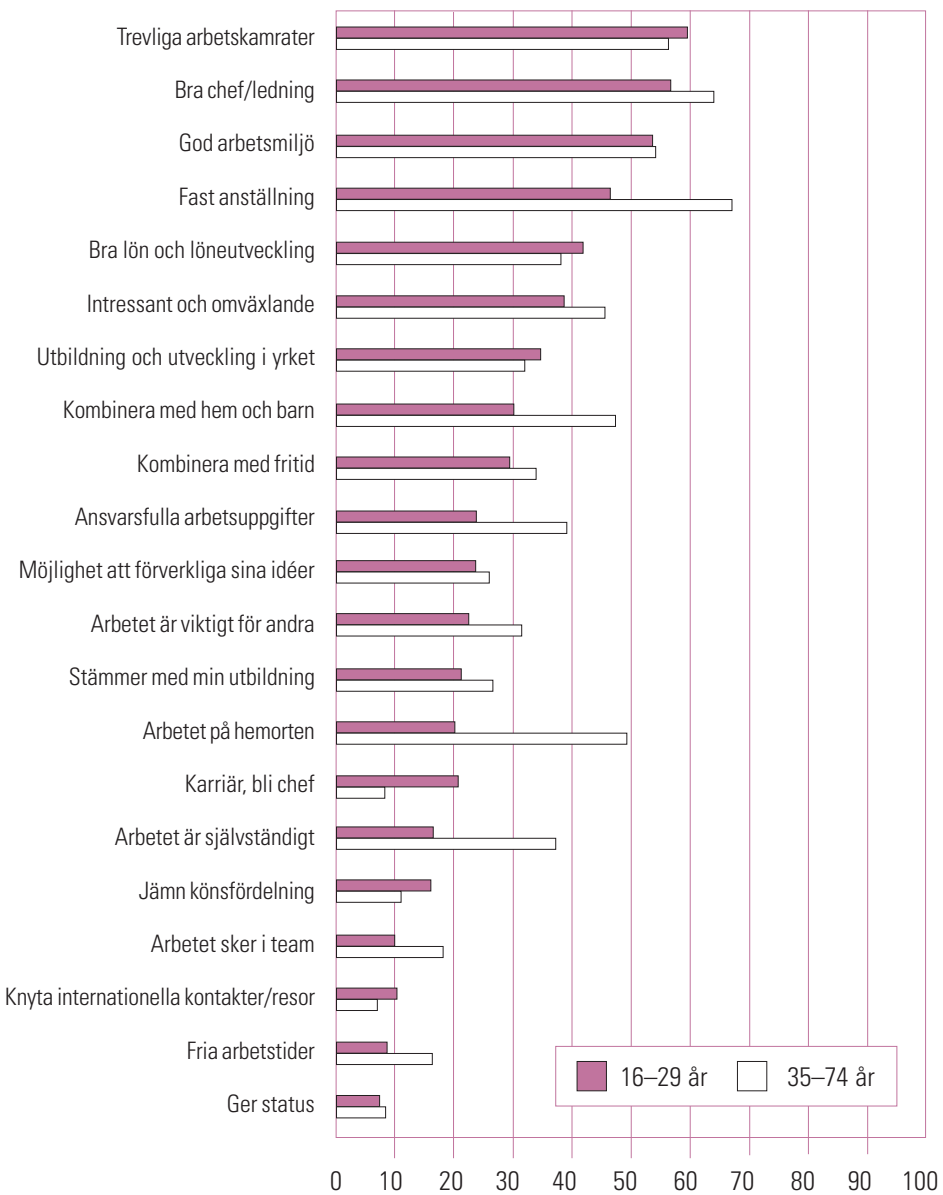
Åldersgruppen 35–74 år anger i större utsträckning egenskaper som dels kombinerar arbetet med familj, barn och fritid, dels visar att de är etablerade på orten och inte är intresserade av arbete på annan ort. De betonar också i större utsträckning arbetets innehåll och organisering, självständighet och flexibilitet (fria arbetstider) och att arbetet tillför något till andra.

Unga kvinnor instämmer i större utsträckning i att det är viktigt med trevliga arbetskamrater, bra chef, god arbetsmiljö, goda möjligheter till utbildning och utveckling i yrket, att arbetet går att kombinera med hem och barn samt att arbetet är på hemorten än vad unga män gör. Unga män instämmer däremot i större utsträckning att det är viktigt med goda möjligheter att göra karriär och att bli chef (tabell 11.11).

Unga som är födda utrikes instämmer i större utsträckning än vad unga födda i Sverige gör i att det är viktigt med fast anställning, bra lön och löneutveckling, goda möjligheter till utbildning och utveckling i yrket, ansvarsfulla uppgifter, möjlighet att förverkliga sina idéer, att arbetet stämmer överens med deras utbildning, goda möjligheter att göra karriär och att bli chef samt att arbetet är på orten och att det är självständigt.

Unga som har arbetarbakgrund betonar i högre grad arbetskamraterna, chefen, fast anställning, att arbetet går att kombinera med hem och barn, att det är på hemorten, att arbetet sker i team och att det är fria arbetstider än vad unga med tjänstemannabakgrund gör. De i sin tur betonar bra lön och löneutveckling samt möjligheter att knyta internationella kontakter och att resa utomlands i större utsträckning än unga med arbetarbakgrund.

Unga som är arbetslösa betonar i mindre grad intressanta och omväxlande arbetsuppgifter, goda möjligheter till utbildning och utveckling och att det är ansvarsfulla uppgifter än unga som studerar eller arbetar.

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 5 på en 5-gradig skala där 1=Inte alls viktigt och 5=Mycket viktigt.

Figur 11.8 Andel som anger att det är mycket viktigt med följande egenskaper i ett arbete för att de ska vara intresserade av det. 16-74 år, 2007. Procent.

Tabell 11.11 Andel som svarar Mycket viktigt på Hur viktiga är följande egenskaper i ett arbete för att du ska vara intresserad? 16–29 år, 2007.Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född
Trevliga arbetskamrater	62	62	56	54	64	60	58
Bra chef/ledning	59	58	57	51	63	57	60
God arbetsmiljö	56	56	52	45	62	54	60
Fast anställning	35	46	53	46	45	43	67
Intressanta/omväxlande arbetsuppgifter	33	40	45	37	42	40	35
Bra lön och löneutveckling	45	39	37	41	40	39	57
Goda möjligheter till utbildning/utveckling	28	36	39	30	38	33	48
Goda möjligheter att kombinera arbete/fritid	28	27	34	28	32	30	29
Goda möjligheter att kombinera arbete/hem och barn	23	26	43	23	38	31	35
Ansvarsfulla arbetsuppgifter	15	24	30	21	25	22	36
Möjlighet att förverkliga sina idéer	23	23	24	21	25	22	37
Bidrar med något som är viktigt för andra	20	23	25	17	27	22	29
Stämmer överens med min utbildning	21	22	21	19	22	19	39
Goda möjligheter att göra karriär, bli chef	24	20	15	22	18	18	32
Är på hemorten	11	21	29	16	24	20	28
Jämn könsfördelning på arbetsplatsen	22	16	12	12	19	15	31
Självständigt arbete	13	15	21	15	17	15	26
Internationella kontakter/resa utomlands	13	11	8	9	12	10	17
Arbetet sker i team	8	10	12	9	11	10	15
Fria arbetstider	6	7	11	8	9	8	14
Ger status	8	8	5	8	7	6	16

	Föräldrar		Studerar	Arbetar	Arbets- lös/i åtgärd	Total
	Arbetare	Högre tjänste- män				
Trevliga arbetskamrater	67	58	57	64	60	60
Bra chef/ledning	63	56	55	60	60	57
God arbetsmiljö	58	55	56	52	58	54
Fast anställning	55	37	37	54	43	45
Intressanta/omväxlande arbetsuppgifter	36	46	39	44	29	41
Bra lön och löneutveckling	39	39	42	39	40	40
Goda möjligheter till utbildning/utveckling	33	33	34	38	24	35
Goda möjligheter att kombinera arbete/fritid	28	29	29	32	26	30
Goda möjligheter att kombinera arbete/hem och barn	35	26	26	32	31	29
Ansvarsfulla arbetsuppgifter	23	25	19	30	13	23
Möjlighet att förverkliga sina idéer	21	25	24	22	25	23
Bidrar med något som är viktigt för andra	25	21	23	23	14	22
Stämmer överens med min utbildning	24	22	25	18	13	21
Goda möjligheter att göra karriär, bli chef	15	17	23	17	13	20
Är på hemorten	26	17	13	25	24	19
Jämn könsfördelning på arbetsplatsen	19	14	19	12	16	16
Självständigt arbete	17	15	13	20	14	16
Internationella kontakter/resa utomlands	8	15	13	9	7	11
Arbetet sker i team	12	9	8	14	3	10
Fria arbetstider	10	7	6	11	11	9
Ger status	9	7	8	7	9	7

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

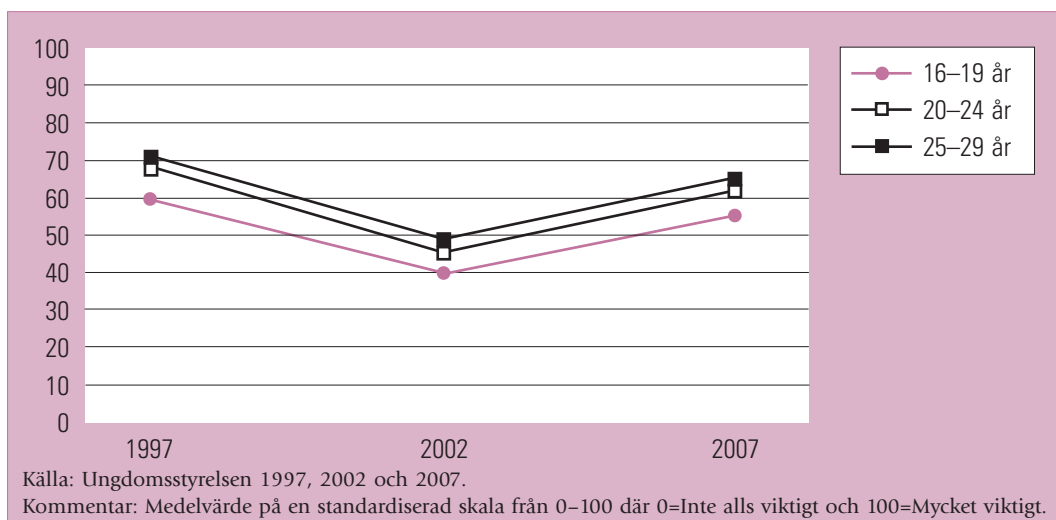
Kommentar: Värde 5 på en 5-gradig skala där 1=Inte alls viktigt och 5=Mycket viktigt.

Fast anställning

Att etablera sig på arbetsmarknaden är ett viktigt steg mot självständighet och egen försörjning och ofta en förutsättning för att skaffa ett eget boende. Andelen unga som anger att *skaffa sig ekonomisk trygghet och fast arbete är viktigt*

just nu och vid 35 års ålder har ökat mellan 2002 och 2007 (figur 11.9).

Tabell 11.12 visar de förändringar som har skett när det gäller andel som instämmer i påståendena om att det är viktigt att *arbetet är fast* och att *lönen är viktig*.

Figur 11.9 Standardiserade medelvärden för att skaffa sig ekonomisk trygghet och att fast anställning viktigt just nu, 16–29 år, 1997, 2002 och 2007.

Tabell 11.12 Standardiserade medelvärden. Hur viktigt är det för dig att ett arbete har följande egenskaper för att du ska vara intresserad? 16–29 år, 2002 och 2007

	2002	2007	Differens
ANSTÄLLNINGEN ÄR FAST			
16-19 år	66,4	72,7	6,3
20-24 år	67,6	76,3	8,7
25-29 år	73,4	80,3	6,9
Totalt	69,6	76,6	7,0
DET ÄR EN BRA LÖN/LÖNEUTVECKLING			
16-19 år	83,3	81,3	-2,0
20-24 år	78,7	78,5	-0,2
25-29 år	79,0	77,8	-1,2
Totalt	79,9	79,1	-0,8

Källa: Ungdomsstyrelsen 2002 och 2007.

Kommentar: Medelvärde på en standardiserad skala från 0=Inte alls viktigt och 100=Mycket viktigt.

Tabell 11.13 Andel i olika grupper som svarat Viktigt på frågan: Hur viktigt är det att anställningen är fast? 16–29 år, 2007. Procent

	Viktigt	Mycket viktigt
Är arbetslös	68	43
Erfarenhet av längre arbetslöshet	74	58

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Inte alls viktigt och 5=Mycket viktigt.

Resultaten pekar entydigt på att det är vikten av att *anställningen är tillsvidare* (fast) som har ökat sedan undersökningen 2002 (medelvärdet har ökat totalt med 7 enheter) medan medelvärdet på att *det är en bra lön/löneutveckling* kan sägas vara oförändrad. Medelvärdet är dock högre för bra lön än för fast anställning. Dock har ingen av de övriga egenskaperna i ett arbete som man fått ta ställning till ökat lika mycket i vikt som att anställningen är fast.

Vilken typ av anställning man har visar inte på något samband såtillvida att de som har visstidsanställningar skulle anse det viktigare med fast anställning än de som redan har en fast anställning. Detsamma gäller för dem som arbetar deltid de säger inte att fast anställning är viktigare än de som arbetar heltid. Däremot finns det många andra skillnader.

Yngre som studerar och de som har föräldrar med längre utbildning tycker att fast anställning är mindre viktigt jämfört med äldre, utrikes födda och de som har erfarenhet av långtidsarbetslöshet. Av dem som vid tillfället för undersökningen är arbetslösa svarar 43 procent att fast anställning är mycket viktigt, medan 58 procent av dem som har erfarenhet av en längre tids arbetslöshet svarar detsamma (tabell 11.13). Av de utrikes födda unga anser 67 procent att en fast anställning är mycket viktig jämfört med 43 procent av dem som är födda i Sverige.

Arbetets dimensioner

Jan Carle beskrev i *Attityder till arbetslivet i olika generationer* (Ungdomsstyrelsen 2003) hur bedömningen av svaren på olika egenskapers vikt klumpar ihop sig i fem olika grupper eller fak-

Figur 11.10 Arbetets värde dimensioner

Arbete	Kamrater	Karriär	Trygghet	Organisation
<ul style="list-style-type: none"> • Ansvarsfulla arbetsuppgifter • Intressanta och omväxlande arbetsuppgifter. • Goda möjligheter till utbildning och utveckling i yrket. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trevliga arbetskamrater. • Bra chef/ledning. • God arbetsmiljö 	<ul style="list-style-type: none"> • Möjligheter att göra karriär/bli chef. • Internationella kontakter och resor. • Bra lön och löneutveckling. 	<ul style="list-style-type: none"> • Möjligheter att kombinera arbetet med hem, barn och fritid. • Arbetet är på hemorten. • Fast anställning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jämn könsfördelning. • Bidrar med något viktigt för andra. • Arbetet sker i team

Källa: Ungdomsstyrelsen 2003.

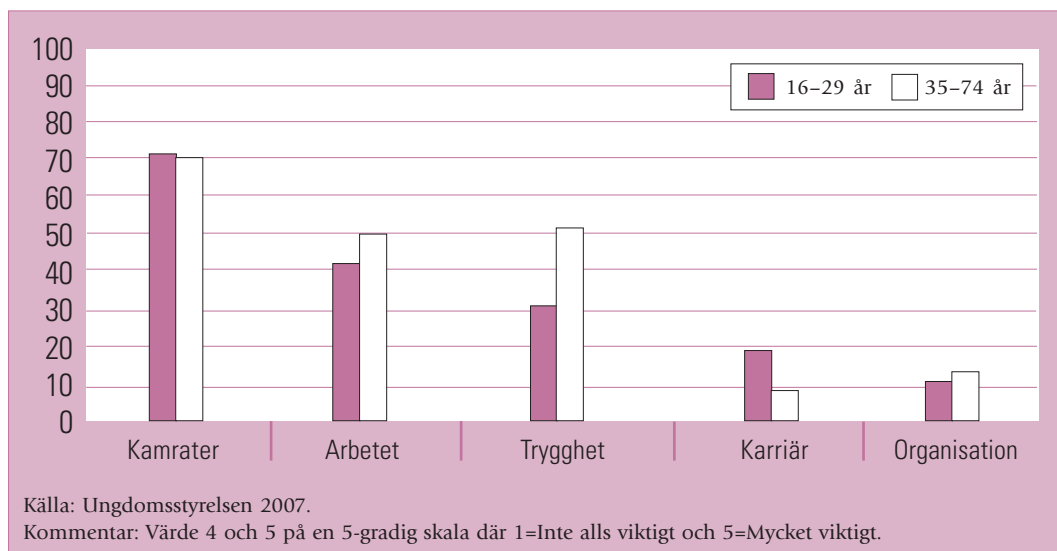
torer. Faktorerna gavs namnen; arbetet, kamrater, karriär, trygghet och organisation och svarar mot de frågekluster som finns i figur 11.10.

Dessa faktorer kan liknas vid andra undersökningars resultat som talar om materiella, immateriella, altruistiska, individualistiska eller utilistiska värderingar till arbete. Det är förstås inte så att dessa värde dimensioner är exklusiva. Det finns ingen i undersökningen som säger att trevliga arbetskamrater är oviktigt. Värde dimensionen kamrater är den absolut största dimensionen, vilket också innebär att den inte är viktigare för någon enstaka grupp utan att den sociala och fysiska arbetsmiljön är av stor vikt för alla arbetstagare.

I *Ungas syn på arbete* (Ungdomsstyrelsen 2004) framkommer att individens bakgrund: kön, ålder, erfarenhet av arbetslöshet, var man bor eller är född, hur lång utbildning man själv eller ens föräldrar har – allt sådant spelar en liten,

men ändå en viss roll för ungas och äldres attityder till arbete. Vilka egenskaper man värde rar i ett arbete är beroende av väldigt många faktorer. Troligen förändras de också över tiden – du blir intresserad av ett arbete utifrån vissa egenskaper, men i ett senare skede kommer du i stället att uppvärdera andra egenskaper i arbetet.

Dimensionernas inbördes ranking har inte förändrats mellan 2002 och 2007. Kamrater är det som anges i störst utsträckning och det finns ingen större skillnad mellan de olika åldersgrupperna. Efter kamrater kommer arbetet, som har att göra med arbetets innehåll och utveckling i arbetet, och trygghet som båda anges av en större andel äldre, sedan karriär som de yngre tycker är något viktigare och slutligen organisation som har att göra med hur arbetet är organiserat på arbetsplatsen och att det bidrar med något för andra (figur 11.11).

Figur 11.11 Andel som uppger att värde dimensionen är viktig. 16–74 år, 2007. Procent.

Arbetsmarknad för alla

Det talas ibland om en risk för en generations- och integrationskonflikt på arbetsmarknaden. Då utgår man från att det finns ett visst antal arbetstillfällen, att jobben inte skulle räcka till och att man då måste dela på de jobb som finns, men i realiteten har vi en mycket rörlig arbetsmarknad. Tio procent av alla arbetstillfällen upphör årligen och lika många tillkommer i nya branscher, företag växer och krymper, och arbetstagare byter yrke. Totalt är en miljon människor årligen involverade i dessa rockader på arbetsmarknaden (SOU 2006:102). Ett nålsöga är dock den första anställningen som kan tjäna som referens för den vidare etableringen – för unga och nyanlända immigranter är det den anställning som är svårast att få. I undersök-

ningen har nio av tio unga som är födda i Sverige haft en anställning men enbart tre av fyra bland dem som är födda utomlands (detta trots att vi i undersökningen har ett bortfall bland dem som är utrikes födda och har en kort utbildning, vilket innebär att det i undersökningen huvudsakligen finns utrikes födda med längre utbildning än genomsnittet, tabell 11.14).

Tidigare undersökningar har visat att unga främst får sitt första arbete via kontakter. Det finns en fråga i undersökningen om man måste ha personliga kontakter för att få jobb. På det instämmer totalt 50 procent. I åldersgruppen 16–19 år instämmer 38 procent, men sedan ökar samtycket i ungdomsgruppen till 56–57 procent i åldern 20–29 år (tabell 11.15). Vilken utbildningsnivå de unga har, vilken kommun

Tabell 11.14 Har du nu eller har du någonsin haft en anställning? 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Född i Sverige	Utrikes född	Studerar	Arbetar hel-/deltid	Arbetslös/i åtgärd	Total
Ja	16	69	90	92	73	29	95	59	60
Nej	84	31	10	8	27	71	5	41	40
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

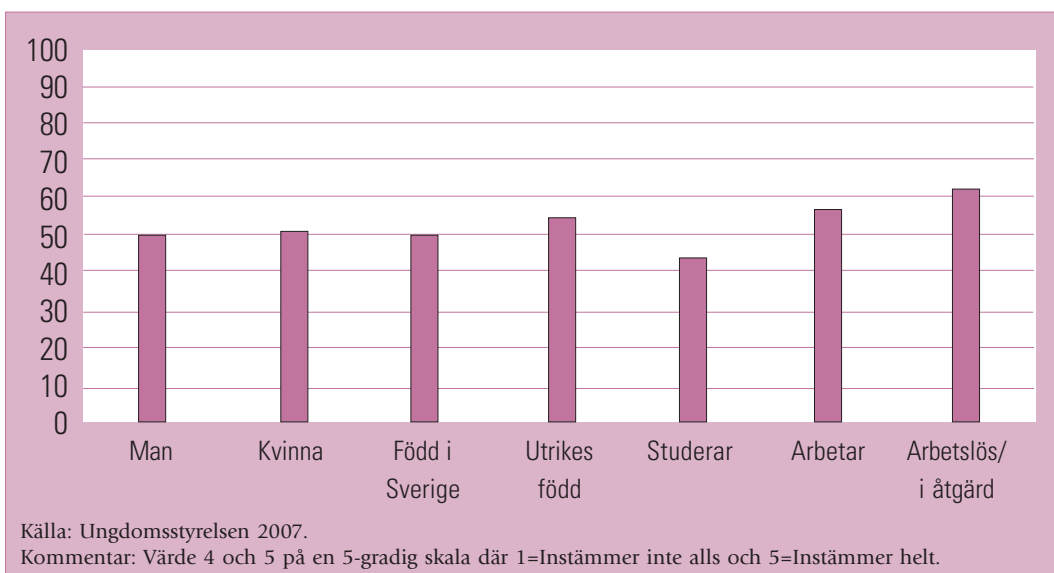
Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 11.15 Andel som instämmer på frågan: Man måste ha personliga kontakter för att få jobb. 16–74 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	35–54 år	55–74 år	Total
Man måste ha personliga kontakter för att få jobb	38	57	56	49	49	50

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

Figur 11.12 Andel i olika grupper som instämmer i att man måste ha personliga kontakter för att få jobb. 16–29 år, 2007. Procent.

de bor i eller vilken utbildning deras föräldrar har ger inga signifikanta skillnader. Detsamma gäller kön och om man är utrikes född eller inte. Däremot instämmer de som har erfarenhet av arbetslöshet, eller som är arbetslösa just nu, i högre grad i att man måste ha personliga kontakter för att få jobb än de som inte har denna erfarenhet/inte är arbetslösa just nu (figur 11.12).

Resultatet är aningen anmärkningsvärt då undersökningar visar att mellan 60 och 80 procent av alla anställningar rekryteras via personliga kontakter (Tovatt 2006).

Lika möjligheter

Kvinnorna är yngre när de träder in på arbetsmarknaden, det är vanligare att de arbetar parallellt med studier från och med gymnasiet. Ändå tar det längre tid för kvinnor att etablera

sig på arbetsmarknaden. En delförklaring är att kvinnor utbildar sig under längre tid. En annan att många av de kvinnodominerade arbetsområdena har en hög andel timanställda, till exempel är det så inom handeln och sjukvården. Många branscher som unga kvinnor är överrepresenterade inom har heller inte de färdigutbildningsavtal som finns inom ett flertal mansdominerade branscher som måleri-, bygg- och fordonssektorn.

Unga svenskar som är födda utomlands har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. En vidare analys av arbetsmarknaden för unga som är födda utrikes finns i *Rapport Integration 2005* (Integrationsverket 2006). Där framkommer skillnader mellan unga som är boende och födda i Sverige och unga som är boende i Sverige men födda i ett annat land, som inte verkar bero på skillnader i gruppernas kompetens el-

Tabell 11.16 Huvudsaklig sysselsättning bland svensk- och utrikesfödda efter utbildning, 16–29 år, 2007. Procent

	Studerar	Arbetar	Arbetslös/ i åtgärd	Annat	Total
FÖDD I SVERIGE					
Grundskola/gymnasium	23	58	11	8	100
Eftergymnasial/högskola	39	51	4	6	100
Total	29	56	8	7	100
UTRIKES FÖDD					
Grundskola/gymnasium	34	44	15	7	100
Eftergymnasial/högskola	54	33	8	5	100
Total	41	40	12	6	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

ler utbildning, utan som i brist på annan förklaring kan tolkas som diskriminering. Även i denna undersökning kan detta anas då arbetslösheten är dubbelt så stor bland de utrikes födda med en längre utbildning än vad den är bland de svenskfödda (tabell 11.16).

En jämlik arbetsmarknad

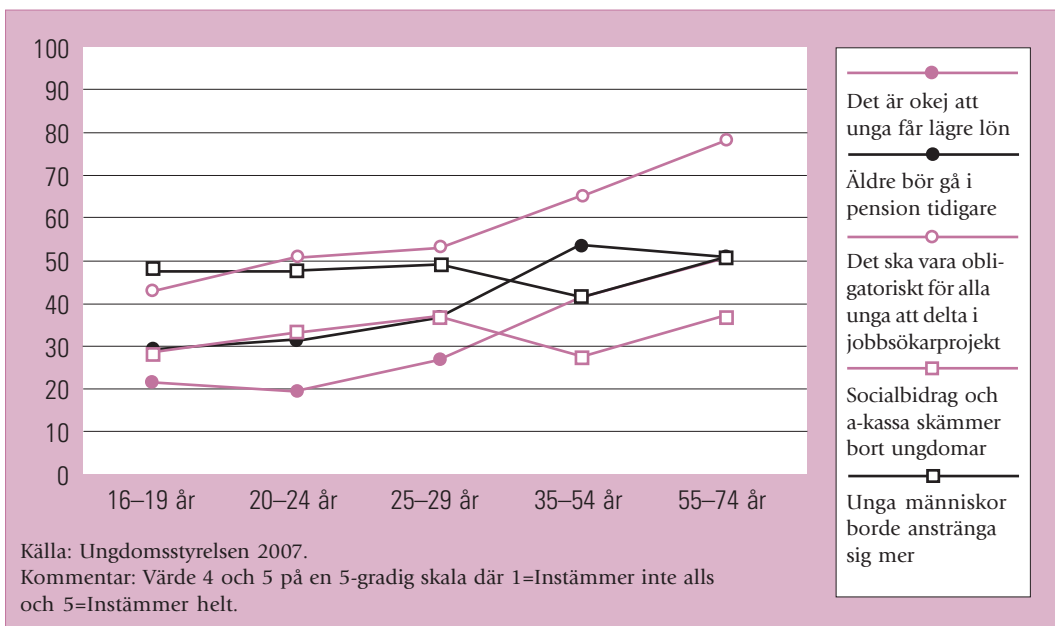
Ett flertal frågor i undersökningen gäller synen på olika grupper på arbetsmarknaden. Först tittar vi på dem som kan relateras till olika åldersgrupper. Inledningsvis kan vi konstatera att de äldre i undersökningen generellt instämmer i påståendena i högre grad än vad de unga gör. Störst är skillnaderna för påståendena: *det ska vara obligatoriskt för alla unga som är arbetslösa att delta i jobbsökarprojekt eller utbildning, det är okej om unga får lägre lön än vuxna om det ger fler arbetstillfällen* och *äldre bör gå i pension tidigare så att unga kan komma in på arbetsmarknaden* (figur 11.13).

Här instämmer unga i lägre grad än äldre på samtliga tre påståenden, och störst är differensen, nästan 40 procentenheter, på att det ska

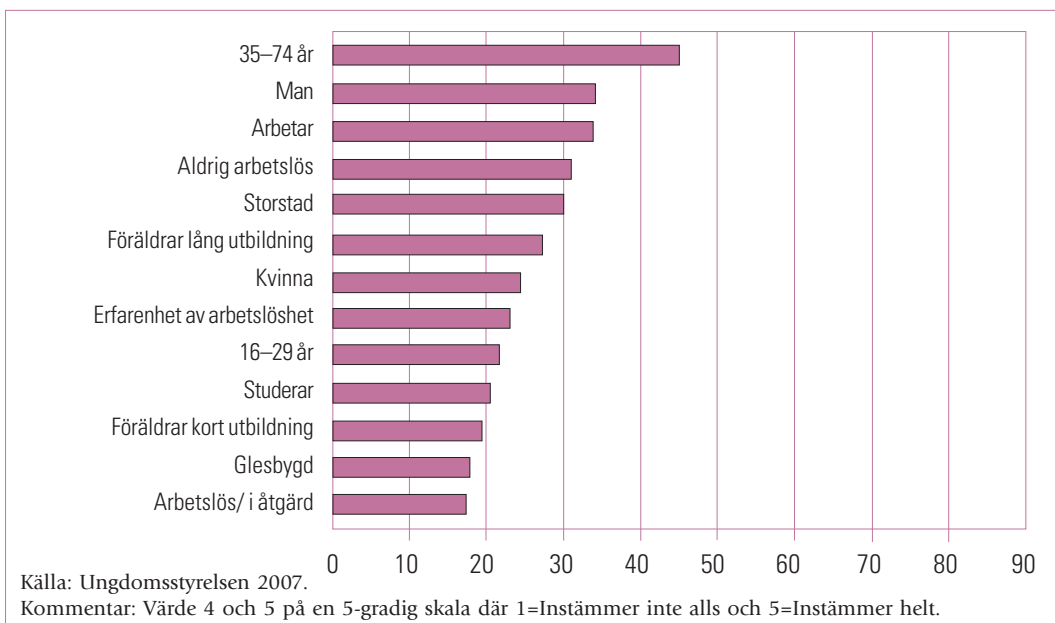
vara obligatoriskt med jobbsökarprojekt eller utbildning för arbetslösa unga där nära 80 procent av dem i åldern 55–74 instämmer att jämföra med drygt 40 procent av dem i åldern 16–19 år. Var femte i åldern 16–19 år instämmer i att det är okej att unga får lägre lön att jämföra med varannan i åldern 55–74 år.

På de övriga två påståendena: socialbidrag och a-kassa skämmer bort ungdomar och får dem att inte vilja utbilda sig eller arbeta samt unga människor borde anstränga sig mer för att få ett arbete finns det ingen signifikant skillnad mellan vad de olika åldersgrupperna tycker. Ungefär 30 procent instämmer i att socialbidrag och a-kassa skämmer bort ungdomar medan 40 procent inte instämmer och cirka 50 procent instämmer i att unga borde anstränga sig mer medan 20 procent inte instämmer.

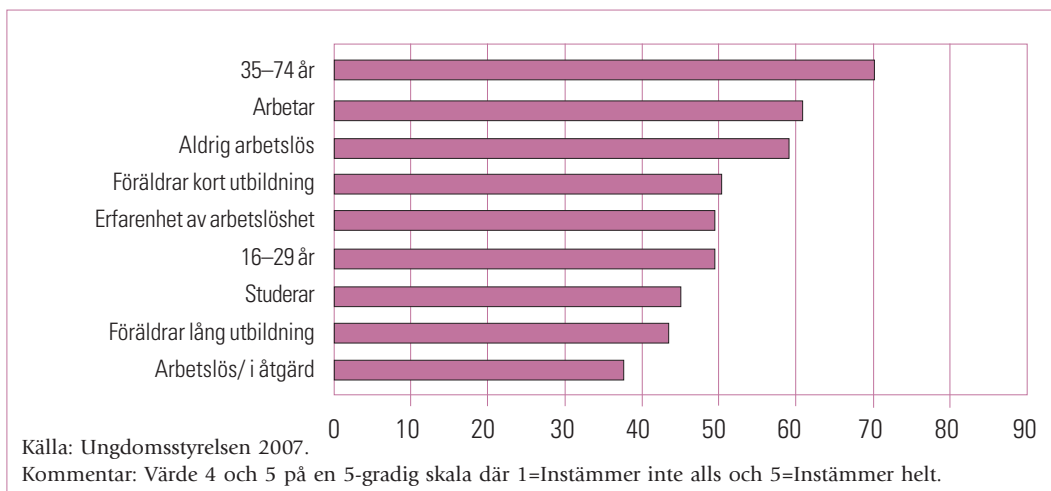
En närmare titt på vilka som tycker att det är okej att unga får lägre lön visar att den största förespråkaren, utifrån vilka signifikanta samband som finns, främst är en äldre man som arbetar och *aldrig* har haft någon erfarenhet av arbetslöshet (figur 11.14).

Figur 11.13 Andel som instämmer i följande påståenden, 16-74 år, 2007. Procent.

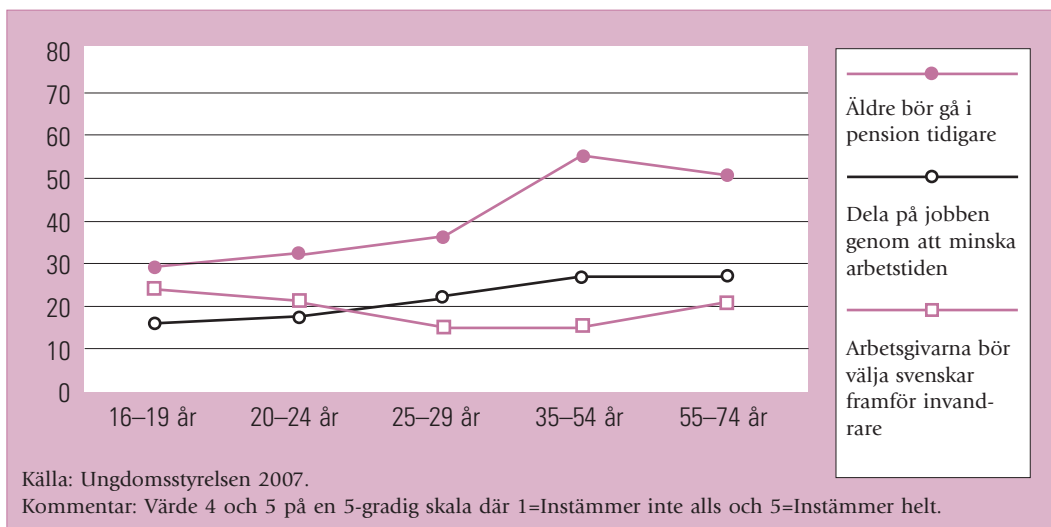
Figur 11.14 Andel i olika åldersgrupper som instämmer i att det är okej att unga får lägre lön än vuxna om det ger fler arbetstillfällen. 16-74 år om ej annat anges, 2007. Procent.

Figur 11.15 Andel i olika grupper som instämmer i att det ska vara obligatoriskt för alla unga som är arbetslösa att delta i jobbsökarprojekt eller utbildning. 16-74 år om ej annat anges, 2007. Procent.

Den främsta förespråkaren för obligatoriska arbetsmarknadsåtgärder för unga är också det en äldre person som arbetar och som själv inte har varit arbetslös.

Bland dem som är arbetslösa instämmer 38 procent i att arbetsmarknadsåtgärder bör vara obligatoriska för unga, medan 60 procent av dem som arbetar instämmer (figur 11.15).

Figur 11.16. Andel som instämmer i följande påståenden, 16-74 år, 2007. Procent.

På påståendena om att dela på jobben: *äldre bör gå i pension tidigare* och *när det är ont om jobb bör man dela på jobben genom att minska arbetstiden för heltidsarbete* så instämmer äldre i högre grad än yngre. På påståendet att *prioritera svenskar framför invandrare när det är ont om jobb* instämmer cirka 20 procent i samtliga åldersgrupper, medan 57 procent inte alls instämmer (figur 11.16).

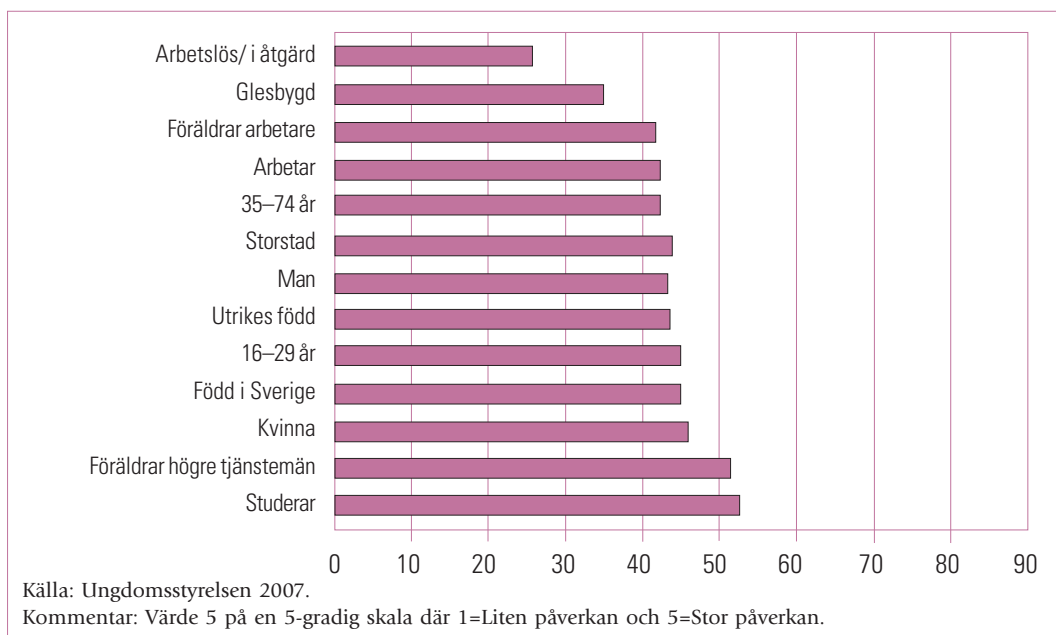
På påståendet *arbetslösa ska ha rätt att säga nej till jobb de inte vill ha* instämmer de yngsta i högst grad, 56 procent och de äldsta i lägst grad, 32 procent och de övriga åldersgrupperna placeras sig däremellan.

Möjlighet att påverka yrkesval

I kapitlet om utbildning framkom att unga ansåg sig ha större möjligheter att påverka sitt val av utbildning (60 procent instämde i att de hade

goda möjligheter att påverka) än vad äldre gjorde (50 procent instämde). När det gäller möjligheten att påverka valet av yrkesutbildning finns inte denna ålderskillnad utan 45 procent bland unga såväl som bland äldre instämmer i att de har goda möjligheter att påverka valet av yrke.

Avgjort sämst möjligheter att påverka sitt yrkesval tycker unga arbetslösa och unga i glesbygd att de har, 26 respektive 35 procent anser att de har goda möjligheter att påverka valet av yrke att jämföra med 42 procent av dem som arbetar och 44 procent av de unga som bor i storstäderna. De som anser att de har störst möjlighet att påverka sitt yrkesval är samma grupp som ansåg sig ha goda möjligheter att påverka sin utbildning – unga kvinnor som studerar, är födda i Sverige eller har välutbildade föräldrar (figur 11.17).

Figur 11.17. Andel som svarat Stor påverkan på yrkesval, 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent.

Arbetslöshetens bundsförvant – oro och nedstämdhet

Som framkommer ovan anser unga som är arbetslösa att de har sämre möjlighet att påverka sitt yrkesval än andra unga. Ungefär var fjärde arbetslös ung instämmer i att de har stort inflytande på sitt yrkesval.

I undersökningen 2002 framkom att unga arbetslösa uppgav lika stor ohälsa som äldre arbetslösa. Ett flertal forskarrapporter har sedan dess konstaterat att en längre tids arbetslöshet (sex månader eller mer) kan få långsiktiga konsekvenser för den unges självbild och motivation, och även leda till ohälsa (Nordström Skans 2004).

I årets undersökning frågar vi efter vilka upplevelser man anser sig ha haft av arbetslöshet.

Ungefär varannan svarsperson har någon gång varit arbetslös eller är det vid undersökningstillfället.

Män, äldre och födda i Sverige uppger mindre påverkan på sinnesstämningen. Unga uppvisar en högre grad av negativ påverkan av arbetslöshet än äldre. Enbart 39 procent av de unga svarar att de inte har påverkats av arbetslöshet, vilket ger att 61 procent uppger en försämrad livskvalitet, det vill säga att de har påverkats negativt av arbetslöshet. Bland kvinnorna är det 69 procent och bland de utrikes födda är det 73 procent som påverkats negativt av arbetslöshet (tabell 11.17).

Det finns ingen skillnad bland dem som *aldrig* har varit arbetslösa, vare sig de är yngre eller äldre, födda utrikes eller födda i Sverige, utan ungefär 40 procent *tror* att arbetslöshet inte skulle påverka dem alls.

Tabell 11.17. Ange det alternative som bäst passar in för hur du känner dig som arbetslös eller hur du kände när du var arbetslös. 16–29 år om ej annat anges, 2007. Procent

	16–29 år	35–74 år	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född
Arbetslösheten har inte påverkat mig alls. Jag tror att saker och ting kommer att ordna sig.	39	50	50	31	40	26
Arbetslösheten har påverkat mig. Det har varit en besvärande tid, jag känner mig orolig.	36	33	30	39	36	36
Arbetslösheten har varit en omskakande upplevelse. Jag känner mig ofta nedstämd och orolig.	15	8	11	18	14	19
Arbetslösheten har varit plågsam. Jag känner mig mycket orolig, förtvivlad och nedstämd.	11	9	9	12	10	18
Total	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Instämmer inte alls och 5=Instämmer helt.

KAPITEL 12

Vill inte eller får inte?

Vilken betydelse har utländsk bakgrund¹ för ungas inträde på arbetsmarknaden?

Inledning

Att få ett arbete – och helst ett arbete i linje med utbildning och framtidsplaner – är av stor betydelse för alla unga. För många unga är detta en både besvärlig och långdragen process. I detta kapitel är min centrala fråga om unga med utländsk bakgrund har samma möjligheter på arbetsmarknaden som andra unga? Om så inte är fallet, kan egna och andras attityder förklara delar av eventuella skillnader?

Det finns ett stort antal studier som jämför arbetsmarknadssituationen för unga med utländsk och med svensk bakgrund. Ett gemensamt resultat är att unga med bakgrund från länder utanför Europa har lägre sysselsättning och/eller lägre inkomster än andra unga (Arai et al. 2000, Behtoui 2004 och 2006a, Nekby & Özcan 2006, Rooth & Ekberg 2003, Vilhemsson 2002, Österberg 2000). Ett annat gemensamt resultat är att åldern vid invandring har stor betydelse. Dessa resultat kan i viss mån tänkas hänga samman med att unga med utländsk bakgrund studerar i större utsträckning.

I *Unga utanför* (SOU 2003:92) används ett annat mått för att analysera ungas situation, där de som studerar inte ingår i utanförbegreppet. Dock räknas inte heller de som är arbetslösa som utanför.² Inte heller de unga med en arbetslöshetsersättning över ett basbelopp. Fokus i undersökningen är unga som har varit utanför två på varandra följande år.

Här är resultatet att utrikes födda unga är utanför i betydligt större utsträckning än de som är födda i Sverige. De utrikes födda är dock enbart indelade efter om de har varit kortare eller längre tid än fem år i Sverige.

I detta kapitel kompletterar jag tidigare studier med en statistisk redovisning av unga som varken arbetar eller studerar, där unga som är födda utrikes är indelade efter både födelse-region och hur lång tid de har varit i Sverige.

Därefter diskuteras tänkbara förklaringar till de observerade skillnaderna utifrån tidigare framförallt arbetsmarknadsekonomisk forskning. Attityder och värderingar hos såväl den infödda som den invandrade befolkningen har en central plats. De ungas ursprungsland eller ursprungsregion har visat sig vara viktigt för majoritetssamhällets föreställning om dessa ungas produktiva egenskaper och attityder. En del studier har direkt kunnat använda information om attityder i sina statistiska bearbetningar, men i många fall framförs attityder eller värderingar endast som en tänkbar förklaring till det som inte kunnat förklaras av skillnader i utbildningsnivå, betyg, ålder, kön med mera.

Kapitlet avslutas med en sammanfattning och en diskussion av vad som kan göras för att ge alla unga samma möjligheter på arbetsmarknaden, oavsett i vilket land de själva eller deras föräldrar är födda.

Hur ser det ut på arbetsmarknaden?

Som en bakgrund till en diskussion av möjligheter och problem på arbetsmarknaden för "unga med utländsk bakgrund" ges här en komplettering till vad som har framkommit från tidigare forskning. Framställningen bygger på tidigare bearbetningar av Integrationsverkets databas, STATIV. Det är en registerbaserad databas över *hela befolkningen* och täcker åren 1997–2004. Resultaten är mer i detalj publicerade i Sahin & Schröder (2007). Genom tillgången till en databas över hela befolkningen är det möjligt att göra en indelning av unga 20–24 år efter både hur lång tid de varit i Sverige och i vilken del av världen de är födda.

Arbete och/eller studier

Ungdomsåren karaktäriseras för de flesta unga av arbete eller studier eller både arbete och studier samtidigt. Det finns därför inget självklart mått för att beskriva ungas situation på arbetsmarknaden. Sysselsättning, arbetslöshet, inkomster och lön är de mest använda begreppen i den nationalekonomiska forskningen. Inget av dem är utan problem. En låg andel sysselsatta eller med låga årsinkomster kan tolkas som att många unga har svårigheter att komma in på arbetsmarknaden, men kan också beror på att en hög andel unga studerar på högskolan.

Det är därför inte meningsfullt att utgå från att arbete under ungdomsåren skulle vara bättre än studier eller tvärtom. Däremot finns det flera studier som visar att arbetslöshet eller inaktivitet under ungdomsåren kan ha långsiktiga negativa konsekvenser för en vidare etablering på arbetsmarknaden (Bäckman & Nilsson 2007, Nordström-Skans 2004, SOU 2003:92).

Utgångspunkten för den statistiska redovisningen i detta kapitel är därför att både arbete och studier kan vara framgångsrika strategier

för det framtida arbetslivet, medan arbetslöshet och inaktivitet sannolikt innebär negativa konsekvenser. För att beskriva arbetsmarknadssituationen används därför ett mått som visar hur många unga som varken arbetar eller studerar³. Detta behöver inte betyda att unga är utanför eller att de inte är aktiva. En del av dem som varken arbetar eller studerar kanske söker jobb mycket aktivt, medan andra är helt passiva.

Inrikes och utrikes födda unga

Unga som nyligen har kommit till Sverige kan ha svårigheter i både skolan och arbetslivet som inte alls är relevanta för dem som varit lång tid i Sverige. Antalet år i Sverige avspeglar inte enbart under hur lång tid en ung invandrad person haft möjlighet att lära sig svenska språket och skaffa sig andra kunskaper om det svenska samhället och den svenska arbetsmarknaden. Det visar också vid vilken ålder individen kom till Sverige och om han/hon har gått igenom delar av det svenska skolsystemet. I detta kapitel redovisas endast uppgifter om unga som har varit i Sverige under lång tid – minst 10 år – och som således var högst 14 år när de kom till Sverige (för unga som varit kortare tid i Sverige se Sahin & Schröder 2007).

Av olika anledningar, som diskuteras längre fram i kapitlet, har även födelselandet betydelse för ungas framgångar och motgångar i arbetslivet. Den indelning som används – är unga födda i

- Sverige
- övriga Norden
- övriga EU 15
- övriga Europa
- Afrika
- Asien
- Latinamerika

Ungas utbildningsnivå

Utbildning är en viktig resurs som har stor betydelse för möjligheterna på arbetsmarknaden för alla. För unga är utbildning särskilt viktig, eftersom de i många fall saknar arbetslivserfarenhet och referenser till tidigare arbetsgivare. Utbildning och betyg är därför i många fall en viktig signal till potentiella arbetsgivare om personens kapacitet. Eftersom utbildning är en så viktig bakgrundsfaktor redovisas först ungas utbildningsnivå.

Tabell 12.1 visar att unga lämnar grund- och gymnasieskolan med olika förutsättningar för det framtida arbetslivet. Trots att de var högst 14 år när de kom till Sverige, har unga som är födda i länder i Afrika betydligt lägre utbildningsnivåer än inrikes födda unga. Detta gäller särskilt de unga männen, där nästan en tredje-

del har enbart förgymnasial utbildning och mindre än en tiondel någon form av eftergymnasial utbildning. Även unga födda i länder i Latinamerika och Norden och män från Asien, lämnar skolan med betydligt sämre utbildningsmässiga förutsättningar än inrikes födda unga.

Särskilt anmärkningsvärt är de höga andelarna med okänd utbildning, det rör sig ju om unga som kom till Sverige under grundskoletiden (14 år eller yngre). Uppgifterna i utbildningsregistret genereras via rapportering från skolorna och borde därför finnas för alla unga som påbörjat grundskolan. En angelägen och obesvarad fråga är här om bristerna i statistiken kan bero på att en del av dessa unga aldrig fångats upp av det svenska skolsystemet?

Tabell 12.1 Utbildningsnivå år 2004, ungdomar 20–24 år, inrikes födda och utrikes födda med vistelsetid minst 10 år. Procent

	Förgymnasial	Gymnasium	Eftergymnasial <2år	Eftergymnasial ≥2år	Okänd	Total eftergymnasial
KVINNOR						
Sverige (N 216 633)	10,4	57,0	16,2	15,4	1,0	31,6
Övr Norden (N 806)	18,5	54,1	14,5	11,7	1,2	26,2
Övr EU15 (N 602)	14,8	49,5	15,8	14,5	5,5	30,3
Övr Europa (N 5 645)	14,9	52,9	16,4	14,0	1,8	30,4
Afrika (N 1 344)	25,6	53,7	9,1	6,2	5,4	15,3
Asien (N 9 294)	15,0	54,6	16,0	12,5	1,9	28,5
Latinamerika (N 2 377)	20,7	57,8	12,0	6,9	2,7	18,9
MÄN						
Sverige (N 230 448)	12,9	64,0	11,8	10,0	1,3	21,8
Övr Norden (N 893)	24,1	57,4	9,4	7,2	1,9	16,6
Övr EU15 (N 669)	15,8	54,1	16,0	10,8	3,3	26,8
Övr Europa (N 6 028)	20,7	58,6	11,3	7,5	2,0	18,8
Afrika (N 1 582)	32,4	52,8	6,3	3,0	5,6	9,3
Asien (N 9 379)	23,0	55,8	12,0	7,1	2,2	19,1
Latinamerika (N 2 734)	24,7	59,8	9,0	3,6	3,0	12,6

Källa: Sahin & Schröder (2007) uppgifter från Integrationsverkets databas STATIV.

Arbetsmarknaden 1999–2004 för utrikes och inrikes födda unga

Det finns en mängd faktorer som påverkar ungas möjligheter till arbete och studier. En av dessa är efterfrågan på arbetskraft, som påverkar både möjligheten att få ett jobb och hur många som väljer att studera. Tidsserierna över unga som varken arbetar eller studerar täcker i detta kapitel åren 1999–2004.

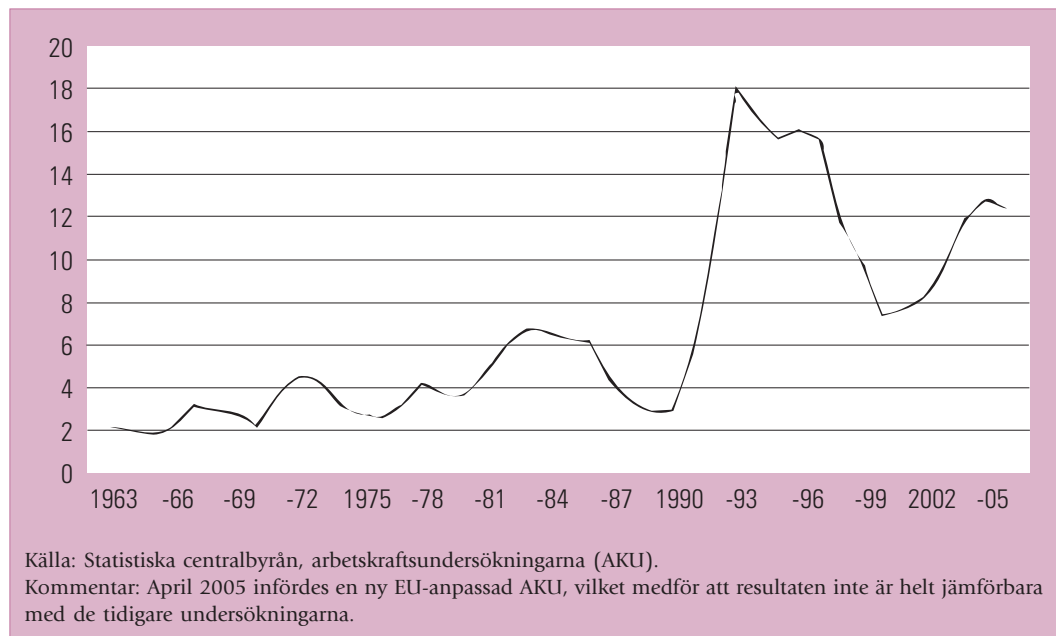
Konjunkturutvecklingen

För att ge en uppfattning om i vilken arbetsmarknadskonjunktur dessa unga gjorde sitt inträde på arbetsmarknaden, ges en bild av hur ungdomsarbetslösheten utvecklats under en längre tidsperiod. Som framgår av figur 12.1 ökade ungdomsarbetslösheten under början av

1990-talet till nivåer som låg långt över vad som förekommit sedan arbetskraftsundersökningarna startade på 1960-talet. En del av de unga som ingår i tidsserierna över dem som varken arbetar eller studerar kan ha gjort sin debut på arbetsmarknaden redan under krisåren i början av 1990-talet. I mitten av 1990-talet sjönk sedan ungdomsarbetslösheten, men nådde aldrig ner till de nivåer som fanns före 1990-talskrisen. Åren 1999–2004, det vill säga de år jag redovisar andelen unga som varken arbetar eller studerar, karaktäriserades av en kraftigt stigande arbetslöshet.

Unga som varken arbetar eller studerar

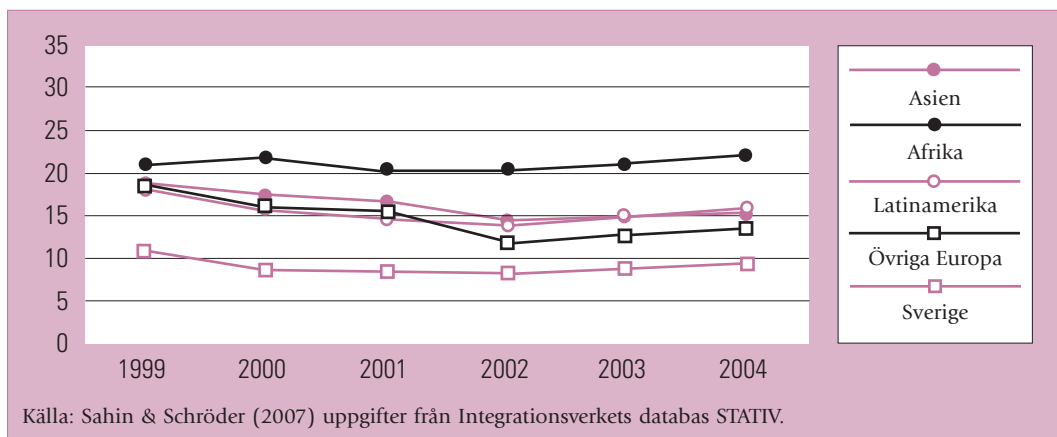
Tidsserierna i detta avsnitt jämför unga som är födda i olika delar av världen⁴. För samtliga utrikes födda unga gäller att de har bott i Sverige under avsevärd tid – 10 år eller längre – och

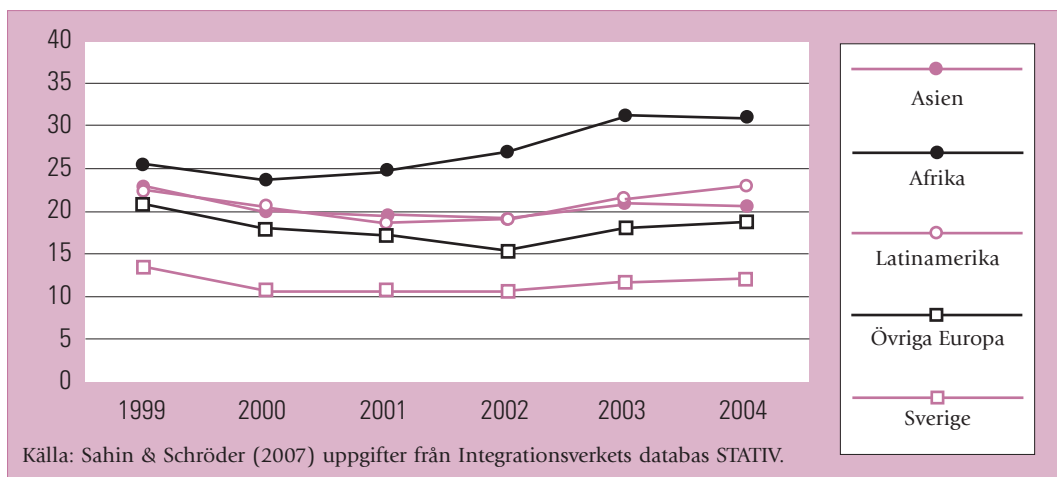
Figur 12.1 Arbetslösa i procent av arbetskraften 1963–2006. Unga 20–24 år. Procent.

sålledes var högst 14 år när de kom till Sverige. Det är stora skillnader mellan unga kvinnor och unga män både när det gäller hur stora andelar som varken arbetar eller studerar och utvecklingen över tid. Kvinnor och män presenteras därför separat.

Figur 12.2 visar andelen kvinnor, 20–24 år som varken arbetar eller studerar under åren 1999 – 2004. Nivåerna är generellt höga, men mest iögonenfallande är att de utrikes födda har så pass mycket högre andelar som varken arbetar eller studerar. Bland inrikes födda unga kvin-

Figur 12.2 Unga kvinnor, 20–24 år som varken arbetar eller studerar, 1999–2004, vistelsetid minst 10 år. Procent.

Figur 12.3 Unga män, 20–24 år som varken arbetar eller studerar, 1999–2004, vistelsetid minst 10 år. Procent.

nor är det omkring 10 procent som varken arbetar eller studerar. Unga kvinnor födda i länder i Afrika har dubbelt så höga andelar som varken arbetar eller studerar, omkring 20 procent. De som är födda i andra delar av världen ligger någonstans mittemellan.

Figur 12.3 visar andelen unga män som varken arbetar eller studerar. Bilden av deras ställning på arbetsmarknaden är ännu mer bekymmersam än för de unga kvinnorna. Andelen som varken arbetar eller studerar är högre, skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda är större och utvecklingen över tid är negativ. Nästan en tredjedel unga män från ett land i Afrika varken arbetade eller studerade 2004. Bland dem som var födda i ett land i Asien, Latinamerika eller övriga Europa är det omkring en femtedel som varken arbetar eller studerar. Andelen som varken arbetar eller studerar ökar under slutet av perioden för alla, men i synnerhet för unga män som är födda i ett land i Afrika.

Vilka är dessa unga?

En angelägen fråga är vad dessa unga gör och vilka de är. En del unga kan vistas utomlands utan att detta syns i de statistiska registren. Inte heller har vi uppgifter om hur många unga som gör sin värnplikt. Däremot visar registren att det är mycket stora skillnader mellan unga som varken arbetar eller studerar och ungdomsgruppen i sin helhet när det gäller en rad omständigheter (se kolumn 7 "jämförelsegrupp alla" i tabell 12.1).

När det gäller utbildningsnivå så har unga som varken arbetar eller studerar betydligt lägre utbildningsnivå än ungdomsgruppen i dess helhet.

Bland de utrikes födda unga kvinnorna har mellan 30 och 40 procent enbart en förgymnasial utbildning. Även bland inrikes födda kvinnor är andelen med enbart förgymnasial

utbildning mycket hög: 27 procent att jämföra med 11 procent bland alla kvinnor 20–24 år. I den motsatta änden av utbildningsfördelningen är andelen med högskoleutbildning mycket låg jämfört med hela ungdomsgruppen. Trots att alla utrikes födda unga kvinnor som varken arbetar eller studerar var högst 14 år när de kom till Sverige, är andelen med "okänd utbildning" anmärkningsvärt hög. Även bland unga kvinnor födda i Sverige är andelen med "okänd" utbildning betydligt högre bland dem som varken arbetar eller studerar (8 procent) än i ungdomsgruppen i dess helhet (1 procent). Av någon för mig obekant anledning har de med okänd utbildning inte ingått i rapporteringen från det svenska skolväsendet till de nationella statistiska registren.

De unga män som varken arbetar eller studerar har ännu högre andelar med enbart förgymnasial utbildning: mellan 35 och 47 procent för de utrikes födda och 27 procent bland dem som är födda i Sverige. Högst andelar med enbart förgymnasial utbildning har unga män från länder i Afrika.

En annan markant skillnad är att de som varken arbetar eller studerar har barn i betydligt större utsträckning än andra unga. I ungdomsgruppen i dess helhet har omkring 20 procent barn. Bland utrikes födda unga som varken arbetar eller studerar har mellan 30 och 40 procent barn. Bland de inrikes födda ungdomarna som varken arbetar eller studerar har mer än en fjärdedel barn. De kan inte heller tidigare ha haft en fast anknytning till arbetsmarknaden, eftersom de inte har någon ersättning från föräldraförsäkringen (som överstiger ett basbelopp). Det är angeläget att uppmärksamma situationen för dessa unga barnfamiljer och deras barn. I sin longitudinella studie av unga födda 1953 respektive 1965 visar Bäckman &

Nilsson (2007) att unga 25-åriga småbarns-föräldrar som varken arbetar eller studerar löper stor risk att vara fortsatt inaktiva vid 37 och vid 48 års ålder. Därutöver visar forskningen tydligt att föräldrarnas socioekonomiska ställning påverkar både skolresultat och arbetsmarknadsutsikter för deras barn (för en studie som särskilt beaktar unga med utländsk bakgrund se Arai et al. 2000).

Det är vidare betydligt vanligare att unga från länder i Afrika, Asien och Europa utanför EU 15 bor i så kallade utsatta bostadsområden (tabell 12.2).⁵

I kategorin "ej anmälda vid AF" ingår de unga som aldrig var anmälda vid någon arbetsförmedling under 2004. Bland de unga kvinnorna har mellan en dryg tredjedel och drygt hälften aldrig varit anmälda på en arbetsförmedling, trots att de varken arbetar eller studerar. Bland de unga männen är andelarna något lägre. Högst andel som aldrig varit anmäld på en arbetsförmedling har unga från länder i Afrika.

Tabell 12.2 Ungdomar 20–24 år som varken arbetar eller studerar, 2004, inrikes födda och utrikes födda med vistelsetid minst 10 år. Procent

	Asien	Afrika	Latin-amerika	Europa (ej EU15)	Sverige	Jämförelsegrupp alla*
KVINNOR						
Har barn	37,0	40,7	31,0	37,7	28,9	20,4
Bor i utsatta områden	20,8	39,4	16,3	22,6	5,6	5,4
Ej anmälda vid AF	37,7	52,5	43,3	35,0	44,0	–
Utbildningsnivå						
Förgymnasial	30,2	40,7	36,9	30,2	26,8	11,2
Gymnasial	57,0	41,1	47,3	53,4	59,0	56,7
Eftergymnasial	4,2	1,0	3,2	7,2	6,2	30,9
Okänd	8,6	17,2	12,6	9,2	8,0	1,3
MÄN						
Har barn	34,8	35,2	30,2	34,2	25,0	18,9
Bor i utsatta områden	21,0	35,9	12,5	22,3	5,3	4,9
Ej anmälda vid AF	38,4	41,8	38,5	30,4	41,2	–
Utbildningsnivå						
Förgymnasial	42,3	46,9	34,7	37,3	29,7	14,1
Gymnasial	48,0	38,5	53,0	51,7	58,3	63,1
Eftergymnasial	2,3	1,4	2,4	3,4	4,1	21,2
Okänd	7,4	13,1	10,0	7,5	7,8	1,5

Källa: Sahin & Schröder (2007) uppgifter från Integrationsverkets databas STATIV.

* I kategorin "jfr grp alla" ingår samtliga ungdomar i åldern 20–24 år oavsett om de studerar eller arbetar.

Vad kan förklara dessa skillnader på arbetsmarknaden?

Den statistik som presenterades i föregående avsnitt ger en kompletterande bild till tidigare forskning. Sammantaget är den otvetydiga bilden att unga med utländsk bakgrund möts av större svårigheter på arbetsmarknaden än andra unga. Den viktiga frågan vad som är grunden till dessa skillnader är dock svår att belysa empiriskt. De förklaringar som ges kan beskrivas som skillnader i resurser och attityder.

Resurser

Utbildning

De flesta unga skiljer sig från de flesta vuxna genom att de saknar arbetslivserfarenhet och referenser från tidigare arbetsgivare. För arbetsgivare är därför utbildning och betyg en viktig signal om en ung människas potentiella produktivitet. Den som lyckats bra i skolan kan förmodas vara mer ambitiös och begåvad än den som inte har klarat sig lika bra. Som framgår av den redovisade statistiken ovan och tidigare forskning har utrikes födda unga avsevärt lägre utbildningsnivåer än inrikes födda, trots att de har gått hela eller delar av grundskolan i Sverige. Rapporter från Skolverket (2005) och Integrationsverket (2006) visar att även unga med utländsk bakgrund som är födda i Sverige eller kom hit innan de började skolan har lägre utbildningsnivåer än inrikes födda unga med svensk bakgrund. Många unga med utländsk bakgrund lämnar alltså grundskolan och gymnasieskolan och träder in på arbetsmarknaden med sämre förutsättningar än sina andra skolkamrater.

Om skillnader i utbildning är en av förklaringarna till svårigheterna på arbetsmarknaden för unga med utländsk bakgrund, så återstår frågan varför unga med utländsk bakgrund har

sämre skolresultat. All forskning visar att föräldrarnas utbildning, men även deras socioekonomiska ställning, har stor betydelse för hur deras barn lyckas i skolan. Resultaten från studier som tar hänsyn till föräldrarnas utbildning och socioekonomiska ställning pekar åt olika håll när det gäller skolresultaten för unga med utländsk bakgrund. En del sådana studier visar att det endast är unga som kommit till Sverige efter skolstart som klarar sig sämre än inrikes födda unga (Skolverket 2005). Andra studier visar däremot sämre skolresultat även för dem som kom till Sverige innan de började grundskolan (Arai et al. 2000).

Antingen hela eller delar av skillnaderna i skolresultat kan förklaras av skillnader i föräldrabakgrund, så är det trots allt verkliga betyg och examina som en arbetssökande ung person visar upp för en arbetsgivare, inte skolresultat kontrollerade för skillnader i föräldrarnas egenskaper.

Omkring 15 procent av de elever som lämnade grundskolan 2003 hade utländsk bakgrund (Skolverket 2005) och andelen med bakgrund från länder utanför Europa ökar. Föräldrarna till dessa barn har större svårigheter på arbetsmarknaden än andra föräldrar. Det finns därför en risk för att det uppstår onda cirklar. Om föräldrar födda i utomeuropeiska länder har svårigheter att få arbete, kommer de också att ha sämre tillgång till de nätverk som är viktiga för att deras barn ska få ett arbete.

Till detta måste fogas ett boendepolitiskt perspektiv. Skolverket (2005) visar att unga som har gått i skolor med mycket hög andel (80 procent) utrikes födda elever har sämre betyg än elever som har gått i andra skolor. Jonsson & Szulkin (2007) finner däremot att "gränsen" går redan vid skolor där 40 procent av eleverna är födda utomlands. I dessa skolor är resultaten

sämre för både inrikes och utrikes födda elever, men effekten är starkast för dem som är födda utomlands. Båda studierna har tagit hänsyn till skillnader i föräldrabakgrund.

Kontakter

De flesta arbeten tillsätts via informella rekryteringskanaler, där de personliga nätverken har stor betydelse. De unga som har släktingar, vänner eller bekanta som kan förmedla kontakter med arbetsgivare har bättre förutsättningar på arbetsmarknaden än unga som saknar sådana kontakter. De studier som har gjorts av hur rekryteringsmönstren skiljer sig mellan inrikes och utrikes födda avser vuxna arbetssökande (Behtoui 2006b & Olli Segendorff 2005). Resultaten visar att rekryteringen till lediga platser i stor utsträckning sker via kontakter: genom släktingar och vänner eller genom att den arbetssökande kontaktas av arbetsgivaren. Inrikes födda har fått sina jobb via dessa informella kanaler i betydligt större utsträckning än personer födda i icke-västliga länder.

Arbetssökande som är födda i Sverige får högre eller åtminstone samma lön när de använt informella kanaler, jämfört med dem som använt formella kanaler. För personer födda i icke-västliga länder leder användningen av informella kanaler till jobb med lägre löner. Olikheten i "lönsamheten" av att använda informella kanaler beror på skillnader i hur nätverken ser ut. Inrikes föddas nätverk är inte bara större utan innehåller också i större utsträckning personer med en starkare ställning på arbetsmarknaden. Dessa resultat visar tydligt att insatser för att etablera kontakter mellan arbetssökande och arbetsgivare är särskilt viktig för personer födda utanför Sverige. Arbetsförmedlingen har här en viktig uppgift, där det är bekymmersamt att en

så hög andel av unga som varken arbetar eller studerar inte är anmälda på arbetsförmedlingen.

En annan väg för unga att få kontakter och referenser är praktik under skoltiden. Inom grundskolan finns ingen obligatorisk praktik, vilket innebär att denna kontaktmöjlighet inte finns för alla de unga som bara har grundskola.

På gymnasieskolans yrkesprogram finns praktik i form av arbetsplatsförlagd utbildning (APU) som ska omfatta minst 15 veckor. Trots att samtliga elever ska genomgå APU har det visat sig svårt att ordna platser åt samtliga. I en undersökning riktad till skolledare har Skolverket funnit att nästan 40 procent av eleverna inte har fått möjlighet att delta i APU. I en annan undersökning riktad till eleverna själva redovisas ännu högre siffror: 60 procent av eleverna uppger att de inte haft APU i minst 15 veckor (Arnell Gustafsson 2000). Tillgången till APU beror i första hand på vilket yrkesprogram det gäller och på den lokala arbetsmarknadssituationen.

Men det förefaller också vara så att utrikes födda elever har svårare att få tillgång till APU än inrikes födda elever. Ulla Arnell Gustafsson (2000) har gjort specialbearbetningar av SCB:s uppföljning 1997 av de 3 465 elever som avslutade gymnasieskolans yrkesprogram cirka två år tidigare. I hennes beräkningar jämförs chansen att ha deltagit i minst 15 veckors APU och hon tar hänsyn till skillnader mellan eleverna när det gäller typ av yrkesprogram, föräldrarnas ställning på arbetsmarknaden och arbetslöshetsnivån i kommunen. Chansen att ha fått APU är då mer än dubbelt så hög för inrikes födda pojkar som för utrikes födda pojkar. Samma mönster finns för flickor, men där är skillnaderna inte statistiskt säkerställda.

Attityder

Attityder och normer anges ofta i forskningen som betydelsefulla för ungdomars väg genom skolan och in på arbetsmarknaden. Arbetsgivares uppfattningar om unga med utländsk bakgrund påverkar deras beslut om vem de ska anställa.

Hur mycket unga själva satsar på utbildning och på att söka jobb hänger också samman med deras – och deras föräldrars – attityd till utbildning och arbete.

Arbetsgivares diskriminering

Det finns en stor mängd studier av skillnader på arbetsmarknaden mellan unga med svensk och med utländsk bakgrund. På senare år berör flera av dessa studier förekomsten av diskriminering på arbetsmarknaden. Många av de mest övertygande studierna avser unga på arbetsmarknaden.

Bristande kunskaper i svenska språket anges ofta som en anledning till att unga med utländsk bakgrund har svårare att få jobb än andra unga. De studier som använt data med information om ungdomarnas kunskaper i svenska språket är därför av särskild betydelse.

Behtoui (2006a), Nekby & Özcan (2006) och Vilhemsson (2002) studerar unga (upp till 30 år) med utländsk bakgrund, som antingen är födda i Sverige eller kom till Sverige innan de började skolan. De data som används innefattar betyg i svenska (Behtoui 2006a & Vilhemsson 2002) eller självuppskattade kunskaper i svenska språket (Nekby & Özcan 2006). Alla tre studierna har också information om föräldrarnas utbildningsnivå och socioekonomiska position. Trots att jämförelsen gäller unga med samma kunskaper i svenska språket och med samma familjebakgrund så visar alla tre studierna att löner och/eller sysselsättning är lägre för unga med utomeuropeisk bakgrund. Enligt

författarna är diskriminering i samband med rekryteringen till lediga jobb den mest troliga förklaringen till dessa skillnader på arbetsmarknaden

I en annan registerstudie jämförs adoptivbarn med sannolikt europeiskt och icke-europeiskt utseende (Rooth 2002). De adoptivbarn som har ett sannolikt icke-europeiskt utseende hade större risk att bli arbetslösa än adoptivbarn med sannolikt europeiskt utseende.

En annan metod för att mer direkt studera diskriminering är att använda så kallade fältexperiment. Föregående år gjordes två sådana experiment. Carlsson & Rooth (2006) använder så kallad "correspondence testing" där par av unga män med jämförbara meriter skriftligt sänder ansökningshandlingar till samma lediga jobb. En av de arbetssökande i varje par hade ett arabiskt klingande namn och den andre ett svenskklingande. Förekomsten av diskriminering mäts om bara den ene av de likvärdigt meriterade inbjuds att komma till en intervju. Beroende på hur "nettodiskrimineringsgraden" beräknas varierar diskrimineringen mot dem med arabiskt klingande namn till mellan 10 och 29 procent.

The International Labour Organisation (ILO) (2006) har använt "situation testing" för att mäta förekomsten av diskriminering på den svenska arbetsmarknaden. Även här konstrueras par av likvärdigt kvalificerade unga arbetssökande som söker samma lediga jobb. Den ena i paret har en bakgrund från Mellanöstern och den andra svensk bakgrund. Testet genomförs i tre steg, telefonförfrågan om den lediga platsen, kallelse till intervju och slutligen erbjudande om arbete. Även här pekar resultaten på diskriminering på arbetsmarknaden. Sverige skiljer sig från många andra länder som genomfört samma typ av test i ILO:s regi. I Sverige sker bortsorteringen

i steget mellan skriftlig ansökan och inbjudan till intervju. I de flesta andra länder sorteras de arbetsökande från minoriteten främst bort när de ringer för att fråga om det lediga jobbet.

Mot bakgrund av resultaten från dessa studier är det uppenbart att diskriminering i samband med rekrytering är en viktig anledning till att unga med utländsk bakgrund har lägre sysselsättning än andra unga. Särskilt gäller detta unga som själva eller vars föräldrar är födda i ett land utanför Europa.

Attityder och normer hos unga och deras föräldrar

På 1930-talet framfördes teorier om särskilda "etniskt-kulturella" egenskaper hos människor med utomeuropeiskt ursprung som en förklaring till deras svårigheter på arbetsmarknaden. En modern variant av denna teori är att unga med utländsk bakgrund i stor utsträckning har föräldrar, släktingar och grannar som är arbetslösa – kanske på grund av diskriminering – och därför inte ser någon anledning att satsa på utbildning eller på att söka arbete (se Sjögren & Zenou 2007 för en översikt).

Utifrån samma förutsättningar med segerade bostadsområden och diskriminering på arbetsmarknaden, är det möjligt att formulera en motsatt hypotes, nämligen att dessa unga och deras föräldrar strävar efter att övervinna hindren genom att satsa extra mycket på utbildning och på att söka arbete, det vill säga en kompensatorisk attityd.

Eventuella skillnader mellan unga med utländsk och med svensk bakgrund när det gäller attityder till utbildning och arbete går naturligtvis inte att avgöra teoretiskt. Frågan måste studeras empiriskt. Den forskning som finns pekar i riktning mot den "kompenserande" hypotesen. De som invandrat och deras barn

förefaller att värdera utbildning högre eller lika högt som inrikes födda och deras föräldrar (Behtoui 2006a, Jonsson 2001, Skolverket 2006).

I Ungdomsstyrelsen undersökning finns ett antal frågor som berör värderingar och attityder till studier och arbete. Denna typ av frågor är viktiga och skulle kunna ge värdefulla bidrag till frågan om ungas egna attityder har betydelse för deras framgångar och motgångar på arbetsmarknaden. Som framgått av redovisningen från tidigare forskning är det emellertid mycket stora skillnader på arbetsmarknaden mellan unga som varit olika lång tid i Sverige och unga från olika födelseregioner. Ungar som nyligen har kommit till Sverige har betydligt större svårigheter på arbetsmarknaden än ungdomar som invandrat före skolstart eller är födda i Sverige med utrikes födda föräldrar. Oavsett hur lång tid de varit i Sverige har unga med utomeuropeisk bakgrund högre arbetslöshet eller lägre sysselsättningsgrad än andra unga. Ungefär samma skillnader gäller majoritetsbefolkningens attityder till unga med utländsk bakgrund, det är framförallt unga med bakgrund från länder utanför Europa som löper risk att bli diskriminerade i samband med anställning.

För att undersöka om unga med utländsk bakgrund har särskilda attityder till arbete och studier, som skulle kunna förklara skillnaderna på arbetsmarknaden är det därför viktigt att ha tillgång till datamaterial med ett stort antal observationer av ungdomar med utländsk bakgrund. Datamaterialet måste göra det möjligt att dela in den heterogena gruppen ungdomar med utländsk bakgrund efter både tid i Sverige och ursprungsregion.

I Ungdomsstyrelsens undersökning är urvalet tyvärr för litet för att det ska vara möjligt att dela upp kategorin unga med utländsk bakgrund eller unga födda utomlands.⁶ Den ten-

dens som finns är att unga födda i Sverige och unga födda i länder utanför Europa (och ej i USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland) svarar påfallande lika på frågor om varför utbildning är viktigt och vilken högsta utbildning de planerar. Svaren ligger således i linje med de tidigare empiriska undersökningar som har refererats ovan.

Även när det gäller attityder och värderingar av arbete är svarsfördelningen påfallande lika. Det är stora likheter mellan hur unga födda i Sverige och unga födda i länder utanför Europa svarar på frågor som att det är riktigt att unga får lägre lön än vuxna, att det ska vara obligatoriskt för arbetslösa unga att delta i jobbsökarkurser eller utbildning, att arbetslösa skall ha rätt att tacka nej till jobb, att socialbidrag och a-kassa skämmer bort unga och får dem att inte vilja utbilda sig eller arbeta och att unga människor borde anstränga sig mer för att få ett arbete.

Sammanfattning och slutsatser

Unga som är födda utomlands har större svårigheter på den svenska arbetsmarknaden än andra unga. Allra svårast har de unga som nyligen har kommit till Sverige. Men även vissa grupper av unga som kom till Sverige innan de började grundskolan eller som är födda i Sverige av invandrade föräldrar har lägre sysselsättning och lägre löner än andra unga. På arbetsmarknaden finns mekanismer som sorterar ungdomarna efter färg, där mörk hud- och hårfärg ger sämre möjligheter än de ljusare varianterna på färgskalan. All forskning och alla statistiska serier visar att unga med bakgrund från länder i Afrika och Asien har de största svårigheterna, följt av dem från länder i östra Europa och Latinamerika.

De tidsserier som redovisas i kapitlet, visar mycket höga andelar unga som varken arbetar

eller studerar. För unga män är tidstrenden stigande. Det senaste observationsåret (2004) var det nästan en tredjedel av de unga männen från länder i Afrika som varken arbetade eller studerade. Bland unga män från länder i Latinamerika, Asien och östra Europa är det omkring en femtedel som varken arbetar eller studerar. Rangordningen mellan födelseregioner är densamma för de unga kvinnorna, men bland kvinnorna är det lägre andelar som varken arbetar eller studerar och det sker ingen försämring över tid.

Det finns flera gemensamma kännetecken för unga som varken arbetar eller studerar, oavsett födelseregion. De har betydligt lägre utbildningsnivå än andra unga och de bor oftare i utsatta bostadsområden. Särskilt anmärkningsvärt är att de har barn (utan att ha föräldrapening över ett basbelopp) i betydligt högre grad än andra unga.

Dessa resultat visar tydligt att något måste göras för att unga med utländsk bakgrund ska få samma möjligheter på arbetsmarknaden som andra unga.

Unga med utländsk bakgrund har sämre skolresultat från det svenska skolsystemet än andra unga. En första åtgärd för mer likvärdiga chanser på arbetsmarknaden är därför reformer inom skolsystemet som kan leda till att unga lämnar skolan med samma förutsättningar, oavsett var de själva eller deras föräldrar är födda. Det är också angeläget att undersöka om det förekommer att unga personer som kommer till Sverige i grundskoleåldern överhuvudtaget inte fångas upp av det svenska skolsystemet. I de svenska utbildningsregistren finns nämligen förvånansvärt höga andelar "utbildning okänd" bland utrikes födda unga som varken arbetar eller studerar. Även bostadspolitiken har betydelse för ungdomarnas skolresultat, de som går i skolor

med en hög andel utrikes födda elever får sämre skolresultat än andra unga.

I nästa steg finns ett flertal studier som visar att unga med utländsk bakgrund har sämre chanser på arbetsmarknaden, även om de har samma betyg och utbildningsnivå som unga med svensk bakgrund. En av förklaringarna är att unga vars föräldrar är födda utomlands inte har samma nätverk och samma kontakter ut på arbetsmarknaden som unga med inrikes födda föräldrar. Men det är också otvetydigt att unga med i synnerhet utomeuropeisk bakgrund diskrimineras vid rekryteringen till lediga jobb. Majoritetsbefolkningens attityder och värderingar av unga med utländsk – i synnerhet utomeuropeisk – bakgrund är således en viktig faktor bakom de svårigheter dessa unga möter på arbetsmarknaden. Hittills finns det dock inget underlag som stödjer teorin att unga med utländsk bakgrund har attityder som innebär att de värderar studier och arbete lägre än andra ungdomar. Mera troligt är att unga och deras föräldrar har en kompensatorisk attityd, nämligen att de satsar extra mycket på studier för att kompensera för de hinder de möter på arbetsmarknaden.

Både skolan och arbetsförmedlingen har en uppgift att fylla för att så långt som möjligt kompensera för att dessa unga saknar kontakter och riskerar att bli utsatta för diskriminering. Praktikplatserna inom gymnasieskolan kan ge en öppning genom att ungdomarna får referenser och ges en chans att visa vad de kan på en verklig arbetsplats. Det är extra angeläget att unga med utrikes födda föräldrar får tillgång till praktik inom gymnasieskolan. Den forskning som finns visar dock att utrikes födda pojkar har betydligt lägre chans att få en praktikplats än de inrikes födda pojkarna. Det är också angeläget att satsa på ökade möjligheter för unga att få

sommarjobb och att unga med utländsk bakgrund får tillgång till dessa jobb i samma utsträckning som andra unga.

Allra viktigast är dock arbetsförmedlingarnas roll. Arbetsförmedlarna har ett brett kontaktnät med arbetsgivare. Intensifierad arbetsförmedling kan därför vara särskilt effektiv för unga som saknar personliga nätverk. Samma sak gäller de olika program i arbetsförmedlingens regi som subventionerar arbetsgivarnas lönekostnader. Vissa av hindren på arbetsmarknaden kan övervinnas om ungdomarna får en chans att visa sina kunskaper och sin förmåga på riktiga arbetsplatser. Det är dock bekymmersamt att så många av de unga som varken arbetar eller studerar (mellan 35 och 50 procent) inte är registrerade på arbetsförmedlingen.

METODDEL

Lena Schröder

Databasen STATIV

och variabeldefinitioner för unga som varken arbetar eller studerar

Stativ (statistik för Integrationsverket) är en databas som omfattar hela befolkningen och innehåller cirka 200 variabler inom områden som arbetsmarknad, boende, demografi, utbildning, inkomst, hälsa med mera. Variabelinnehållet utgörs av nationell statistik på individnivå. Statistikällorna är Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsverket.

Uppgifterna om unga som varken arbetar eller studerar är hämtade från Stativ. I den registerbaserade statistiken mäts sysselsättningen endast under november månad. Unga har en betydligt lösare anknytning till arbetsmarknaden än vuxna, vilket innebär en större osäkerhet när det gäller hur representativ situationen i november är för årets övriga elva månader. Därför används i stället ett inkomstmått. Definitionen av att inte arbeta är att arbetsinkomsten⁷ för hela året varit lägre än basbeloppet för respektive år. Basbeloppet för 2004 var 39 300 kr, vilket motsvarar en månadslön på 3 275 kr (www.spp.se/basbelopp).

Definitionen av icke studerande är kombinerad från SCB:s registeruppgifter över samtliga studerande under höstterminen respektive år samt från uppgifter om studiemedel och studiehjälp. Den som inte har varit studerande under höstterminen och inte heller under året haft studiemedel eller studiehjälp överstigande 30 000 kr är definierad som icke studerande.

Unga med utländsk bakgrund

I Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie undersökningen ingår 249 utrikes födda unga. Av dessa är 14 födda i Norden, 108 i övriga Europa⁸, och 127 i övriga världen. Därtill kommer 23 unga vars bägge föräldrar är födda i övriga Norden, 36 i övriga Europa och 24 i övriga världen. Inga uppgifter om när ungdomarna invandrade till Sverige finns i materialet.

Referenser

- Arai, M., Schröder, L. & Vilhemsson, R. (2000). *En svartvit arbetsmarknad – en ESO-rapport om vägen från skola till arbete*. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), Ds 2000:47. Stockholm: Finansdepartementet.
- Arnell Gustafsson, U. (2000). "Marknad eller utbildningspolitik? Om ungdomars extrajobb och den arbetsplatsförlagda utbildningen som väg in i arbetslivet". I *Arbetsmarknad och arbetsliv*, årgång 6, nr 3. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Behtoui, A. (2004). "Unequal Opportunities for Young People with Immigrant Backgrounds in the Swedish Labour Market". I *Labour*, nr. 4 årgång 18.
- Behtoui, A. (2006a). *Om de hade på rätt plats födda föräldrar. Om ungdomar med utländsk bakgrund i det svenska utbildningssystemet och på den svenska arbetsmarknaden*, expertbilaga till Integrationsverket *Rapport Integration 2005*. Norrköping: Integrationsverket.
- Behtoui, A. (2006b). "Informal Recruitment Methods and Disadvantages of Immigrants in the Swedish Labour Market". In *Unequal Opportunities*, akademisk avhandling, Linköping Studies in Arts and Science No. 369.
- Bäckman, O. & Nilsson, A. (2007). "Ung och utanför – vad innebär det på lång sikt? Arbetsmarknadsanknytning för stockholmare födda på 1950-, 1960- och 1970-talen". I J. Olofsson & A.Thoursie (Red.) *Ungas framtidsvägar*. Agoras årsbok 2006. Stockholm: Agora.
- Carlsson, M. & Rooth, D-O. (2006). *Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data*, Institute for the Study of Labour (IZA), Discussion Paper No. 2281.
- International Labour Office (ILO) (2006). *Discrimination against native Swedes of immigrant origin in access to employment*, provisional report.
- Jonsson, J.O. (2001). "Utbildning som resurs under skoltiden och för framtiden: uppväxtfamilj och skolgång", i *Barns och ungdomars välfärd*, SOU 2001:55. Örebro: Fritzes.
- Nekby, L. & Özcan, G. (2006). *Utbildning och arbetsmarknad – är den svenska utbildningen lika för alla?*, expertbilaga till Integrationsverket *Rapport Integration 2005*. Norrköping: Integrationsverket.
- Nordström-Skans, O. (2004). *Scarring effects of the first labour market experience: A sibling based analysis*, IFAU, WP 2004:14. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU).
- OECD (1999). *Preparing youth for the 21st Century. The Transition from Education to the Labour Market*. Paris.
- Olli Segendorf, Å. (2005). "Wage Effects of Search Methods for the Nordic and the Non-Nordic Born" i *Job Search Strategies and Wage Effects for Immigrants*. Institutet för social forsknings avhandlingsserie, nr 65. Stockholm: Stockholms universitet.
- Rooth, D-O. (2002). "Adopted Children in the Labour Market – Discrimination or Unobserved Characteristics?" In *International Migration Quarterly Review*, nr. 40, vol. 1.
- Rooth, D-O. & Ekberg, J. (2003). "Unemployment and earnings for second generation immigrants in Sweden—ethnic background and parent composition" In *Journal of Population Economics* 16, pp.787–814.
- Sahin, G. & Schröder, L. (2007). *Närmar sig och fjärmar sig. Uppföljning av indikatorerna för utrikes föddas sysselsättning*. Integrationsverkets stencilserie 2007:12. Norrköping: Integrationsverket.
- SCB (2002). *Meddelande i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik*. MiS 2002:3. Örebro: SCB.
- Sjögren, A. & Zenou, Y. (2007). *Vad förklarar invandrares integration på arbetsmarknaden? En teori-översikt*. Integrationsverkets stencilserie. Norrköping: Integrationsverket.
- Skolverket (2005). *Elever med utländsk bakgrund – en sammanfattande bild*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2003:92 *Unga utanför*. Örebro: Fritzes.
- Szulkin, R. & Jonsson, J.O. (2007). "Ethnic Segregation and Educational Outcomes in Swedish Comprehensive Schools", Stockholms universitets Linnécentrum för integrationsstudier – SULCIS, Working Paper 2007:2.

Fotnot

Vilhemsson, R. (2002). "Ethnic Differences in the Swedish Youth Labor Market". In *Wages and Unemployment of Immigrants and Natives in Sweden*. Institutet för social forsknings avhandlingsserie, nr 56. Stockholm: Stockholms universitet.

Österberg, T. (2000). "Children with immigrant backgrounds – ethnic externalities in their labour market performance". In *Economic Perspectives on Immigrants and Intergenerational Transmissions*, akademisk avhandling, Ekonomiska studier nr 102, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan. Göteborg: Göteborgs universitet.

Österberg, T. (2000). "Intergenerational income mobility among individuals with different ethnic origins", In *Economic Perspectives on Immigrants and Intergenerational Transmissions*, akademisk avhandling, Ekonomiska studier nr 102, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborg: Göteborgs universitet.

¹ Utländsk bakgrund har personer som antingen själva är födda utomlands eller vars bägge föräldrar är födda utomlands (se SCB 2002). I detta kapitel används begreppen "utrikes födda" för dem som själva är födda utomlands och "infödda med utländsk bakgrund" för dem som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar.

² Unga med en arbetslöshetsersättning över ett basbelopp räknas inte som utanför. Fokus i undersökningen är unga som har varit utanför två på varandra följande år.

³ Varken arbetar eller studerar, är också det mått som OECD sedan flera år tillbaka använder i sina särskilda studier över unga på arbetsmarknaden, se till exempel OECD (1999).

⁴ Se Metoddelen för en presentation av databasen och variabelkonstruktionerna.

⁵ Med utsatta områden avses bostadsområden (SAMS-områden) där sysselsättningen understiger 50 procent.

⁶ Se Metoddelen.

⁷ Arbetsinkomst inkluderar bruttolön och inkomst av aktiv näringsverksamhet samt ett flertal inkomstberoende ersättningar vid sjukdom och föräldraledighet.

⁸ USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland har inkluderats i Europa.

KAPITEL 13

Fritidens roll

Inledning

Fritiden spelar en central roll för ungdomars mognad och utveckling. För många unga är en stor del av identitetsskapandet kopplat till vad de gör på sin fritid. På fritiden kan de träffa likasinnade och med dem skapa egna världar utanför klassrummet och hemmet.

Fritiden ger också unga möjligheten att skapa nya sociala relationer, att utveckla nya intressen och genom dessa förverkliga sig själva. Genom att delta i idrott och friluftsliv får de möjlighet att utvecklas fysiskt. Engagemang i föreningsliv kan ge inblick i hur demokratiska processer fungerar och på musik- och kulturskolor kan unga förkovra sig kulturellt och utveckla sitt eget skapande. Vid sidan av de organiserade fritidsaktiviteterna spelar även det oorganiserade umgänget med kompisar en viktig roll i ungdomars sociala utveckling.

Vad räknas då som fritid? I Ungdomsstyrelsens tematiska analys om kultur och fritid, *Fokus 06*, definieras fritid med vad det *inte* är. Fritid är inte förvärvsarbete eller skola, inte heller den tid då man måste ställa upp på de krav som exempelvis ställs i hemmiljö. Definitionen av fritid blir alltså den tid som individen fritt har att disponera över (Ungdomsstyrelsen 2006). Det är dock viktigt att poängtera att varje individ har sin egen definition av fritid, något som även gäller för de personer som har besvarat frågorna om fritid i denna undersökning.

I detta kapitel försöker vi ge en bild av fritidens roll bland unga. Hur stor betydelse ger unga fritiden? Hur ser de på fritiden i förhållande till arbete? Vad gör de på sin fritid? Vilka organisationer är de med i, och hur avspeglar sig detta i upplevelsen av att kunna påverka samhället?

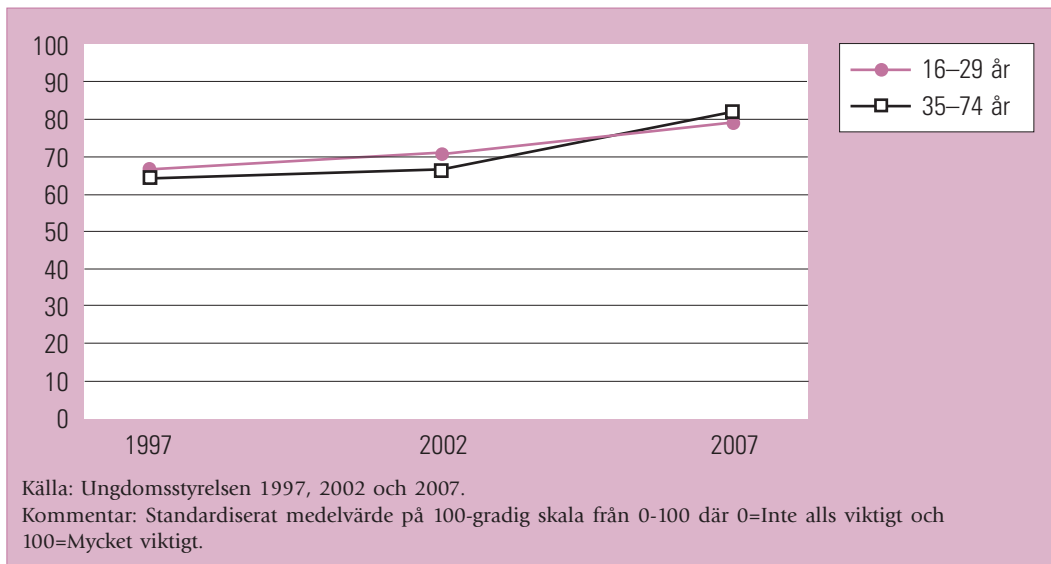
Hur nöjda är de med sin fritid och hur mycket tid upplever de att de har till fritid? Genom att jämföra olika variabler har vi också velat se om fritidens roll skiljer sig mellan olika grupper. Spelar ålder, kön, sysselsättning, var man bor, var man är född eller vad man har för utbildning någon roll för vad man gör, hur nöjd man är och vilken betydelse man ger fritiden?

Fritidens betydelse

Frågan om hur viktigt man tycker det är att *ha fritid och utnyttja den* har ställts i Ungdomsstyrelsens tre senaste attitydundersökningar. En jämförelse visar att betydelsen av fritid har ökat över tid, för såväl unga som äldre. Gruppen 35–74-åringar ger i den senaste undersökningen fritiden större betydelse än den yngre gruppen (figur 13.1).

Om vi i årets undersökning jämför olika grupper skattningar av hur viktigt det är att ha fritid och utnyttja den är andelen som svarat 4 eller 5 på den 5-gradiga skalan, där 5 = allra viktigast, drygt 80 procent. Kön, var man bor, utbildningsnivå, om man är född i Sverige eller utomlands eller om man är arbetslös, arbetar eller studerar verkar inte nämnvärt påverka den betydelse man ger fritiden. I gruppen unga anser en större andel 16–19-åringar att det är viktigt att ha fritid och utnyttja den än de som är över 20 år.

Frågan om *vad som ger livet mest mening* ger ytterligare en indikation på hur stor betydelse de svarande ger fritiden. I frågan fick svarspersonerna välja ett av alternativen arbete, studier, fritid, familj, vänner och religiös tro. Samtliga åldersgrupper anger att familjen ger livet mest mening. Vänner ger livet näst mest mening i gruppen unga, följt av fritid. I den äldre grup-

Figur 13.1 Vikten av att ha fritid och utnyttja den, 16-74 år, 1997, 2002 och 2007. Standardiserat medelvärde.

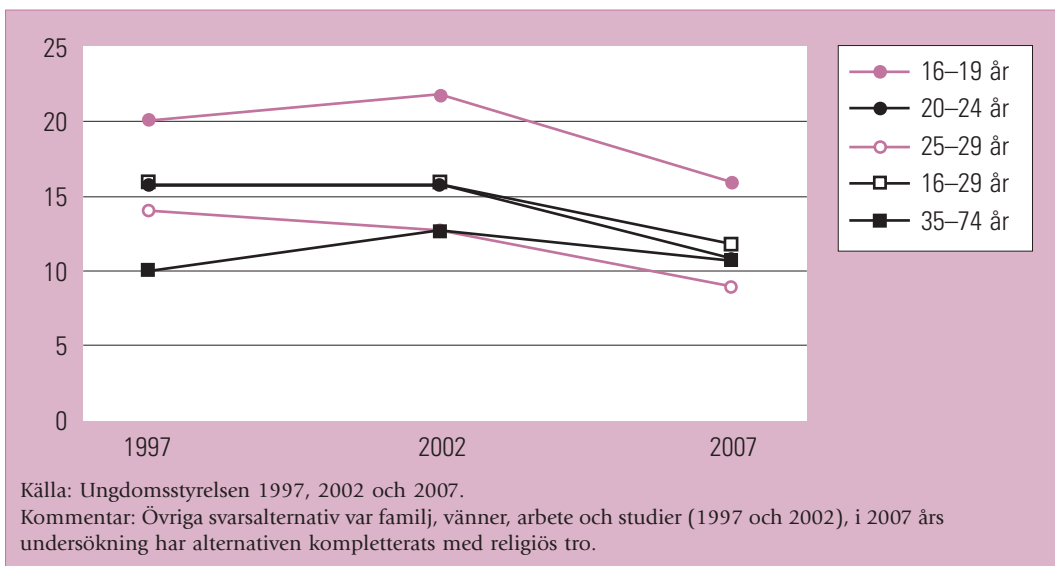
pen anser 35-54-åringarna att fritid är näst viktigast, följt av arbete, medan förhållandena i gruppen 55-74 år är de omvända. Vid en jämförelse mellan unga födda i Sverige och utomlands framkommer att 12 procent av dem som är födda i Sverige tycker att fritid ger livet mest mening, medan knappt 5 procent av de utrikes födda anser detsamma.

Frågan om vad som ger livet mest mening ställdes även i 1997 och 2002 års studier. Figur 13.2 visar att andelen som anser att fritid ger livet mest mening har minskat inom alla åldersgrupper. Den minsta nedgången har skett i den äldre gruppen.

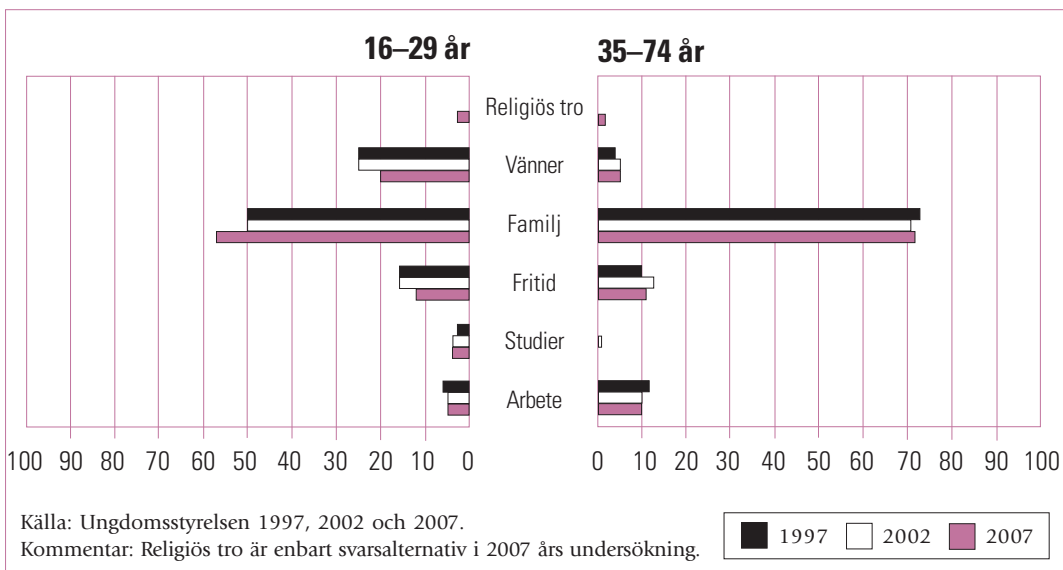
Om vi studerar hur svaren har fördelat sig över samtliga svarsalternativ i frågan om vad som ger livet mest mening i de tre undersökningarna ser vi att fritid och vänner har tappat i be-

tydelse bland unga 2007, medan familjens betydelse har ökat. I den äldre gruppen är förhållandena mer stabila och andelen som i 2007 års undersökning anger att fritid ger livet mest mening ligger ungefär på 1997 års nivå (figur 13.3).

Att fritidens betydelse när det gäller att ge livet mest mening verkar ha minskat kan tyckas anmärkningsvärt, med tanke på den över tid ökade betydelsen som unga ger vikten av att ha fritid och utnyttja den. Vad kan då detta bero på? En förklaring kan vara att fritidens generella betydelse ökar, men att fritiden spelar en mindre avgörande roll för unga. Fritiden är helt enkelt inte i lika stor utsträckning det som ger livet mest mening om man ställer det i relation till andra delar av livet, men har ändå en stor betydelse i ungas liv.

Figur 13.2 Andel som anser att fritid ger livet ger mest mening, 16-74 år, 1997, 2002 och 2007. Procent.

Figur 13.3 Vad ger livet mest mening? 16-74 år, 1997, 2002, 2007. Procent.

Ett tredje mått på fritidens betydelse kan avläsas i frågeställningen om hur man *önskar att livet ska vara vid 35 års ålder*. En av frågorna handlar om *hur viktigt man tycker att det är att ha mycket fritid som 35-åring*. Inte heller i denna fråga skiljer sig svaren nämnvärt åt när vi jämför sysselsättning, kön och utbildning. Återigen ger dock gruppen 16–19-åringar fritiden större betydelse än de andra åldersgrupperna i gruppen unga. Likaså lägger unga som är födda i Sverige större vikt vid att ha mycket fritid vid 35 års ålder än de utrikes födda. Frågan har ställts i de två föregående attitydundersökningarna och en jämförelse av svaren från 1997, 2002 och 2007 visar att fritidens betydelse även här verkar ha minskat något. Det standardiserade medelvärdet för gruppen 16–29 år blev 71,5 för år 1997 och ökade till 73,8 för år 2002 för att sedan minska till 65,9 i årets undersökning. Skattningen gjordes på skalan 0–100, där 0=inte alls viktigt och 100=mycket viktigt.

Svaren i de tre frågorna bekräftar fritidens stora betydelse för unga, men även för äldre. Hur stor betydelse som fritiden ges verkar inte bero på kön, storlek på bostadsort, utbildning eller sysselsättning. Vissa skillnader kan dock urskiljas i materialet. Fritiden verkar minska i betydelse ju äldre man blir i den unga svarsgruppen för att sedan återigen öka i betydelse i de äldre åldersgrupperna. Det verkar också som att unga födda i Sverige lägger större vikt vid fritiden än de som är födda utomlands. Att betydelsen av fritid minskar när man passerar 20 år kan förklaras av att många i den åldern börjar ta sina första steg ut på arbetsmarknaden och att de så småningom bildar egna familjer. Ungdomar under 20 år är däremot ofta mitt uppe i frigörelsen från sin egen familj och ger följaktligen inte familjen lika stor betydelse som andra åldersgrupper.

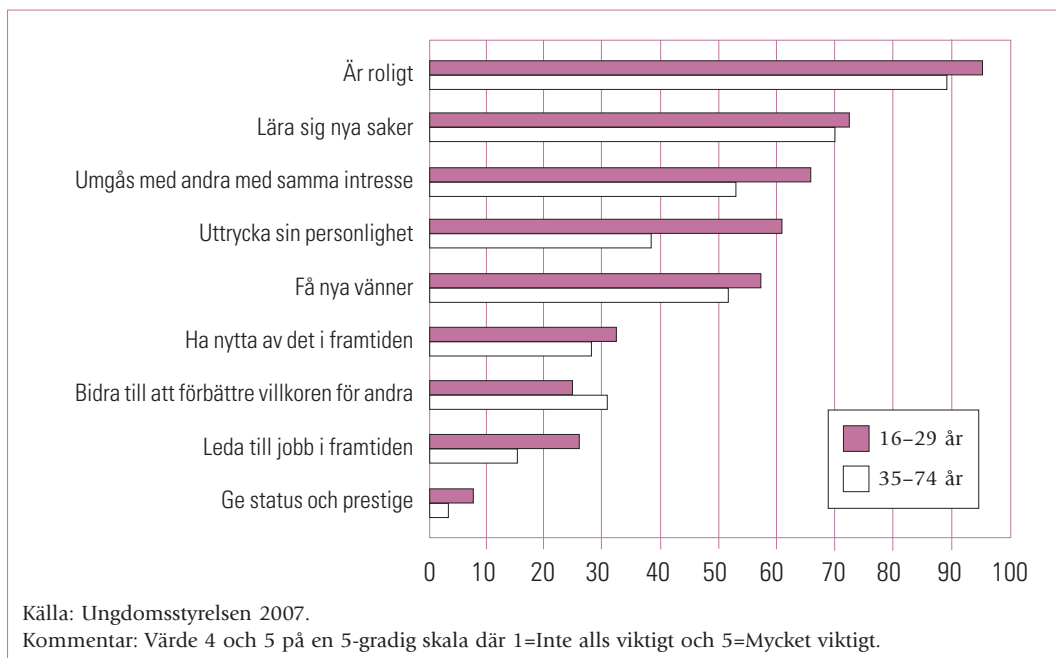
Fritidens funktion

Den aktivitet som man utför på sin fritid kan fylla många olika funktioner. Aktiviteten kan vara en statusmarkör, en väg in i yrkeslivet, ett sätt att skapa nya kontakter eller helt enkelt något man gör för att det är roligt. De svarande fick gradera hur viktiga olika funktioner är för det de gör på sin fritid (figur 13.4).

Såväl unga som äldre anser att den viktigaste egenskapen för det man gör på fritiden är att det är *roligt*, följd av att man *lärt sig nya saker om något som intresserar en* och att man får *umgås med andra som delar ens intresse*. Med undantag av funktionen att fritiden ska *bidra till att förbättra villkoren för andra* anger en större andel unga än äldre att de olika fritidsegenskaperna är viktiga.

De tydligaste skillnaderna mellan åldersgrupperna har egenskaperna att fritidsaktiviteten ska ge svarspersonen *möjlighet att få uttrycka sig och sin personlighet* och att fritiden ska *leda till jobb i framtiden*. Att en större andel unga anger jobb-funktionen som viktig kan troligen förklaras av att den äldre gruppen till stor del redan är etablerad på arbetsmarknaden och därmed inte ser sin fritid som något som ska hjälpa dem till framtida arbete. Att unga inte i lika stor utsträckning är etablerade i samhället som äldre och att de dessutom har ett annat framtidsperspektiv kan även förklara den större andel unga som anger att *fritiden ska kunna vara till nytta i framtiden*.

Frågan ställdes även i 2002 års undersökning, med undantag av svarsalternativen att *fritidssysslan skulle leda till att man fick nya vänner* och *leda till jobb*, som är nya. En jämförelse av standardiserade medelvärden mellan de två undersökningstillfallen visar på små förändringar inom åldersgrupperna över tid. Det råder också till stora delar samstämmighet mellan åldersgrupperna.

Figur 13.4 Andel som svarat viktigt eller mycket viktigt på frågan: Hur viktiga är följande egenskaper för det du gör på din fritid? 16–74 år, 2007. Procent.

Tabell 13.1 visar en jämförelse av svaren mellan olika variabler inom gruppen unga i årets undersökning.

Resultaten visar på många likheter inom de olika grupperna, men det finns också skillnader. Unga män och unga kvinnor har liknande uppfattningar om vilka egenskaper som är viktiga för vad de gör på sin fritid. Kvinnorna skattar dock de flesta egenskaper något högre än männen. Vad man har för sysselsättning spelar inte heller så stor roll för vilka egenskaper man värdesätter. En större andel studenter anser dock att det är viktigt att fritiden ska ge nya vänner än de som arbetar eller är arbetslösa, medan en större andel arbetslösa svarar att det är viktigt att fritidssysslan kan leda till ett jobb. Skillna-

derna mellan boende i glesbygd och i storstad är små och i de flesta fall inte signifikanta. En jämförelse mellan åldersgrupperna visar att för de flesta fritidsfunktioner har den yngsta gruppen störst andel som svarat att de är viktiga, sedan minskar andelen med ålder. De största skillnaderna finns mellan inrikes och utrikes födda. En högre andel utrikes födda uppger överlag att fritidsfunktionerna är viktiga än unga födda i Sverige. Särskilt gäller detta egenskaperna att fritiden ska leda till jobb, att man kan ha nytta av den i framtiden och att fritiden kan bidra till att förbättra villkoren för andra. Den enda funktion som en större andel födda i Sverige än utrikes födda fyllt i att den är viktig är att fritiden ska vara rolig.

Tabell 13.1 Andel som svarat viktigt eller mycket viktigt på frågan: Hur viktiga är följande egenskaper för det du gör på din fritid? 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Studerar	Arbetar	Arbets- lös/i åtgärd	Gles- bygd	Stor- stad	Total 16–29 år
Status och prestige	12	7	6	10	7	7	20	9	7	7	7	8	8
Nytta av det i framtiden	35	33	31	34	32	31	48	33	33	37	35	32	33
Umgås med andra med samma intressen	70	66	64	66	66	66	70	68	66	64	61	66	66
Uttrycka sig och sin personlighet	65	63	56	55	66	60	70	66	57	60	54	64	61
Lära sig nya saker	73	74	73	71	75	73	77	75	72	76	76	74	73
Förbättra villkor för andra	26	25	24	23	26	23	44	27	23	24	21	23	25
Är roligt	94	96	94	93	96	96	87	95	96	92	94	94	95
Få nya vänner	63	57	50	53	59	56	62	61	54	49	51	53	57
Leda till jobb	32	26	21	27	25	24	44	27	23	38	27	24	26

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Kommentar: Värde 4 och 5 på en 5-gradig skala där 1=Inte alls viktigt och 5=Mycket viktigt.

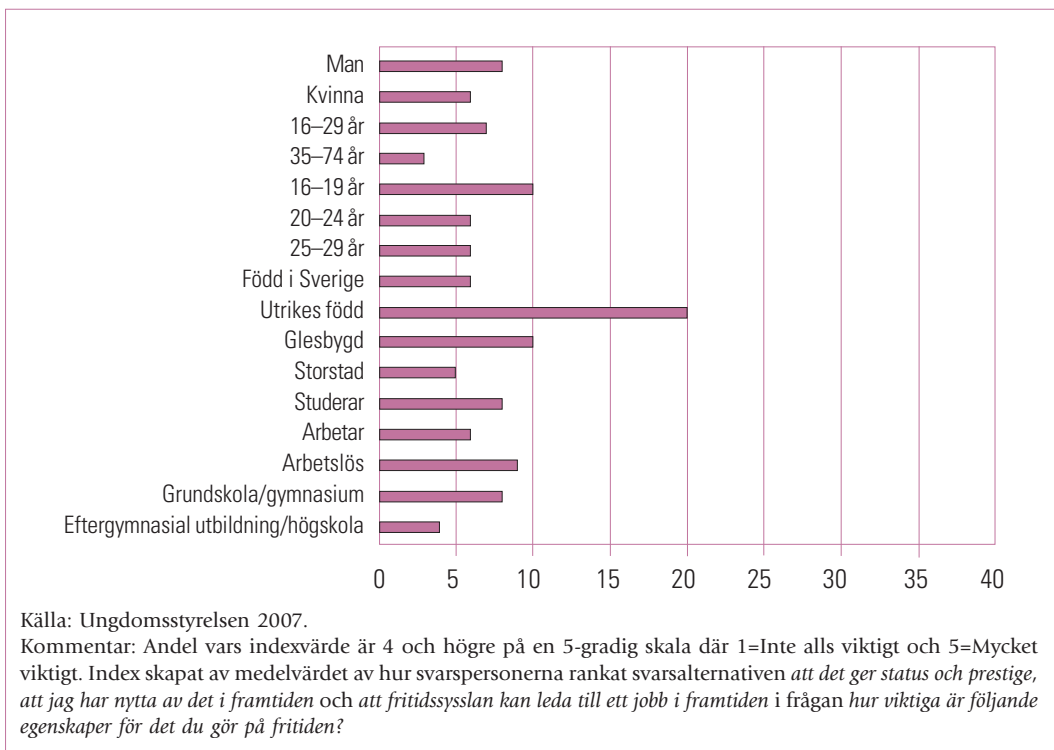
Finns det då några mönster i vad svarspersonerna anger att fritiden ska ge dem? Genom att skapa två index, ett *nyttoindex* och ett *förverkligandeindex*, kan vi se om likartade fritidsegenskaper attraherar vissa grupper i samhället.

- *Nyttoindexet* avser egenskaper som ger en mer funktionsinriktad fritid. Fritiden skapar här ett mervärde, som kan leda fram till andra mål i livet som inte alltid är fritidsrelaterade. Indexet är skapat av egenskaperna att fritidssysslan ska ge status och prestige, att man ska ha nytta av den i framtiden och att den kan leda till ett jobb.

- Förverkligandeindexet innefattar egenskaper som är kopplade till den egna personens utveckling och kontakter med andra, utan att det nödvändigtvis ska leda till egen framgång utanför själva fritidssysslan. Indexet är skapat av egenskaperna att man ska få umgås med andra med samma intressen, uttrycka sin personlighet, lära sig nya saker, få nya vänner och att fritidssysslan ska vara rolig. Indexen har konstruerats genom faktoranalys¹.

Figur 13.5 visar hur stora andelar hos olika grupper som i nyttoindexet får ett indexmedelvärde som överstiger 4, det vill säga den andel

som i varje grupp kan sägas ha ett högt indexvärde. I nyttoindexet finns klart störst andel med högt indexvärde bland gruppen utrikes födda. En förklaring till detta kan vara gruppens svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden och att de med fritiden ser en annan väg in i samhället. Detta skulle även kunna vara en förklaring till att arbetslösa och studenter har ett högre nyttoindexvärde än arbetande. Figuren visar vidare att den yngsta åldersgruppen har ett högre nyttoindexvärde än övriga åldersgrupper, liksom att unga boende i glesbygd ligger högre än storstadsbor och att män har ett något högre nyttoindexvärde än kvinnor.

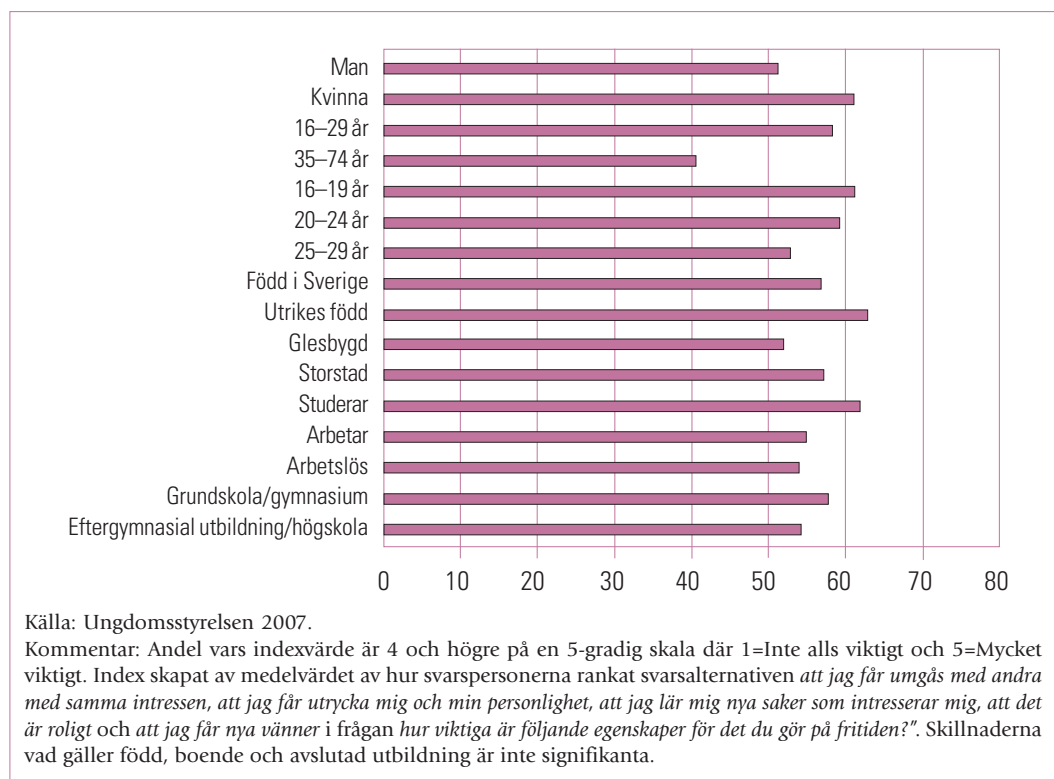
Figur 13.5 Nyttofunktionen i fritiden viktig, 16–29 år där annat inte anges, 2007. Procent.

I förverkligandeindexet (figur 13.6) är det kvinnor, 16–19-åringar, utrikes födda och studenter som har störst andelar med högt indexvärde. Den grupp som har klart lägst andel med högt förverkligandeindexvärde är 35–74-åringarna.

De två indexen visar att olika grupper tydligt värdesätter olika funktioner av fritiden. I vissa fall finns klara motsatspar, som att unga i glesbygd och män har större andelar med högt nyttoindexvärde än unga som bor i storstad och kvinnor, som i sin tur har större andelar med höga värden i förverkligandeindexet. Att gruppen 16–19-åringar i större utsträckning har

höga värden än de andra åldersgrupperna bland unga i båda indexen kan ses som ytterliggare en indikator på att fritiden ges störst betydelse i just denna grupp.

Noterbart är att den äldre gruppen har mindre andelar med höga indexvärden än gruppen unga, i såväl förverkligande- som nyttoindexet, samtidigt som vi tidigare har visat att den äldre gruppen verkar ha passerat gruppen unga i att ge fritiden stor betydelse. Det verkar alltså finnas en skillnad mellan den allmänna betydelsen man ger fritiden och i vilken grad man upplever olika fritidsegenskaper som viktiga.

Figur 13.6 Förverkligandefunktionen i fritiden viktig, 16–29 år där annat inte anges, 2007. Procent.

Tabell 13.2 Hur viktigt är det att kunna kombinera följande egenskaper med ett arbete för att du ska vara intresserad av det? 16–74 år, 2002 och 2007. Standardiserat medelvärde

	2002	2007	
	Hem/Fritid/Barn	Hem och barn	Fritid
16–29 år	71,4	64,8	71,4
35–74 år	79,7	74,1	70,7

Källa: Ungdomsstyrelsen 2002 och 2007.

Kommentar: Standardiserat medelvärde på en 100-gradig skala där 0=Inte alls viktigt och 100=Mycket viktigt.

En faktor som kan ha påverkat skillnaderna mellan den äldre gruppens upplevda betydelse av fritid och dess låga andel med höga indexvärden är att den enda fritidsfunktion som en större andel äldre än yngre ansåg vara viktig – att fritiden skulle bidra till att förbättra villkoren för andra – inte finns med i något index på grund av svaga samband i faktoranalysen.

Synen på arbete och fritid

Fritid kan alltså definieras som den tid vi har över efter arbete, skola och de sysslor man "måste" göra. Hur ser svarspersonerna då på fritiden i förhållande till arbete?

Vi har tidigare beskrivit hur olika åldersgrupper rankar arbete och fritid i frågan om vad som ger livet mest mening. Synen på fritiden i förhållande till arbete, men också till den tid man har för hem och barn, framkommer även när svarspersonerna i en fråga får ta ställning till vilka egenskaper som gör ett arbete intressant. Svarspersonerna får i frågan ange hur viktigt

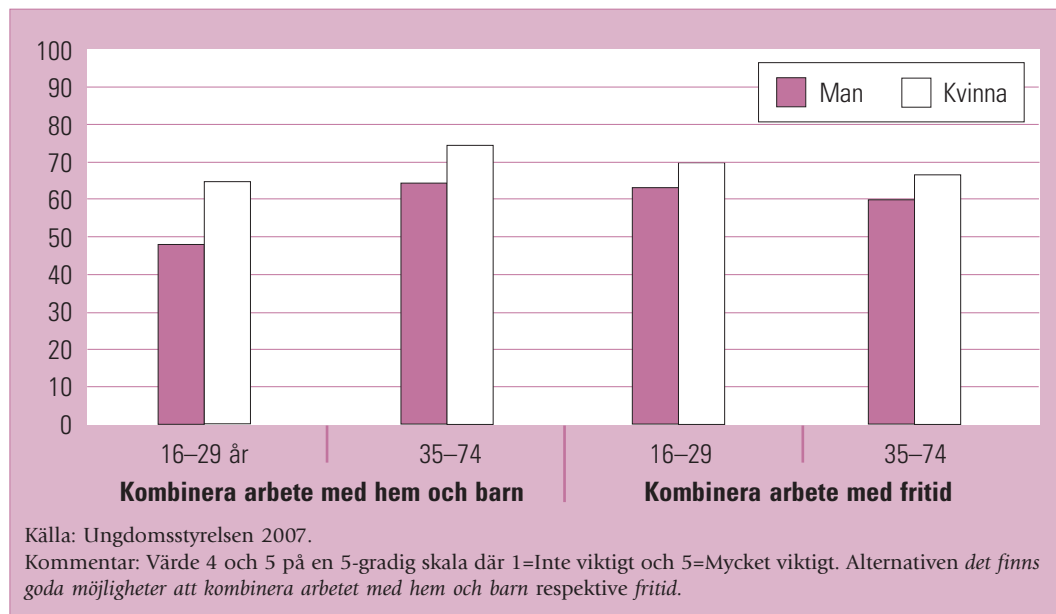
det är att *det finns goda möjligheter att kombinera arbete med hem och barn* och att *det finns goda möjligheter att kombinera arbete med fritid*. I tidigare attitydundersökningar har dessa två frågor varit sammanslagna till en, *det finns goda möjligheter att kombinera arbete med hem, barn och fritid*.

Tabell 13.2 visar att gruppen ungas standardiserade medelvärde för kombinationen arbete och fritid 2007 ligger på samma nivå som 2002 års kombination arbete och hem/fritid/barn. Däremot ligger arbete kombinerat med hem och barn lägre. I den äldre gruppen ligger båda årets standardiserade medelvärden lägre än 2002 års kombinerade arbete och hem/fritid/barn. Gruppen äldre rankar dock möjligheten att kombinera arbete med hem och barn som viktigare än kombinationen arbete och fritid, vilket även framgår om man jämför hur kvinnor och män i de båda åldersgrupperna har svarat i årets undersökning.

Figur 13.7 visar att en större andel kvinnor än män, såväl bland unga som äldre, anser det vara viktigt att det ges goda möjligheter att kombinera arbetet med såväl hem och barn som med fritid. Särskilt tydlig är skillnaden mellan unga kvinnors och unga mäns värdering av möjligheten att kombinera arbete med hem och barn. Vid en jämförelse mellan ålder och kön anger såväl unga kvinnor som unga män i lägre grad än äldre att de värdesätter goda möjligheter att kombinera arbete med hem och barn. I kombinationen arbete och fritid är förhållandena omvända, unga svarar i något större utsträckning än äldre att det är viktigt att kombinera arbete med fritid för att ett arbete ska vara intressant.

Synen på arbete och fritid ges också i svaren på påståendet *man borde arbeta mindre och få mer fritid, även om det innebär sänkt materiell standard*. En jämförelse visar att 27 procent av 16–29-åringarna och 35 procent av den äldre gruppen har svarat 4 eller 5 på en 5-gradig skala där 5=instämmer helt. I gruppen unga instämmer störst andel 25–29-åringar i påståendet, medan gruppen under 20 år har lägst andel som instämmer. Är detta ett utslag av en ökad materialism bland de yngsta eller beror det på att 16–19-åringarna oftast ännu inte har tagit steget in på arbetsmarknaden och därmed inte upplever frågeställningen som lika relevant?

När vi ser på vilken sysselsättning 16–29-åringar har instämmer arbetslösa i högst grad i

Figur 13.7 Andel som svarat viktigt eller mycket viktigt på frågan: Hur viktiga är följande egenskaper i ett arbete för att du ska vara intresserad av det? 16–74 år, 2007. Procent.

påståendet om mindre arbete och mer fritid, följt av arbetande och studenter.

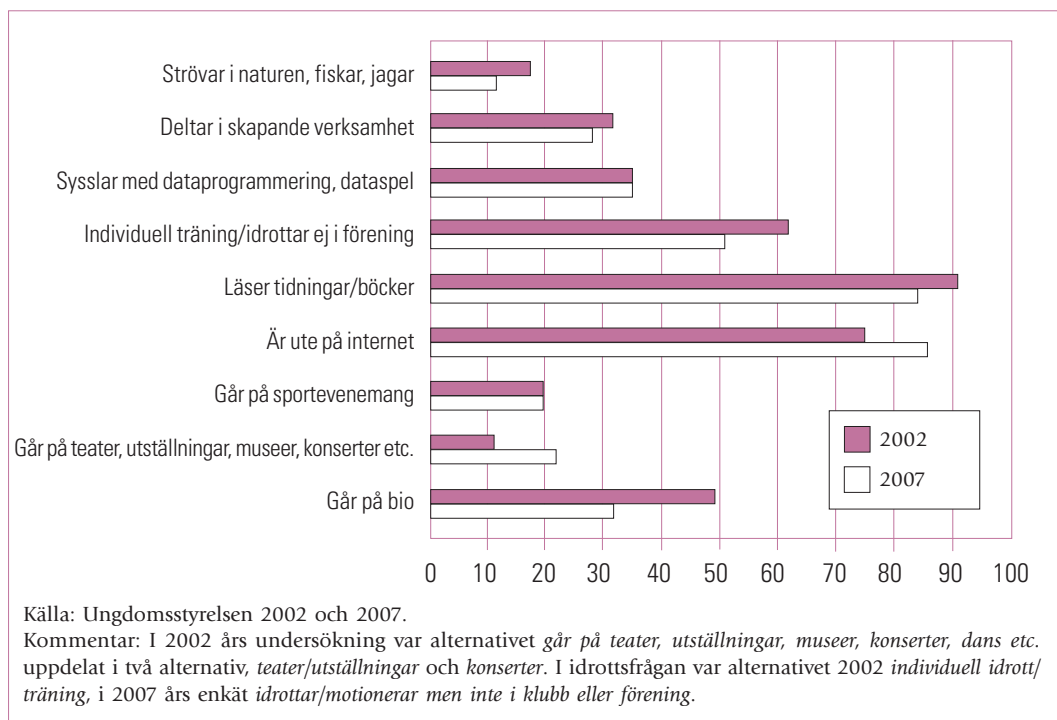
Det är små skillnader mellan hur unga män och unga kvinnor ställer sig till påståendet om att arbeta mindre och få mer fritid. Bland unga i storstad och glesbygd samt bland utrikes födda och födda i Sverige är skillnaderna inte signifikanta.

Vad gör unga på fritiden?

Att få en heltäckande bild över ungas fritidsaktiviteter genom en enkätstudie kan vara svårt. Fritiden innefattar många olika delar och det är inte möjligt att täcka in alla aktiviteter som unga gör på sin fritid. Genom att välja ut ett

mindre antal aktiviteter och jämföra aktivitetsgraden över tid och mellan olika grupper kan man dock få en bild av förändringar i popularitet och om det finns aktiviteter som tilltalar vissa grupper mer än andra.

En jämförelse mellan de två senaste attitydundersökningarna (figur 13.8) visar att det har skett en nedgång i andelen unga som strövar i naturen, deltar i skapande verksamhet, idrottar, läser tidningar och böcker samt går på bio. När det gäller nedgången i idrottsaktivitet bör man ha i åtanke att jämförelsen har gjorts mellan den andel som i 2002 års undersökning svarat att de har *deltagit i individuell idrott eller träning* och den grupp som i årets undersökning

Figur 13.8 Fritidssysselsättning, andel som deltar i aktiviteter minst varje vecka respektive varje månad, 16–29 år, 2002 och 2007. Procent.

svarade att de *idrottar eller motionerar, men inte i klubb eller förening*. Jämförelsen visar också att andelen unga som är ute på internet och går på kulturella evenemang har ökat, medan andelen som sysslar med datorprogrammering/spekar datorspel och som går på sportevenemang i stort sett är oförändrad.

Tabell 13.3 visar på likheter och skillnader mellan olika gruppers fritidsaktiviteter i årets undersökning.

Datorprogrammering och datorspel, internetanvändning, mekande och sportevenemang anges av större andelar unga män än unga kvin-

nor, medan shopping/gå på stan och skapande verksamhet mer tilltalar unga kvinnor. Unga födda i Sverige skiljer sig från unga som är födda utrikes främst genom att de i större utsträckning idrottar och i högre grad deltar i skapande verksamhet, läser tidningar och böcker samt använder internet. Utrikes födda ägnar sig åt dataprogrammering och dataspel, går på stan, shoppar och besöker biografier i större utsträckning än svenskfödda. En viss förklaring till skillnaderna mellan utrikes födda och födda i Sverige kan finnas i att en större andel utrikes födda bor i större städer jämfört med svensk-

Tabell 13.3 Fritidssysselsättning, andel som utför aktiviteter minst varje vecka respektive varje månad. 16–29 år, 2007. Procent

	Man	Kvinna	Född i Sverige	Utrikes född	Studerar	Arbetar	Arbetslös/i åtgärd	Glesbygd	Storstad	16–29 år
MINST VARJE VECKA										
idrottar i förening	38	36	38	28	42	34	24	30	36	37
idrottar, ej i förening	51	51	52	40	55	48	43	53	50	51
strövar i naturen	11	14	13	7	10	13	15	24	10	12
skapande verksamhet	25	31	29	19	33	21	39	36	28	28
datorprogrammering, datorspel	54	19	34	44	41	27	42	41	33	35
är ute på internet	91	82	87	78	91	83	83	81	87	86
läser tidningar/böcker	82	86	85	79	84	87	78	89	82	84
går på stan/shoppar	22	37	30	38	30	30	34	12	31	31
går på ungdomens hus, fritidsgård	4	2	2	6	4	1	6	5	3	3
deltar i gemensam bön, gudstjänst, religiöst möte	4	4	4	6	5	3	4	4	4	4
mekar med tekniska saker	16	1	8	7	6	10	8	16	8	8
är med kompisar utan att göra något speciellt	49	44	46	48	53	37	53	44	44	46
går på disco, klubb, bar, café	32	31	32	30	33	32	29	15	28	32
MINST VARJE MÅNAD										
går på sportevenemang	27	15	20	16	21	21	14	20	16	20
går på kulturevenemang	20	23	22	25	24	19	20	14	28	22
går på bio	34	30	31	46	36	30	25	16	42	32

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

födda. Det finns betydande skillnader i vad man gör på sin fritid med avseende på var man bor. Storstadsbor ägnar sig fullt naturligt i högre grad åt aktiviteter som är förknippade med större städernas utbud, medan unga i glesbygd i högre grad ägnar sig åt aktiviteter som är kopplade till utbudet på mindre orter. Noterbart är att det inte råder några större skillnader på idrottsutövande eller besök på sportevenemang, vilket kan visa på idrottens ofta starka position i glesbygden.

En jämförelse av sysselsättning visar bland annat att studenter i högre grad än de som arbetar eller är arbetslösa idrottar, går på bio och är ute på internet, medan de som arbetar i störst utsträckning läser tidningar och böcker samt mekar med tekniska saker. Arbetslösa deltar i skapande verksamhet och går på stan i högre grad än de andra. Att ekonomiska förutsättningar kan påverka valet av fritidssyssla visas bland annat av att en mindre andel arbetslösa går på bio och sportevenemang, medan de tillsammans med studenterna ligger i topp när det gäller att umgås med kompisar utan att göra något speciellt.

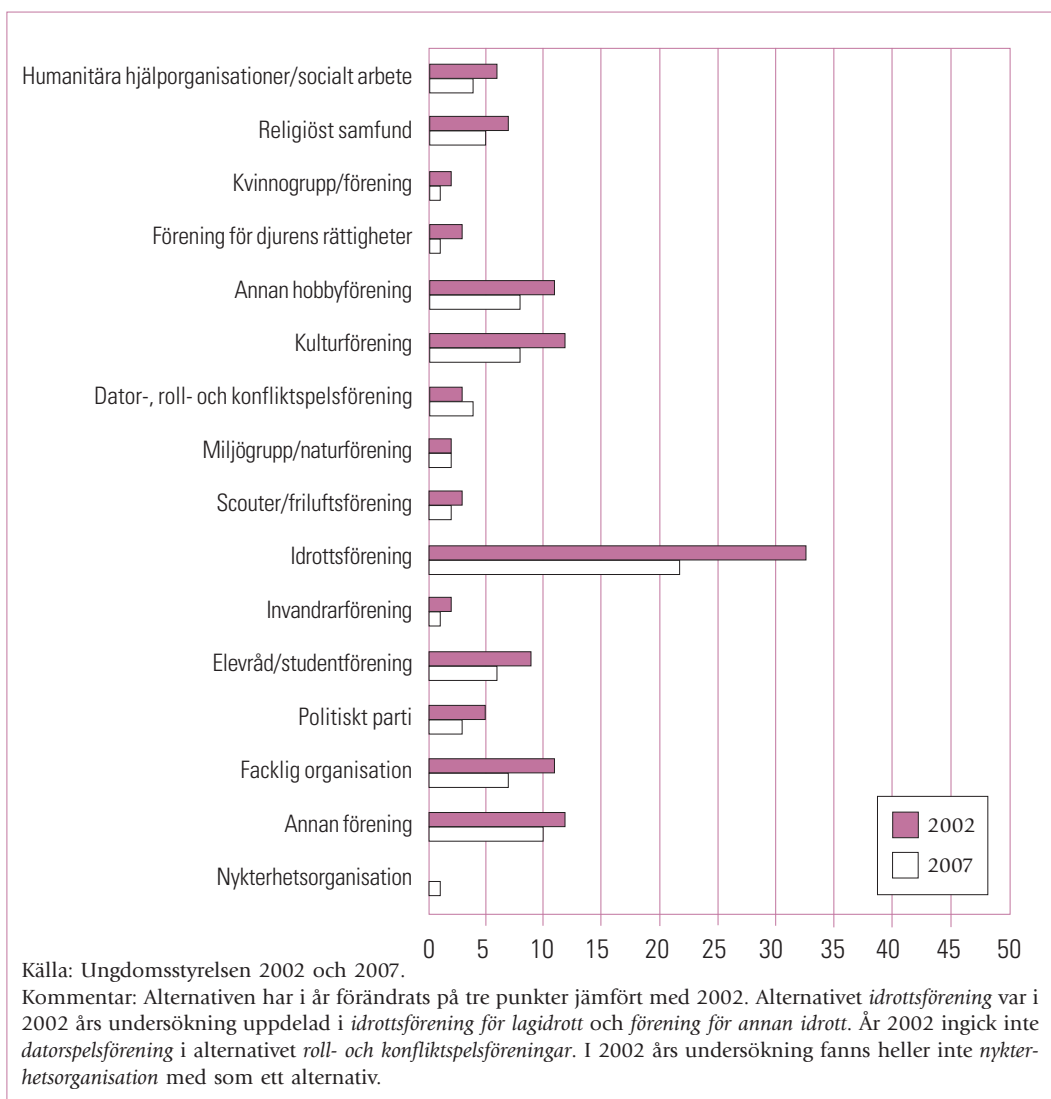
Föreningsaktivitet

I diskussioner om ungas fritidsvanor brukar engagemang i föreningar och organisationer nämnas som en viktig del i ungdomars förståelse för demokrati och inflytande. Vilken typ av organisationer är då unga med i och har det skett någon förändring i föreningsdeltagandet sedan 2002 års undersökning?

Figur 13.9 visar att andelen *föreningsaktiva* 16–29-åringar har minskat något i de flesta typer av föreningar eller organisationer jämfört med undersökningen 2002. Endast dator-, roll- och konfliktspelsföreningar visar på en större an-

del aktiva unga 2007. Man bör dock vara medveten om att svarsalternativen har förändrats något mellan de två undersökningstillfällena. Datorföreningar fanns inte med i alternativet tillsammans med roll- och konfliktspelsföreningar i 2002 års undersökning och i figuren har andelen för de två alternativen från 2002, *idrottsförening för lagidrott* och *förening för annan idrott*, slagits ihop och jämförs med årets deltagande i *idrottsförening*. Man bör också vara försiktig med att tolka resultaten som en tydlig trend, då nedgången i flera fall är förhållandevis liten och resultaten enbart bygger på två undersökningstillfällen.

I årets undersökning har knappt hälften, 49 procent, av 16–29-åringarna svarat att de är *aktiva i någon förening eller organisation*, en minskning med cirka 10 procentenheter jämfört med 2002. En jämförelse mellan olika grupper visar att en större andel unga kvinnor är aktiva i elevråd och studentföreningar, kulturföreningar, andra hobbyföreningar, kvinnogrupper, religiösa samfund och humanitära hjälporganisationer, medan en större andel män är aktiva i idrottsföreningar, dator-, roll- och konfliktspelsföreningar och "annan" förening. Utrikes födda är, förutom i invandrarföreningarna, i större utsträckning än svenskfödda aktiva i scout- och friluftsföreningar, miljögrupper, dator-, roll- och konfliktspelsföreningar samt kvinnoföreningar. Födda i Sverige är däremot i större utsträckning aktiva i hobbyföreningar. En jämförelse mellan unga födda i Sverige och utomlands med avseende på aktivitet i organisationer visar att 51 procent av unga födda Sverige är aktiva i någon förening eller organisation, medan 37 procent av utrikes födda unga deltar i föreningsaktiviteter.

Figur 13.9 Föreningsaktivitet, andel som deltar i aktiviteter i föreningar och organisationer, 16–29 år, 2002 och 2007. Procent.

Idrottsföreningar och hobbyföreningar lockar en större andel unga på mindre orter, medan kulturföreningar tilltalar en större andel unga i storstäderna. Studenter är i högre grad än arbetande och arbetslösa aktiva i elevråd, religiösa samfund samt idrotts- och kulturföreningar, samtidigt som unga som arbetar i högre grad är engagerade i fackliga organisationer. Samtliga skillnader är signifikanta.

För unga kan valet av fritidsaktivitet delvis påverkas av den sociala bakgrunden och föräldrarnas intressen. Unga med högutbildade föräldrar skulle kunna tänkas delta i föreningslivet i större utsträckning än unga vars föräldrar inte har läst vidare. Svaren visar att föräldrarnas utbildningsnivå inte ger så stora skillnader i ungas föreningsaktivitet, men unga vars föräldrar har en högre utbildning är i något större utsträckning aktiva i politiska organisationer, elevråd- och studentföreningar, religiösa, humanitära och kulturföreningar (musik, dans, film, teater etcetera) medan de som har föräldrar med kort utbildning i större utsträckning är aktiva i hobbyföreningar (motor, slöjd, häst, hund etcetera).

Genom att delta i föreningar och organisationer kan unga få en inblick i demokratiska beslutsprocesser och få möjlighet att påverka beslut. Spelar då föreningsengagemanget någon roll för hur man upplever möjligheten att påverka i samhället, jämfört med unga som gör andra aktiviteter på sin fritid?

En jämförelse mellan hur föreningsaktiva och icke föreningsaktiva unga svarat på påståendena *jag har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället* och *människor i allmänhet har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället* visar att deltagande i majoriteten av organisationerna inte verkar betyda något för hur man upplever

möjligheten att påverka. Det finns dock organisationer vars aktiva unga tydligt skiljer sig från de icke aktiva i synen på möjlighet till samhällsinflytande (figur 13.10).

Gemensamt för dessa organisationer är att flertalet är knutna till medbestämmande och samhällsengagemang. Aktiva i politiska organisationer och partier är den grupp som utmärker sig mest från icke aktiva, såväl för egen som allmän upplevd möjlighet till påverkan. Skillnaderna är signifikanta.

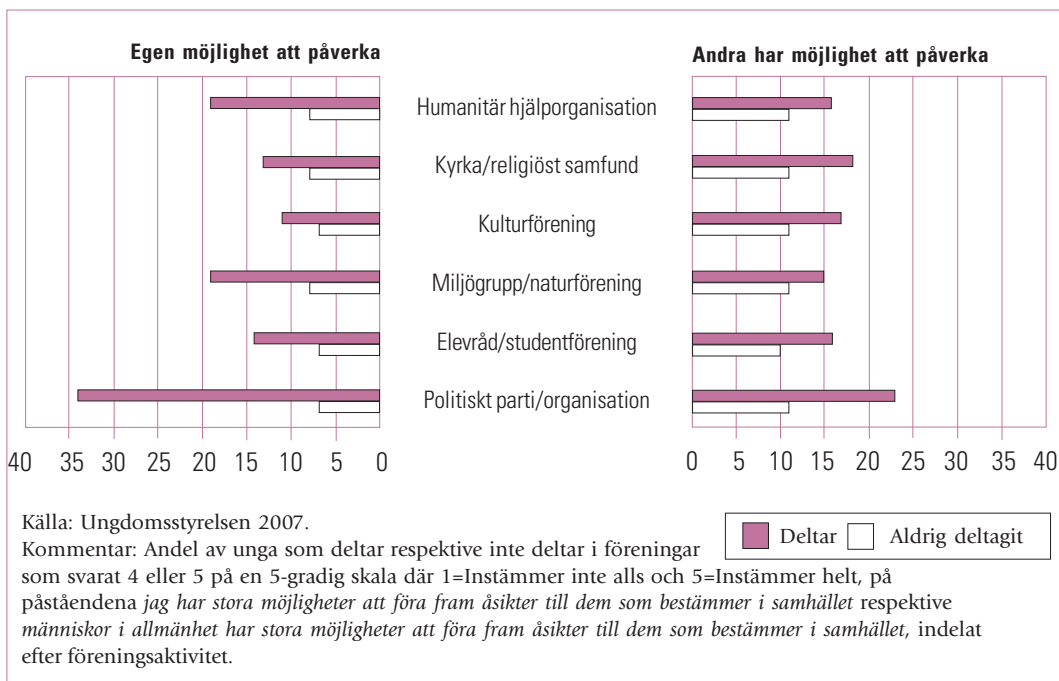
Skiljer sig då de organiserade 16–29-åringarna från de icke organiserade i att ge fritiden betydelse? En jämförelse visar att en något högre andel, 59 mot 53 procent, föreningsaktiva anser att det är viktigt att ha mycket fritid vid 35 års ålder. Likaså är det något fler föreningsaktiva som anser att fritiden är det som ger livet mest mening. När det gäller hur man värderar att ha fritid och utnyttja den just nu är det dock ingen signifikant skillnad mellan grupperna.

Ungdomars upplevelse av sin egen fritid

Fritiden spelar en central roll i ungas liv, men hur tillfreds är de med sin fritid?

Fritiden kan upplevas som otillfredsställande, såväl för den som anser sig ha för mycket tid så man inte vet vad man ska göra, som för den som upplever att tiden inte räcker till. De svarande fick i en fråga redogöra för hur mycket tid de upplever att de har till sin fritid, genom att placera sig på en 5-gradig skala utifrån påståendena 1=*jag känner ofta att jag har så lite fritid att jag inte vet hur jag ska hinna med det jag vill*, till 5=*jag känner ofta att jag har så mycket fritid att jag inte vet vad jag ska göra med min tid*.

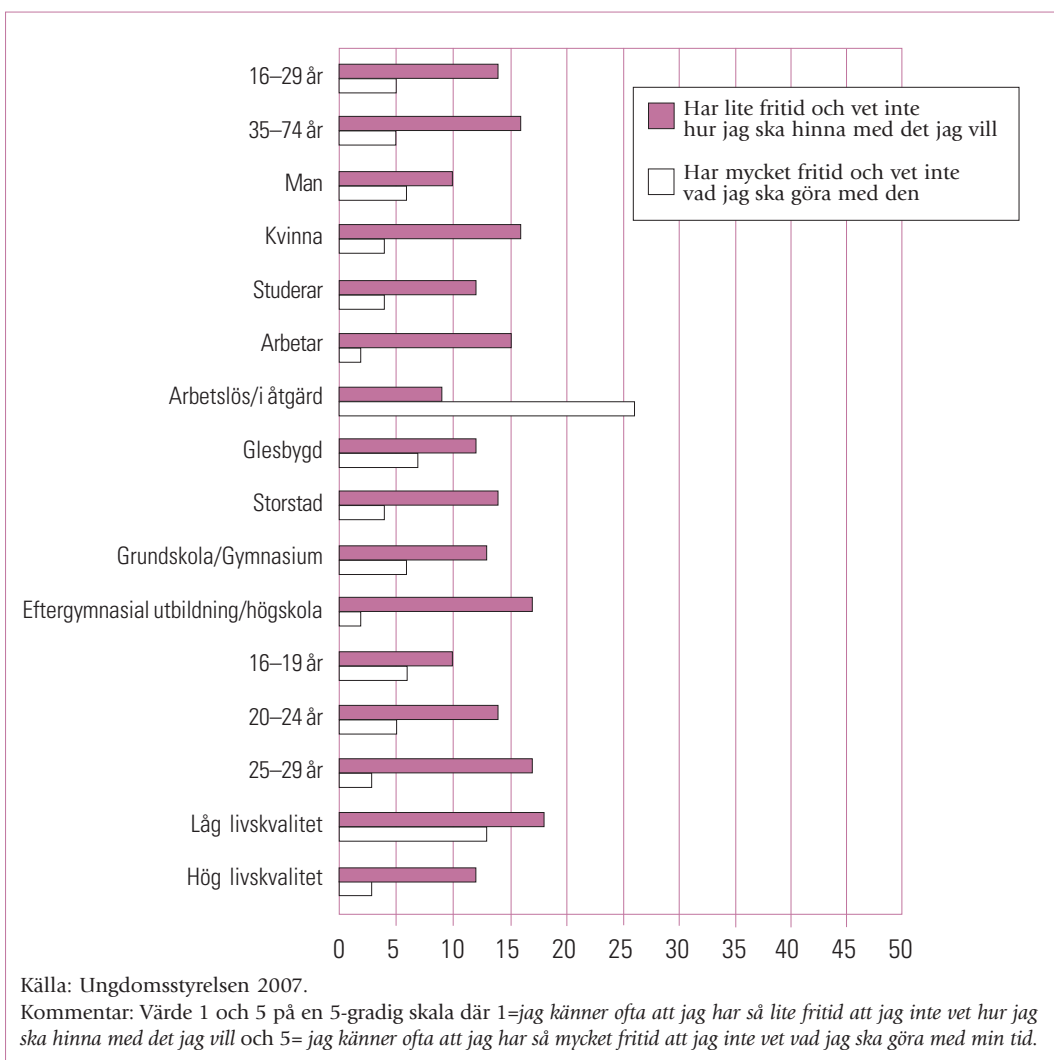
Det stora flertalet svars personer anser sig inte ha vare sig för mycket eller för lite fritid. I samtliga grupper har störst andel fyllt i 3 på den 5-gradiga skalan. Av dem som antingen fyllt i

Figur 13.10 Föreningsaktivitet och upplevelse av möjlighet till påverkan, 16–29 år, 2007. Procent.

extremvärdena 1 eller 5 på skalan är det i de flesta grupperna en större andel som anser att de har för lite fritid än de som anser sig ha för mycket fritid (figur 13.11). Bland individerna som upplever att de har för mycket fritid urskiljer sig två grupper med större andelar än de övriga; arbetslösa och de med en låg livskvalitet (se kapitel 8 om ungas hälsa och livskvalitet). Gruppen arbetslösa är den enda gruppen där andelen som anser sig ha för mycket fritid överstiger andelen som har för lite fritid. Noterbart är att gruppen som uppger en låg livskvalitet även ligger högst bland dem som anser sig ha för lite tid. Låg livskvalitet kan alltså både spegla en upplevd stress och en upplevd sysslolöshet på fritiden.

Har det då skett några förändringar i uppskattningen av hur mycket fritid man har över tid? En direkt jämförelse mellan 2002 och 2007 är svår att göra eftersom skalan i frågan har ändrats. Men en studie av frågans extremvärden kan ge en bild av hur de inbördes förhållandena i de olika variabelgrupperna har förändrats. Genom att jämföra andelen som i 2002 års undersökning svarade 0 och 1 med andelen som svarat 1 i årets undersökning kan vi se hur stora andelar som anser att de har för lite fritid. På samma sätt kan vi jämföra andelen som svarade 9 och 10 år 2002 med dem som svarade 5 i årets undersökning och på så sätt visa hur många som anser sig ha så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra med sin tid. Jämförel-

Figur 13.11. Andel som angett Lite respektive Mycket fritid på frågan: Hur mycket fritid har du? 16–29 år där annat inte anges, 2007. Procent.

sen visar att andelen som anser sig ha för mycket och för lite fritid i stort ligger på samma nivå i de två undersökningarna. Bland dem som anser sig ha för mycket fritid har dock en ökning skett i gruppen med en låg livskvalitet. Av dem som uppger att de har för lite fritid har andelen ökat i

den äldre gruppen, bland arbetslösa och även här bland unga med en låg livskvalitet.

I en annan fråga fick svarspersonerna skatta *hur nöjda de var med sin fritid* på en 5-gradig skala, där 1=helt missnöjd och 5=helt nöjd. En jämförelse av de olika gruppernas skattningar

av nöjdhet visar att i gruppen unga har 16–19-åringarna högst medelvärde, därefter minskar nöjdheten med ålder. Svenskfödda är i högre grad nöjda med sin fritid än utrikes födda, studenter är i större utsträckning nöjda än de som arbetar, som i sin tur är mer nöjda än de som är arbetslösa. Boende i glesbygd är i något större utsträckning nöjda med fritiden än storstadsbor, likaså är unga vars föräldrar har en kort utbildning i något högre grad nöjda än dem med en eller två föräldrar som har lång utbildning. De som har höga indextal i de två index som skapades av de egenskaper svarspersonerna ansåg var viktiga i val av fritidssyssla, förverkligande- och nyttoindexet, (se figur 13.5 och 13.6) är också i högre grad nöjda med fritiden än ungdomar med lägre indexvärden. Om man är man eller kvinna spelar liten roll för hur nöjd man är med sin fritid.

Finns det då en koppling mellan hur man upplever sin fritid och hur man mår i allmänhet? Om man samkör svaren i nöjdhetsfrågan med det livskvalitetsindex vi tidigare använt oss av (se kapitel 8) framgår det att 29 procent av de unga som uppger en låg livskvalitet svarar att de är missnöjda med sin fritid (svaret 1 och 2 på den 5-gradiga skalan). Av de med en hög livskvalitet är endast 6 procent missnöjda. Samma mönster syns i andelen som är nöjda med fritiden, där 35 procent i gruppen med en låg livskvalitet och 77 procent av de med en hög livskvalitet fyllt i 4 eller 5 på skalan. Liknande tendenser framkommer för arbetslöshet och hur nöjd man är med sin fritid. Ju svårare man upplevt arbetslösheten, desto mindre nöjd är man med fritiden.

Om man även tittar på kopplingen mellan nöjdhet med fritid och hur mycket tid man anser sig ha till fritiden svarar 46 procent av dem som har fyllt i extremvärdet att de anser sig ha för lite fritid och 55 procent av dem som

anser sig ha för mycket fritid att de är nöjda med fritiden. Motsvarande siffra för de som anser sig varken ha för mycket eller lite fritid (svaret 3 på den 5-gradiga skalan) är 71 procent.

En jämförelse av resultaten i 2002 och 2007 års attitydundersökningar visar att gruppen med en låg livskvalitet i något större utsträckning verkar vara missnöjd med sin fritid 2007. Det standardiserade medelvärdet för unga med en låg livskvalitet var i 2002 års undersökning 55,5 på en hundrigradig skala där 0=helt missnöjd och 100=helt nöjd. I år har motsvarande siffra sjunkit till 51,6. För unga med en hög livskvalitet är det standardiserade medelvärdet i princip oförändrat och ligger på cirka 75.

Unga och fritid 2007

Många av de tendenser i ungas fritidsvanor och attityder till fritid som vi såg 2002 har bekräftats i årets undersökning. Att fritiden ska vara rolig och att man får lära sig nya saker är fortfarande det unga nämner i störst utsträckning som viktigt och upplevelsen av hur mycket fritid man anser sig ha har inte förändrats nämnvärt.

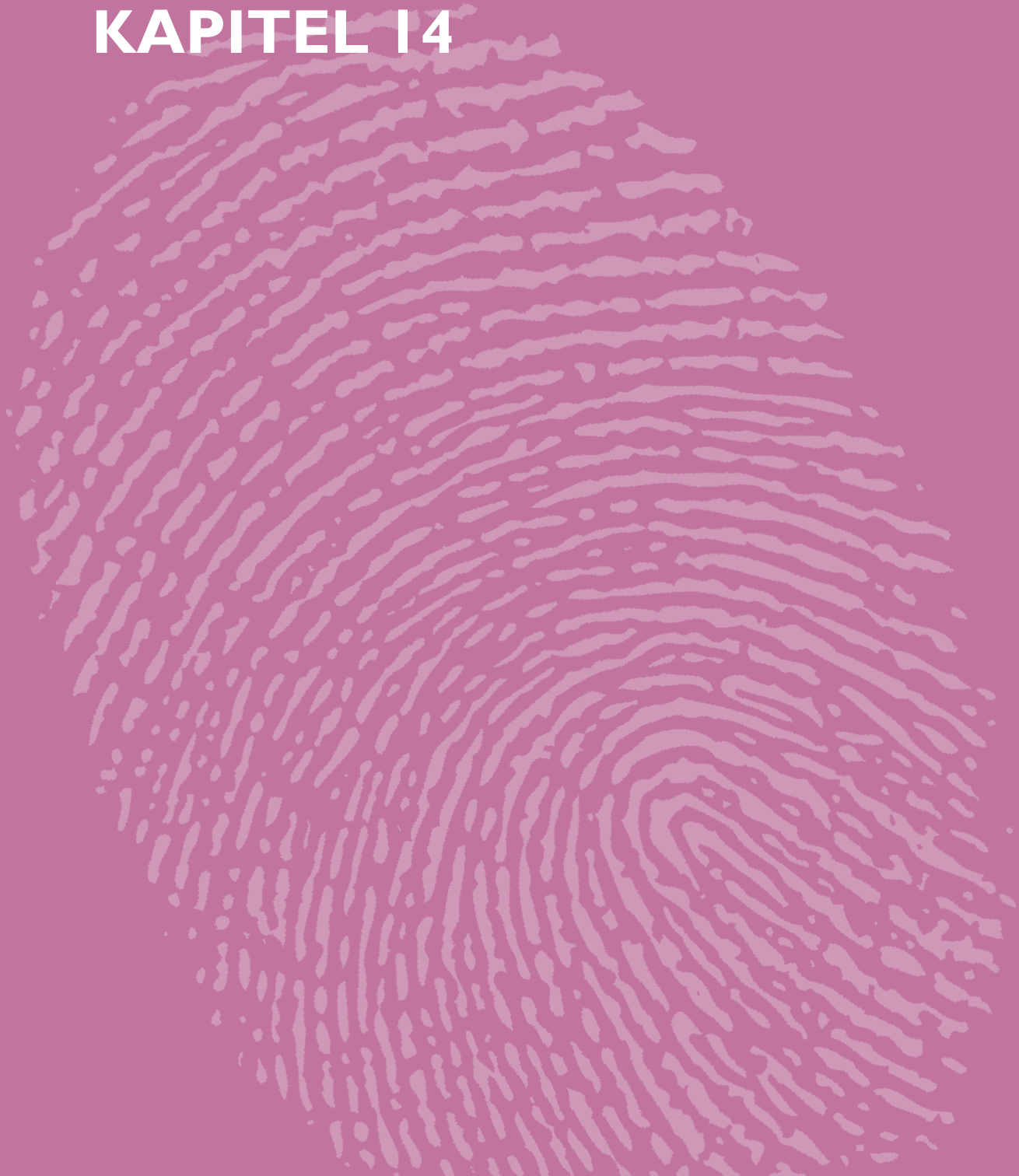
Det finns dock förändringar som ger upphov till funderingar. Att fritiden betyder mycket för såväl unga som äldre råder det inget tvivel om, betydelsen av att ha fritid har ökat över tid. Men årets undersökning visar också på tendenser till att fritiden inte verkar ges riktigt samma avgörande betydelse som tidigare. Unga uppger dessutom att de i lägre grad deltar i föreningsliv och organisationer och ägnar sig i mindre utsträckning åt de flesta av de fritidsaktiviteter som förekommer i undersökningen. Är resultaten en tillfällighet eller ser vi början på ett trendbrott där unga fortsätter att värdesätta fritiden högt, men där den inte anses lika avgörande för tillvaron och identiteten som tidigare?

Vi bör även uppmärksamma det faktum att upplevelsen av fritid, hur mycket man anser sig ha och hur nöjd man är med den ger tydliga negativa utslag på den grupp av unga som uppger en låg livskvalitet. Unga som upplever sig ha en låg livskvalitet uppger även i något mindre utsträckning att de är nöjda med sin fritid i årets undersökning jämfört med 2002. Denna tendens bör tas på allvar då fritiden spelar en betydande roll i ungas liv som nöje men även för inflytande, hälsa och lärande.

Fotnot

¹ Total förklarad varians för nyttoindexet = 82 procent, för förverkligandeindexet = 54 procent.

KAPITEL 14

Ungas livsvillkor

Beskrivning av bakgrundsvariabler

I rapporten använder vi ett antal bakgrundsvariabler, till exempel kön, för att visa olika grupper attityder. Här följer en beskrivning av vissa variabler som social bakgrund (ibland kallad klass), föräldrarnas bakgrund, om man bor i en storstad eller i en mindre kommun, respektive vilken sysselsättning man har. Tidigare undersökningar visar att attityderna ofta varierar mellan dessa grupper.

Samtidigt gör vi en kort redogörelse över vilka de unga i Sverige är. Som det kommer att framgå är unga idag en mycket heterogen grupp. Skillnader mellan de unga i urvalet (16–29 år) och kontrollgruppen med äldre (35–74 år) kommer också att lyftas.

Social bakgrund

I undersökningen har vi för två mätmetoder för social bakgrund.

1. Vi har frågat efter föräldrarnas yrke – en fråga som vi också har ställt till de äldre i urvalet. Yrket har sedan klassificerats i kategorierna

- arbetare – ej facklärd och facklärd
- tjänstemän – lägre och mellannivå
- högre tjänstemän/akademiker/ledande befattningar

Vi har också kategorin *egen företagare/lantbrukare* som är väldigt heterogen då den bland annat inte anger antal anställda och därför exkluderas, utom i vissa fall.

2. Som vi ser i tabell 14.1 och tabell 14.2 finns det bland unga en stor samvariation mellan föräldrarnas yrke och utbildning. För äldre urvalet har vi inte uppgifter om föräldrarnas utbildning varför vi huvudsakligen använder variabeln föräldrarnas yrke som indikator för social bakgrund. Enbart när vi talar om ungdomsurvalets sociala bakgrund använder vi variabeln föräldrarnas utbildning som är en sammanvägning av moderns och faderns utbildningsnivåer.

Tabell 14.1 Faderns yrke och egen utbildning, 16–29 år, 2007. Procent

	Grundskola /gymnasium	Eftergymnasial /högskola	Total
Arbetare	93	7	100
Tjänstemän	55	45	100
Högre tjänstemän/akademiker/ledande befattning	31	69	100
Egna företagare/lantbrukare	85	15	100
Total	67	33	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 14.2 Moderns yrke och egen utbildning, 16–29 år, 2007. Procent

	Grundskola /gymnasium	Eftergymnasial /högskola	Total
Arbetare	92	8	100
Tjänstemän	47	53	100
Högre tjänstemän/akademiker/ledande befattning	18	82	100
Egna företagare/lantbrukare	77	23	100
Total	60	40	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 14.3 Föräldrarnas yrke, 16–74 år, 2007. Procent

	Egen företagare/ lantbrukare	Arbetare	Tjänstemän	Högre tjänstemän /akademiker	Total
16–19 år	2	28	41	28	100
20–24 år	4	26	41	29	100
25–29 år	3	26	42	29	100
35–54 år	10	40	32	17	100
55–74 år	20	47	26	8	100
Total	11	39	33	17	100

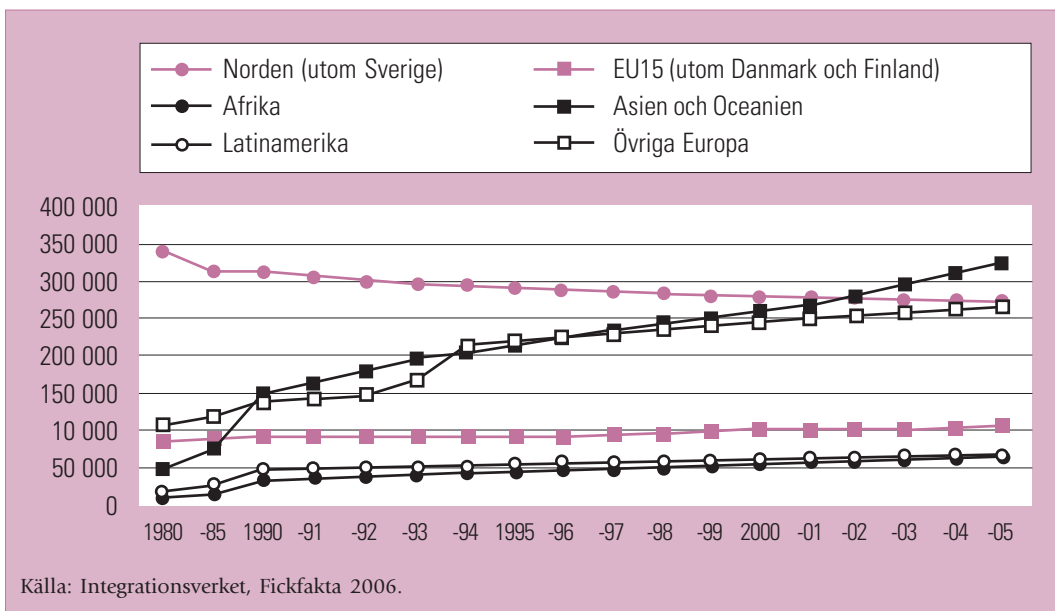
Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

En större andel av de yngre än av de äldre har föräldrar som är tjänstemän och högre tjänstemän och en mindre andel har föräldrar som är egna företagare/lantbrukare eller arbetare. Bland de yngre är det framförallt mödrarna som är tjänstemän, medan det är fäderna som har tjänstemannayrken i äldreurvalet, fäderna är (var) dock vanligen tjänstemän på högre nivå än mödrarna (tabell 14.3). Även för variabeln föräldrarnas yrke använder vi ett mått som väver samman föräldrarnas yrkeskategorier där det yrke som ofta innebär en längre utbildning har dominans, det vill säga att om en av föräldrarna är arbetare och en tjänsteman räknas den sociala bakgrunden som en tjänstemanna-

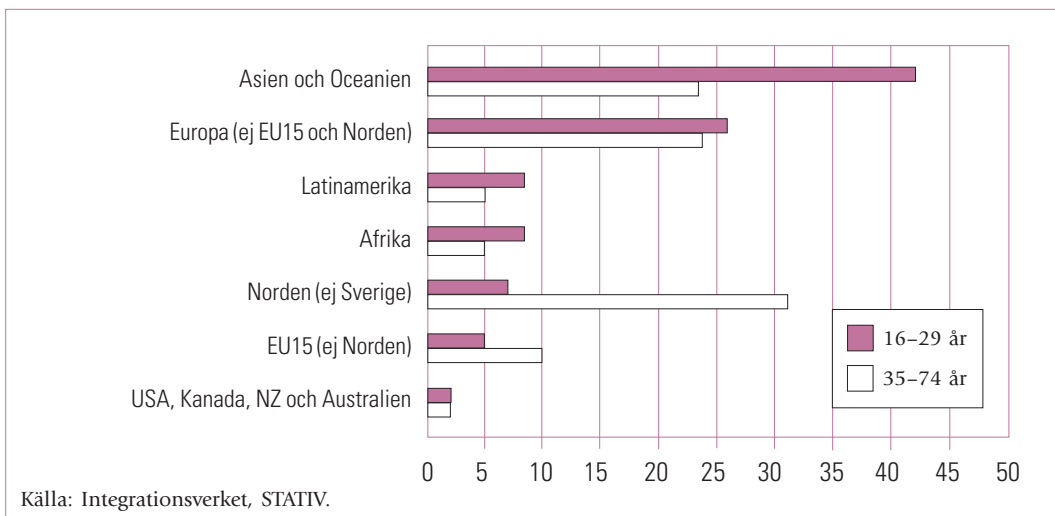
bakgrund. Detta till följd av att det vanligen är den yrkeskategori som har högst status som präglar hemmiljön (Svallfors 2004).

Utländsk bakgrund

En bakgrundsfaktor som ofta visar stor samvariation med levnadsförhållanden och attityder är utländsk bakgrund. I undersökningen används huvudsakligen variabeln om man är född utrikes eller i Sverige oavsett föräldrarnas födelse-land. Detta av flera skäl, bland annat finns det skillnader i varifrån man migrerar beroende på arbetskraftsinvandring och den internationella situationen (figur 14.1). Vi har inte heller födelse-land för föräldrarna i äldreurvalet

Figur 14.1 Immigration till Sverige 1980 till 2006.

Figur 14.2 Var utrikes födda unga och äldre är födda 2005-12-31.

och vi vet utifrån Integrationsverkets statistik att migrationsländerna varierar mellan generationerna, vilket skulle innebära alltför många faktorer att ta hänsyn till i tolkningar av resultaten.

Enligt befolkningsstatistiken är 16 procent av Sveriges befolkning födda utrikes. Det finns även skillnader i var de är födda i de två urvalen, inte bara i varifrån deras föräldrar kommer. En större andel av de utrikes födda i åldersgruppen 35–74 år kommer från övriga Norden medan andelen som kommer från länder utanför Europa är större i ungdomsurvalet (figur 14.2).

En variabel som är begränsad till om man är född utrikes eller i Sverige innehåller väldigt heterogena urval men kan förhoppningsvis ge någon slags indikation på olika gruppers olika förutsättningar.

Sysselsättning

Under åren 16–29 år försöker och lyckas de flesta att etablera sig på arbetsmarknaden. Det innebär att sysselsättningen varierar stort mellan de olika ungdomsgrupperna, men även i jämförelse med äldreurvalet där vi går från etablerade i åldersgruppen 35–54 år till dem som är på väg att lämna arbetskraften i åldersgruppen 55–74 år. Kategorin *annat* innebär för

de unga huvudsakligen föräldraledighet och värnplikt medan det för de äldre huvudsakligen innebär hemarbete och pension (tabell 14.4).

I ungdomsgruppen är det mycket vanligare med deltidsarbete och visstidsanställning än i övriga grupper.

Särskilt vanligt är det bland unga kvinnor. Många kompletterar också sina studieinkomster med extrajobb, vilket gör att det är vanligt med arbete parallellt med studier, 43 procent av dem som studerar i ungdomsurvalet uppger att de har ett extraarbete (figur 14.3). De skillnader vi presenterar i rapporten är mellan grupperna arbetar, studerar och arbetslös/i åtgärd.

Inkomst

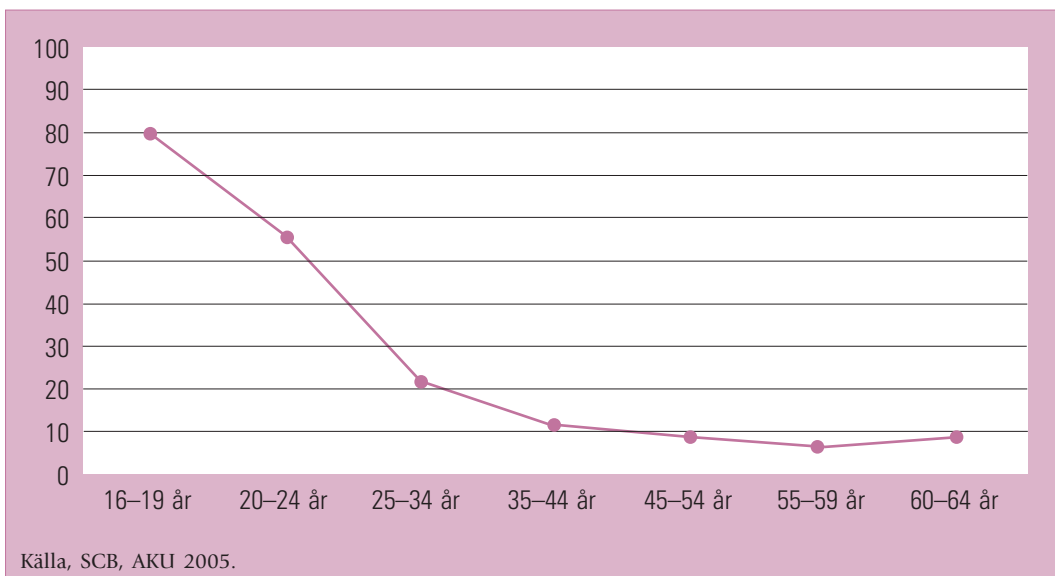
Följaktligen är det också vanligare att unga har låga inkomster. Något över 50 procent hade en årsinkomst under 100 000 kronor under 2006 (figur 14.4).

Många får ekonomiskt stöd av sina föräldrar eller andra långt upp i åldrarna. Framförallt studerande och arbetslösa men även en tredjedel av dem som har arbete får ekonomiskt stöd av föräldrar eller andra (tabell 14.5 och 14.6).

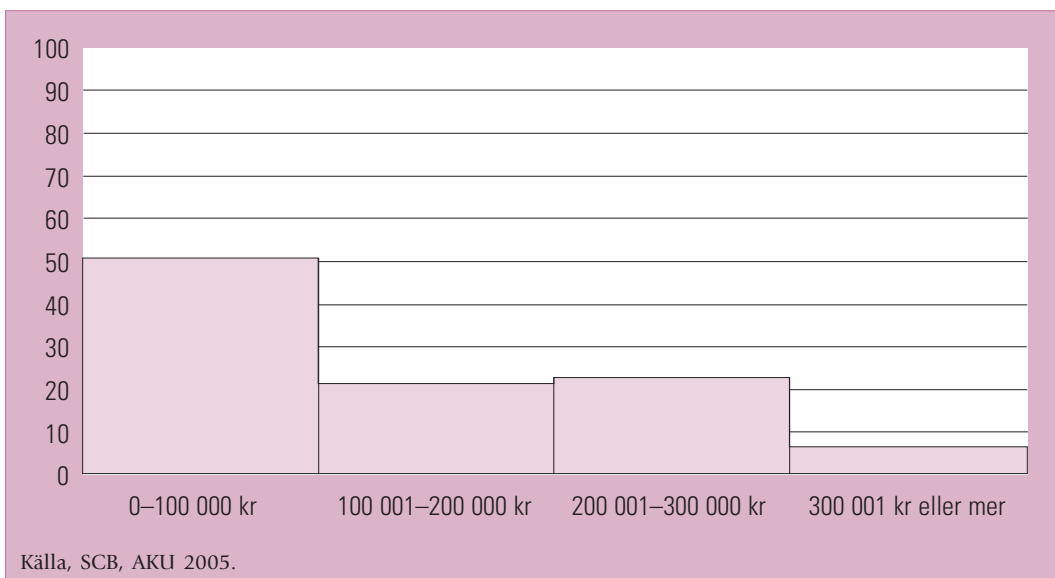
Tabell 14.4 Huvudsaklig sysselsättning, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	35–54 år	55–74 år	Total
Studerar	83	41	20	4	1	14
Arbetar	11	43	64	83	46	60
Arbetslös/i åtgärd	4	11	7	4	4	5
Annat	2	5	9	9	50	22
Total	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Figur 14.3 Andel tidsbegränsat anställda av anställda i olika åldersgrupper, 16-64 år, 2005. Procent.

Figur 14.4 Årsinkomst under 2006, 16-29 år. Procent.

Tabell 14.5 Svarsfördelning efter ålder på frågan: Får du ekonomisk hjälp av föräldrar eller andra närstående? 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Total
Ja, ofta eller ibland	85	51	35	56
Nej	15	49	65	44
Total	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 14.6 Svarsfördelning efter sysselsättning på frågan: Får du ekonomisk hjälp av föräldrar eller andra närstående? 16–29 år, 2007. Procent

	Studerar	Arbetar	Arbetslös/ i åtgärd	Total
Ja, ofta eller ibland	77	33	64	56
Nej	23	67	36	44
Total	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Tabell 14.7 Svarsfördelning efter bostadsortens storlek och individens ålder, 2007. Procent

	Glesbygd	Tätbygd	Större städer /mellanbygd	Storstad	Total
16–19 år	6	6	56	32	100
20–24 år	5	6	51	38	100
25–29 år	5	5	47	43	100
35–54 år	5	5	54	36	100
55–74 år	7	5	53	35	100
Total	5	6	53	36	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

De yngres inkomster är i liten grad en förklarande variabel i undersökningen, framförallt för att gruppen unga med låga inkomster är en blandning av studerande och arbetslösa. Var åttonde som arbetar har låga inkomster och många av dem arbetar deltid. Variabeln inkomst

skiljer därför dåligt mellan olika grupper av unga utan kan istället sägas vara ett kännetecken för ungdomsgruppen.

Tabell 14.8 Svarsfördelning för ålder och bostadstyp, 16–29 år, 2007. Procent

	16–19 år	20–24 år	25–29 år	Total
Lägenhet i första hand	19	38	40	33
Lägenhet i andrahand	2	6	4	4
Bostadsrätt	10	13	23	16
Villa, gård, rad- eller kedjehus	64	25	26	38
Studentrum/lägenhet	3	12	4	6
Inneboende/inackorderad	1	3	2	2
Inget alternativ stämmer med mitt boende	1	2	0	1
Total	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen 2007.

Boende

En minoritet av Sveriges befolkning bor i mindre kommuner medan nio av tio bor i större städer eller kommuner, det gäller oavsett ålder. Unga i åldern 20–29 år bor i större utsträckning i storstäder än andra åldersgrupper (tabell 14.7).

I rapporten använder vi oss av boendeortens storlek, det vill säga om man bor i glesbygd/mindre kommun eller storstad, som bakgrundsvariabel. Variabeln är en registervariabel baserad på postnummer och kallas H-regioner (H står för homogenitet, mer information finns hos SCB, bland annat i publikationen MiS 2007:1).

Unga bor huvudsakligen i hyresrätter och äger i lägre grad än den äldre åldersgruppen sitt boende (tabell 14.8). Unga i större städer äger dock sitt boende i högre grad, samt är något oftare kvarboende hos föräldrarna.

Slutkommentar

I undersökningen används kön, ålder, utrikes-/svenskfödd, H-regioner och sysselsättning som kategorier för att analysera vad olika grupper har för attityder till de olika frågor som vi har ställt. Inkomst och vem man bor med, eller om man äger sitt boende eller ej, används inte i någon större utsträckning.

KAPITEL 15

A close-up photograph of a tiger's face, showing its distinctive orange and black stripes and its intense gaze. The tiger is looking directly at the camera, and its mouth is slightly open, revealing its teeth. The background is a soft, out-of-focus green, suggesting a natural habitat.

Nationell ungdomspolitik

Ungdomspolitikens fem huvudområden

Sedan 1994 har Sverige en nationell ungdomspolitik som följs upp årligen. De övergripande målen för ungdomspolitikerna är

- ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd
- ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande.

Ungdomspolitikerna riktar sig till unga i åldern 13–25 år och har delats in i fem huvudområden som vart och ett består av ett antal politikområden.

De berör av förklarliga skäl många olika sektorsmyndigheter men även kommuner och

andra aktörer. Ungdomspolitikerna är tvärsektorielement och uppföljningen sker i flera led via indikatoruppföljningar (Ungdomsstyrelsen 2006, 2007) och tematiska fördjupningar (Ungdomsstyrelsen 2005, 2006). Utvecklingen inom olika politikområden ligger sedan som underlag för prioriteringar inom ungdomspolitikerna. Ungdomsstyrelsen uppmuntrar också kommunerna att utveckla sin lokala ungdomspolitiska uppföljning genom att peka på samordningsvinster i kommunen.

Samtliga huvudområden finns representerade i attitydundersökningen. En studie av ungas subjektiva upplevelser, värderingar och attityder är ett viktigt komplement till uppföljningen av ungas tillgång till välfärd och inflytande.

Huvudområden	Politikområden
Arbete och försörjning	Näringspolitik, arbetsmarknadspolitik, socialtjänstpolitik, bostadspolitik, konsumentpolitik, utbildningspolitik och socialförsäkringspolitik.
Hälsa och utsatthet	Hälso- och sjukvårdspolitik, socialtjänstpolitik, miljöpolitik, folkhälsopolitik, idrottspolitik, bostadspolitik, arbetslivspolitik, konsumentpolitik, utbildningspolitik och rättsväsendet.
Kultur och fritid	Kulturpolitik, idrottspolitik, konsumentpolitik, mediepolitik och folkrörelsepolitik.
Utbildning och lärande	Utbildningspolitik, folkrörelsepolitik, näringspolitik och kulturpolitik.
Inflytande och representation	Demokratipolitik, folkrörelsepolitik, handikappolitik, miljöpolitik, bostadspolitik och konsumentpolitik.

Källa: Regeringens prop. 2004/05:2. *Makt att bestämma – rätt till välfärd.*

Fyra perspektiv

Till de fem huvudområdena tillkommer fyra perspektiv som inte följs upp men som ska genomsyra ungdomspolitiken.

Självständighetsperspektivet innebär att ungdomars möjligheter till självständighet och vuxenblivande ska främjas. Det gäller inte bara ett oberoende från föräldrar och staten, utan även avsaknaden av andra faktorer som skapar beroende som tvång, missbruk, stereotypa könsroller med mera.

Resursperspektivet innebär att ungdomars unika kunskaper och erfarenheter måste tas tillvara. Dessa är av värde för samhällets möjligheter att skapa en hållbar tillväxt. Unga ska ha verkliga möjligheter att delta i och påverka utformningen av verksamheter på samma villkor som övriga grupper i samhället.

Rättighetsperspektivet tar avstamp i FN:s konvention om barnets rättigheter. Utvecklingen av unga levnadsvillkor ska inte endast motiveras med att unga kan bidra till samhället. Lika viktigt är att unga har samma rätt till goda levnadsvillkor som övriga medborgare.

Mångfaldsperspektivet utgår från ungdomspropositionen som säger att en mångfald av värderingar och livsstilar bland unga är värdefullt och bör bejakas. Alla unga är inte lika – tvärtom är ungdomsgruppen mycket heterogen och all offentlig verksamhet bör bejaka denna mångfald och sträva efter lika rättigheter och möjligheter för alla.

Uppdraget

I regleringsbrevet för 2006 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att förbereda sin tredje attityd- och värderingsundersökning och i ett särskilt regeringsbeslut fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra den. Uppdraget redovisas den 31 oktober 2007.

Arbetsformer

Enkäten utformades av Fabian Sjö, utredare på verksamhetsområdet Nationell och kommunal ungdomspolitik. Som kvalitetssäkring diskuterades utformningen av enkäten i en intern arbetsgrupp på Ungdomsstyrelsen och med SCB. Dessutom fick åtta gymnasieelever från Tyresö gymnasium besvara enkäten som testgrupp i oktober 2006. Enkätundersökningen har utförts av SCB.

Ansvarig för rapporten har varit Susanne Zander, utredare på verksamhetsområdet Nationell och kommunal ungdomspolitik. Texterna har författats av Tiina Ekman, Fabian Sjö och Susanne Zander.

För att säkerställa den vetenskapliga kvaliteten och ge möjlighet till fördjupningar inom de fyra perspektiven har Ungdomsstyrelsen samarbetat med ett antal forskare som har bidragit med egna kapitel och där slutsatserna är deras egna.

BILAGOR

Bilaga 1 Regeringsbeslut	291
Bilaga 2 Enkät: 16–29 år	293
Bilaga 3 Enkät: 35–74 år	321

REGERINGEN

Regeringsbeslut

II:2

2006-07-27

U2006/4054/UNG

Utbildnings- och kulturdepartementet

Ungdomsstyrelsen

Box 17 801

118 94 STOCKHOLM

UNGDOMSSTYRELSEN	
INKOM	
2006-07-28	
Doss 131	Dnr 367106
Handl. <i>Ingemar A.</i>	

Medel för en undersökning om ungdomars attityder och värderingar

Regeringens beslut

Regeringen beslutar att ställa 850 000 kronor till Ungdomsstyrelsens förfogande för genomförande och rapportering av den attityd- och värderingsstudie som skall göras under 2006 och 2007. Beloppet betalas ut av Regeringskansliet efter rekvisition av Ungdomsstyrelsen. Kostnaderna skall belasta det under utgiftsområde 17 Kultur, trossamfund och fritid uppförda anslaget 29:2 *Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet*, anslagspost 7 (Till regeringens disposition).

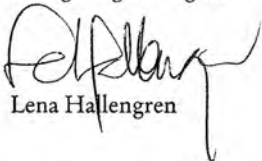
Ungdomsstyrelsen skall senast den 31 oktober 2007 till Regeringskansliet (Utbildnings- och kulturdepartementet) redovisa undersökningen om ungdomars attityder och värderingar samt senast den 1 december 2007 redovisa hur medlen använts. Medel som inte har förbrukats skall återbetalas till Regeringskansliet (Utbildnings- och kulturdepartementet).

Ärendet

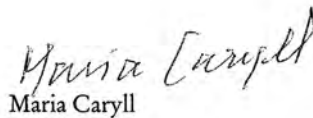
Ungdomsstyrelsen fick i regleringsbrevet för budgetåret 2006 i uppdrag att genomföra en attityd- och värderingsstudie under 2006 och 2007. Regeringen beslutade den 8 december 2005 att ställa 150 000 kronor till Ungdomsstyrelsens förfogande för förberedelser inför undersökningens genomförande (U2005/9303/UNG). Ungdomsstyrelsen har i maj 2006 inkommit till Utbildnings- och kulturdepartementet med en plan för attityd- och värderingsstudiens uppläggning.

Av planen framgår bland annat att myndigheten behöver tillföras ytterligare medel för studiens genomförande.

På regeringens vägnar

Lena Hallengren

Maria Caryl
Maria Caryl

Kopia till

Finansdepartementet/BA
Utbildnings- och kulturdepartementet/BIA
Utbildnings- och kulturdepartementet/SAM
Socialdepartementet/SK BARN
Regeringskansliet/FA

16–29 ÅR

SCB

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

www.scb.se

www.scb.se

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Dina attityder och värderingar är viktiga för oss!

Syfte

Ungdomsstyrelsen genomför tillsammans med Statistiska centralbyrån (SCB) en studie för att få reda på ungas och äldres attityder och värderingar i olika frågor. Ungdomsstyrelsen är en statlig myndighet som har i uppdrag att beskriva för regering och riksdag hur unga har det idag. Därför vänder vi oss till dig med förhoppning om att du vill svara på frågor som rör din livssituation och vilka attityder du har inom en rad aktuella områden. De svar vi får in kommer att användas som underlag till den nationella ungdomspolitiken och framtida beslut som rör unga i Sverige.

Undersökningen genomförs av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Ungdomsstyrelsen. SCB har hand om utskick, insamling och registrering av inkomna svar medan Ungdomsstyrelsen svarar för analys och rapportering.

Alla svar är viktiga

Ett urval omfattande 7 500 personer i åldern 16-74 år har dragits med hjälp av statistiska metoder. Av dessa är 6 000 mellan 16-29 år. SCB har dragit urvalet från Register över totalbefolkningen (RTB). Din medverkan är frivillig men ditt svar är mycket viktigt och bidrar till att undersökningens resultat blir tillförlitligt. Ditt svar kan inte ersättas med någon annans.

Vi ber dig svara på frågorna och skicka tillbaka blanketten i det portofria svarskuvertet så snart som möjligt. **Som tack för din medverkan får du en Tialott.**

Ett stort tack på förhand!

Med vänlig hälsning

Fabian Sjö
Utredare
Ungdomsstyrelsen

Anna Olsson
Undersökningsledare
Statistiska centralbyrån

Kontakta oss gärna

Om du vill ha information om undersökningen och dess syfte eller hjälp med frågorna:
Fabian Sjö Tfn: 08-566 219 24
e-post: fabian.sjo@ungdomsstyrelsen.se

Om du har frågor om insamlingen av frågeblanketten:
Anders Renstrand Tfn: 019-17 65 71 e-post: anders.renstrand@scb.se

Boende

1. Bor du idag ensam eller tillsammans med någon/några? Flera alternativ får markeras.

- Ensam
- Tillsammans med båda mina föräldrar
- Tillsammans med en förälder med ny partner
- Tillsammans med en ensamstående förälder
- Tillsammans med partner/maka/make/sambo
- Tillsammans med egna barn, antal: st
- Tillsammans med partners barn, antal: st
- Tillsammans med syskon
- Tillsammans med kompisar
- Inget av ovanstående alternativ stämmer för mitt boende

2. Har du några barn som du inte bor tillsammans med?

- Ja, som jag träffar regelbundet
- Ja, som jag träffar sällan
- Ja, som jag i princip aldrig träffar
- Nej

3. Hur bor du?

Välj det alternativ som stämmer bäst med var du oftast bor.

- Lägenhet med förstahandskontrakt
- Lägenhet i andra hand
- Bostadsrätt
- Villa, gård, kedjehus eller radhus
- Studentrum/studentlägenhet
- Inneboende/inackorderad
- Inget alternativ stämmer för mitt boende

4. a) Tror du att du kommer att flytta från orten under de närmaste åren?

- Ja
- Nej
- Vet inte – Gå till fråga 5

4. b) Om Ja, varför skulle du i så fall göra det?

Välj högst två svarsalternativ!

- Ont om arbetstillfällen
- För ett jobb
- För att studera
- För att flytta till partner eller barn som bor på annan ort
- För att det är ont om lämpliga bostäder där jag bor
- För att jag vill prova på något nytt
- För att flytta med/till kompisar
- Av andra skäl
- Vet inte

5. a) Skulle du vilja flytta från Sverige och bo i ett annat land under minst 6 månader?

- Ja, absolut
- Ja, kanske
- Nej
- Vet inte

5. b) Om Ja, varför skulle du göra det?

Flera alternativ får markeras.

- För att arbeta
- För att studera
- För att semestra, "luffa runt"
- För att ägna mig åt
bistånds-/volontärarbete
- För att bo i mitt hemland
- För att bo med partner/familj
- Annat
- Vet inte

6. a) Har du varit utanför Sverige utan sällskap av dina föräldrar?

- Nej, aldrig – Gå till fråga 7
- Ja, 1–2 gånger
- Ja, 3–4 gånger
- Ja, 5–6 gånger
- Ja, mer än 6 gånger

6. b) Om Ja, har du gjort något av följande?

Flera alternativ får markeras.

- Arbetat
- Studerat
- Semestrat
- Varit bistånds-/volontärarbetare
- Varit på ungdomsutbyte
- Varit på språkresa
- Besökt släkt och vänner
- Annat

Sysstelsättning

7. Vilken är din nuvarande sysstelsättning?

Vi vill först veta vad din huvudsakliga sysstelsättning är. Med huvudsaklig sysstelsättning menas det du i huvudsak gör på veckodagarna. Kryssa för det alternativ som stämmer bäst in på din situation.

- Jag går en yrkesförberedande utbildning i gymnasiet
- Jag går en studieförberedande utbildning i gymnasiet
- Jag går en eftergymnasial yrkesutbildning
- Jag studerar vid universitet/högskola
- Jag studerar svenska för invandrare
- Jag går på komvux
- Jag går på folkhögskola
- Jag går en annan utbildning på dagtid
- Jag är föräldraledig
- Jag är hemmaman/hemmafru
- Jag gör värnplikt eller civilplikt
- Jag är sjukskriven
- Jag är sjukpensionär
- Jag är arbetslös
Hur länge? månader
- Jag deltar i arbetsmarknadsprogram/åtgärd
Hur länge? månader
- Jag arbetar deltid
 - Fast anställning
 - Tillfällig anställning
- Jag arbetar heltid
 - Fast anställning
 - Tillfällig anställning

8. Utöver din huvudsakliga sysselsättning, gör du något av följande?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Ja	Nej
Utbildning	☐	☐
Extraarbete	☐	☐

Utbildning

9. Vad har du själv och dina föräldrar för högsta avslutad utbildning?

Markera med ett svar per person.

	Jag	Mamma	Pappa
Inte avslutad grundskola	☐	☐	☐
Grundskola (eller motsvarande)	☐	☐	☐
Gymnasium med praktisk inriktning	☐	☐	☐
Gymnasium med teoretisk inriktning	☐	☐	☐
Yrkesutbildning utanför gymnasiet	☐	☐	☐
Högskola/universitet mindre än tre år	☐	☐	☐
Högskola/universitet mer än tre år	☐	☐	☐
Annat	☐	☐	☐
Vet inte/inte aktuellt	☐	☐	☐

Till dig som studerar eller planerar att studera på högskola/universitet:

10. Varför studerar du/vill du studera vidare? Flera alternativ får markeras.

- För att få ägna mig åt det jag verkligen är intresserad av
- Jag vill flytta till en annan stad
- Studierna ger mig goda möjligheter att få ett bra jobb
- För att ha roligt under studenttiden
- För att slippa vara arbetslös
- För att min familj och släktingar vill det
- För att utvecklas personligt
- Annat

11. Vilken är den högsta utbildning du planerar att ha genomgått när du är 35 år?

- Grundskola eller motsvarande
- Gymnasium eller motsvarande
- Yrkesutbildning efter gymnasiet
- Högskola/universitet mindre än tre år 5
- Högskola/universitet mer än tre år 6
- Annan utbildning
- Vet inte

Arbete

12. Har du nu, eller har du någonsin haft en anställning?

Räkna inte extrajobb eller sommarjobb.

- Ja
- Nej – Gå till fråga 14

13. Vilket huvudsakligt yrke har du?

Om du inte har någon anställning nu, ange det yrke du haft tidigare. Försök att lämna en så detaljerad yrkesbeskrivning som möjligt. Här följer några exempel. Skriv istället för assistent t.ex. inköpsassistent. Skriv istället för lärare t.ex. forskollärare. Skriv istället för chaufför t.ex. lastbilschaufför. Var god texta!

Yrke:

Vilka är/var dina huvudsakliga arbetsuppgifter vid din senaste anställning?

Beskriv även dina huvudsakliga arbetsuppgifter. Om du t.ex. är projektledare eller liknande skriv då vad du gör, exempelvis "är ansvarig för att förbättra arbetsmiljön i äldreomsorgen". Är du t.ex. fabriksarbetare skriv då vad du gör/tillverkar.

14. Vilket huvudsakligt yrke har dina föräldrar?

Om dina föräldrar inte yrkesarbetar nu, ange det yrke de haft tidigare. Försök att lämna en så detaljerad yrkesbeskrivning som möjligt. Här följer några exempel. Skriv istället för assistent t.ex. inköpsassistent. Skriv istället för lärare t.ex. forskollärare. Skriv istället för chaufför t.ex. lastbilschaufför. Var god texta!

Mammas yrke:

Pappas yrke:

Fråga 15–17 besvaras enbart av dig som arbetar nu, övriga fortsätter på fråga 18.

15. Vem är din arbetsgivare?

Flera alternativ får markeras.

- Kommunen
- Landstinget
- Staten
- Privat företag
- Eget företag
- Intresseorganisation/idéburen organisation
- Annan

16. Tycker du att ditt nuvarande arbete motsvarar din utbildning och dina kvalifikationer?

- Ja
- Nej, arbetet är mer kvalificerat
- Nej, arbetet är mindre kvalificerat
- Nej, jag har egentligen en annan yrkesutbildning
- Annan

17. Vilken av de här meningarna stämmer bäst med vad du tycker om det arbete du har nu?

- Det här arbetet är som alla andra jobb, man gör sitt, men det enda som betyder något är lönen.
- Det här arbetet är det något särskilt med. Förutom lönen ger det mig en känsla av personlig tillfredsställelse.

18. Hur viktiga är följande egenskaper i ett arbete för att du ska vara intresserad av det?

Markera med ett svar per rad

	Inte alls viktigt			Mycket viktigt	
Fast anställning	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet är på hemorten	☐	☐	☐	☐	☐
Det finns goda möjligheter att kombinera arbete med hem och barn	☐	☐	☐	☐	☐
Det finns goda möjligheter att kombinera arbete med fritid	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet sker i team	☐	☐	☐	☐	☐
Det är trevliga arbetskamrater	☐	☐	☐	☐	☐
Det är en bra chef/ledning	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet stämmer överens med min utbildning	☐	☐	☐	☐	☐
Det finns bra möjligheter att knyta inter- nationella kontakter och resa utomlands	☐	☐	☐	☐	☐
Det är intressanta och omväxlande arbetsuppgifter	☐	☐	☐	☐	☐
Det är ansvarsfulla arbetsuppgifter	☐	☐	☐	☐	☐
Det finns goda möjligheter till utbildning och utveckling i yrket	☐	☐	☐	☐	☐
Det finns goda möjligheter att göra karriär, bli chef	☐	☐	☐	☐	☐
Det är en bra lön och löneutveckling	☐	☐	☐	☐	☐
Det är en god arbetsmiljö	☐	☐	☐	☐	☐
Det är en jämn könsfördelning på arbetsplatsen	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet bidrar med något som är viktigt för andra	☐	☐	☐	☐	☐
Det är fria arbetstider	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet ger status	☐	☐	☐	☐	☐
Man får möjlighet att förverkliga sina idéer	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet är självständigt	☐	☐	☐	☐	☐

19. Kan du tänka dig att i framtiden arbeta för någon av följande arbetsgivare?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Nej absolut inte				Ja absolut	
	1	2	3	4	5	
Kommunen	☐	☐	☐	☐	☐	
Landstinget	☐	☐	☐	☐	☐	
Statlig verksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	
Privat företag	☐	☐	☐	☐	☐	
Organisation/förening	☐	☐	☐	☐	☐	

20. Skulle du i framtiden vilja arbeta inom något av följande områden?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Nej absolut inte				Ja absolut	
	1	2	3	4	5	
Kultur/media/design	☐	☐	☐	☐	☐	
Administration/juridik/politik	☐	☐	☐	☐	☐	
Hotell/resor/service	☐	☐	☐	☐	☐	
Vård/omsorg	☐	☐	☐	☐	☐	
Bygg/fastighet	☐	☐	☐	☐	☐	
Kropp/kost/hälsa	☐	☐	☐	☐	☐	
Säkerhet/transporter	☐	☐	☐	☐	☐	
Försäljning/marknadsföring	☐	☐	☐	☐	☐	
Pedagogiska yrken/läraryrken	☐	☐	☐	☐	☐	
IT/telekommunikation	☐	☐	☐	☐	☐	
Djur/natur	☐	☐	☐	☐	☐	
Ekonomi/finans/försäkring	☐	☐	☐	☐	☐	
Industri/mekanik	☐	☐	☐	☐	☐	
Läkemedel	☐	☐	☐	☐	☐	
Försvarsmakten	☐	☐	☐	☐	☐	
Bistånd	☐	☐	☐	☐	☐	

21.

a) Har du ett eget företag?

Ja - Gå till fråga 21c

Nej

b) Om Nej, skulle du kunna tänka dig att starta eget företag i framtiden?

Ja

Nej

Vet inte

c) Det finns fler orsaker till att man tvekar till att starta ett företag.

Hur tror du att det för din egen del stämmer när det gäller följande påståenden?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Stämmer inte alls			Stämmer helt	
	1	2	3	4	5
Reglerna är för krångliga	☐	☐	☐	☐	☐
Det är svårt att få lån	☐	☐	☐	☐	☐
Det är för osäkert ekonomiskt	☐	☐	☐	☐	☐
Jag vet inte tillräckligt om hur man gör	☐	☐	☐	☐	☐
Jag saknar en affärsidé	☐	☐	☐	☐	☐
Det är för ensamt	☐	☐	☐	☐	☐
Det är för mycket jobb	☐	☐	☐	☐	☐

22. Har du varit ofrivilligt arbetslös någon gång?

Nej, aldrig

Ja, under en kort period
(mindre än 6 månader)

Ja, under flera korta perioder

Ja, jag har varit långtidsarbetslös
(mer än 6 månader)

23. Upplevelse av arbetslöshet.

Här följer några vanliga beskrivningar av hur den som drabbats av arbetslöshet kan uppfatta situationen. Sätt ett kryss i rutan för den beskrivning som bäst passar in för hur du känner dig som arbetslös eller hur du kände när du var arbetslös. Om du aldrig har varit arbetslös, kryssa i hur du tror att du skulle uppleva arbetslösheten.

- Arbetslösheten har inte påverkat mig alls. Jag tror att saker och ting kommer att ordna sig.
- Arbetslösheten har påverkat mig. Det har varit en besvärande tid, jag känner mig lite orolig.
- Arbetslösheten har varit en omskakande upplevelse. Jag känner mig ofta nedstämd och orolig.
- Arbetslösheten har varit plågsam. Jag känner mig mycket orolig, förtvivlad och nedstämd.

24. Ungefär hur stor uppskattar du att din årsinkomst blir 2006 innan skatten är betald?

Med årsinkomst menar vi summan av lön, studiemedel, bostadsbidrag, arbetslöshetsersättning, socialbidrag, pension

- 01 0 – 50 000 kr (0 - 4 167 kr/mån)
- 50 001 – 100 000 kr (4 168 - 8 333 kr/mån)
- 100 001 – 150 000 kr (8 334 - 12 500 kr/mån)
- 150 001 – 200 000 kr (12 501 - 16 667 kr/mån)
- 200 001 – 250 000 kr (16 668 - 20 833 kr/mån)
- 250 001 – 300 000 kr (20 834 - 25 000 kr/mån)
- 300 001 – 350 000 kr (25 001 - 29 167 kr/mån)
- 350 001 – 400 000 kr (29 168 - 33 333 kr/mån)
- Mer än 400 000 kr (mer än 33 333 kr/mån)

25.

a) Får du ekonomisk hjälp av föräldrar eller andra närstående?

- Ja, ofta
- Ja, ibland
- Nej

b) Har du möjlighet att få ekonomisk hjälp av föräldrar eller andra närstående?

- Ja
- Nej

26. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Stämmer inte alls			Stämmer helt	
	1	2	3	4	5
Det är okej att unga får lägre lön än vuxna om det ger fler arbetstillfällen.	☐	☐	☐	☐	☐
Äldre bör gå i pension tidigare så att unga kan komma in på arbetsmarknaden.	☐	☐	☐	☐	☐
Det ska vara obligatoriskt för alla unga som är arbetslösa att delta i jobbsökarprojekt eller utbildning.	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetslösa ska ha rätt att säga nej till jobb som de inte vill ha.	☐	☐	☐	☐	☐
När det är ont om jobb bör man dela på jobben genom att minska arbetstiden för heltidsarbete.	☐	☐	☐	☐	☐
När det är ont om jobb bör arbetsgivarna välja svenskar framför invandrare.	☐	☐	☐	☐	☐
Man måste ha personliga kontakter för att få jobb.	☐	☐	☐	☐	☐
Socialbidrag och a-kassa skämmer bort ungdomar och får dem att inte vilja utbilda sig eller arbeta.	☐	☐	☐	☐	☐
Unga människor borde anstränga sig mer för att få ett arbete.	☐	☐	☐	☐	☐

Hälsa

27. Här kommer olika påståenden som handlar om hur man kan vara som person eller hur man mår eller känner sig. Hur är det för dig?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Stämmer inte alls			Stämmer helt	
	1	2	3	4	5
Jag är nästan alltid på gott humör	☐	☐	☐	☐	☐
Jag har svårt att sitta still och koncentrera mig	☐	☐	☐	☐	☐
Jag är ofta spänd och nervös	☐	☐	☐	☐	☐
Jag orkar göra mycket	☐	☐	☐	☐	☐
Jag känner mig ofta ledsen eller nere	☐	☐	☐	☐	☐
Jag blir väldigt lätt arg	☐	☐	☐	☐	☐
För det mesta är jag nöjd med mig själv	☐	☐	☐	☐	☐
Jag är ofta sur och irriterad	☐	☐	☐	☐	☐
Jag tänker mycket på vad jag äter	☐	☐	☐	☐	☐
Jag tror att jag kommer få det bra i framtiden	☐	☐	☐	☐	☐
Jag tänker mycket på mitt eget och andras utseende	☐	☐	☐	☐	☐
Jag är nöjd med mitt utseende och min kropp	☐	☐	☐	☐	☐
Jag tänker mycket på att hålla mig i form	☐	☐	☐	☐	☐
Jag känner mig omtyckt	☐	☐	☐	☐	☐
Jag har problem med alkohol, droger eller tabletter	☐	☐	☐	☐	☐
Jag har problem med att jag spelar för mycket om pengar	☐	☐	☐	☐	☐

28. Hur ofta du haft följande besvär under det senaste halvåret?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Varje dag	Flera gånger i veckan	En gång i veckan	Någon gång i månaden	Mer sällan eller aldrig
Huvudvärk	☐	☐	☐	☐	☐
Ont i magen	☐	☐	☐	☐	☐
Svårt att somna	☐	☐	☐	☐	☐
Känt mig stressad	☐	☐	☐	☐	☐
Trött under dagarna	☐	☐	☐	☐	☐
Sovit dåligt på natten	☐	☐	☐	☐	☐

Livskvalitet

29. Vad tycker du om följande påståenden?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Stämmer inte alls			Stämmer helt	
	1	2	3	4	5
Att skaffa barn är en av meningarna med livet.	☐	☐	☐	☐	☐
Att ingå äktenskap är ett omodernt sätt att leva tillsammans.	☐	☐	☐	☐	☐
Alla småbarnspappor bör ta föräldraledigt under minst två månader.	☐	☐	☐	☐	☐
Barn behöver ett hem med både pappa och mamma för att växa upp lyckliga.	☐	☐	☐	☐	☐
Att vara hemmafru är lika tillfredsställande för en kvinna som att yrkesarbeta.	☐	☐	☐	☐	☐
Mina möjligheter till karriär och löneutveckling påverkas negativt om jag får/av att jag har fått barn.	☐	☐	☐	☐	☐

30. Hur viktigt anser du att följande saker är för dig just nu?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Inte viktigt				Allra viktigast	inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Bilda hem, skaffa barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skaffa ekonomisk trygghet, fast arbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nå god ställning i yrket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ha en god ställning i samhället	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skapa en god framtid för barnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ha fritid och utnyttja den	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leva i ett bra parförhållande	☐	☐	☐	☐	☐	☐

31. Vad ger ditt liv mest mening? Ange endast ett alternativ.

- Arbete
- Studier
- Fritid
- Familj
- Vänner
- Religiös tro

32. Är du nöjd eller missnöjd med ...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Helt missnöjd				Helt nöjd	inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Ditt nuvarande arbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina föräldrar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till din partner/ maka/make/sambo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Att leva som singel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina arbets-/klasskamrater	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din hälsa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din bostad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din utbildning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din fritid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den plats/ort du bor på	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Livet i sin helhet just nu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det svenska samhället i dag	☐	☐	☐	☐	☐	☐

33. När tycker du man är vuxen?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
När man blir myndig	☐	☐	☐	☐	☐
När man flyttar hemifrån	☐	☐	☐	☐	☐
När man blir sambo (gifter sig)	☐	☐	☐	☐	☐
När man får barn	☐	☐	☐	☐	☐
När man vet vad man vill med sitt liv	☐	☐	☐	☐	☐
När man försörjer sig själv	☐	☐	☐	☐	☐
När man är klar med sin utbildning	☐	☐	☐	☐	☐
När man hittat sin identitet	☐	☐	☐	☐	☐
När man tar ansvar för sina egna beslut	☐	☐	☐	☐	☐

34. Nu kommer påståenden om hur du upplever din egen livssituation.

Svara genom att kryssa i den ruta på skalan som mest liknar din åsikt. Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Jag upplever att jag har goda möjligheter att påverka min egen livssituation.	☐	☐	☐	☐	☐
Mitt liv idag motsvarar mina förväntningar.	☐	☐	☐	☐	☐
Det går att lita på människor i allmänhet.	☐	☐	☐	☐	☐
De många valmöjligheterna som finns idag stressar mig.	☐	☐	☐	☐	☐

35. Vissa förhållanden eller situationer kan ibland upplevas som oroande eller skrämmande. Har du själv under den senaste tiden känt dig orolig för något av följande?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Ja, ofta 1	Då och då 2	Nej, aldrig 3	Inte aktuellt 4
Den egna hälsan	☐	☐	☐	☐
Att bli arbetslös	☐	☐	☐	☐
Inbrott eller skadegörelse i bostaden	☐	☐	☐	☐
Krig och terror	☐	☐	☐	☐
Den globala miljösituationen	☐	☐	☐	☐
Den egna eller familjens ekonomi	☐	☐	☐	☐
Skilsmässa/uppbrrott i relation, egen eller föräldrars	☐	☐	☐	☐
Att bli smittad av hiv/aids	☐	☐	☐	☐
Att ekonomin inte ska gå ihop	☐	☐	☐	☐
Att bli utsatt för fysiskt eller psykiskt våld	☐	☐	☐	☐
Att inte hitta någon partner att leva med	☐	☐	☐	☐

Samhällsintresse och engagemang

36. Hur pass intresserad är du i allmänhet av ...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Inte alls intresserad			Mycket intresserad	
	1	2	3	4	5
Politik	☐	☐	☐	☐	☐
Politiska förhållanden ute i världen	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsfrågor	☐	☐	☐	☐	☐

37. Hur ofta brukar du diskutera politik med andra?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet inte	inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Din partner/maka/make/sambo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dina vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dina föräldrar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dina arbets- eller studiekamrater	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Medlemmar i den eller de föreningar du tillhör	☐	☐	☐	☐	☐	☐

38. a) Röstade du i valet till kommun, landsting och/eller riksdag den 17:e september?

- Ja
 Nej, jag valde att inte rösta
 Nej, jag hade inte rösträtt

Till dig som är under 18 år:

b) Röstade du i skolvalet?

- Ja
 Nej

Till alla:

c) Spelade det stor roll för dig vilka partier som vann eller förlorade eller tycker du att det inte spelar så stor roll för egen del?

Det spelade inte alls stor roll					Det spelade stor roll
1	2	3	4	5	
☐	☐	☐	☐	☐	☐

39. Hur mycket instämmer du i följande påstående?

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Varje medborgare ska försöka sätta sig in i hur man styr och bestämmer i landet.	☐	☐	☐	☐	☐
De flesta politiska beslut är så komplicerade att det är bäst att bara experter bestämmer.	☐	☐	☐	☐	☐
Man bör blanda sig i politiken och stödja det rätta och protestera mot det som är fel.	☐	☐	☐	☐	☐
Klyftan mellan etablerade politiker och vanliga medborgare har blivit större.	☐	☐	☐	☐	☐
Människor i allmänhet har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag vet vad jag vill när det gäller viktiga samhällsfrågor.	☐	☐	☐	☐	☐

40. Har du någon gång deltagit i någon av följande handlingar eller skulle du kunna tänka dig att göra det?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Har jag gjort	Kan jag tänka mig att göra	Skulle jag aldrig göra
	1	2	3
Överklaga ett myndighetsbeslut	☐	☐	☐
Skriva på en namninsamling	☐	☐	☐
Ta kontakt med någon politiker	☐	☐	☐
Skriva insändare	☐	☐	☐
Bära märken/symboler som uttrycker en åsikt	☐	☐	☐
Delta i bojkotter, köpstrejker	☐	☐	☐
Rösta i allmänt val	☐	☐	☐
Delta i lagliga demonstrationer	☐	☐	☐
Arbeta ideellt, t.ex. samla in pengar	☐	☐	☐
Vara medlem i ett politiskt parti	☐	☐	☐
Debattera politik på internet	☐	☐	☐
Delta i olagliga demonstrationer/aktioner	☐	☐	☐
Måla politiska slagord på allmän plats	☐	☐	☐
Ockupera byggnader	☐	☐	☐
Skada andras/allmän egendom i protest	☐	☐	☐

41. Hur stort inflytande tycker du att du har över...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Ingen påverkan				Stor påverkan	inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Din bostadssituation	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt val av utbildning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din möjlighet att få en god ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt yrkesval	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politiska beslut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Frågor som rör ditt bostadsområde	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din skola/ditt jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hur ditt liv i sin helhet kommer att bli	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Syn på samhället

42. Vilka anser du vara de viktigaste samhällsfrågorna just nu?

Markera med kryss de tre viktigaste frågorna!

- Skola och utbildning
- Barnomsorg
- Sjukvård
- Äldreomsorg
- Kultur
- Miljö
- Arbetsmarknad/sysselsättning
- Hjälptill fattiga länder
- Försvar
- Lag och ordning
- Psykiatrisk vård
- Energifrågan
- Invandringsfrågor/segregering
- Skatter
- Den offentliga sektorns storlek
- Bostadssituationen
- Jämställdhet

43. Vad är du personligen mest tilltalad av?

- Ett samhälle där alla har det ungefär lika bra ekonomiskt
- Ett samhälle där flitiga och dugliga får det betydligt bättre
- Vet inte, ingen uppfattning

Nu kommer flera frågor om vad du anser som rätt eller fel.

44. I vilken utsträckning kan följande handlingar rättfärdigas?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Är adrig rätt			Kan vara rätt	
	1	2	3	4	5
Att skatte-/bidragsfuska om man har möjlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Att undvika betala biljetten på buss eller tåg	☐	☐	☐	☐	☐
Att köpa något man vet är stulet	☐	☐	☐	☐	☐
Att använda narkotika	☐	☐	☐	☐	☐
Att köra rattfull (under påverkan av alkohol/droger)	☐	☐	☐	☐	☐
Att köpa ut sprit till ungdomar under 20 år	☐	☐	☐	☐	☐
Att anställa någon utan att betala skatt för det (svartjobb)	☐	☐	☐	☐	☐
Att bryta mot en lag om ens eget samvete så kräver	☐	☐	☐	☐	☐
Att köpa sexuella tjänster	☐	☐	☐	☐	☐
Att ha sexuella relationer utanför förhållandet/äktenskapet	☐	☐	☐	☐	☐
Att bruka våld i politiskt syfte	☐	☐	☐	☐	☐
Att ladda ner musik/filmer från internet utan att betala	☐	☐	☐	☐	☐
Att använda våld för att försvara egendom eller vän/anhörig	☐	☐	☐	☐	☐
Att måla graffiti på offentliga platser	☐	☐	☐	☐	☐
Att använda dopningspreparat för att få en snyggare kropp	☐	☐	☐	☐	☐
Dödshjälp (eutanasi)	☐	☐	☐	☐	☐
Själv mord	☐	☐	☐	☐	☐

45. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Sverige borde göra mycket mer för att hjälpa fattiga länder.	☐	☐	☐	☐	☐
De flesta politiker struntar nog egentligen i problemen för vanligt folk och tänker främst på sina egna intressen.	☐	☐	☐	☐	☐
Lätta droger borde legaliseras.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag är beredd att ha en lägre standard i framtiden för att minska miljöförstöringen.	☐	☐	☐	☐	☐
Myndigheterna lägger sig i alldeles för mycket i frågor som egentligen borde överlåtas åt medborgarna själva.	☐	☐	☐	☐	☐
Övervakningskameror och de datoruppgifter som myndigheter har tillgång till känns som ett stort hot mot individers privatliv.	☐	☐	☐	☐	☐
Man borde arbeta mindre och få mer fritid, även om det innebär sänkt materiell standard.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör behålla sin neutralitetspolitik.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör behålla kärnkraften.	☐	☐	☐	☐	☐
Det privata ägandet bör utökas.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör införa hårdare fängelsestraff för brottslingar.	☐	☐	☐	☐	☐

46. Hur stort förtroende känner du för...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Mycket litet			Mycket stort	
	1	2	3	4	5
Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
Rättsväsendet	☐	☐	☐	☐	☐
Massmedia	☐	☐	☐	☐	☐
Facket	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagen och regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Det sociala välfärdssystemet	☐	☐	☐	☐	☐
EU	☐	☐	☐	☐	☐
FN	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐

47. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Invandrare ger ett tillskott till Sveriges befolkning och kultur.	☐	☐	☐	☐	☐
Bland invandrare finns det många rasister.	☐	☐	☐	☐	☐
Bland svenskar finns det många rasister.	☐	☐	☐	☐	☐
Det finns antirasister som är mer farliga för samhället än vad rasister är.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare tar jobben från infödda svenskar.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare gör att brottsligheten ökar.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många invandrare.	☐	☐	☐	☐	☐
Utan den invandring till Sverige vi haft hade vi inte kunnat få en så hög levnadsstandard som vi nu har.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige är ett rasistiskt samhälle.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare har lika stora möjligheter som svenskar att lyckas i samhället.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör sträva efter att leva som svenskar när det gäller kulturella seder.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör lära sig det svenska språket.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör följa svenska normer när det gäller barnuppfostran.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör anpassa sig till det svenska sättet att klä sig.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör ta emot färre flyktingar.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör ta emot färre invandrare.	☐	☐	☐	☐	☐

48. Hur många av dina nära vänner har en annan etnisk bakgrund än du?

- Inga
- Några stycken
- Ganska många
- De allra flesta

49. Anser du att följande grupper bör få göra följande...?

Markera ett svar per grupp och aktivitet.

	Hålla offentliga möten			Sprida kunskap genom skrifter, böcker eller internet			Rösta i allmänna val		
	Ja	Nej	Vet inte	Ja	Nej	Vet inte	Ja	Nej	Vet inte
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Vänsterextremister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högerextremister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kristna fundamentalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muslimska fundamentalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

50. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
En man har i regel lättare än en kvinna att göra sin röst hörd.	☐	☐	☐	☐	☐
Män och kvinnor har lika goda förutsättningar att lyckas i livet.	☐	☐	☐	☐	☐
De skillnader som finns mellan kvinnors och mäns sätt att vara beror i första hand på uppfostran och annan social påverkan.	☐	☐	☐	☐	☐
De skillnader som finns mellan kvinnors och mäns sätt att vara beror i första hand på biologiska skillnader mellan könen.	☐	☐	☐	☐	☐
Generellt är män bättre ledare än kvinnor.	☐	☐	☐	☐	☐
Man bör kvotera in kvinnor i t.ex. företagsstyrelser och inom vissa mansdominerade yrken.	☐	☐	☐	☐	☐
Det spelar ingen roll om det är mannen eller kvinnan som tjänar mest pengar i ett hushåll.	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinnor bör ta större ansvar än män när det gäller sysslor i hemmet.	☐	☐	☐	☐	☐
I en familj bör kvinnan ta det största ansvaret för barnen.	☐	☐	☐	☐	☐
I många avseenden har det gått för långt med jämställdheten i det här landet.	☐	☐	☐	☐	☐

51. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Homosexuella par skall ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig.	☐	☐	☐	☐	☐
Homosexuella par ska ha rätt att adoptera på samma villkor som heterosexuella par.	☐	☐	☐	☐	☐
Homosexuella par har lika goda förutsättningar som heterosexuella par att vara bra föräldrar.	☐	☐	☐	☐	☐

52. Vilket av följande påståenden stämmer bäst in på din uppfattning?

Ange endast ett alternativ.

- Jag tror på en gud som man kan ha en personlig relation till
- Jag tror på en opersonlig högre makt eller kraft
- Jag tror på att gud snarare är något inom varje människa än något utanför
- Jag tror inte på någon gud, övernaturlig makt eller kraft
- Jag vet inte vad jag ska tro

Fritid

53. Vad sysslar du med på din fritid?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Varje dag	Varje vecka	Varje månad	Varje år	Aldrig
	1	2	3	4	5
Idrottar/motionerar i klubb eller förening	☐	☐	☐	☐	☐
Idrottar/motionerar men inte i klubb eller förening	☐	☐	☐	☐	☐
Går på sportevenemang utan att delta själv	☐	☐	☐	☐	☐
Går på teater, utställningar, museer, konserter, dans etc.	☐	☐	☐	☐	☐
Går på bio	☐	☐	☐	☐	☐
Strövar i naturen, fiskar, jagar etc.	☐	☐	☐	☐	☐
Sjunger, spelar, målar, syr eller annan skapande verksamhet	☐	☐	☐	☐	☐
Sysslar med dataprogrammering, spelar dataspel, datornätverk	☐	☐	☐	☐	☐
Är ute på internet (surfar, laddar ner, deltar i diskussionsforum etc.)	☐	☐	☐	☐	☐
Läser tidningar/böcker	☐	☐	☐	☐	☐
Går på disco, klubb, bar, pub, café, restaurang	☐	☐	☐	☐	☐
Går på stan/shoppa	☐	☐	☐	☐	☐
Går på ungdomens hus, fritidsgård eller liknande	☐	☐	☐	☐	☐
Deltar i gemensam bön, gudstjänst, religiöst möte	☐	☐	☐	☐	☐
Mekar med bilar, motorcyklar, båtar, skotrar eller andra tekniska saker	☐	☐	☐	☐	☐
Är med kompisar i någons hem utan att göra något speciellt	☐	☐	☐	☐	☐

54. Hur mycket fritid har du?

Svara med hjälp av nedanstående skala.

Jag känner ofta att jag har så lite fritid att jag inte vet hur jag ska hinna med det jag vill.

1

2

3

4

5

Jag känner ofta att jag har så mycket fritid att jag inte vet vad jag ska göra med min tid.

55. Deltar du i möten eller aktiviteter med någon av föreningarna/organisationerna nedan?

Med aktiviteter menar vi att delta i föreningens verksamhet på olika sätt, även via internet genom t.ex. informationsspridning, debatter eller chatt.

Sätt ett kryss på varje rad.

	Jag deltar	Nej, men jag har varit med förut	Nej, jag deltar inte och har inte gjort det förut heller
	1	2	3
Facklig organisation	☐	☐	☐
Politiskt parti/organisation, även kvinno- eller ungdomsförbund	☐	☐	☐
Elevråd, elev- eller studentförening	☐	☐	☐
Invandrarförening	☐	☐	☐
Idrottsförening	☐	☐	☐
Scouter eller annan friluftsförening	☐	☐	☐
Miljögrupp/organisation, naturförening	☐	☐	☐
Dator-, roll- och konfliktspelsförening	☐	☐	☐
Kultur-, musik-, dans-, film- eller teaterförening	☐	☐	☐
Annan hobbyförening (motor, slöjd, häst, hund m.m.)	☐	☐	☐
Förening för djurens rättigheter	☐	☐	☐
Kvinnogrupp/förening	☐	☐	☐
Grupp/förening inom Svenska kyrkan eller annat religiöst samfund	☐	☐	☐
Humanitära hjälporganisationer eller förening/grupp för frivilligt socialt arbete	☐	☐	☐
Nyktterhetsorganisation/förening	☐	☐	☐
Annan förening	☐	☐	☐

56. Hur viktiga är följande egenskaper för det du gör på din fritid?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Inte alls viktigt			Mycket viktigt	
	1	2	3	4	5
Att det ger status och prestige	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag har nytta av det i framtiden	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag får umgås med andra med samma intresse	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag får uttrycka mig och min personlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag lär mig nya saker om något som intresserar mig	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag bidrar till att förbättra villkoren för andra	☐	☐	☐	☐	☐
Att det är roligt	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag får nya vänner	☐	☐	☐	☐	☐
Att fritidssysslan kan leda till ett jobb i framtiden	☐	☐	☐	☐	☐

Framtid

57. Hur ser du på framtiden....?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Är mycket pessimistisk			Är mycket optimistisk	
	1	2	3	4	5
För din egen del	☐	☐	☐	☐	☐
För Sverige som land att leva i	☐	☐	☐	☐	☐
För världen i allmänhet	☐	☐	☐	☐	☐

58. Hur viktigt är det att du när du är 35 år...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Inte alls viktigt				Mycket viktigt
	1	2	3	4	5
Har skaffat eget boende	☐	☐	☐	☐	☐
Har bildat familj och skaffat barn	☐	☐	☐	☐	☐
Har en fast anställning	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetar i eget företag	☐	☐	☐	☐	☐
Har en god ställning i samhället	☐	☐	☐	☐	☐
Har hunnit resa och se dig om i världen	☐	☐	☐	☐	☐
Har hunnit förverkliga dig själv	☐	☐	☐	☐	☐
Har mycket fritid	☐	☐	☐	☐	☐
Har en hög levnadsstandard	☐	☐	☐	☐	☐
Lever ett lugnt och stabilt familjeliv	☐	☐	☐	☐	☐
Engagerar dig i samhället	☐	☐	☐	☐	☐

Nu har du besvarat alla frågor.

59. Många gånger är det svårt att svara på färdiga frågor. Om du med egna ord vill beskriva eller kommentera något i enkäten gör det på raderna nedan. Det du skriver kommer då lämnas till Ungdomsstyrelsen tillsammans med dina svar.

35–74 ÅR

SCB

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

www.scb.se

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Dina attityder och värderingar är viktiga för oss!

Syfte

Ungdomsstyrelsen genomför tillsammans med Statistiska centralbyrån (SCB) en studie för att få reda på ungas och äldres attityder och värderingar i olika frågor. Ungdomsstyrelsen är en statlig myndighet som har i uppdrag att beskriva för regering och riksdag hur unga har det idag. I studien är det intressant för oss att jämföra de ungas svar med hur en äldre jämförelsegrupp svarar. Därför vänder vi oss till dig med förhoppning om att du vill svara på frågor som rör din livssituation och vilka attityder du har inom en rad aktuella områden. De svar vi får in kommer att användas som underlag till den nationella ungdomspolitikerna och framtida beslut som rör unga i Sverige.

Undersökningen genomförs av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Ungdomsstyrelsen. SCB har hand om utskick, insamling och registrering av inkomna svar medan Ungdomsstyrelsen svarar för analys och rapportering.

Alla svar är viktiga

Ett urval omfattande 7 500 personer i åldern 16-74 år har dragits med hjälp av statistiska metoder. Av dessa är 1 500 mellan 35-74 år. SCB har dragit urvalet från Register över totalbefolkningen (RTB). Din medverkan är frivillig men ditt svar är mycket viktigt och bidrar till att undersökningens resultat blir tillförlitligt. Ditt svar kan inte ersättas med någon annans.

Vi ber dig svara på frågorna och skicka tillbaka blanketten i det portofria svarskuvertet så snart som möjligt. **Som tack för din medverkan får du en Tialott.**

Ett stort tack på förhand!

Med vänlig hälsning

Fabian Sjö
Ultradare
Ungdomsstyrelsen

Anna Olsson
Undersökningsledare
Statistiska centralbyrån

Kontakta oss gärna

Om du vill ha information om undersökningen och dess syfte eller hjälp med frågorna:
Fabian Sjö Tfn: 08-566 219 24
e-post: fabian.sjo@ungdomsstyrelsen.se

Om du har frågor om insamlingen av frågeblanketten:
Anders Renstrand Tfn: 019-17 65 71 e-post: anders.renstrand@scb.se

Boende

1. Bor du idag ensam eller tillsammans med någon/några? Flera alternativ får markeras.

- Ensam
- Tillsammans med partner/maka/make/sambo
- Tillsammans med egna barn, antal: st
- Tillsammans med partners barn, antal: st
- Tillsammans med kompisar
- Inget av ovanstående alternativ stämmer för mitt boende

2. Hur bor du?

Välj det alternativ som stämmer bäst med var du oftast bor.

- Lägenhet med förstahandskontrakt
- Lägenhet i andra hand
- Bostadsrätt
- Villa, gård, kedjehus eller radhus
- Inget alternativ stämmer för mitt boende

3. Vilken är din nuvarande sysselsättning?

Vi vill först veta vad din huvudsakliga sysselsättning är. Med huvudsaklig sysselsättning menas det du i huvudsak gör på veckodagarna. Kryssa för det alternativ som stämmer bäst in på din situation.

- Jag arbetar deltid
 - Fast anställning
 - Tillfällig anställning
- Jag arbetar heltid
 - Fast anställning
 - Tillfällig anställning
- Jag går en eftergymnasial yrkesutbildning
- Jag studerar vid universitet/högskola
- Jag studerar svenska för invandrare
- Jag går på komvux
- Jag går på folkhögskola
- Jag går en annan utbildning på dagtid
- Jag är föräldraledig
- Jag är hemmaman/hemmafru
- Jag gör värnplikt eller civilplikt
- Jag är sjukskriven
- Jag är sjukpensionär
- Jag är arbetslös
 - Hur länge? månader
- Jag deltar i arbetsmarknadsprogram/åtgärd
 - Hur länge? månader

4. Vad har du själv och dina föräldrar för högsta avslutad utbildning?

Markera med ett svar per person.

	Jag	Mamma	Pappa
Inte avslutad grundskola	☐	☐	☐
Grundskola (eller motsvarande)	☐	☐	☐
Gymnasium med praktisk inriktning	☐	☐	☐
Gymnasium med teoretisk inriktning	☐	☐	☐
Yrkesutbildning utanför gymnasiet	☐	☐	☐
Högskola/universitet mindre än tre år	☐	☐	☐
Högskola/universitet mer än tre år	☐	☐	☐
Annat	☐	☐	☐
Vet inte/inte aktuellt	☐	☐	☐

Arbete

5. Vilket är ditt huvudsakligt yrke?

Om du inte har någon anställning nu, ange det yrke du haft tidigare.

**Om du aldrig yrkesarbetat
gå vidare till fråga 6**

Försök att lämna en så detaljerad yrkesbeskrivning som möjligt. Här följer några exempel. Skriv istället för assistent t.ex. inköpsassistent. Skriv istället för lärare t.ex. förskollärare. Skriv istället för chaufför t.ex. lastbilschaufför. Var god texta!

Yrke:

Vilka är/var dina huvudsakliga arbetsuppgifter vid din senaste anställning?

Beskriv även dina huvudsakliga arbetsuppgifter. Om du t.ex. är projektledare eller liknande skriv då vad du gör, exempelvis "är ansvarig för att förbättra arbetsmiljön i äldreomsorgen". Är du t.ex. fabriksarbetare skriv då vad du gör/tillverkar.

6. Vilket huvudsakligt yrke har dina föräldrar?

Om dina föräldrar inte yrkesarbetar nu, ange det yrke de haft tidigare. Försök att lämna en så detaljerad yrkesbeskrivning som möjligt. Här följer några exempel. Skriv istället för assistent t.ex. inköpsassistent. Skriv istället för lärare t.ex. förskollärare. Skriv istället för chaufför t.ex. lastbilschaufför. Var god texta!

Mammas yrke:

Pappas yrke:

Fråga 7–9 besvaras enbart av dig som arbetar nu, övriga fortsätter på fråga 10.

7. Vem är din arbetsgivare?

Flera alternativ får markeras.

- Kommunen
- Landstinget
- Staten
- Privat företag
- Eget företag
- Intresseorganisation/idéburen organisation
- Annan

8. Tycker du att ditt nuvarande arbete motsvarar din utbildning och dina kvalifikationer?

- Ja
 Nej, arbetet är mer kvalificerat
 Nej, arbetet är mindre kvalificerat
 Nej, jag har egentligen en annan yrkesutbildning
 Annan

9. Vilken av de här meningarna stämmer bäst med vad du tycker om det arbete du har nu?

- Det här arbetet är som alla andra jobb, man gör sitt, men det enda som betyder något är lönen.
 Det här arbetet är det något särskilt med. Förutom lönen ger det mig en känsla av personlig tillfredsställelse.

10. Hur viktiga är följande egenskaper i ett arbete för att du ska vara intresserad av det? Markera med ett svar per rad

	Inte alls viktigt					Mycket viktigt
	1	2	3	4	5	
Fast anställning	☐	☐	☐	☐	☐	
Arbetet är på hemorten	☐	☐	☐	☐	☐	
Det finns goda möjligheter att kombinera arbete med hem och barn	☐	☐	☐	☐	☐	
Det finns goda möjligheter att kombinera arbete med fritid	☐	☐	☐	☐	☐	
Arbetet sker i team	☐	☐	☐	☐	☐	
Det är trevliga arbetskamrater	☐	☐	☐	☐	☐	
Det är en bra chef/ledning	☐	☐	☐	☐	☐	
Arbetet stämmer överens med min utbildning	☐	☐	☐	☐	☐	
Det finns bra möjligheter att knyta internationella kontakter och resa utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	
Det är intressanta och omväxlande arbetsuppgifter	☐	☐	☐	☐	☐	
Det är ansvarsfulla arbetsuppgifter	☐	☐	☐	☐	☐	
Det finns goda möjligheter till utbildning och utveckling i yrket	☐	☐	☐	☐	☐	
Det finns goda möjligheter att göra karriär, bli chef	☐	☐	☐	☐	☐	
Det är en bra lön och löneutveckling	☐	☐	☐	☐	☐	

Det är en god arbetsmiljö	☐	☐	☐	☐	☐
Det är en jämn könsfördelning på arbetsplatsen	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet bidrar med något som är viktigt för andra	☐	☐	☐	☐	☐
Det är fria arbetstider	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet ger status	☐	☐	☐	☐	☐
Man får möjlighet att förverkliga sina idéer	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetet är självständigt	☐	☐	☐	☐	☐

11. Har du varit ofrivilligt arbetslös någon gång?

- Nej, aldrig
- Ja, under en kort period (mindre än 6 månader)
- Ja, under flera korta perioder
- Ja, jag har varit långtidsarbetslös (mer än 6 månader)

12. Upplevelse av arbetslöshet.

Här följer några vanliga beskrivningar av hur den som drabbats av arbetslöshet kan uppfatta situationen. Sätt ett kryss i rutan för den beskrivning som bäst passar in för hur du känner dig som arbetslös eller hur du kände när du var arbetslös. Om du aldrig har varit arbetslös, kryssa i hur du tror att du skulle uppleva arbetslösheten.

- Arbetslösheten har inte påverkat mig alls. Jag tror att saker och ting kommer att ordna sig.
- Arbetslösheten har påverkat mig. Det har varit en besvärande tid, jag känner mig lite orolig.
- Arbetslösheten har varit en omskakande upplevelse. Jag känner mig ofta nedstämd och orolig.
- Arbetslösheten har varit plågsam. Jag känner mig mycket orolig, förtvivlad och nedstämd.

13. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Stämmer inte alls				Stämmer helt
	1	2	3	4	5
Det är okej att unga får lägre lön än vuxna om det ger fler arbetstillfällen.	☐	☐	☐	☐	☐
Äldre bör gå i pension tidigare så att unga kan komma in på arbetsmarknaden.	☐	☐	☐	☐	☐
Det ska vara obligatoriskt för alla unga som är arbetslösa att delta i jobsökarprojekt eller utbildning.	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetslösa ska ha rätt att säga nej till jobb som de inte vill ha.	☐	☐	☐	☐	☐
När det är ont om jobb bör man dela på jobben genom att minska arbetstiden för heltidsarbete.	☐	☐	☐	☐	☐
När det är ont om jobb bör arbetsgivarna välja svenskar framför invandrare.	☐	☐	☐	☐	☐
Man måste ha personliga kontakter för att få jobb.	☐	☐	☐	☐	☐
Socialbidrag och a-kassa skämmer bort ungdomar och får dem att inte vilja utbilda sig eller arbeta.	☐	☐	☐	☐	☐
Unga människor borde anstränga sig mer för att få ett arbete.	☐	☐	☐	☐	☐

Hälsa

14. Hur ofta du haft följande besvär under det senaste halvåret?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Varje dag	Flera gånger i veckan	En gång i veckan	Någon gång i månaden	Mer sällan eller aldrig
Huvudvärk	☐	☐	☐	☐	☐
Ont i magen	☐	☐	☐	☐	☐
Svårt att somna	☐	☐	☐	☐	☐
Känt mig stressad	☐	☐	☐	☐	☐
Trött under dagarna	☐	☐	☐	☐	☐
Sovit dåligt på natten	☐	☐	☐	☐	☐

Livskvalitet

15. Vad tycker du om följande påståenden?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Stämmer inte alls			Stämmer helt	
	1	2	3	4	5
Att skaffa barn är en av meningarna med livet.	☐	☐	☐	☐	☐
Att ingå äktenskap är ett omodernt sätt att leva tillsammans.	☐	☐	☐	☐	☐
Alla småbarnspappor bör ta föräldraledigt under minst två månader.	☐	☐	☐	☐	☐
Barn behöver ett hem med både pappa och mamma för att växa upp lyckliga.	☐	☐	☐	☐	☐
Att vara hemmafru är lika tillfredsställande för en kvinna som att yrkesarbeta.	☐	☐	☐	☐	☐
Mina möjligheter till karriär och löneutveckling påverkas negativt om jag får/av att jag har fått barn.	☐	☐	☐	☐	☐

16. Hur viktigt anser du att följande saker är för dig just nu?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Inte viktigt		Allra viktigast			inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Bilda hem, skaffa barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skaffa ekonomisk trygghet, fast arbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nå god ställning i yrket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ha en god ställning i samhället	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skapa en god framtid för barnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ha fritid och utnyttja den	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leva i ett bra parförhållande	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Vad ger ditt liv mest mening? Ange endast ett alternativ.

- Arbete
- Studier
- Fritid
- Familj
- Vänner
- Religiös tro

18. Är du nöjd eller missnöjd med ...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Helt missnöjd				Helt nöjd	inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Ditt nuvarande arbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina föräldrar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till din partner/ maka/make/sambo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Att leva som singel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relationen till dina arbets-/klasskamrater	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din hälsa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din bostad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din utbildning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din fritid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den plats/ort du bor på	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Livet i sin helhet just nu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det svenska samhället i dag	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. När tycker du man är vuxen?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
När man blir myndig	☐	☐	☐	☐	☐
När man flyttar hemifrån	☐	☐	☐	☐	☐
När man blir sambo (gifter sig)	☐	☐	☐	☐	☐
När man får barn	☐	☐	☐	☐	☐
När man vet vad man vill med sitt liv	☐	☐	☐	☐	☐
När man försörjer sig själv	☐	☐	☐	☐	☐
När man är klar med sin utbildning	☐	☐	☐	☐	☐
När man hittat sin identitet	☐	☐	☐	☐	☐
När man tar ansvar för sina egna beslut	☐	☐	☐	☐	☐

20. Nu kommer påståenden om hur du upplever din egen livssituation.

Svara genom att kryssa i den ruta på skalan som mest liknar din åsikt. Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Jag upplever att jag har goda möjligheter att påverka min egen livssituation.	☐	☐	☐	☐	☐
Mitt liv idag motsvarar mina förväntningar.	☐	☐	☐	☐	☐
Det går att lita på människor i allmänhet.	☐	☐	☐	☐	☐
De många valmöjligheterna som finns idag stressar mig.	☐	☐	☐	☐	☐

21. Vissa förhållanden eller situationer kan ibland upplevas som oroande eller skrämmande. Har du själv under den senaste tiden känt dig orolig för något av följande?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Ja, ofta	Då och då	Nej, aldrig	Inte aktuellt
	1	2	3	4
Den egna hälsan	☐	☐	☐	☐
Att bli arbetslös	☐	☐	☐	☐
Inbrott eller skadegörelse i bostaden	☐	☐	☐	☐
Krig och terror	☐	☐	☐	☐
Den globala miljösituationen	☐	☐	☐	☐
Den egna eller familjens ekonomi	☐	☐	☐	☐
Skilsmässa/uppbrott i relation, egen eller föräldrars	☐	☐	☐	☐
Att bli smittad av hiv/aids	☐	☐	☐	☐
Att ekonomin inte ska gå ihop	☐	☐	☐	☐
Att bli utsatt för fysiskt eller psykiskt våld	☐	☐	☐	☐
Att inte hitta någon partner att leva med	☐	☐	☐	☐

Samhällsintresse och engagemang

22. Hur pass intresserad är du i allmänhet av ...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Inte alls intresserad			Mycket intresserad	
	1	2	3	4	5
Politik	☐	☐	☐	☐	☐
Politiska förhållanden ute i världen	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsfrågor	☐	☐	☐	☐	☐

23. Hur ofta brukar du diskutera politik med andra?

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet inte	inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Din partner/maka/make/sambo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dina vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dina föräldrar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dina arbets- eller studiekamrater	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Medlemmar i den eller de föreningar du tillhör	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. Hur mycket instämmer du i följande påstående?

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Varje medborgare ska försöka sätta sig in i hur man styr och bestämmer i landet.	☐	☐	☐	☐	☐
De flesta politiska beslut är så komplicerade att det är bäst att bara experter bestämmer.	☐	☐	☐	☐	☐
Man bör blanda sig i politiken och stödja det rätta och protestera mot det som är fel.	☐	☐	☐	☐	☐
Klyftan mellan etablerade politiker och vanliga medborgare har blivit större.	☐	☐	☐	☐	☐
Människor i allmänhet har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag har stora möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i samhället.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag vet vad jag vill när det gäller viktiga samhällsfrågor.	☐	☐	☐	☐	☐

25. Har du någon gång deltagit i någon av följande handlingar eller skulle du kunna tänka dig att göra det?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Har jag gjort	Kan jag tänka mig att göra	Skulle jag aldrig göra
	1	2	3
Överklaga ett myndighetsbeslut	☐	☐	☐
Skriva på en namninsamling	☐	☐	☐
Ta kontakt med någon politiker	☐	☐	☐
Skriva insändare	☐	☐	☐
Bära märken/symboler som uttrycker en åsikt	☐	☐	☐
Delta i bojkotter, köpstrejker	☐	☐	☐
Rösta i allmänt val	☐	☐	☐
Delta i lagliga demonstrationer	☐	☐	☐
Arbeta ideellt, t.ex. samla in pengar	☐	☐	☐
Vara medlem i ett politiskt parti	☐	☐	☐
Debattera politik på internet	☐	☐	☐
Delta i olagliga demonstrationer/aktioner	☐	☐	☐
Måla politiska slagord på allmän plats	☐	☐	☐
Ockupera byggnader	☐	☐	☐
Skada andras/allmän egendom i protest	☐	☐	☐

26. Hur stort inflytande tycker du att du har över...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Ingen påverkan				Stor påverkan	inte aktuellt
	1	2	3	4	5	6
Din bostadssituation	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt val av utbildning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din möjlighet att få en god ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt yrkesval	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politiska beslut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Frågor som rör ditt bostadsområde	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din skola/ditt jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hur ditt liv i sin helhet kommer att bli	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Syn på samhället

27. Vilka anser du vara de viktigaste samhällsfrågorna just nu?

Markera med kryss de tre viktigaste frågorna!

- Skola och utbildning
- Barnomsorg
- Sjukvård
- Äldreomsorg
- Kultur
- Miljö
- Arbetsmarknad/sysselsättning
- Hjälptill fattiga länder
- Försvar
- Lag och ordning
- Psykiatrisk vård
- Energifrågan
- Invandringsfrågor/segregering
- Skatter
- Den offentliga sektorns storlek
- Bostadssituationen
- Jämställdhet

28. Vad är du personligen mest tilltalad av?

- Ett samhälle där alla har det ungefär lika bra ekonomiskt
- Ett samhälle där flitiga och dugliga får det betydligt bättre
- Vet inte, ingen uppfattning

29. Nu kommer flera frågor om vad du anser som rätt eller fel.

I vilken utsträckning kan följande handlingar rättfärdigas?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Är adrig rätt			Kan vara rätt	
	1	2	3	4	5
Att skatte-/bidragsfuska om man har möjlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Att undvika betala biljetten på buss eller tåg	☐	☐	☐	☐	☐
Att köpa något man vet är stulet	☐	☐	☐	☐	☐
Att använda narkotika	☐	☐	☐	☐	☐
Att köra rattfull (under påverkan av alkohol/droger)	☐	☐	☐	☐	☐
Att köpa ut sprit till ungdomar under 20 år	☐	☐	☐	☐	☐
Att anställa någon utan att betala skatt för det (svartjobb)	☐	☐	☐	☐	☐
Att bryta mot en lag om ens eget samvete så kräver	☐	☐	☐	☐	☐
Att köpa sexuella tjänster	☐	☐	☐	☐	☐
Att ha sexuella relationer utanför förhållandet/äktenskapet	☐	☐	☐	☐	☐
Att bruka våld i politiskt syfte	☐	☐	☐	☐	☐
Att ladda ner musik/filmer från internet utan att betala	☐	☐	☐	☐	☐
Att använda våld för att försvara egendom eller vän/anhörig	☐	☐	☐	☐	☐
Att måla graffiti på offentliga platser	☐	☐	☐	☐	☐
Att använda dopningspreparat för att få en snyggare kropp	☐	☐	☐	☐	☐
Dödshjälp (eutanasi)	☐	☐	☐	☐	☐
Själv mord	☐	☐	☐	☐	☐

30. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Sverige borde göra mycket mer för att hjälpa fattiga länder.	☐	☐	☐	☐	☐
De flesta politiker struntar nog egentligen i problemen för vanligt folk och tänker främst på sina egna intressen.	☐	☐	☐	☐	☐
Lätta droger borde legaliseras.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag är beredd att ha en lägre standard i framtiden för att minska miljöförstöringen.	☐	☐	☐	☐	☐
Myndigheterna lägger sig i alldeles för mycket i frågor som egentligen borde överlåtas åt medborgarna själva.	☐	☐	☐	☐	☐
Övervakningskameror och de datoruppgifter som myndigheter har tillgång till känns som ett stort hot mot individers privatliv.	☐	☐	☐	☐	☐
Man borde arbeta mindre och få mer fritid, även om det innebär sänkt materiell standard.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör behålla sin neutralitetspolitik.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör behålla kärnkraften.	☐	☐	☐	☐	☐
Det privata ägandet bör utökas.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör införa hårdare fängelsestraff för brottslingar.	☐	☐	☐	☐	☐

31. Hur stort förtroende känner du för...?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Mycket litet			Mycket stort	
	1	2	3	4	5
Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
Rättsväsendet	☐	☐	☐	☐	☐
Massmedia	☐	☐	☐	☐	☐
Facket	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagen och regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Det sociala välfärdssystemet	☐	☐	☐	☐	☐
EU	☐	☐	☐	☐	☐
FN	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐

32. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Invandrare ger ett tillskott till Sveriges befolkning och kultur.	☐	☐	☐	☐	☐
Bland invandrare finns det många rasister.	☐	☐	☐	☐	☐
Bland svenskar finns det många rasister.	☐	☐	☐	☐	☐
Det finns antirasister som är mer farliga för samhället än vad rasister är.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare tar jobben från infödda svenskar.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare gör att brottsligheten ökar.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många invandrare.	☐	☐	☐	☐	☐
Utan den invandring till Sverige vi haft hade vi inte kunnat få en så hög levnadsstandard som vi nu har.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige är ett rasistiskt samhälle.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare har lika stora möjligheter som svenskar att lyckas i samhället.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör sträva efter att leva som svenskar när det gäller kulturella seder.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör lära sig det svenska språket.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör följa svenska normer när det gäller barnuppfostran.	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare bör anpassa sig till det svenska sättet att klä sig.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör ta emot färre flyktingar.	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör ta emot färre invandrare.	☐	☐	☐	☐	☐

33. Hur många av dina nära vänner har en annan etnisk bakgrund än du?

- Inga
- Några stycken
- Ganska många
- De allra flesta

34. Anser du att följande grupper bör få göra följande...?

Markera ett svar per grupp och aktivitet.

	Hålla offentliga möten			Sprida kunskap genom skrifter, böcker eller internet			Rösta i allmänna val		
	Ja	Nej	Vet inte	Ja	Nej	Vet inte	Ja	Nej	Vet inte
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Vänsterextremister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högerextremister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kristna fundamentalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muslimska fundamentalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

35. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
En man har i regel lättare än en kvinna att göra sin röst hörd.	☐	☐	☐	☐	☐
Män och kvinnor har lika goda förutsättningar att lyckas i livet.	☐	☐	☐	☐	☐
De skillnader som finns mellan kvinnors och mäns sätt att vara beror i första hand på uppfostran och annan social påverkan.	☐	☐	☐	☐	☐
De skillnader som finns mellan kvinnors och mäns sätt att vara beror i första hand på biologiska skillnader mellan könen.	☐	☐	☐	☐	☐
Generellt är män bättre ledare än kvinnor.	☐	☐	☐	☐	☐
Man bör kvotera in kvinnor i t.ex. företagsstyrelser och inom vissa mansdominerade yrken.	☐	☐	☐	☐	☐
Det spelar ingen roll om det är mannen eller kvinnan som tjänar mest pengar i ett hushåll.	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinnor bör ta större ansvar än män när det gäller sysslor i hemmet.	☐	☐	☐	☐	☐
I en familj bör kvinnan ta det största ansvaret för barnen.	☐	☐	☐	☐	☐
I många avseenden har det gått för långt med jämställdheten i det här landet.	☐	☐	☐	☐	☐

36. Hur väl överensstämmer följande påståenden med vad du tycker?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls			Instämmer helt	
	1	2	3	4	5
Homosexuella par skall ha lika stor rätt som heterosexuella par att gifta sig.	☐	☐	☐	☐	☐
Homosexuella par ska ha rätt att adoptera på samma villkor som heterosexuella par.	☐	☐	☐	☐	☐
Homosexuella par har lika goda förutsättningar som heterosexuella par att vara bra föräldrar.	☐	☐	☐	☐	☐

Fritid

37 Hur mycket fritid har du?

Svara med hjälp av nedanstående skala.

Jag känner ofta att jag har så lite fritid att jag inte vet hur jag ska hinna med det jag vill.

Jag känner ofta att jag har så mycket fritid att jag inte vet vad jag ska göra med min tid.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

38. Hur viktiga är följande egenskaper för det du gör på din fritid?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Inte alls viktigt			Mycket viktigt	
	1	2	3	4	5
Att det ger status och prestige	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag har nytta av det i framtiden	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag får umgås med andra med samma intresse	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag får uttrycka mig och min personlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag lär mig nya saker om något som intresserar mig	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag bidrar till att förbättra villkoren för andra	☐	☐	☐	☐	☐
Att det är roligt	☐	☐	☐	☐	☐
Att jag får nya vänner	☐	☐	☐	☐	☐
Att fritidssysslan kan leda till ett jobb i framtiden	☐	☐	☐	☐	☐

Framtid

39. Hur ser du på framtiden....?

Sätt ett kryss på varje rad.

	Är mycket pessimistisk			Är mycket optimistisk	
	1	2	3	4	5
För din egen del	☐	☐	☐	☐	☐
För Sverige som land att leva i	☐	☐	☐	☐	☐
För världen i allmänhet	☐	☐	☐	☐	☐

Nu har du besvarat alla frågor.

40. Många gånger är det svårt att svara på färdiga frågor. Om du med egna ord vill beskriva eller kommentera något i enkäten gör det på raderna nedan. Det du skriver kommer då lämnas till Ungdomsstyrelsen tillsammans med dina svar.

REFERENSER

Referenser

- Bekkingen, L. (2003). "Familj och jämställdhet – en generationsfråga" i *De kallar oss unga. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- BRÅ (2004). *Intolerans. Antesemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga*. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: Britton och Britton.
- Carle, J. (2003). "Attityder till arbetslivet i olika generationer" i *De kallar oss unga. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Djurfeldt, G., Larsson, R. & Stjärnhagen, O. (2003). *Statistisk verktygslåda – samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Pozkal, Polen: Studentlitteratur.
- Ekman, T. (2007). *Demokratisk kompetens: om gymnasiet som demokratiskola*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Eliasoph, N. (1998). *Avoiding politics. How Americans produce apathy in everyday life*. Cambridge, U K: Cambridge University Press.
- Frisén, A. & Hwang, P. (2005). "Unga missnöjda med sitt utseende" i *Forskare berättar 2005*. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS). <http://www.fas.se>
- Frisén, A. & Hwang, P. (2006). *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Hagström, T. (2000). *Sjuksköterskors socialisation in i arbetsliv och yrkes: en longitudinell studie*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Hagström, T. (2001). *Högskoleingenjörers socialisation in i arbetsliv och yrkes: en longitudinell studie*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Holmberg, S. & Oscarsson H. (2004). *Väljare. Svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Inglehart, R. (1977). *Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Integrationsverket (2006). *Rapport Integration 2005*. Norrköping: Integrationsverket.
- Knocke, W. & Hertzberg, F. (2000). *Mångfaldens barn söker sin plats: en studie om arbetsmarknadschanser för ungdomar med invandrarbakgrund*. Stockholm: Svartvitt/Arbetslivsinstitutet.
- Lyons, W. (1998). *Approaches to intentionality*. Oxford: Clarendon Press.
- Nordström Skans, O. (2004). *Har ungdomsarbetslöshet långsiktiga effekter?* Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, IFAU 2004:13. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.
- Oscarsson H. (Red.). (2002). *Spår i framtiden*. SOM-rapport nr 28. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Pettersson, T. & Esmer, Y. (2005). *Vilka är annorlunda?* Norrköping: Integrationsverket.
- Regeringens prop. 2004/05:2. *Makt att bestämma – rätt till välfärd*. Örebro: Fritzes.
- Regeringens skrivelse (2003/04:110). *Demokratipolitik*.
- Rex, J. & Singh, G. (2003). "Multiculturalism and political integration in modern nation-states – thematic introduction." In *International journal on multicultural societies*. Vol. 5, no 1, pp 3-19.
- SCB (2004). *Inrikes omflyttning, beskrivning av Sveriges befolkning 2004*. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- SCB (2005). *Ungdomars etablering, Generationsklyftan 1980 till 2003*. Levnadsförhållanden rapport 108. Örebro: Statistiska centralbyrån.

- SCB (2007a). *Regionala indelningar i Sverige den 1 januari 2007*. MiS 2007:1. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- SCB (2007b). *Valdeltagandet vid de allmänna valen 2006*. Statistiska medeländen ME 13 SM 0701. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Socialstyrelsen (2005). *Folkhälsorapport 2005*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOM-institutet (2004). *Lyckan kommer lyckan går*. SOM rapport 36, Göteborg: Göteborgs Universitet, SOM Institutet.
- SOU 1993:73. *Ungdomars välfärd och värderingar*. Rapport till Barn och ungdomsdelegationen och Generationsutredningen. Örebro: Fritzes.
- SOU 2006:102 *Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden*. Slutbetänkande från Nationell koordinator för unga till arbete. Stockholm: Edita.
- SOU 2007:35 *Flyttning och pendling i Sverige*. Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2008. Stockholm: Finansdepartementet.
- Spånt, R. (2006). "Ungdomar och äldre - konkurrenser eller partners på svensk arbetsmarknad?" i *Hur påverkar demografin arbetsmarknaden för unga?* SOU 2006:102. Stockholm: Edita.
- Starrin, B. (2003). "Psyisk ohälsa bland unga" i *De kallar oss unga. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Svallfors, S. (2004). *Klassamhällets kollektiva medvetande. Klass och attityder i jämförande perspektiv*. Umeå: Boréa.
- Svenska dagbladet (2006-05-22). *Fel förbjuda själ i skolan*.
- Svenska dagbladet (2007-09-26). *Beslöjade flickor möts av kritik*.
- Svensson, L. (2006). *Vinna eller förlora? Drivkrafter bakom unga människors utflyttning från mindre orter*. Linköping: Linköpings universitet.
- Sydsvenskan (2004-09-11). *Hon tar inte av sin slöja i skolan*.
- Teorell, J. & Westholm, A. (1999). "Att bestämma sig för att vara med och bestämma. Om varför vi röstar – allt mindre" i *Valdeltagande i förändring*. Demokratiutredningens forskarvolym XII. SOU 1999:132, E. Amnå (Red.), Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Tovatt, C. (2006). "Det fixade nog typ min mamma" – betydelsen av sociala nätverk för ungdomars arbetsmarknadsinträde". I E. Gunnarsson, A. Neergaard & A. Nilsson (Red.), *Kors och tvärs: intersektionalitet, arbetsliv och storstad*. Stockholm: Normal.
- Ungdomsbarometern (2004). *Ungdomar, livsstilar och trender*. Stockholm: Ungdomsbarometern.
- Ungdomsstyrelsen (1998). *Ny tid nya tankar? Ungdomars värderingar och framtidstro*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2003). *De kallar oss unga. Ungdomsstyrelsens attityd och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2004). *Ungas syn på arbete. En fördjupning av Ungdomsstyrelsens Attityd och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2005). *FOKUS 05 – en analys av ungas etablering och egen försörjning*. Stockholm, Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2006). *FOKUS 06 – en analys av ungas kultur och fritid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2007). *Ung idag 2007. En beskrivning av ungdomars villkor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Westberg, A. (2005). *Becoming an adult: living conditions and attitudes among Swedish youth*. Umeå: Umeå universitet, Sociologiska institutionen.
- <http://www.skolval2006.nu/>
- <http://www.regeringen.se/se/sb/d/2279>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Sleep>

UNGA MED ATTITYD

UNGDOMSSTYRELSENS ATTITYD- OCH VÄRDERINGSSTUDIE 2007

Unga med attityd är en rapport om ungdomars attityder och värderingar till bland annat arbete, boende, hälsa, utbildning, demokrati, inflytande och fritid. Är unga en grupp som går före andra generationer in i framtiden och är unga mer påverkbara och förändringsbenägna idag? När är man egentligen vuxen? För att ta reda detta och en mängd andra frågor har Ungdomsstyrelsen nu genomfört den fjärde attityd- och värderingsstudien sedan 1993. I rapporten finns jämförelser mellan unga och äldre, mellan olika ungdomsgrupper och över tid.

I *Unga med attityd* har även ett antal forskare bidragit med reflektioner. Bland annat om vad det innebär att vara ung idag, vilken betydelse utländsk bakgrund har för inträdet på arbetsmarknaden, om ungas mänskliga rättigheter och om ungas politiska deltagande och inflytande.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

106 47 Stockholm Tel 08-690 91 90 Fax 08-690 91 91 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISBN 978-91-89050-97-6 ISSN 1651-2855